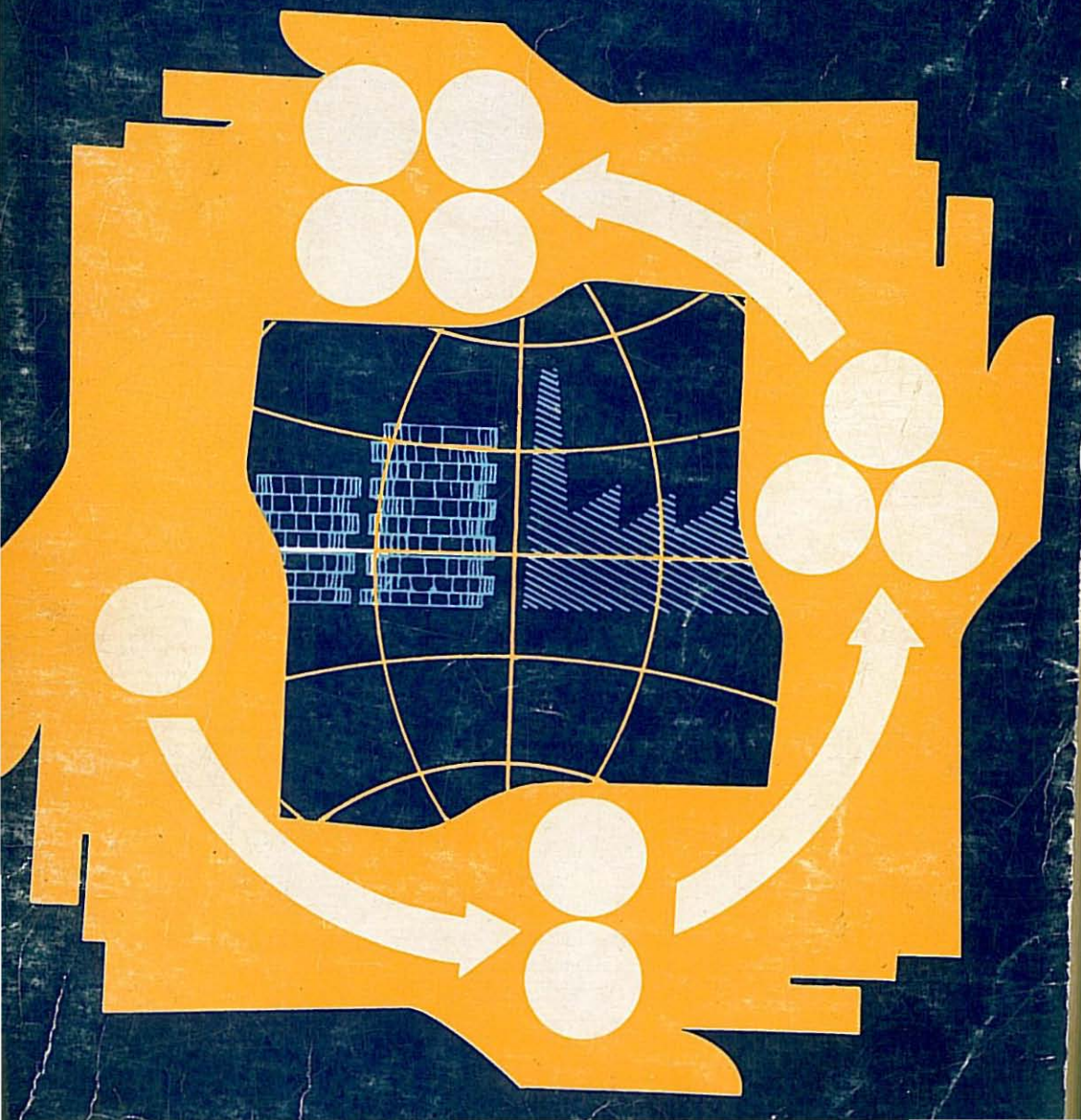
Türkiye'de yabancı sermaye yatırımları

Doç. Dr. S. Rıdvan KARLUK

İSTANBUL TİCARET ODASI

Ekonomik Yayınları Dizisi No. : 13

TÜRKİYE'DE YABANCI SERMAYE YATIRIMLARI

Doç. Dr. S. Rıdvan KARLUK

TAŞTAN MATBAASI
İstanbul, Temmuz 1983

«... İktisat alanında düşünür ve konuşurken zannolunmasın ki yabancı sermayeye düşmanız.

Hayır.

Bizim memleketimiz geniştir. Çok emek ve sermayeye ihtiyacımız vardır. Kanunlarımıza uymak şartiyle yabancı sermayelere gerekli teminatı vermeye her zaman hazırız.

Yabancı sermayesi bizim emeğimize katkıda bulunsun ve bizimle onlar için faydalı sonuçlar versin».

Mustafa Kemal ATATÜRK

(İzmir, 1923 İktisat Kongresini
Açış Konuşmasından)

İSTANBUL TİCARET ODASI'NIN SUNUŞ'U

Türkiye'de yabancı sermaye yatırımlarının nedenli ülke ekonomisinin gelişmesine yardımcı olduğu ve olacağı konusu öteden beri inceleme ve tartışma konusu olmuştur. Bu gün de aynı konu güncelliğini muhafaza etmektedir. Ülkemize gelen yabancı sermaye miktarı, hangi sektörde daha fazla yatırım yapıldığı, ihracatımıza katkısı, diğer ülkelerdeki yabancı sermaye yatırımları, gibi konuların ülkemiz ekonomisine yapacağı katkısı düşünülerek Odamızca araştırılması uygun görülmüştü.

«Türkiye'de Yabancı Sermaye Yatırımları» adlı bu çalışma ile sözü edilen konular açıklığa kavuşturulmuş, yabancı sermaye politikası ile ilgili hususlar ortaya konulmuştur. Yapılan araştırmanın Türk Kamu Oyuna yararlı olmasını dileriz.

Araştırmayı yapan, Anadolu Üniversitesi Ekonomi Kürsüsünden Doç. Dr. S. Rıdvan Karluk'a teşekkür ederiz.

Temmuz, 1983 İstanbul

Genel Kâtip

ÖNSÖZ

Bu araştırma, Türkiye'de yabancı sermaye yatırımlarının ülke ekonomisi içindeki yerini sağlıklı bir şekilde belirlemek, ülkemizde yabancı sermayeye ne şekilde yaklaşıldığını tespit etmek ve ekonomik kalkınmaya katkıda bulunacak, döviz ve sermaye darboğazlarını genişletecek nitelikteki yabancı sermaye yatırımlarını ülkeye çekebilmek için neler yapılması gerektiğini ortaya koymak için yapılmıştır. Araştırmaya 1982 yılının ilk aylarında başlanmış ve çalışma 1983'ün ilk yarısında tamamlanmıştır.

Araştırmanın sağlıklı bir zemine oturabilmesi ve yabancı sermaye konusunda güvenilir bilgiler elde edilebilmesi amacıyle 1982 yılı içinde metni ekte verilen bir anket, o tarihte 6224 sayılı Kanun kapsamında Türkiye'de faaliyette bulunan 146 kuruluşa gönderilmiştir. Çeşitli kanallardan yapmış olduğumuz çok sayıda girişim sonucunda ancak 51 kuruluş anketimize katılarak sorularımızı cevaplandırmıştır. Türkiye gibi gelişmekte olan ülkelerde anket yapmak, bu anketlere cevap almak gerçekten çok zor bir uğraşı gerektirmektedir. Kuruluşlar, çeşitli sebepler ile sorduğumuz soruları cevaplandırmak istememişlerdir. Buna rağmen, isimleri kitabın sayfasında verilen ve bizimle yakın işbirliği yaparak araştırmanın bu şekli ile ortaya çıkmasına katkıda bulunan şirketlere teşekkür etmek isterim.

Şüphesiz gönül, Türkiye'de yabancı sermaye mevzuatı çerçevesinde faaliyette bulunan bütün kuruluşların anketimize cevap vermesini dilerdi. Maalesef bu mümkün olmadığı için yabancı sermaye yatırımlarının Türk ekonomisi içinde yeri, ekonomimize katkıları, yabancı sermayenin getirdikleri ve götürdükleri ankete cevap veren kuruluşlar ile sınırlı kalmıştır. Bu kısıtlayıcı engele rağmen elde edilen bilgiler, Türkiye'de ya-

bancı sermaye konusuna genel bir yaklaşım yapmaya ve en azından eğilimleri belirlemeye yeterlidir.

Türkiye'de 24 Ocak 1980 Kararları ışığında yeni bir ekonomi politikası izlenmeye başlanmıştır. Bu politikanın temel hedeflerinden biri de, Türk ekonomisini dışa açmak, kapalı ve otarşik yapısından kurtarmaktır. Bu yapılırken, şüphesiz ülke kalkınmasına katkıda bulunacak, sanayileşme hızını yükseltecek yabancı sermayeden azami ölçüde istifade etmek gerekir. Dünya da hızla artan yabancı sermaye stokundan Türkiye'nin daha fazla pay alması, 1980'lerden sonra izlenen politikanın temel amacı olmuştur. Bu amaç doğrultusunda yapılan girişimler sonucunda, 1980'den sonra Türkiye'ye gelmesine izin verilen ve fiilen gelen yabancı sermaye miktarında, önceki dönemler ile karşılaştırıldığında önemli bir artış olmuştur. Fakat bu gelişme, Türkiye gibi ekonomik potansiyeli çok geniş, hızla büyüyen bir iç pazara sahip ülke için yeterli olmaktan çok uzaktır. Komşumuz Yunanistan bile, 1953 yılında yürürlüğe giren 2687 sayılı Kanun çerçevesinde 1981 yılı itibarıyle 1,8 milyar ECU'lük bir yabancı sermaye girişi sağlamıştır. Bu sebeple, Türkiye'ye yabancı sermaye girişine engel olan faktörleri iyi teşhis ederek bunları ortadan kaldırmak ve yabancı sermayeyi ülkeye çekebilmek için aktif bir politika izlemek gerekir.

Bu araştırma ile, yabancı sermayenin Türkiye'de karşılaşmış olduğu sorunlar ortaya konmaya çalışılarak, bundan sonra izlenmesi gereken temel politikalar açıklanmıştır. Bu yapılırken, hem teoriye ve hem de uygulamaya ağırlık verilmiş, ayrıca yabancı sermaye konusunda deneyimli ülkelerin tecrübeleri de ortaya konmaya çalışılmıştır. Araştırmanın orjinalliği, hiç şüphesiz büyük ölçüde yapılan anket sonuçlarına dayanmış olmasıdır. Çalışma, yabancı sermaye ile ilgilenenleri bu konuda düşünmeye sevketmesi ölçüsünde amacına ulaşmış olacaktır.

Yabancı sermaye anket formlarındaki bilgilerin tasnif edilmesinde büyük katkısı olan H. Bayram Bulgurlu'ya ve kitabın basımında tashihlerini yapan Ar. Gör. Kâmil Uslu'ya burada teşekkür etmeyi bir borç bilirim. Bütün dikkat ve titizliğe rağmen, araştırmada olabilecek hata ve eksikliklerden sadece yazar sorumludur.

Sadık Rıdvan Karluk

19 Temmuz 1983, Ankara

İÇİNDEKİLER

BİRİNCİ BÖLÜM

YABANCI SERMAYELİ DOĞRUDAN YATIRIM TEORİSİ

Sayfa

I. TANIM VE KAPSAM ... 13
II. DOĞRUDAN DIŞ YATIRIMI AÇIKLAMAYA YÖNELİK TEORİLER ... 16
III. YABANCI SERMAYELİ DOĞRUDAN YATIRIMLARIN TEKELCİ AVANTAJLARI ... 18
IV. YABANCI SERMAYELİ DOĞRUDAN YATIRIMLARIN YATIRIM YAPTIKLARI ÜLKE ÜZERİNDEKİ MAKRO EKONOMİK ETKİLERİ ... 20
1. Milli Gelir Etkisi ... 20
2. Ödemeler Dengesi Etkisi ... 25
V. EV SAHİBİ ÜLKEDE GERÇEKLEŞTİRİLEN YABANCI SERMAYELİ YATIRIMLARIN FAYDA MALİYET KARŞILAŞTIRMASI ... 27
VI. FAYDA VE MALİYETLERİN ZAMAN İÇİNDE DEĞİŞİMİ ... 29
VII. YABANCI SERMAYELİ YATIRIMLARIN TEKNOLOJİ AKTARIMI ETKİSİ ... 31

İKİNCİ BÖLÜM

TÜRK EKONOMİSİNDE YABANCI SERMAYELİ ÖZEL DOĞRUDAN YATIRIMLAR

I. TÜRK EKONOMİSİNDE ÖZEL DOĞRUDAN YABANCI SERMAYE YATIRIM POLİTİKASININ TARİHİ GELİŞİMİ ... 39
1. Cumhuriyetten Önceki Dönem ... 39
2. Cumhuriyet Dönemi ... 45
II. YABANCI SERMAYELİ YATIRIMLARIN TÜRKİYE'YE GİRİŞ YOLLARI ... 48
1. 17 Sayılı Türk Parası Kıymetini Koruma Mevzuatına Göre Gelen Sermaye ... 48
2. 7462 Sayılı Ereğli Demir Çelik Fabrikaları Kanununa Göre Gelen Sermaye ... 48
3. 6326 Sayılı Petrol Kanununa Göre Gelen Sermaye ... 49
4. 6224 Sayılı Yabancı Sermayeyi Teşvik Kanununa Göre Gelen Sermaye ... 49
III. TÜRKİYE'DE PLANLI DÖNEMDE YABANCI SERMAYE POLİTİKASI ... 50
1. Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı Dönemi ... 51
2. İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planı Dönemi ... 54
3. Üçüncü Beş Yıllık Plan Dönemi ... 57
4. Dördüncü Beş Yıllık Plan Dönemi ... 61
IV. 24 OCAK 1980 KARARLARININ IŞIĞINDA 8/168 SAYILI YABANCI SERMAYE KARARNAMESİ VE UYGULAMASI ... 65

Sayfa

V. DİĞER ÜLKELERİN YABANCI SERMAYEYE YAKLAŞIMI İLE UYGULAMALARINDAN ÖRNEKLER ... 69
1. Japonya ... 70
2. Çin Halk Cumhuriyeti ... 81
3. Yunanistan ... 85
4. Güney Kore ... 89
5. Belçika ... 101
6. Avusturya ... 103
7. Taywan (Milliyetçi Çin) ... 107

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

6224 SAYILI KANUNA GÖRE GELEN YABANCI SERMAYELİ KURULUŞLARIN TÜRK EKONOMİSİNDEKİ YERİ VE İHRACATA KATKISI

I. 6224 SAYILI KANUNU KAPSAMINA GÖRE TÜRKİYE'YE GELEN YABANCI SERMAYE ... 113
1. Kapsam ... 113
2. Genel Durum ... 115
3. Şirket Sayısındaki Gelişim ... 119
II. 6224 SAYILI KANUNDAN YARARLANAN ŞİRKETLERİN SEKTÖREL DAĞILIMI ... 119
III. 6224 SAYILI KANUNDAN YARARLANAN ŞİRKETLERİN ÜLKELERE GÖRE DAĞILIMI ... 129
IV. 6224 SAYILI KANUN KAPSAMINDAKİ ŞİRKETLERİN TRANSFERLERİ ... 132
V. 24 OCAK 1980 TARİHİNDEN SONRA 6224 SAYILI KANUNA GÖRE TÜRKİYE'YE GELMESİNE İZİN VERİLEN YABANCI SERMAYE ... 134
VI. YABANCI SERMAYELİ ŞİRKETLERİN TÜRK ORTAKLARI ... 144
VII. YABANCI SERMAYELİ ŞİRKETLERE VERİLEN LİSANSLAR 147
VIII. TÜRKİYE'NİN 500 BÜYÜK FİRMASI ARASINDA YER ALAN YABANCI SERMAYELİ KURULUŞLARIN TÜRK EKONOMİSİNDEKİ YERİ ... 150
1. Üretimden Satışlar ... 150
2. Satış Hasılatı ... 151
3. Bilanço Kârı ... 154
4. Özsermaye ... 155
5. İstihdam ... 156
6. İhracat ... 157
IX. 1981 YILINDA 500 BÜYÜK FİRMA ARASINA GİREN YABANCI SERMAYELİ KURULUŞLARIN SEKTÖRLERE GÖRE DAĞILIMI ... 158
X. TÜRK EKONOMİSİNDE YABANCI SERMAYELİ KURULUŞLARIN YERİ VE ÖNEMİ ... 161
1. Yabancı Sermayeli Kuruluşların Sermayeleri ... 166
2. Yabancı Sermayeli Kuruluşların Satış Hasılatları ve Kârları 166
3. Yabancı Sermayeli Kuruluşların Transferleri ... 169

Sayfa

4. Yabancı Sermayeli Kuruluşların Ödediği Vergiler 169
5. Yabancı Sermayeli Kuruluşların Yatırımları ve Kredi Durumları 174
6. Yabancı Sermayeli Kuruluşlara Sağlanan Vergi Teşvikleri ... 174
7. Yabancı Sermayeli Kuruluşlarda İstihdam 178
8. Yabancı Sermayeli Kuruluşların Toplam İhracatı 178
9. Yabancı Sermayeli Kuruluşların Ortadoğuya Yönelik İhracatı 181
10. Yabancı Sermayeli Kuruluşların İthalatları 181
11. Yabancı Sermayeli Kuruluşların 1979-1981 Yılları Arasında Türkiye'ye Getirdikleri Sermaye ve Kullandıkları Krediler 184
12. Yabancı Sermayeli Kuruluşların Yapmış Olduğumuz Ankete Vermiş Oldukları Cevapların Genel Değerlendirmesi 186

XI. GELİŞMEKTE OLAN ÜLKELERE YÖNELİK YABANCI SERMAYE 194

XII. YABANCI SERMAYE KONUSUNDA GÖZÖNÜNDE BULUNDURULMASI GEREKEN ÖNEMLİ NOKTALAR 209

XIII. TÜRKİYE'YE YABANCI SERMAYENİN GELMEMESİNİN NEDENLERİ 215

XIV. YABANCI SERMAYE YATIRIMLARI KONUSUNDA TEDBİR VE ÖNERİLER 218

EKLER:

I. ÇİN VE YABANCI SERMAYE KULLANAN ORTAK GİRİŞİMLER HAKKINDA ÇİN HALK CUMHURİYETİ KANUNU 225
II. YUNANİSTAN'DA YABANCI TİCARET VE SANAYİ ŞİRKETLERİNİN KURULUŞU 230
III. YUNANİSTAN'DA YABANCI ŞİRKET VE SANAYİ ŞİRKETLERİNİN KURULMASI HAKKINDA 89/1967 SAYILI EK KANUN 233
IV. TAYWAN CUMHURİYETİNDE YATIRIM YAPACAK YABANCI UYRUKLULAR İÇİN KANUN 237
V. YABANCI SERMAYEYİ TEŞVİK KANUNU 245
VI. LAW COCERNING THE ENCOURAGEMENT OF FOREIGN CAPITAL 251
FRAMEWORK DECREE ON FOREIGN CAPITAL 257
VII. YABANCI SERMAYE ÇERÇEVE KARARNAMESİ 263
IX. TÜRK PARASI KIYMETİNİ KORUMA HAKKINDA 17 SAYILI KARARA EK KARAR 273
X. PETROL KANUNUNUN BAZI MADDELERİNİN DEĞİŞTİRİLMESİ VE KANUNA BAZI MADDE VE FIKRALAR EKLENMESİ HAKKINDA KANUN 275
XI. DPT YABANCI SERMAYE DAİRESİNİN YENİ YABANCI SERMAYE KANUNU TASARISI 285
XII. TÜRKİYE'DE 6224 SAYILI KANUN KAPSAMINDA YATIRIM YAPAN ÖNEMLİ YABANCI YATIRIMLAR 291
XIII. YABANCI SERMAYE ANKET FORMU 293
XIV. TÜRKİYE'DE YABANCI SERMAYEYİ TEŞVİK KANUNU KAPSAMINDA FAALİYETTE BULUNAN FİRMALAR VE ADRESLERİ (31.17.1982) 305

BİBLİYOGRAFYA 314

ÇALIŞMADAKİ TABLOLAR

Tablo İsmi	Tablo No.	Sayfa
Japonya'da Sermayelerine Belli Oranlar Üzerinde Yabancıların Katılmalarına İzin Verilmeyen Şirketler ...	II. 1	73
Japonya'da Yabancı Sermayenin Ülkelere Göre Dağılımı	II. 2	74
Petrol İhraç Eden Ülkelerin Japonya'ya Transfer Ettikleri Dövizler	II. 3	75
1950-1977 Yılları Arasında Japonya'da Yabancı Sermaye Yatırımlarının Seyri	II. 4	76
1965-1977 Yılları Arasında Japonya'da Yıllık Net Yabancı Sermaye Girişi	II. 5	77
1972-1977 Yılları Arasında Japonya'da Yabancı Sermaye Yatırımlarının Sektörlere Göre Verilen Ruhsatlar İtibariyle Seyri	II. 6	78
Japonya'da Yabancı Sermayeli Şirketlerin Yatırım Şekli, Sermaye Miktarı ve Yatırımcı Ülkeler	II. 7	79
Gelişmekte Olan Ülkelerde Japonya'nın Doğrudan Yatırımları : 1972-1976	II. 8	80
Güney Kore'de Yabancı Yatırımlara Açık Sanayiler ...	II. 9	93
Güney Kore'de Vergi Muafiyeti ve İndirimine Konu Olan Vergiler	II. 10	95
Güney Kore'de Yıllara Göre Uygun Görülen Yabancı Yatırımlar	II. 11	97
Güney Kore'de 1981 Yılında Uygun Görülen Yabancı Yatırımların Ülkelere Göre Dağılımı	II. 12	98
Güney Kore'de 1981 Yılında Yabancı Yatırımların Sektörlere Göre Dağılımı	II. 13	99
Belçika'da Yabancı Yatırım Projeleri : 1961-1977	II. 14	101
Belçika'da Sektörlere Göre Yabancı Sermaye Yatırımları : 1961-1977	II. 15	102
Belçika'da Sinai Nitelikteki Yabancı Sermaye Yatırımları : 1961-1977	II. 16	102
Belçika'da Yabancı Sermaye Yatırımlarının Orijini : 1961-1977	II. 17	102
Avusturya'da Yabancı Sermaye Yatırımlarının Orijini : 1977	II. 18	105
Avusturya Ekonomisinde Yabancı Etkinliği	II. 19	106
6224 Sayılı Kanun Kapsamında Türkiye'ye Gelmesine İzin Verilen Yabancı Sermaye	III. 1	116
6224 Sayılı Yabancı Sermayeyi Teşvik Kanundan Yararlanan Şirketlerin Yıllara Göre Durumu	III. 2	118
Türkiye'de 6224 Sayılı Kanun Kapsamında Faaliyette Bulunan Şirketler	III. 3	120
6224 Sayılı Kanun Kapsamındaki Şirketlerin Ortaklık		

Tablo İsmi	Tablo No.	Sayfa
Yapıları (31.12.1982)	III. 4	124
6224 Sayılı Kanuna Göre Türkiye'de Şube Açmasına İzin Verilen Yabancı Bankalar (31/12/1982)	III. 5	126
6224 Sayılı Kanuna Göre Türkiye'de Faaliyette Bulunan Şirketlerin Sektörel Dağılımı (31/12/1982)	III. 6	130
6224 Sayılı Kanuna Göre Türkiye'de Faaliyette Bulunan Şirketlerin Ülkelere Göre Dağılımı (31/12/1982)	III. 7	131
Türkiye'ye Önemli Ölçüde Yabancı Sermaye İhraç Eden Batı Avrupa Ülkelerinin Dış Ticaretimizdeki Payları ...	III. 8	132
Türkiye'de 6224 Sayılı Kanun Kapsamında Faaliyette Bulunan Firmaların Transferleri	III. 9	133
1980 Yılında 6224 Sayılı Kanuna Göre Türkiye'ye Gelmesine İzin Verilen Yabancı Sermaye : Sektörel Dağılım	III. 10	135
1980 Yılında 6224 Sayılı Kanuna Göre Türkiye'ye Gelmesine İzin Verilen Yabancı Sermaye : Ülke Dağılımı ...	III. 11	136
1981 Yılında 6224 Sayılı Kanuna Göre Türkiye'ye Gelmesine İzin Verilen Yabancı Sermaye : Sektörel Dağılım	III. 12	138
1981 Yılında 6224 Sayılı Kanuna Göre Türkiye'ye Gelmesine İzin Verilen Yabancı Sermaye : Ülke Dağılımı ...	III. 13	139
1982 Yılında 6224 Sayılı Kanuna Göre Türkiye'ye Gelmesine İzin Verilen Yabancı Sermaye : Sektörel Dağılım	III. 14	141
1982 Yılında 6224 Sayılı Kanuna Göre Türkiye'ye Gelmesine İzin Verilen Yabancı Sermaye : Ülke Dağılımı ...	III. 15	142
Devlet Planlama Teşkilatınca Onaylanan Lisans ve Teknik Yardım Anlaşmaları : 1980-1982	III. 16	149
1980 Yılında Türkiye'nin 500 Büyük Firması Arasında Yabancı Sermayeli Kuruluşların Yeri ve Önemi	III. 17	152
1981 Yılında Türkiye'nin 500 Büyük Firması Arasında Yabancı Sermayeli Kuruluşların Yeri ve Önemi	III. 18	153
1981 Yılında 500 Büyük Firma Arasına Giren Yabancı Sermayeli Kuruluşların Sektörlere Göre Dağılımı (Gıda, İçki, Tütün Sanayi, Metal Ana Sanayi)	III. 19	159-160
Yabancı Sermayeli Kuruluşların Sermayeleri	III. 20	167
Yabancı Sermayeli Kuruluşların Satış Hasılatları ve Kârları	III. 21	168
Yabancı Sermayeli Kuruluşların Transferleri	III. 22	170
Yabancı Sermayeli Kuruluşların Toplam Transferleri ...	III. 23	171
Yabancı Sermayeli Kuruluşların Ödediği Vergiler (Sektör Bazında)	III. 24	172
Yabancı Sermayeli Kuruluşların Ödediği Vergiler Toplamı	III. 25	173
Yabancı Sermayeli Yatırımlar ve Kredi Durumları	III. 26	175
Yabancı Sermayeli Kuruluşlara Sağlanan Vergi Teşvikleri	III. 27	176
Yabancı Sermayeli Kuruluşlara Sağlanan Vergi Teşvikleri Toplamı	III. 28	177

Tablo İsmi	Tablo No.	Sayfa
Yabancı Sermayeli Kuruluşlarda İstihdam	III. 29	179
Yabancı Sermayeli Kuruluşların Toplam İhracatı	III. 30	180
Yabancı Sermayeli Kuruluşların Ortadoğuya Yönelik İhracatı	III. 31	182
Yabancı Sermayeli Kuruluşların İthalatları	III. 32	183
Yabancı Sermayeli Kuruluşların 1979-1981 Yılları Arasında Türkiye'ye Getirdikleri Sermaye ve Kullandıkları Krediler	III. 33	185
Yabancı Sermayeli Kuruluşların Anket Sonuçlarını Değerlendirme Tablosu I	III. 34	187
Yabancı Sermayeli Kuruluşların Anket Sonuçlarını Değerlendirme Tablosu II	III. 35	188
Gelişmekte Olan Ülkelerde Doğrudan Yabancı Sermayeli Yatırımları : 1971-1975	III. 36	195
Gelişmekte Olan Ülkelerde Bir Milyarın Üzerindeki Tahmini Stok Doğrudan Yatırım Miktarları (1981 Sonu İtibariyle)	III. 37	196
Doğrudan Yatırım Yapılan Önemli Bazı Gelişmekte Olan Ülkelere Net Sermaye Girişi	III. 38	197
1960-1976 Yılları Arasında Gelişmekte Olan Ülkelere Yönelik Yabancı Sermayeye Kaynak Sağlayan Ülkeler	III. 39	198
Sanayileşmiş Ülkelerden Gelişmekte Olan Ülkelere Net Doğrudan Yatırım Akışı : Ülkelerin Payları ve Büyüme Hızları	III. 40	199
Sanayileşmiş Ülkelerden Gelişmekte Olan Ülkelere Net Doğrudan Sermaye Akışı : 1971-1981	III. 41	200
Gelişmekte Olan Ülkelere Net Doğrudan Yabancı Sermaye Akışı Sağlayan Sanayileşmiş Ülkeler ve Yatırımları : 1960-1976	III. 42	201
Sanayileşmiş Ülkelerin Gelişmekte Olan Ülkelerdeki Tahmini Stok Doğrudan Yatırım Miktarları	III. 43	202
Sanayileşmiş Ülkelerin Gelişmekte Olan Ülkelerdeki Doğrudan Yatırımlarının Garanti Durumları (31/12/1981)	III. 44	203
Sanayileşmiş Bazı Önemli Ülkelerin Gelişmekte Olan Ülkelerde Sektörlere Göre Yatırımları : Birikimli Stok ve Akış Olarak, Çeşitli Yıllar	III. 45	204
Gelişmekte Olan Ülkelere Net Mali Kaynak Akışı : 1960-1976	III. 46	205
Sanayileşmiş Ülkelerden Yabancı Sermaye Alan Başlıca Gelişmekte Olan Ülkelere Yönelik Özel Doğrudan Yabancı Sermayenin Bölgesel Dağılışı (Stok ve Akış Olarak)	III. 47	206
Dünyada Gelişmekte Olan Ülkelere Yönelik Özel Yabancı Sermaye Akışı : 1969-1976	III. 48	208
Gelişmekte Olan Ülkelerde Doğrudan Yabancı Sermayeli Yatırımların GSMH İçindeki Payları : 1975	III. 49	211

BİRİNCİ BÖLÜM

YABANCI SERMAYELİ DOĞRUDAN YATIRIM TEORİSİ

I. TANIM VE KAPSAM

Türkçe literatürde genel olarak yabancı sermaye olarak bilinen özel yabancı doğrudan sermaye yatırımı, Türkiye gibi gelişmekte olan ülkeler yönünden üzerinde önemle durulması gereken bir konudur. Bilimsel yönden bir değerlendirme hatasına düşmemek için, yabancı sermaye olarak tanımlanan doğrudan yatırımları, diğer uluslararası yatırımlardan kesin çizgiler ile ayırmak gerekir. Aksi takdirde, yapılacak değerlendirmelerde istenilen başarıya ulaşılamaz.

Dış ticaret teorisinde özel yabancı doğrudan sermaye yatırımı, kısaca doğrudan yatırım (direct investment) olarak tanımlanan uluslararası yatırımlarda iki önemli özellik dikkati çeker.

Uluslararası yatırım konusu olan yabancı sermaye, «özel» ve «doğrudan» karekterde olacaktır. Özel nitelikte olması, ülkeye gelen yabancı sermayenin o ülkenin devletine değil, vatandaşlarına ait olduğunu gösterir. Doğrudan özellik taşıması ise, sermaye ile birlikte değişen ölçüde teknoloji, know-how, işletmecilik bilgisininde ülkeye geldiğini gösterir.

Bu sebeple, dolaysız yatırımlar şeklindeki uluslararası yatırımlar (bizim anladığımız anlamda yabancı sermaye), bir yabancı ülkede çıkarılan hisse senedi ve tahvillerin uluslararası sermaye piyasalarından satın alınması ile gerçekleştirilen portföy yatırımlarından (portfolio investment) oldukça farklıdır.

II nci Dünya Savaşından önceki uluslararası sermaye hareketleri, büyük ölçüde portföy yatırımları şeklindedir. Savaştan

sonraki dönemde, dolaysız yatırım şeklindeki yabancı özel sermaye yatırımları daha çok önem kazanmaya başlamıştır. Şüphesiz bu gelişmede, 1950'li yıllardan sonra dünya ekonomisinde giderek önemli bir güç teşkil etmeye başlayan ve dolaysız yabancı sermaye yatırımı niteliğinde olan çok uluslu şirketlerin[1] büyük rolü bulunmaktadır.

Yabancı sermaye konusuna olan genel yaklaşımımızı bu şekilde belirledikten sonra dolaysız yatırımı şu şekilde tanımlıyabiliriz:

Doğrudan yatırım, bir ülkede bir firmayı satın alma veya yeni kurulan bir firma için kuruluş sermayesi sağlama veya mevcut bir firmanın sermayesini arttırma yoluyla o ülkede bulunan firmalar tarafından diğer bir ülkede bulunan firmalara yapılan ve kendisiyle birlikte «teknoloji», «işletmecilik bilgisi» ve «yatırımcının kontrol yetkisi»ni de beraberinde getiren yatırımdır[2].

Portföy yatırımlarından farklı olarak doğrudan yatırımlar, ülkeler arasında sermaye transferinin bir piyasa işlemi olmadan bir ülkeden diğerine aktırılması şeklinde olmaktadır[3]. Dolayısiyle bu tip sermaye transferinin iki belirgin niteliği ortaya çıkmaktadır. Doğrudan yatırım uluslararası sermaye transferi olmakla birlikte, aynı zamanda geldiği ülkeye teşebbüs,

---

(1) Çok uluslu şirketler konusunda yapılan çalışmalar için bkz. Cem Alpar, **Çok Uluslu Şirketler ve Ekonomik Kalkınma**, Ankara, 1978; Nuri Yıldırım, **Uluslararası Şirketler**, İstanbul, 1979; S. Rıdvan Karluk, «Çokuluslu Şirketler Üzerine Bir İnceleme», **ESADER**, Haziran 1977, C. XIII, No. 2 s. 184-259.

(2) Kenan Bulutoğlu yabancı sermayeyi, «Yabancı sermaye, bir ülkenin karşılığını ödemeksizin dış ülkelerden sağladığı iktisadi kaynaklar» olarak tanımlanmaktadır. K. Bulutoğlu, **100 Soruda Türkiye'de Yabancı Sermaye**, İstanbul, 1970, s. 5-6. Güngör Uras ise, «Yabancı sermaye, bir ülkenin karşılığını değişik biçimlerde ileride ödemek üzere, başka ülkelerden kısa sürede ekonomik gücüne ekleyebileceği, mâli veya teknolojik kaynaklardır» şeklinde bir tanım vermektedir. T. Güngör Uras, **Türkiye'de Yabancı Sermaye Yatırımları**, İstanbul, 1979, s. 27. Her iki tanım da çok genel nitelikte olup, yabancı sermaye yatırımlarının kapsamını çok geniş tutmaktadır. Bu konuda ayrıca bkz. Baran Tuncer, **Türkiye'de Yabancı Sermaye Sorunu**, Ankara, 1968 ve **The Penguin Dictionary of Economics**, Penguin Books, 1976, s. 116.

(3) John H. Dunning, «The Multinational Enterprise», **Lyods Bank Review**, No. 97, July 1970, s. 19-20.

teknoloji, risk taşıma ve organizasyon aktarımı da sağlamakta, bu sebeple işletmelerin sadece kuruluş ve teçhizatın finansmanı olarak değerlendirilmemektedir. Doğrudan yatırım bu rolünden dolayı işletmecilik ustalığı (managerial skills) ve know-how'ı da beraberinde getirmekte, ayrıca rekabet faktörünü de ülkeye sokmaktadır. Bu açıdan değerlendirildiğinde doğrudan yatırımlar, hisse senedi ve tahvil ihraç etmek, tanınmış hisse senedi ve tahvilleri uluslararası piyasalarda satmak ve çeşitli kısa vadeli kredi araçlarından yararlanmak şeklinde ortaya çıkan diğer uluslararası sermaye hareketlerinden ayrılmaktadır.

Genellikle doğrudan yatırımlar, sanayi sektörüne yöneliktir. Daha çok A ülkesinden B ülkesine sermaye transferi şeklinde değil, A ülkesinin X sanayi dalından, B ülkesinin X sanayi dalına akış şeklindedir. Bu tip yatırımlar, iki sanayi kesimi arasında bir sermaye akışı özelliği taşır ve yatay ve dikey yatırımlar şeklinde meydana gelir.

Yatay (horizontal) yatırımlar, bir firmanın yatırım yaptığı ülkelerde, kendi ülkesi ile aynı üretimi gerçekleştirdiği zaman ortaya çıkar. Dikey (vertical) yatırımlar ise, yatırım yapılan ülkede esas ülkedeki ürünlerin işlenmesi ve bu ürünlerin satışı ile ilgili olarak ileriye ve geriye dönük şeklinde yapıldığı zaman görülür(4).

Günümüz dünyasında yatırım yapılan ülkeye yabancı sermayenin gelmediği ve mahalli piyasadan borçlanarak yatırımın gerçekleştirildiği durumlarda söz konusu olabilmektedir. Kambiyo piyasası aracılığıyla herhangi bir kaynak transferi olmadan patent, teknoloji ve üretim araçları karşılığında yabancı ülkelerde elde edilen hisse senetleri ile veya kambiyo piyasası aracılığıyla daha önce gerçekleştirilen yatırımlardan sağlanan kârlar ile de doğrudan yatırımda bulunulabilinmektedir(5). Fakat

(4) Dikey ve yatay yatırımlar konusunda ayrıntılı bilgi için bkz. Richard E. Caves, «International Corparations: The Industrial Economies of Foreign Investment», **Economica**, Vol. 38, February 1971, s. 3-11.

(5) 1970 yılında ABD'leri, 4445 milyon dolarlık doğrudan yatırımda bulunmuş, bunun 378 milyonluk kısmı, dışarıda biriken fonlarla karşılanmış, dolayısiyle ABD'lerini terkeden uzun dönemli sermaye akışı 4067 milyon dolar olmuştur. Bu yılda dışarıdaki yatırımlardan 7906 milyon dolar gelir sağlanmış ve net denge 3839 milyon dolar ABD lehine kapanmıştır. Daha fazla bilgi için bkz. Franklin R. Root, **International Trade and Investment**, South-Western Publishing Co., Ohio, 1973, s. 537.

burada dikkat edilmiş olacağı gibi doğrudan yatırımlar, uluslararası sermaye hareketi ile değil, bizatihi sermayenin oluşumu ile ilgilidir[6]. Bu sebeple, doğrudan yatırımı sadece uluslararası bir sermaye hareketi olarak değerlendirmek pok doğru olmamaktadır.

II. DOĞRUDAN DIŞ YATIRIMI AÇIKLAMAYA YÖNELİK TEORİLER

Bir ülkeye yabancı sermayeli firmalar niçin gelmektedir? Neden doğrudan dış yatırıma gidilmektedir? Firmalar hangi ülkede, nasıl yatırım ve üretim yapmaktadır? gibi soruları açıklayan çok sayıda teorik çalışma vardır. Şüphesiz bu araştırmamızda önemli olan konunun ampirik tarafı olduğu için burada çok kısa ve öz olarak teoriye değinilmekle yetinilecektir[7].

Teoride yatırımları firma büyümesinin sonucu olarak kabul eden[8] iktisatçılar piyasa üzerinde durmakta, doğrudan yatırımın kâr tarafından değil piyasalar tarafından tahrik edildiğini belirtmektedir. Eğer firma piyasada belirli bir satış hacmini gerçekleştirebileceğine inanırsa, diğer bir ülkede yatırım yapmaktan kaçınmayacaktır. Çünkü yapılan yatırım, elde edilecek kâr ile karşılanacaktır. Bu görüşü savunan iktisatçılarda, piyasa genişledikçe firmanın piyasayı izleyerek büyümeye mecbur kaldığı inancı bulunmaktadır. İş adamlarının benimsemiş olduğu bu görüşün özünde, müteşebbislerin esas olarak kârlarını maksimize etmeleri yatmaktadır[9].

Diğer bir grup iktisatçı ise sermayenin firmaya maliyetine önem vermekte, kârların firmada alıkonulmasının, borç almak-

---

(6) Jack N. Behrman, «Promoting Free World Economic Development Through Direct Investment», **American Economic Review**, Vol. 50, May 1960, s. 271-81.

(7) Konunun toplu olarak teorik açıklanması için bkz. J.H. Dunning, «The Determinants of International Production», **Oxford Economic Papers**, November 1973. Türkçe kaynak için bkz. Yıldırım, a.g.e., s. 16-56.

(8) Edith T. Penrose, «Foreign Investment and the Growth of the Firm», **Economic Journal**, Vol. 66, 1956, s. 220-222.

(9) Charles P. Kindleberger, **American Business Abroad**, Yale University Press, New-Haven, 1971, s. 7-8.

tan ve yeni hisse senedi çıkartmaktan daha ucuz olduğu fikri üzerinde durmaktadır. Böyle bir durumda firma, kârlarını dağıtmak yerine yeniden yatırıma sevketmeli ve önce ülke içinde ve daha sonra da ülke dışında genişlemelidir. Doğrudan yatırım, kârların tekrar yatırıma yönlenmesini de kapsamaktadır.

Tekelci rekabetin sonucu olarak doğrudan yatırımlara gidildiğini öne süren iktisatçılar da vardır. Stephen H. Hymer ve C. Kindleberger'in[10] geliştirmiş oldukları teori ile, doğrudan yatırımların sanayi organizasyon teorisi ile daha iyi açıklanabileceği belirtilmiştir. Yabancı bir ülkede faaliyet gösteren bir firma, yabancı bir ortamda üretimde bulunduğu ve karar merkezinden uzakta olduğu için bazı risklere katlanmakta ve bu sebeple kendi ülkesinde kazandığından daha fazlasını kazanmak zorunda bulunmaktadır. Bu kazanç, şüphesiz yerli firma kazançlarından fazla olmalıdır. Doğrudan yatırımı yapan firma, yerli firmalara göre avantaja sahip olmalı ve kendi avantajı üzerinde de tekele sahip bulunmalıdır[11].

Bu durumda yerli firmalar, üretim için ihtiyaç duydukları girdileri dışardan sağlıyamayacaklar ve böylece yerli firmalar, yabancı firmalara göre bir üstünlük kuramıyacaklardır. Doğrudan yatırım, ancak mal ve faktör piyasalarında aksak rekabetin geçerli olması durumunda söz konusu olabilecektir[12]. Bunun sonucunda doğrudan yatırımı gerçekleştiren firmalar, bir anlamda tekelci avantajlara sahip olacaklardır. Yabancı firma için doğrudan yatırımdan başka bir yolla piyasadaki kâr imkânlarını kullanmanın mümkün olmaması, yatırım için yeterli bir sebep olmaktadır.

---

[10] Stephen H. Hymer, **The International Operations of National Firms: A Study of Direct Investment**, basılmamış doktora tezi, M.I.T., Cambridge Mass, 1960. Nakleden Kindleberger, a.g.e., s. 11.

[11] Hymer, doğrudan yatırımların tipik olarak eksik rekabet pazarında üretim yapan firmalar olduğunu ve bu şirketlerin etkinliklerinin oligopolistik firma etkinliği ile aynı olduğunu belirtmektedir. Bkz. Stephen H. Hymer «The Efficiency Contradictions of Multinational Corporations», **American Economic Review**, Papers and Proceedings, May 1970, s. 444.

III. YABANCI SERMAYELİ DOĞRUDAN YATIRIMLARIN TEKELCİ AVANTAJLARI

Bir ülkede doğrudan yatırım yapmak isteyen bir firma bazı tekelci avantajlara sahip bulunmaktadır. Özellikle yabancı sermayeli bu firmaların sahip oldukları tekelci avantajlar, doğrudan yatırım yapılmasını büyük ölçüde teşvik etmektedir. Bu sebeple, bu avantajlara değinmekte fayda vardır.

Yabancı sermayeli firmaların yatırım yaptıkları ülkelerde sahip oldukları tekelci avantajları dört başlık altında toplayarak incelemek mümkündür:

I) Doğrudan yatırımın yapıldığı ülkelerde ithalatın miktar kısıtlamaları ve tarifeler ile sınırlandırılması.

Bu durumda yabancı firma, kota ve tarifeler ile korunan pazara mal ihraç edemeyeceği için üretimini tarife duvarlarının arkasında yapmak zorunda kalacaktır. Çünkü yabancı firmalar, yerli firmaların üstünde bir avantaja sahip bulunmakta ve korunan pazara mal ihraç edememe durumu ile karşı karşıya bulunmaktadır[13].

II) Mal piyasalarında ürün farklılaştırılması ve pazarlama üstünlüğü gibi yollarla tam rekabetten uzaklaşma.

Ürün farklılaştırılmasının dolaysız yatırımlara sebep olabilmesi, ancak malların markalı olması durumunda mümkündür. Yoksa rakip firmalar tarafından üretilmekte olan standartlaşmış mallarda bu durum söz konusu olmamaktadır.

---

(12) John H. Dunnig, «Comment on the Chapter by Profesör Aliber», **The Multinational Enterprise** içinde s. 60. Profesör Aliber, doğrudan yatırım için farklı para bölgelerinin varlığını ve dolayısiyle paraların birbirine karşı pirim yapmasını bu tip yatırımlar için gerekli görmektedir. Görüşleri için bkz. Robert Z. Aliber, «A Theory of Direct Investment», **The International Corporation**, ed. Charles P. Kindleberger, The M.I.T. Press Cambridge Mass., 1971 içinde s. 17-34.

(13) Bu konuda geniş bilgi için şu kaynağa bakılabilir: Donald T. Brash, «Australia As Host to the International Corporation», **The International Corporation** içinde s. 293-318.

(14) Ölçek ekonomileri konusunda ayrıntılı bilgi için bkz. S. Rıdvan Karluk, **Ekonomik Birleşmeler Teorisi Yönünden Türkiye'nin AET üyeliği ve Sanayileşme Sorunu**, İ.T.İ.A. Basımevi Eskişehir, 1976, s. 44-55.

III) Yatay ve dikey birleşme ile içsel ve dışsal ekonomilerden yararlanma[14].

Yatay birleşme (tekel), ekonomide içsel tasarruflar (internal economies) yaratmaktadır. İçsel ekonomi (tasarruf) sağlayan bir firma, kendi iç yapısında meydana gelen değişikliklerden o firma veya sanayi dalına fayda sağlıyor demektir. Yabancı firma, başka ülkelerde aynı dalda faaliyet gösteren firmaların satın alınması yoluyla, dolaysız yatırımın sağladığı içsel ölçek ekonomilerinden yararlanır. Yatay birleşme, yabancı firmanın fiyatı kontrol edebildiği seviyeye kadar devam eder.

Dikey birleşme ile sağlanan dışsal tasarruflar (external economies) ise, dolaysız yatırım için bir teşvik unsuru olmaktadır. Dolaysız yatırım yabancı ülkeye fiziksel ve finansal sermaye getirmekle beraber, ekonomideki diğer üretim birimlerine teknolojik bilgi, pazar istihbaratı, yönetici ve danışıcı personel, organizasyon tecrübesi, ürünlerde ve üretim teknolojilerinde yenilikler gibi kıtlığı çekilen faktörlerin para ile ölçülemiyen transferlerini de yapmakta, diğer bir deyişle tasarruf sağlamaktadır[15].

Özellikle petrol sanayiinde, geriye (backward) ham petrol kaynağına ve ileriye (forward) tüketici piyasalarına doğru bütün faaliyetlerin dikey olarak birleştirilmesinde «dışsal ölçek ekonomileri» büyük çapta ortaya çıkmaktadır. Ayrıca dikey birleşme herhangi bir sanayi dalında belirsizliği de büyük ölçüde azaltmaktadır. Diğer bir deyişle üretim sürecindeki kesiklikleri büyük ölçüde ortadan kaldırmakta ve stokları da asgari seviyeye indirmektedir[16].

IV) Teknoloji ve know-how yolu ile faktör piyasalarında tekel kurulması.

Yabancı sermayeli dev firmalar, patent ve sanayide teknoloji üretmek yönünden tekelci bir güce sahiptirler. Bu firmalar

---

(15) G.M. Meier, **The International Economies of Development**, Harper and Row, New York, 1968, s. 141. Meier'in bu yazısı **International Investment**, ed. John H. Dunning, Penguin Books, 1972 içinde s. 412-435'de ayrıca yayınlanmıştır.

(16) Richard E. Caves-Ronald W. Jones, **World Trade and Payments**, Little, Brown and Co., Boston 1973, s. 489.

lisans anlaşmaları ile diğer ülkelerdeki firmalara kendi mallarını üretme izni verirler veya lisans karşılığında aldıkları ücretin teknolojik üstünlüğünün doğurduğu rantı karşılamadığı durumlarda da doğrudan yatırımda bulunurlar.

IV. YABANCI SERMAYELİ DOĞRUDAN YATIRIMLARIN YATIRIM YAPTIKLARI ÜLKE ÜZERİNDEKİ MAKRO EKONOMİK ETKİLERİ

Teorik yönden doğrudan yatırımların yatırım yaptıkları ev sahibi ülke ekonomisi üzerinde yaratmış oldukları etkileri daha iyi kavrayabilmek için bu yatırımların, üretim, istihdam, gelir, fiyat, ihracat-ithalat, ödemeler dengesi, ekonomik gelişme ve genel refah gibi ekonomik etkilerinin bilinmesi gerekir. Bu etkilerden bazıları ülke ekonomisine katkı sağlarken, bazıları da ekonomiye büyük bir külfet yükler. Aynı şekilde bazı etkiler yatırımın yapıldığı anda ortaya çıkarken, diğer bazılarından nesiller sonra sonuç alınabilmektedir.

Yabancı sermayeli yatırımların refahı yükselttiği ülkeye teknoloji ve sermaye transfer ettiği, ihracata büyük ölçüde katkıda bulunduğu, ülkeye yönetim (management) becerisi getirdiği ve prodüktiviteyi artırdığı öne sürülmektedir[17]. Şüphesiz yabancı sermayenin bu olumlu taraflarının yanında olumsuz yanları da bulunmaktadır. Yabancı sermayenin ülkeye getirdikleri ile ülkeden götürdükleri konusunda objektif bir değerlendirmenin yapılabilmesi ancak gelen ve giden değerlerin para ile ölçülmesine bağlıdır. Bu ölçmeyi tam anlamıyla yapmak mümkün olmadığı gibi değerlendirmede ölçü dışı kalan subjektif faktörler de bulunmaktadır. Ayrıca, yabancı sermayeden beklenen yarar ve zararlar, yukarıda belirtildiği gibi sermayenin ülkeye geldiği anda değil, fakat belli bir süre geçtikten sonra kesin olarak ortaya çıkmaktadır.

Bu çalışmada yabancı sermayeli yatırımların milli gelir ve ödemeler dengesi üzerindeki etkileri, Pensilvania Üniversitesi öğretim üyelerinden Fraklin R. Root'un geliştirdiği model esas alınarak doğrudan yatırımların zaman içinde yatırım yaptıkları ekonomi üzerinde etkileri ana hatları ile ele alınacaktır[18].

---

(17) Bu konuda bkz. Uras, a.g.e., s. 54-60.

(18) Türkçe olarak benzer yaklaşımı için bkz. Uras, a.g.e., s. 60-72; Alpar, a.g.e., s. 77-92.

1. Milli Gelir Etkisi

Ev sahibi ülkenin milli gelirine doğrudan yatırımın katkısının[19] ne olduğu sıkça sorulan bir sorudur[20]. Diğer bir deyişle ülke içinde faaliyet gösteren yabancı sermayeli bir firmanın ülke ekonomisine katkısı var mıdır? Bu sorunun cevabı evet olacaktır. Çünkü, yabancı sermayeli doğrudan yatırım ülke içinde üretimde bulunmakta, üretim miktarı output ise ülkenin gayrisafi milli hasılasına dahil olmaktadır.

Burada dikkat edilecek nokta, yabancı sermayeli şirketin üretimde kullandığı tüm girdileri kendisinin üretmemesidir. Bu girdilerden bir kısmı, ülke dışındaki diğer şirketlerden sağlanmaktadır. Bu sebeple, doğrudan yatırımı gerçekleştiren şirketin hasıladan, bu şirketin ana şirket ile kendisine bağlı şirketlerden almış olduğu girdileri düşmek gerekecektir. Cebirsel olarak yabancı sermayeli şirketin ülke ekonomisine katkısı;

(1) Katkı = H — G

şeklinde yazılabilir. Burada H = Hasıla, G = Girdi karşılığında kullanılmıştır.

Bu geleneksel ifade şirket tarafından ülkenin milli hasılasına yapılan net katma değeri belirtmektedir. Net katma değer; üretim faktörleri toplamına ödenen miktarlar ile yatırımı yapan şirketin kendi ülkesine transfer ettiği müteşebbis hizmetleri karşılığını kapsamaktadır. Eğer F, faktörlere ödenen ücret, maaş, faiz, rant ve kârları, R ise kârdan müteşebbislik hizmetleri karşılığı ülkeden transfer edilen miktarı temsil ediyorsa;

(2) Katkı = H — G = F+R

olarak yazılabilir.

Fakat, burada ihmal edilen bir nokta vardır. Geleneksel net katma değer formülü, yabancı sermayeli şirketin ev sahibi ülke ekonomisine olan net katkısına tam olarak uygun bulunmamaktadır. Çünkü bu formül, bağlı şirket tarafından kullanılan ma-

---

(19) Katkı, «benefit» karşılığı kullanılmıştır.

(20) Konu ile ilgili olarak ayrıca H.G. Johnson'un «The Efficiency and Welfare Implications of the International Corporation» isimli makalesine bakınız. **International Investment** içinde s. 455-474.

halli üretim faktörlerinin alternatif veya fırsat maliyetlerini (oppurtunity cost) dikkate almamaktadır. Çünkü bu faktörler, yabancı sermayeli şirket tarafından kullanılmasaydı, yine de milli hasılaya katkıda bulunacaklardı. Belki yabancı sermaye tarafından üretim faktörleri biraz daha prodüktif kullanılarak, milli hasılaya bu şekilde net bir katkıda bulunulmuş olabilir. Yabancı sermayeli şirket, işçi ve diğer kaynakları bunlar atıl bir şekilde bulunuyorken kullandıysa, bu zaman bu faktörlerin fırsat maliyetleri sıfır olacaktır. Bunun dışındaki her durumda, bağlı şirket tarafından diğer şirketlerden sağlanan üretim faktörlerini fırsat maliyetleri, bunların hizmetleri karşılığı kendilerine ödenen ödemelere eşittir. Böylece, bağlı şirket tarafından kullanılan mahali üretim faktörlerinin fırsat maliyetlerini de hesaba almak gerekecektir. Bu durumda;

(3) Katkı = (F + R) — N

olur. Burada N, mahalli üretim faktörlerinin fırsat maliyetlerini temsil etmektedir.

Buraya kadar yabancı sermayeli şirketin yaratmış olduğu doğrudan katkılardan bahsedilmiştir. Konuyu tamamlamak için, doğrudan yatırımların yaratmış olduğu «dolaylı» katkıları da gözden uzak tutmamak gerekir.

Bunlar, «dışsal ekonomiler» ile «dışsal eksi ekonomi»lerdir. Doğrudan yatırımlar tarafından ekonomide yaratılan dışsal ekonomilerin olumlu etkileri, bir ölçüde eksi dışsal ekonomiler tarafından ortadan kaldırılmaktadır[21]. Bu sebeple, yabancı sermayeli şirketin milli hasılaya olan katkısını hesaplarken net dışsal ekonomileri unutmamak gerekir. Böylece;

(4) Katkı = (F + R) — N + L

yazılabilir. L, net dışsal ekonomileri (dışsal ekonomi-dışsal eksi ekonomi) belirlemektedir.

Yabancı sermayeli şirketin yaratmış olduğu katkı konusunda yapacağımız son bir açıklama, bu şirketin net geliri üzerinden ev sahibi ülkeye ödemiş olduğu vergiler üzerinedir. V, yabancı sermayeli şirketin ev sahibi ülkeye ödemiş olduğu gelir

[21] Dışsal ekonomi ve eksi dışsal ekonomi (external diseconomies) konusunda bkz. Karluk, a.g.e., s. 49-55.

vergilerini, R, bu şirketin gelir vergisi ödendikten sonraki gelirini gösterirse;

(5) Katkı = (F + R* + V) — N + L

olur.

Bu durumda doğrudan yabancı yatırımın ev sahibi ülkeye olan maliyeti, yabancı sermayeli şirketçe kullanılan ve teknoloji dahil yabancı üretim faktörlerine kâr veya dividant, faiz, yönetim ücreti, patent hakkı şeklinde ödenen ve ülke dışına transfer edilen ödemeler toplamıdır:

(6) Maliyet = E

Burada E, yabancı üretim faktörleri ile yapılan ödemelerdir.

Doğrudan yatırımın ev sahibi ülkeye, net fayda/maliyet (cost/benefit) oranı;

$$(7) \quad \frac{(F + R^* + V) - N + L}{E}$$

olur.

Eğer oran birden büyük ise, yabancı sermayeli şirketin ülke ekonomisine katkısı kendi maliyetinden daha fazladır. Oranın birden küçük olmasında, şüphesiz aksi durum ortaya çıkacaktır. Burada, yabancı doğrudan yatırımların ülke ekonomisine katkıda bulunup bulunmadığı oldukça tartışmalı bir konudur[22].

[22] Profesör A.O. Hirschman, yabancı doğrudan yatırımların, ülkenin ekonomik kalkınmasının ilk dönemlerinde mevcut olmayan üretim faktörlerini ülkeye getirdiği için yararlı olduğunu, fakat ülke geliştikçe yabancı doğrudan yatırımların ülkenin ekonomik büyümesine engel olduğunu; çünkü, kalkınma ile birlikte gelişen mahalli faktörleri kullanmadığı ve mahalli teşebbüslere engel teşkil ettiğini savunmaktadır. Bkz. Albert O. Hirschman, **«How to Divest in Latin American and Why»**, Essays in International Finance No. 76, Princeton University Press, November 1969, s. 5-9. Buna karşılık P. Streeten, yabancı özel teşebbüsün gelişmekte olan ülkelerin ekonomik kalkınmasında önemli bir rol oynadığını ve bu kalkınmayı hızlandırdığını ileri sürmektedir. Bkz. Paul Streeten, «New Approaches to Private Investment in Less Developed Countries», **International Investment** içinde s. 436. Streeten, yabancı şirketlerin ülkeye teknoloji transfer ettiğini, yetişmiş yönetici ve işgücü sağladığını, ülke pazarının yapısını değiştirerek rekabeti

Teorik olarak tam rekabet şartlarında, doğrudan yatırımın sermayenin azalan marjinal geliri dolayısiyle ev sahibi ülke ekonomisine olan katkısının, yatırımcının ülkeden çıkardığı ekonomik değerden mutlaka fazla olması gerekmektedir. Ev sahibi ülke ekonomisinde yabancı yatırımların artması, sermayenin marjinal ürününü düşürecektir. Bu sebeple, daha önce yapılmış olan bütün yabancı yatırımların net gelirlerinin düşmesi de kaçınılmaz olacaktır[23].

Doğrudan yatırımların fayda/maliyet oranları ile ilgili olarak tecrübeye dayanan veriler eksiktir. Bununla beraber ABD'nin 1966 yılında Latin Amerika'da yapmış olduğu imalat yatırımlarının bölgenin milli gelirine önemli katkıda bulunduğu belirtilmiştir. Latin Amerika'da üretim faktörlerinin fırsat maliyetlerinin, bu faktörlerin ABD kaynaklı bağlı şirketlerden almış oldukları ödemelerin düşülmesi durumunda, ABD kaynaklı bağlı şirketlerin milli gelire katkısı olmuştur. Diğer bir deyişle; V — E = 464 milyon dolar — 397 milyon dolar = 67 milyon dolardır[24].

Ayrıca bu konuda yapılmış diğer çalışmalarda da doğrudan yabancı yatırımların ev sahibi ülke ekonomilerine katkıda bulunduğu tespit edilmiştir. Yeni Zellanda'lı iktisatçı Donald T. Brash, birçok durumda yabancı doğrudan yatırımların ev sahibi ülke ekonomisine katkıda bulunduğunu ve gayrisafi yurt içi hasılayı arttırdığını belirtmektedir[25]. Bununla beraber genel bir sonuç olarak bütün yabancı doğrudan yatırımların ev sahibi ülke ekonomisine katkıda bulunacağını söylememiz doğru olmayabilir. Ayrıca, ev sahibi ülkelerdeki faktör ve mal fi-

---

artırdığını, dolaylı ve dolaysız bir biçimde istihdam imkânları yarattığını, ülke içi ücretleri yükselttiğini ve ticaret hadlerini düzelttiğini belirtmektedir. Bkz. a.g.m., s. 444-445.

(23) G.D.A. Macdougal, «The Benefits and Costs of Private Investment from Abroad: A Theoretical Approach», **Readings in International Economics**, ed. R.E. Caves and H.G. Johnson, Richard D. Irwin, Inc. Homewood, Illinois, 1972, s. 172-194. Bu makale ilk defa Economic Record Special Issue, March 1960'ta yayınlanmıştır.

(24) Rakamların elde edilmesinde kullanılan kaynak: H.K. May, **The Effects of United States and Other Foreign Investment in Latin America**, The Council for Latin Amerika, New York, 1971.

(25) Donald T. Brash, **American Investment in Australian Industry**, Harvard University Press, Cambridge, 1966, s. 272-74.

yatlarının bunların gerçek kıtlık ve fırsat maliyetlerini yansıttıkları kabul edilmekte, döviz fiyatlarının denge fiyatlarından büyük ölçüde sapma yaratmadığı varsayılmaktadır. Eğer bunların dışında bir durum söz konusu ise, yabancı yatırımın sosyal katkısı (social contribution) belki kendi sosyal maliyetinden (social cost) daha düşük olabilir. Aynı durum dahili yurt içi yatırımlar için de geçerli bulunmaktadır.

2. Ödemeler Dengesi Etkisi

Doğrudan yatırımlar, ev sahibi ülkenin ödemeler dengesi üzerinde çeşitli etkiler yaratır[26]. Önce, fabrika kurmak için ülkeye gelen ilk kurucular doğrudan yatırım sermayesi bir defaya mahsus olmak üzere ev sahibi ülkenin ödemeler dengesine olumlu bir etkide bulunur. Yatırım üretime başladığı zaman, gerek ihracat yoluyla ve gerekse ithal ikamesi şeklinde ödemeler dengesine katkıda bulunmaya devam eder. Diğer taraftan doğrudan yatırımı gerçekleştiren şirket, hammadde ve diğer girdileri üretimini devam ettirebilmek için ithal etmek zorundadır. Bu ithalat, şüphesiz ev sahibi ülkenin ödemeler dengesinde olumsuz bir etki yaratır.

Ayrıca şirketin yabancı üretim faktörlerine ödemiş olduğu faktör gelirleri, ev sahibi ülkenin dış dengesini olumsuz yönde etkileyebilir. Yine, şirket tarafından mahalli olarak yaratılan yüksek gelir, marjinal tüketim meyline de bağlı olarak ev sahibi ülkenin ithalatını uyarabilir. Son olarak, yabancı sermayeli şirket ev sahibi ülkede üretimini durdurduğu zaman, yine bir defaya mahsus olmak üzere ülkeye getirmiş olduğu sermayeyi ülke dışına çıkaracağı için ödemeler dengesi üzerinde olumsuz bir etkide bulunabilir.

---

(26) Konu ile ilgili olarak ayrıca bkz. David Robertson, «The Multinational Enterprise, Trade Flows and Trade Policy», **International Investment** içinde özellikle s. 327-330. H.G. Johnson, yabancı yatırımların etkilerini incelerken, doğrudan yabancı yatırımların ülkenin ödemeler dengesine olumsuz bir etkisi olacağı için bunların kısıtlanması önerisinde bulunmaktadır. Bkz. H.G. Jonhson, «The Efficiency and Welfare Implications of the International Corporation», **International Investment** içinde s. 472-73. Yabancı sermayeli şirketlerin ödemeler dengesi üzerinde yaratacağı etkiler konusunda farklı bir yaklaşım ve çözüm için bkz. Frank Sallero, «Foreign Investment and the Balance of Payments: Some Negative Implications for Developing Countries», **Inter-American Foreign Affairs**, Vol. 28, Autumn 1974, s. 78-85.

Bu açıklamalarımızdan sonra, cebirsel olarak doğrudan yatırımların ödemeler dengesine olan katkı ve maliyetlerini gösterebiliriz:

(8) Ödemeler Dengesine Katkı = K + X + S

K, ev sahibi ülkeye yapılan ilk sermaye akışı; X, bağlı şirket tarafından gerçekleştirilen ihracat; S, ithal ikamesidir.

(9) Ödemeler Dengesine Maliyet = (R** + F*) + (M + M*) + D

Burada R**, ülkeden çıkan kâr transferleri; F*, yabancı üretim faktörlerine ödenen bütün ödemeler; M*, marjinal tüketim meyline bağlı olarak mahalli yüksek gelir tarafından uyarılmış ithalat; D, yatırımda meydana gelebilecek herhangi bir çözülmeyi ifade etmektedir.

Buradan doğrudan yabancı yatırımın ev sahibi ülkenin ödemeler dengesine olan net fayda/maliyet oranını şu şekilde bulabiliriz:

$$(10) \quad \frac{K + X + S}{(R^{**} + F^{*}) + (M + M^{*}) + D}$$

Uzun dönemde, yatırımların ödemeler dengesi üzerindeki etkisini milli gelir etkisinden ayrı olarak düşünmek imkansızdır[27]. Bunun neden böyle olduğunu aşağıdaki denklem ile gösterebiliriz:

(11) $X - M + GSMH - (C + I_a + G)$

Denklemde X, ihracat; M, ithalat; GSMH, gayrisafi milli hasıla; C, dahili tüketim harcamaları; I_a, dahili yatırım harcamaları; G, devlet harcamalarını göstermektedir. Denklem kısaca, ihracatın ithalattan fazla olması durumunda gayrisafi milli hasılanın dahili mal ve hizmet harcamalarından daha büyük olduğunu ifade etmektedir. Bu büyüklük, ihracat fazlası kadardır. Şüphesiz bunun aksi de geçerlidir (vice versa).

Denklem 11, yabancı yatırımların milli gelirdeki artış etkisinin eşit veya daha büyük miktarda dahili harcamalar ile dengelenmediği durumlarda ödemeler dengesini düzelteceğini gös-

(27) Robertson, a.g.m., s. 330.

termektedir. Fakat uzun dönemde, muhtemelen dahili harcamaların gayrisafi milli hasıladaki artışa uyum sağlaması söz konusu olduğundan, ödemeler dengesine doğrudan yatırımların katkısı sıfır olacaktır.

Kısa dönemde doğrudan yatırımlar, ödemeler dengesinde bir açığa sebep olabilir. Buna neden, ev sahibi ülkedeki üretim faktörlerinin yeteri kadar hareketli (mobil) olmamasıdır. Ekonomi, yabancı sermayeli şirket için gerekli olan döviz harcamalarını finanse etmek için ihracat sağlayabilmek amaciyle dahili pazar için üretimden, ihracat üretimine veya ithal ikamesine hemen kayamaz. Kısa dönem boyunca şirketin faaliyetleri sebebiyle mal ve hizmet ithalatında net bir artış meydana gelebilir. Bu da, ödemeler dengesinde devam eden açık yaratır. Bu durum ev sahibi ülke ekonomisinin «yapısal fleksibilite» noksanlığından ileri gelir ve bu noksanlık ödemeler dengesine uyumu önleyebilir. Diğer bir deyişle, kısa dönemde yabancı sermayeli şirket, kendisinin milli hasılaya olan katkısından daha fazla tüketimde bir artış meydana getirebilir.

V. EV SAHİBİ ÜLKEDE GERÇEKLEŞTİRİLEN YABANCI SERMAYELİ YATIRIMLARIN FAYDA - MALİYET KARŞILAŞTIRMASI

Yabancı sermayeli yatırımların bir yıl içinde milli gelire yapacağı katkıların dış gelir ve faktör ödemeleri şeklindeki maliyetlerinin bugünkü değerlerinin hesaplanmasında, yatırımın gelecekteki katkı ve maliyetler toplamının uygun bir oranda iskonto edilmesi gerekmektedir[28]. Katkı ve maliyetlerin bugünkü değeri, bu yatırımdan umulan yıllık katkının (maliyetin) toplam iskonto edilmiş miktarı kadardır. Bu durumda denklem (5) ve (6)'yı, yatırımın bugünkü katkı ve maliyetine dönüştürebilmek için şu şekilde yeniden yazmak mümkündür:

---

(28) Anlatımda ve örneklerde Root, a.g.e.,'den yararlanılmıştır. Konuya daha değişik bir yaklaşım için ayrıca bkz. Paul Streeten, «Costs and Benefits of Multinational Enterprise in Less-Developed», **The Multinational Enterprise** içinde s. 240-258.

(12) Katkının bugünkü değeri:

$$\sum_{t=1}^{t=n} \left(\frac{(Ft + \overset{*}{R}t + Vt) - Nt + Lt}{(1+d)^t} \right)$$

(13) Maliyetin bugünkü değeri:

$$\sum_{t=1}^{t=n} \left(\frac{Et}{(1+d)^t} \right)$$

Bu denklemde t, yılları; d, iskonto oranını göstermektedir. d'nin daha büyük oranı, yakın gelecekte katkı ve maliyetlerin değerini yükseltecektir. Şüphesiz bunun aksi de doğrudur. Bu durumda ödemeler dengesine katkının net bugünkü değeri, aşağıdaki gibi ifade edilebilir:

(14)

$$\sum_{t=1}^{t=n} \left(\frac{Kt + Xt + St}{(1+d)^t} \right.$$

Aynı şekilde maliyetlerin ödemeler dengesi üzerindeki bugünkü net değeri ise:

(15)

$$\sum_{t=1}^{n=t} \left(\frac{(\overset{**}{R}t + \overset{*}{F}t) + (Mt + \overset{*}{M}t) + Dt}{(1+d)^t} \right)$$

şeklindedir.

Doğrudan yatırımı yapan yabancı sermayeli şirketin yöneticileri ile ev sahibi ülkenin hükümeti arasında gelecekteki katkı

ve maliyetlerin iskonto oranları arasında bir farklılık görülürse, her iki taraf ta yapılan yatırımın ev sahibi ülkeye olan katkı ve maliyetlerinin bugünkü değeri konusunda anlaşmazlığa düşecektir. Yatırımı gerçekleştiren şirket için en akılcı davranış, sermayesinin marjinal fırsat maliyeti (marginal opportunity cost) diğer bir deyişle bu sermayenin dünyanın herhangi bir köşesinde en iyi ikinci alternatif kullanım maliyeti ile gelecekteki fayda ve maliyetlerini iskonto etmesidir. Bu davranış, yabancı sermayeli şirketi, aynı oranları ev sahibi ülkede uygulamaya zorlar. Eğer ev sahibi ülke, yabancı yatırımın gelir etkisini maksimize etmek isterse, en uygun iskonto oranı olarak sermayenin marjinal prodüktivite oranını gözönüne alır. Bu oran, şüphesiz şirket tarafından kabul edilecek bir oran olmalıdır. Eğer şirket ev sahibi ülkede politik risklerin oldukça yüksek olduğunu düşünürse[29], kendi iskonto oranını bir miktar yükseltir ve bu durumda şirketin kombine iskonto oranı, ev sahibi ülke hükümetinin oranını aşar. Böylece şirket, kısa dönem yararlarda daha yüksek bir değere ulaşır ve ev sahibi ülkeye daha fazla bir maliyet yükler[30].

VI. FAYDA VE MALİYETLERİN ZAMAN İÇİNDE DEĞİŞİMİ

Yabancı sermayeli şirketin ev sahibi ülkedeki ilk faaliyet yıllarında ondan elde edilen yararlar, genellikle şirketin ülkeye maliyetinden daha fazla olmaktadır. Şirket ile ülkeye yeni sermaye, teknoloji, işletmecilik bilgisi ve teşebbüs faktörü gelmekte; bu dönemde şirketin ülkede yaratmış olduğu dışsal ekonomiler oldukça yüksek bulunmaktadır. Aynı zamanda şirketin toplumа maliyeti genellikle düşük seviyededir. Şirket, ancak mütevazi bir kâr elde etmekte ve daha çok kendi pozisyonunu ülke içinde kuvvetlendirmek için yeniden yatırıma önem vermektedir.

Zaman ilerledikçe, ev sahibi ülkenin yabancı sermayeli şir-

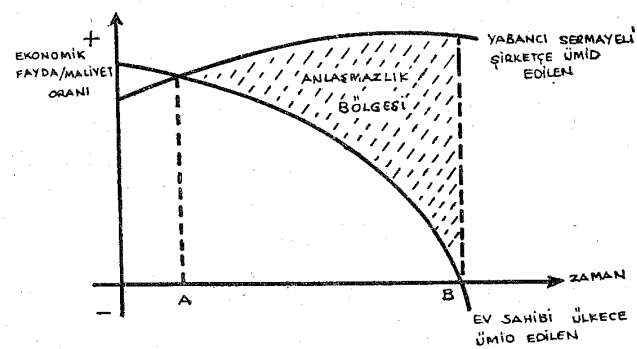
---

(29) Yabancı sermayeli şirketlerin karşı karşıya kaldıkları politik riskler konusunda bkz. Franklin R. Root, «U.S. Bussiness Abroad and Political Risk», **MSU Business Topics**, Winter 1968, s. 73-80.

(30) Doğrudan yatırımlardan doğan refah artışının yatırımı yapan ülke için yatırım yapılan ülkeler arasındaki dağılımı için bkz. Caves, a.g.e., s. 22.

ket üzerindeki baskıları artmaktadır. Belirli bir süre sonra şirket, artık daha fazla yeni sermaye ve teknoloji transferinde bulunmayabilir. Daha az dışsal ekonomi yaratarak faaliyetlerini rutin bir şekilde yürütebilir. Diğer taraftan şirketin kâr transferleri, pazardaki başarısına bağlı olarak artabilir ve yeni sermayeye daha az ihtiyaç duyabilir. Ayrıca ev sahibi ülkenin yöneticileri, zamanla yabancılar tarafından yapılan işlerin, mahalli yöneticiler tarafından yerine getirileceğine inanır ve alternatif olarak diğer yabancı sermayeli şirketleri düşünerek onlarla pazarlık etme gücünü kendilerinde görebilir.

Böylece ev sahibi ülkenin ümit ettiği ekonomik sermaye/hasıla oranı düşerken, yabancı sermayeli şirketin ümit edilen (perceived) sermaye/hasıla oranında bir artış meydana gelir. Bu durumu aşağıdaki şekil üzerinde daha açık bir şekilde görmek mümkündür.

Şekilde, A noktasına kadar ev sahibi ülke, şirketin ekonomik fayda/maliyet oranından memnundur. A noktasından sonra ev sahibi ülkece ümit edilen sermaye hasıla oranı düşerken, şirketçe ümit edilen sermaye/hasıla oranı artmaya devam etmektedir. Eğer ev sahibi ülkenin ümit ettiği sermaye/hasıla oranı B noktasını geçerse, bu durumda, fayda eksi olmaya başlar ve yabancı sermayenin yerli sermayeye satılması istenerek baskı yapılır. Sermaye/hasıla oranlarında her iki tarafta da meydana gelen bu kaymalar, ev sahibi ülke ile yabancı sermayeli şirketin birbirlerine karşı nisbi olarak sahip oldukları güçlere, diğer bir deyişle üstünlüklere bağlı olacaktır.

Meselâ, şirket tarafından ilk sermaye yatırımı yapılmadan

önce ev sahibi ülke genellikle zayıf bir pazarlık gücüne sahiptir. Şirket bu durumda yatırımlarını yapabileceği çeşitli alternatif ülkelere sahiptir. Bu sebeple ev sahibi ülke yabancı sermayeyi kendisine çekebilmek için vergi muafiyeti, yer temini, kâr transferi gibi kolaylıklar gösterecektir. Yatırım bir kere gerçekleştirildikten sonra, pazarlık gücü ev sahibi ülke lehine kaymaya başlar. Çünkü yatırım artık gerçekleştirilmiştir. Yatırımdan umulan sermaye transferi, know-how, yeni teknoloji, dışsal ekonomiler büyük ölçüde sağlanmıştır. Bu sebeple ev sahibi ülkenin mevcut durumu daha geliştirmesi için yabancı sermayeli şirket üzerinde baskı yapması ve şirketin ekonomik faydasını artırmasını istemesi normaldir[31].

VII. YABANCI SERMAYELİ YATIRIMLARIN TEKNOLOJİ AKTARIMI ETKİSİ

Yabancı sermayeli doğrudan yatırımların gelişmekte olan ülkelerin ekonomik kalkınmaları üzerinde teknoloji aktarımında bulunarak yapacağı katkının ne olacağı üzerinde önemle durulması gereken bir konudur[32]. Yabancı sermayeli doğrudan yatırımların yatırım yaptıkları ülkelere uygun teknolojiyi aktarıp aktarmadıkları, bu ülkelerin şartlarına uygun teknoloji geliştirip geliştirmedikleri gibi konular üzerinde yoğunlaşan tartışmalar devam edip gitmektedir.

Yabancı sermayeli yatırımların yatırım yaptıkları ülkeye teknoloji aktarımı konusuna geçmeden önce, «teknoloji» ile ilgili bazı kavramları açıklığa kavuşturmakta yarar vardır. Kavramlardan özellikle «teknoloji» ile «teknolojik yenilik» (tecnological innovation) terimleri önemlidir. Genel anlamda teknoloji, malların üretimine uygulanabilen bilgi (knowledge) kümesi ve yeni malların yaratılması olayıdır[33]. Bu sebeple teknoloji, malların üretim süreci ile yakından ilgilidir. Yeni teknolojinin kaynağı, üniversite laboratuarlarında, sanayide ve devletin araştırma ku-

---

(31) Aynı konuda bkz. T. Güngör Uras, **Türkiye'de Yabancı Sermaye Yatırımları**, Ayrıca bkz. Root, a.g.e., s. 621.

(32) Quinn, gelişmiş ülkelerde milli gelir artış hızının büyük ölçüde yatırımda kullanılan teknolojiye bağlı olduğunu öne sürmektedir. Bkz. J.B. Quinn, «Technology Transfer by Multinational Companies», **Harvard Business Review**, November-December 1969, s. 148-149.

(33) Teknoloji terimi konusunda çok değişik tanımlar mevcuttur ve bu konuda genel kabul görmüş bir tanım bulunmamaktadır.

rumlarında gerçekleştirilen bilimsel araştırmalar olmaktadır. Teknolojik yenilik, teknolojiye dönüştürülmüş olan araştırma ve buluşların yeni ürünlere uygulanması veya eski ürünlerin üretiminin geliştirilmesidir. Bir anlamda yenilik (innovation), yeni üretim fonksiyonlarının bulunması olayıdır[34].

Yenilik birçok kişinin ayrı ayrı çalışmasını gerektiren bir faaliyettir. Teknik araştırma, geliştirme, üretime uygulanış, pazarlama denemesi ve pazar araştırması gibi. Bütün bu faaliyetler ve bunların birbirleri ile olan ilişkileri ise yenilik sistemi içinde düşünülmelidir. Yenilik sürecindeki bu karmaşıklık, çoğu zaman başarısızlıklarla karşı karşıya kalmamıza sebep olmaktadır. Araştırma sonucu bulunan birçok buluşlar, uygun teknoloji ve üretim fonksiyonları şekline dönüştürülememekte, yeni ürün yaratılmasında kullanılamamaktadır. Yeni yaratılan ürünler ise, pazarlarda tanıtılamamakta veya en azından tutunamamaktadır.

Burada bir noktaya değinmekte yarar vardır. Teknolojik yenilik ve buluşlar ile firma büyüklükleri arasında çok sıkı ilişkiler vardır. Firma ekonomik yönden büyüdükçe, araştırmaya ayıracağı fonları da genişlemektedir. Böylece araştırma ve geliştirme (A ve G) faaliyetlerinden ürün alma olasılığı büyük ölçüde yükselmektedir. Bu faaliyetlerden ürün alındıkça, ortaya çıkan yeni teknolojik ilerlemeler sonucu sağlanan net kazanç, yeni teknolojik geliştirme faaliyetlerine sebep olmaktadır.

Bu eğilime, J. Schumpeter tarafından 1939'da değinilmiş, buluşların ve bunların üretime uygulanışının büyük firmalar tarafından gerçekleştirildiği belirtilmiştir. Aynı şekilde H. Villard ile J.K. Galbraith, teknoloji geliştirme fonlarının ancak büyük firmalar tarafından finanse edilebileceğini, bir buluşun kârlı olabilmesi için bu firmanın pazara hâkim olarak buluşun yaratacağı kârları kendisinin elde edebileceği güçte olmasını öne sürmüşlerdir. Ayrıca bu konudaki başarıların, başarısızlıkları orta-

(34) P.T. Ellswonth - J. Clark Leith, **The International Economy**, Macmillan Publishing Co. Inc., New-York, 1975, s. 142. Burada teknolojik yeniliğin emek veya sermaye tasarruf edici, yansız yenilik gibi çeşitli tipteki çeşitleri üzerinde durulmayacaktır. Konu hakkında geniş bilgi, G.M. Meier, **The International Economics of Development**, Harper and Row, New-York, 1968, s. 28 vd. ile bu sayfadaki dipnotta belirtilen kaynaklardan edinilebilir.

dan kaldırabilmesi için firmaların A ve G faaliyetlerini çok sayıda projeye yaymaları gerektiğini de belirtmişlerdir[35].

Yabancı sermayeli şirketlerin dünya pazarları içindeki önemi ve üstünlüğü, bu şirketlerin büyüklük ve mali güçlerinden çok, yenilik sürecindeki (innovation process) üstünlüklerinden doğmaktadır[36]. Bu şirketlerin araştırma ve geliştirme (research and development) için ayırdıkları fonlar çok yüksektir. Özellikle araştırma yoğun sanayi dallarında çalışan ABD kökenli şirketler satışlarının belli bir kısmını A ve G fonlarına ayırmaktadır[37]. ABD kökenli yabancı sermayeli şirketler, Batı Avrupa'daki şirketlerle karşılaştırıldığında dört kat daha fazla A ve G harcaması yapmaktadır[38].

Yabancı sermayeli şirketlerin A ve G konusunda bir avantajları vardır. Bu şirketlerin faaliyette bulundukları ekonomiler, gelir seviyesi yüksek gelişmiş ekonomilerdir. Bu tip ekonomilerde, yeni bir ürünün keşfedilmesi ve dünya üzerinde ilk önce üretimine başlanması, şüphesiz gelişmekte olanlara nazaran daha kolay olmaktadır[39]. Bu şirketlerin A ve G konusunda yapmaları gereken harcamalar için Freeman'a göre, yeni bir haberleşme uydusunun üretimi için bir şirketin en azından beş yıl olmak üzere 5-20 milyon dolar harcamayı göze alması gerekmektedir. Bu çapta bir harcama ise, ancak yıllık cironun 1 mil-

---

(35) H. Villard, «Competition, Oligopoly and Research», **Journal of Political Economy**, December 1958, s. 483-98 ve John K. Galbraith, **American Capitalism**, Boston, Houghton Mifflin, 1952.

(36) Konu ile ilgili olarak ayrıntılı bilgi için bkz. Keith Pavitt, **The Multinational Enterprise and the Transfer of Techonology**, içinde s. 61-85.

(37) W. Gruber, D. Mehta and R. Vernon, «The Research and Development Factor in International Trade and International Investment of U.S. Industries», **The Journal of Political Economy**, Vol. 75, February 1967, s. 20-37. Bu makalede, 1962 yılında ABD'deki araştırma harcamaları ile satışlar, toplam istihdam ile mühendis ve ilim adamı istihdamı arasındaki ilişkiler tesbit edilmiştir. Bkz. a.g.m., s. 23.

(38) John H. Dunning, «Tecnology, United States Investment and European Economic Growth», **International Investment** içinde s. 391. Aynı makale, The International Corporation içinde de yayımlanmıştır.

(39) Raymond Vernon, «International Investment and International Trade in the Product Cycle», **The Quarterly Journal of Economics**, Vol. 80, May 1966, s. 190-207. Bu makale, **International Investment** içinde s. 305-325'de ayrıca yayımlanmıştır.

yar dolar olması ile mümkündür[40]. Bu örnek de göstermektedir ki, araştırma ve geliştirme çabaları dünya ekonomisinde büyük ölçüde yabancı sermayeli dev firmalar tarafından yapılabilmektedir.

Teknolojik yenilik, bir ülkeden diğerine iki yolla geçmektedir.

i) Teknik bilginin lisans anlaşmaları, teknik yayınlar, ticaret, resmi teknik yardım programları ve diğer haberleşme araçları ile bir ülkeden diğerine aktarılması,

ii) Özellikle yabancı sermayeli şirketler tarafından gerçekleştirilen doğrudan yatırımlar sayesinde yatırım yapılan ülkeye yeniliğin şirket tarafından bizzat getirilmesi[41].

Birinci durumda teknolojinin yayılması tamamen ithal edilmiş olan teknolojiyi kullanmak isteyen ülkelerin arzu ve kapasitelerine bağlı bulunmaktadır. Bu açıdan ülkeler birbirlerinden farklıdır. Meselâ Japon müteşebbisleri, ithal edilen teknolojiyi yeni ürün üretimine uygulamakta çok ustadır. Japonya geçmişte teknolojiyi üreten ülkeye, ithal edilen teknoloji ile üretilen malları satan bir ülke olmuştur. Bu ülke transistör teknolojisi uygulanarak üretilen transistörlü radyoları, bu teknolojiyi üreten ABD'ne satmıştır[42]. Diğer bir örnek ise, ABD'nin Av-

---

(40) **The Growth and Spread of Multinational Companies**, QER Special No. 5, 1971, The Economist Intelligence Unit.

(41) Franklin R. Root, «The Role of International Business in Diffusion of Technological Innovation», **Economic and Business Bulletin**, Summer 1968. Teknoloji aktarımında ilginç bir ülke olan Japonya, İkinci Dünya Savaşından önce doğrudan yatırımlardan kaçınarak teknolojiyi lisans yoluyla elde etmiştir. 1970'lerin başında ileri teknolojiyi ülkeye aktarabilmek için ülkeyi yabancı sermayeli doğrudan yatırımlara ölçülü olarak açmıştır. Bkz. M.Y. Yoshino «Japan as Host to the International Corporation», **The International Corporation** içinde s. 345-369. Ayrıca bkz. **The Colombo Plan for Cooperative Economic Development in South and South East Asia**, Wellington, New Zelland, 1973, s. 257.

(42) Dunning, bir ülkenin dünya teknolojisinden yararlanmasının üç yolu olduğunu öne sürmektedir. Ona göre bir ülke, 1. Teknoloji ürünü olan sermaye ve tüketim mallarını ithal ederek, 2. Teknolojik know-how ithal ederek, 3. Teknolojik Know-how'u üreterek dünya teknolojisinin meyvelerinden istifade edebilir. Bkz. Dunning, «Technology, United States», s. 393.

rupa'da üretilen teknolojiyi Avrupa'dan önce uygulayabilmesidir.

Burada, gelişmekte olan ülkeler açısından önemli bir noktaya dikkati çekmek gerekir. Bu ülkeler, dışarıda yaratılan teknolojiyi kendi ülkelerine aktarabilmek için çok büyük fedakârlıklara katlanmak zorunda kalmaktadır. Meselâ, Arjantin, Brezilya, Kolombiya, Meksika, Nijerya, Sri-Lanka gibi ülkelerin patent, lisans, know-how ve yönetim hizmet ücreti olarak dışarıya ödedikleri paralar, bu ülkelerin toplam ihracatlarının yüzde 7'ni ve toplam yurtiçi gayrisafi harcamalarının yüzde yarısından biraz daha fazlasını oluşturmaktadır. Dünya nüfusunun yüzde 65'ni ve GSMH'nın yüzde 56'sını oluşturan 13 gelişmekte olan ülkenin bu iş için dışarıya ödedikleri meblağ, geçmişte 1.5 milyar dolara ulaşmış ve bu ülkelere gelen özel yabancı sermayenin yarısından fazlasını teşkil etmiştir(43).

Yine 1968 yılında teknoloji transferinde bulunan ülkeler, toplam ihracatlarının yüzde 22'ne eşit geliri lisans ücreti yoluyla sağlamışlardır(44).

Yabancı sermayeli şirketler ülkeler arasında teknolojinin yayılmasında oldukça önemli bir rol oynamaktadır(45). Uluslararası yatırım stratejisi pazar kaynaklıdır ve bu sebeple yatırımı gerçekleştirecek olan firma yabancı pazarlarda mallarını satabilmeyi ümid edebilmelidir. Eğer yatırım alanı Batı Avrupa'da olduğu gibi oldukça gelişmiş bir bölgede ise, yabancı sermayeli şirketin gerçekleştireceği ürünlerin mahalli üreticiler tarafından o ana kadar yapılmamış olması ve belli bir süre içinde de taklit edilmemesi gerekir. Yabancı sermayeli şirket sistemi için-

---

(43) U.N., **Multinational Corporations in World Development**, New-York, 1973, s. 50.

(44) T. Arnost, «Some Remarks on the Transfer of Technique and Technology to Developing Countries», **World Development**, Vol. 2, 1974, s. 104.

(45) Teknolojinin ülkeler arasında yayılmasında başlıca iki yol olduğuna değinmiş idik. Bu şekilde transfer edilen teknolojiye Dunning, «proprietary technology» anlamında «sahip olunan teknoloji» adını vermektedir. Bkz. Dunning, a.g.m., s. 395. Bu konuda ayrıca bkz. S. Rıdvan Karluk, «Çokuluslu Şirketlerde Teknoloji Üretim ve Transferi», **İstanbul Sanayi Odası Dergisi**, 15 Temmuz 1977.

de bir şirkette geliştirilen teknikler, birbirlerinin kullanımına sunulabilir. Böylece her şirket, sistem içinde geliştirilen bilimsel yeniliklerden ve üretim tekniğindeki gelişmelerden haberdar olur. Bunları üretime uygulayarak teknolojinin yayılmasına katkıda bulunur.

Buna en genel örnek olarak IBM şirketi verilebilir. Bu şirketin Avrupa'da çok sayıda araştırma ve geliştirme laboratuarı vardır. Başlangıçta IBM, bu laboratuarları mahalli pazarları desteklemek için kullanmıştır. Fakat daha sonra şirket, laboratuar araştırmalarının yalnız belli bir bölge ile sınırlı kalmaması gerektiğini düşünmüştür. 1961 yılında IBM şirketi 360 sistemini geliştirmeye karar verince, Avrupa'daki laboratuarlarını da devreye sokmuş ve herbirine bir görev vermiştir[46]. Bu görevlendirmeden sonra en küçük cihaz Almanya'dan gelmiş, İngiltere orta büyüklükte cihazı projelemiş ve ABD'deki laboratuarlarda en büyük bilgi-sayar gerçekleştirilmiştir. Fransız, Hollanda ve İsveç laboratuarları da üretim için gerekli çok çeşitli girdileri üretmiştir[47].

Acaba Türkiye gibi gelişmekte olan ülkelerin uluslararası teknoloji transferi karşısında durumları nedir? Bu ülkelerin yabancı sermayeli şirketler kanaliyle yeni teknoloji transferine olan ihtiyaçları çok büyük olmasına rağmen, gelişmekte olan ülkelerdeki mevcut şartlar bu konuda büyük zorluk çıkarmaktadır. Sözü edilen ülkelerdeki engelleyici hükümet politikaları bir kenara bırakılsa bile, pazarın küçük ve durgun oluşu ile sosyal sabit sermayenin (social overhead capital) gelişmemiş olması ve bunun sonucunda sanayi alt yapısının bulunmayışı, yeniliklerin bu ülkelere transferini kısıtlamaktadır. Fakat bunun yanında gelişmekte olan ülkelerde üretim için gerekli olan ara girdilerin iç piyasadan sağlanamaması, yabancı sermayeli şirketlerin bu girdileri dışarıdan ithal etmelerine —eğer hükümetçe izin veriliyorsa— veya teknik ve mali yardım sağlayarak

---

(46) IBM Şirketi, 360 sistemini geliştirmek için 5 milyar dolarlık bir araştırma ve geliştirme harcaması yapmıştır. Bkz. **The Growth and Spread of Multinational Companies**, 1971.

(47) E.S. Groo, **Technology and World Trade**, Washington, U.S. Goverment Printing Office, 1967, s. 123-124. Root, a.g.e., s. 562'den naklen.

girdinin o ülkede yapılmasına yardımcı olmaya zorlamaktadır[48].

Üretim için gerek duyulan girdi yabancı sermayeli şirket tarafından ev sahibi ülkede yapılacaksa, bu defa bu üretimi gerçekleştirecek ustalıklı işgücü bulmakta zorlukla karşı karşıya kalınmaktadır. Bu sebeple şirket, teknik yönden yönetici personelini yurt dışındaki diğer şirketlerden sağlamaktadır. Böylece eğitim ve teknolojik yeniliklerin bu sistem içinde öğretilmesi bizzat yabancı sermayeli şirketin faaliyette bulunduğu ülkelerde gerçekleştirilmiş olmaktadır. Bu açıdan değerlendirildiğinde yabancı sermayeli şirketler yeni teknolojilerin gelişmekte olan ülkelere yayılması ve geliştirilmesine muhtemelen resmi teknik yardım programlarından sağlananlardan daha fazla katkıda bulunmaktadır[49].

Buraya kadarki açıklamalardan da anlaşılacağı gibi, genel olarak yabancı sermayeli şirketlerin uluslar arasında yeni teknolojilerin yayılmasına katkıda bulunduğu söylenebilir. Uluslararası çapta üretim yapan yabancı sermayeli şirketler bu üretimin gerektirdiği teknolojiyi üretim yaptıkları ülkeye getirmeye mecburdurlar. Bunun için mahalli araştırma ve geliştirmeye önem vermekte, işgücünün eğitim ve yetiştirilmesini sağlamakta, mahalli girdileri kullanarak bunların üretimlerini teşvik etmekte, bu dallarda ölçek ekonomilerinin ortaya çıkmasına sebep olmakta ve ileri yönetim metodlarının ülkeye girmesine imkân hazırlamaktadır. Fakat bütün bunlara rağmen tüm yabancı sermayeli şirketlerin teknolojik yenilikleri uluslararasılaştırdığını (internationalized) söylememiz doğru olamayabilir. Hâlâ birçok yabancı sermayeli şirket araştırma ve geliştirme faaliyetlerini ana şirketin bulunduğu ülkelerdeki laboratuarlarda yapmakta ve buluşları daha sonra diğer şirketlerine aktarmaktadır[50].

---

(48) J. Baranson, «Transfer of Technical Knowledge by International Corporations to Developing Economies», **American Economic Review,** Papers and Proceeding, May 1966, s. 260-61.

(49) Bu sonuç, OECD'nin yapmış olduğu bir araştırmaya dayanmaktadır. Bkz. **Technical Assistance and Private Endeprise,** The OECD Obser-

(50) Bu konu ile ilgili geniş bilgi için bkz. Quinn, «Technology Transfer ver, Paris, December 1967, s. 35-37.
by Multinational Companies», s. 152-54.

Bu konuda unutulmaması gereken bir diğer önemli nokta da şudur: Ticari teknoloji büyük ölçüde yabancı sermayeli şirketlerin tekelinde olmakla beraber, temel bilgi ve teknoloji üretimi daha çok hükümet kaynaklı araştırma merkezleri tarafından gerçekleştirilmektedir. OECD'nin bir araştırmasına göre, 1963-1964 yıllarında ABD'deki toplam araştırma ve geliştirme harcamalarının yüzde 51.2'sini, Savunma Bakanlığı ile Uzay ve Nükleer Enerji Ajansı yapmıştır. İngiltere'de A ve G harcamalarında kamunun payı yüzde 32 (1964-65), İsveç'te yüzde 25.8 (1964), Fransa'da yüzde 24.9 (1964), Almanya'da yüzde 13.5 (1964) ve Avusturya'da (1963) yüzde 10.7'dir[51]. Bu gerçekler de göstermektedir ki, batıda üretilen bilgi ve teknolojide devletin de önemli bir payı bulunmaktadır.

(51) Bkz. **Multinational Corporations.**, s. 49.

İKİNCİ BÖLÜM

TÜRK EKONOMİSİNDE YABANCI SERMAYELİ ÖZEL DOĞRUDAN YATIRIMLAR

I. TÜRK EKONOMİSİNDE ÖZEL DOĞRUDAN YABANCI SERMAYE YATIRIM POLİTİKASININ TARİHİ GELİŞİMİ

Türkiye ekonomisinde özel doğrudan yabancı sermaye yatırımlarının mazisi çeyrek asır kadardır. Aslında bu süre, fazla uzun bir zaman dilimini ifade etmemekle beraber, Osmanlı Devleti zamanındaki tecrübelerde dikkate alındığında, Türkiye'de yabancı sermayeli doğrudan yatırımların diğer bir deyişle yabancı sermaye uygulamasının[1] yaklaşık bir buçuk asırlık bir geçmişi vardır. Bu geçmişi bilmeden, geçmişin Türk toplumu ve aydını üzerinde yarattığı etkileri ortaya koymadan, son 28 yıllık uygulamalar konusunda sağlıklı düşünme imkânı bulunmamaktadır. Bu sebeple, çok kısa bile olsa geçmişteki uygulamalara temas etmekte yarar vardır.

1. Cumhuriyetten Önceki Dönem

Osmanlı Devleti 19 ncu asırda Avrupa devletlerinin askeri, siyasi ve ekonomik alanlarda ağır baskısı altında bulunuyordu. Osmanlı Devletinin Doğu ile Batı arasındaki köprü durumundaki coğrafi mevkii, geniş topraklar üstünde büyük bir pazara sahip olması, hammadde kaynaklarını işletememesi, Batının Osmanlı ülkesi üzerindeki iştahlarını kabartıyordu. Tanzimat (1839) ve Islahat (1856) Reformlarının yapıldığı zamanlarda bile Osmanlı Devleti, Batının ağır bir siyasi ve askeri baskısı altında

(1) Osmanlılar dönemini kapsayan 19 ncu yüzyılda, bugünkü anlamda doğrudan yatırım söz konusu değildir. Bu sebeple, daha geniş ve kapsamlı bir anlatım şekli olarak bu dönemdeki tüm yabancı yatırımları «yabancı sermaye» başlığı altında toplamış bulunuyoruz.

idi[2]. 1827'de Navarin'de İngiliz, Fransız ve Rus filoları Osmanlı donanmasını yakıyor, 1829'da Ruslar Edirne'yi alıp İstanbul'a kadar yaklaşıyor, Mehmet Ali Paşa Kütahya'ya kadar ilerleyip İstanbul'u tehdit ediyordu. Bu gelişmeler üzerine padişah II nci Mahmut, Rusların yardımını istiyordu. 1833 Hünkar İskelesi Anlaşması ile Osmanlılar Rus himayesine giriyordu[3]. Bu durumdan telaşlanan İngiltere, Mehmet Ali ve Rus tehlikelerine karşı Osmanlıları destekleyip bu hizmetine karşılık olarak 1838 Ticaret Anlaşmasını imzalıyordu.

Bu Anlaşma, Türkiye'nin kalkınma hamlelerine başlamış olduğu bir dönemde tam anlamiyle liberal ekonomi politikası izlemesini gerektiriyordu. Zamanın Türkiye uzmanlarından David Urquhart, eski Osmanlı rejiminin liberalizm olduğunu, bunun Avrupalılara bile örnek olması gerektiğini yazıyordu[4]. İngiltere Dışişleri Bakanı Palmerstone ise Anlaşmayı, «şaheser» olarak tanımlıyordu. Bu Anlaşmanın gerektirdiği liberalizm o sıralarda Batının hiçbir ülkesinde uygulanmıyordu. Gerçi daha önceleri de Batılılar kapitülasyonlardan yararlanıyorlardı. İthal malları için yüzde 3 gümrük resmi ödenmekteydi[5]. Ayrıca Batılılar, Osmanlı ülkesi sınırları içinde vergi ödememekteydi. Bununla beraber serbest ticarete önemli sınırlamalar getirilmişti. İç ticaret Osmanlı tebâsı tarafından yapılıyordu. Ülke içinde «Yed-i vahit» denilen tekel usulü geçerliydi. Buna göre üretici, malını ruhsat sahibi tekel kuruluşlarına satmak zorundaydı. Oysa 1838 Anlaşması ile Osmanlı Devleti, kapitülasyonların da ötesine geçerek Batılılara son derece liberal haklar tanıyordu.

---

(2) Niyazi Berkes, **Türkiye'de Çağdaşlaşma**, Ankara, 1973, s. 187-202.

(3) Bu konuda geniş bilgi için Fahir Armaoğlu, **Siyasi Tarih**, Ankara, 1964, s. 111-124'e bakılabilir.

(4) Niyazi Berkes, **200 yıldır Neden Bocalıyoruz**, İstanbul, 1965, s. 23.

(5) XVII nci yüzyılda Osmanlı Devletinde ithal vergisi yüzde 3 idi. İthal vergileri 1861-62 döneminde yüzde 8, 1907'de yüzde 11 ve Sevr Anlaşması ile yüzde 8 olmuştur. Lozan Anlaşması'na ekli Ticaret Mukavelesi'nin 1 nci maddesi ile 1 Eylül 1916 tarihindeki yüzde 11'lik tarife kabul edilmiştir. Bu sözleşme, 24 Temmuz 1923 tarihinde imza edilmiş 5 yıl süreyle yürürlükte kalmıştır. Bkz. İsmail Soysal, **Türkiye'nin Dış Münasebetleriyle İlgili Başlıca Siyasi Andlaşmaları**, Ankara, 1965, s. 126.

Kısacası bu Anlaşma, Osmanlı Devletini, Batılıların bir açık pazarı yapıyordu[6].

Türkiye, Anlaşmadan hemen hemen bir asır sonra (91 yıl) yâni 1929 yılında gümrüklerine hâkim olabilmiştir. Osmanlı Devleti pazarını Anlaşma ile tamamen Batıya açarken, Batı ülkeleri hâlâ sanayilerini yüksek gümrük tarifeleri ile koruyorlardı. Meselâ geçen yüzyılda ABD sanayiini 1818'den 1833'e kadar ve iç savaştan sonra yüksek tarife duvarları arkasında korumuştur. Aynı şekilde Fransa 1808'den 1860'a kadar ve 1879'dan sonra da yüksek bir gümrük tarifesine sahiptir[7].

1838 Anlaşması ile dışa karşı indirilen gümrük duvarlarından sonra, yeni yeni kurulmaya başlayan ve çocukluk dönemini atlatamamış olan Türk sanayii büyük bir çöküş içine girmiştir[8]. Önce pamuk, daha sonra da ipek ve tiftik sanayii buhrana sürüklenmiştir. Zamanla tabak sanayii ve aile içinde yürütülen pamuklu sanayi de bu durumdan zarar görmüş, pamuk ipliği üretimi gerilemiş ve pamuk, işlenmeden hammadde halinde satılmaya başlanmıştır.

İslam toplumları üzerinde yapmış olduğu araştırmalar ile tanınan M. Rodison bu durumu şöyle tesbit etmektedir: «Aynı yıl bütün Avrupa devletlerine uygulanan bu anlaşma bir Osmanlı sanayiinin kurulması yolundaki her teşebbüsü önceden engellemiştir. 1812 ile 1841 yılları arasında İşkodra ve Tirnova'da ipek dokuma tezgâhlarının sayısı 2000'den 200'e inmiştir. Anadolu'da her çeşit global ipek üretimi 19 ncu yüzyılın ilk yarısında 50 yıl öncekinin onda birine düşmüştür»[9]. Kısacası Ord. Prof. Reşat

---

(6) Geniş bilgi için bkz. Ahmet Yücekök, «Emperyalizmin Yörüngesinde Osmanlı İmparatorluğu: 1838 Ticaret Sözleşmeleri», **SDF Dergisi**, C. 23, No. 1, 1969 ve Y. Kemal Tengirsek, **Tanzimat Devrinde Osmanlı Devletinin Harici Ticaret Siyaseti**, Maarif Matbaası, 1940.

(7) E.E. Hagen, «An Economic Justification for Protection», **QJE**, Vol. LXXII, November 1958, s. 496-514.

(8) Sözünü ettiğimiz çocukluk dönemini atlatamamış Türk sanayii terimi ile ekonomi literatüründe oldukça kabul görmüş olan «yavru sanayi» (infant industy) veya aynı anlama gelmek üzere genç ekonomi (young economy) kavramlarına atıfta bulunuyoruz. Teorik bilgi için bkz. S. Rıdvan Karluk, «Sanayileşme Süreci Yönünden Gümrük Tarifelerinin Genç Sanayileri Koruyucu Etkisi» **ESADER**, Haziran 1975, s. 137-150.

(9) Maksim Rodinson, **İslamiyet ve Kapitalizm**, İstanbul, 1969, s. 173.

Kaynar'ın da belirttiği gibi özellikle 1838 Anlaşması uyarınca Tanzimat döneminde izlenen serbest ticaret politikası ile iktisadi bağımsızlık büyük ölçüde kaybedilmiştir[10].

1838 Ticaret Anlaşması ile Osmanlı Devletinin iç pazarı önce İngilizler ve daha sonra tüm yabancılara açıldıktan sonra, Devletin dış ticaretten sağlamış olduğu vergi gelirleri de ortadan kalkıyordu. Bu durumda Devlet, önceden Galata Bankerlerinden borçlanma yoluna gidiyor ve I nci Abdülmecit döneminde 1850 yılında Reşit Paşa'nın sadrazamlığında Fas, İspanya ve Hollanda'dan 100 bin kese akçelik borçlanma için anlaşmaya varıyor, fakat daha sonra bu anlaşmadan vazgeçiyordu. 1854 yılında Kırım Savaşını finanse etmek amaciyle Dent Palmer and Company aracılığıyle Batıdan 3 milyon İngiliz Liralık borçlanmaya gidiliyor, Devletin eline ise ancak 1.5 milyon İngiliz Lirası geçiyordu[11]. Zamanla borçlanmalar artıyor ve her borçlanmanın faizini ödemek için yeni borçlar alınıyordu.

Bu dönemde sermayedarlar, tehdit ve rüşvetle Türk devlet adamlarını borçlanmaya da zorlamışlardır. Diğer taraftan devletin ileri gelenleri, bu durumdan hoşlanmaya bile başlamışlar hatta bir tanesi «bu devlet istikrarsız yaşayamaz» diyecek kadar ileri gitmiştir[12]. Bu durum, 1875 tarihine kadar devam etmiştir. Bu yılda devlet gelirleri (1874-1875) 25 milyon Osmanlı lirası olarak görünürken gerçek gelir ancak 17 milyon civarındadır. Osmanlı Devletinin Batıdan almış olduğu borçların zamanla aşırı derecede çoğalması ve borç ödemede karşılaşılan güçlüklerin sonucu olarak, tarihte «Düyunu Umumiye-i Osmaniye» diye anılan meşhur idare, Muharrem Kararnamesi ile 1881'de hukuken vücuda getirilmiştir. Böylece ödenmeyen Türk borçlarına karşılık memleketin tabii kaynaklarının gelirlerine el uzatılmış ve bu kaynakları işletecek bir «menfaat şirketi» yaratılmıştır. Bu borçlar ödeninceye kadar Türkiye'nin tabii kaynaklarını bu idare yönetmiştir. Düyunu Umumiye İdaresi, görünürde Osmanlı Devletinin bir dairesidir. Fakat bu idare

---

(10) Reşat Kaynar, **Atatürkçülüğün Ekonomik ve Sosyal Yönü Semineri**, İ.T.İ.A. 50 Yıl Armağanı, İstanbul, 1973, s. 15.

(11) D.G. Blaisdel, **Osmanlı İmparatorluğunda Avrupa Mali Kontrolü**, İstanbul, 1940, s. 50.

(12) **Berkes, İkiyüz Yıldır..**, s. 27.

aslında tamamen bağımsız bir nitelikte Osmanlı Devleti içinde adeta bir ikinci maliye bakanlığı olarak görev yapmıştır.

Muharrem Kararnamesi ile tuz ve tütün tekelleri, pul, müskirat, balık resimleri, bazı illerin ipek öşürleri Düyunu Umumiye'ye bırakılmıştır. Başlangıçta 2 milyon 522 bin Osmanlı Lirası tutarındaki geliri kontrol eden kurum, 1911-1912 yıllarında bütün devlet gelirlerinin yüzde 32.5'nu yani 8 milyon 258 bin lirayı kontrol eder duruma gelmiştir. Ayrıca idare, kendine ayrılan gelirlerde, rızası hilafına bir değişiklik yapılmasına da karşı çıkmıştır. Bunun sonucunda devletin mali politikası da büyük ölçüde Düyunu Umumiye'ye bağımlı kalmıştır[13]. Ayrıca Düyunu Umumiye, alacağından fazla kaynağa el koyarak elde ettiği gelirleri Batının tahvil piyasasına aktarmıştır. Bu durumun garip bir sonucu olarak İtalya, Düyunu Umumiye'den aldığı kredi ile Trablus harbini finanse etmiştir. Kısacası bu idare, Osmanlı Devletinin başında Demokles'in kılıcı gibi 72 yıl asılı durmuş ve Osmanlı Devleti bu süre içinde geniş bir «mali esaret» altında kalmıştır[14]. Lozan'da bile Umumiye'nin tarihe gömülmesi çok güç olmuştur[15].

Türkiye'de Düyunu Umumiye ile birlikte yabancılar, bugünkü anlamda işletmeciliğe de başlamışlardır. Yukarıda da bahsedildiği gibi Düyunu Umumiye tuz işletmesini kendi üzerine almış, tütün tekeli işletmesi ise, Osmanlı Bankası, Credit Anstalt (Avusturya) ve S. Bleichröder (Almanya) tarafından ortaklaşa kurulan «Reji İdaresi» isimli mültezime verilmiştir. İngiliz ve Fransız sermayeli Osmanlı Bankası zamanla, Ereğli kömür madenlerinin işletilmesini, Şam-Hama, İzmir-Kasaba, Selanik-

(13) Doğan Avcıoğlu, **Türkiye'nin Düzeni**, Ankara, 1971, s. 86.

(14) Tanınmış tarihçi A. Tonybee, Düyunu Umumiye'yi şöyle tanımlamaktadır: «1881'den 1911-23 fırtınasına kadar Osmanlı gelirlerini kontrol ederek ve yönelterek, yalnız hissedarlara değil, Osmanlı hazinesine de para kazandırmış olan bu ünlü uluslararası kuruluşa Ankara önderlerinin düşman gözle bakmaları çok tabii idi». Arnold Toynbee, **Türkiye: Bir Devletin Yeniden Doğuşu**, İstanbul, 1971, s. 257.

(15) Lozan Anlaşması hükümlerine göre; Osmanlı Devletinin büyük savaştan önce almış olduğu borçların yüzde kırkı Türkiye Cumhuriyetinin omuzlarına yüklenmiştir. Buna karşılık Düyunu Umumiye İdaresi, 1881 Anlaşması ile tanınmış olan gelirleri kontrol etme yetkisini kaybetmiştir. Lozan Anlaşması: Md: 46-57. Bkz. Soysal, a.g.e., s. 50-59.

İstanbul demiryolları ile İstanbul ve Beyrut liman işletmeleri ve İstanbul elektrik, su, tramvay işletmesine hâkim olmuştur.

Almanya, 1888 yılında Deutche Bank aracılığıyle Bağdat Demiryolu Projesine girerek 1889'da «Anadolu Osmanlı Şimendifer Kumpanyası» isimli şirketi kurmuştur. Amerika Birleşik Devletleri «Chester Projesi» ile Doğu Anadoluya demiryolu getirmek, bunun için ise hattın iki yanında 40'ar kilometrelik şeritler içindeki petrol ve maden kaynaklarının işletilmesi tekelini istemiştir.

Osmanlılar döneminde Batıdan alınan borçlar çarçur edilmiş ve üretime dönük yatırımlara kanalize edilememiştir. Profesör Ş. Şuvla'ya göre bu dönemde 20 yıl içinde alınan borçların 5/6 sı tüketime gitmiştir. Bu borçların ancak 1/6'sı Rumeli, Bağdat, Soma-Bandırma demiryolları, Konya ovası sulaması ile liman ve tersane gibi üretim faaliyetlerine ayrılabilmiştir[16].

Osmanlılar döneminde ülkede bulunan yabancı sermayeli yatırımların değeri hakkında kesin bir rakama ulaşmak oldukça güçtür. Bir çalışmaya göre 1914 yılında Türkiye'de Fransız yatırımlarının miktarı 3.3 milyar Fransız Frangına, 1913 yılında İngiliz yatırımları ise 24 milyon İngiliz Sterlin'ine ulaşmıştır[17]. Diğer bir çalışmaya göre ise, Osmanlı Devletinden Cumhuriyete intikal eden yabancı sermaye Misak-ı Milli sınırları içinde 94 kuruluşu kontrol ediyordu[18]. Yabancı sermayenin bu kuruluşlarındaki sermaye yatırımı ise 63.4 milyon İngiliz Sterlini civarında idi[19].

Osmanlı Devleti toprakları üzerinde I nci Dünya Savaşından sonra 16 yeni ve bağımsız devlet kurulmuştur. Dolayısiyle, Cumhuriyet kurulduktan sonra Osmanlı Devletinin Batıdan almış olduğu borçların tamamının Türkiye Cumhuriyeti tarafından ödenemiyeceği belirtilmiş, 1925 Paris toplantısı sonucunda Osmanlıların 1912 yılından önceki borçlarının yüzde 62'si, 1912'den sonraki borçlarının ise yüzde 77'ni Türkiye Cumhuriyeti üstlen-

(16) R. Şükrü Şuvla, **Tanzimat**, İstanbul, 1940, s. 287.

(17) Brinley Thomas, «The Historical Record of International Capital Movements to 1913», **International Investment** içinde s. 35, 37.

(18) Gündüz Ökçün, **1920-1930 Yılları Arasında Kurulan Türk Anonim Şirketlerinde Yabancı Sermaye**, Ankara, 1971, s. 17-82.

(19) Z.Y. Herslag, **Turkey**, Leiden, 1968, s. 41.

miştir. 1933 Paris Anlaşması ile Türkiye'nin kabul ettiği borç miktarı 65 milyon dolar olarak yeniden belirlenmiş ve üç ay önce ihbar şartiyle erken ödeme hakkı elde edilmiştir[20]. Osmanlılar döneminde ilk borçlanma 4 Ağustos 1854 tarihinde yapıldığına göre, bu tarihten tam bir asır sonra 25 Mayıs 1954'de yüz yıllık Osmanlı borçları kesin olarak tasfiye edilebilmiştir.

2. Cumhuriyet Dönemi

Cumhuriyetin ilânı ile birlikte yeni yöneticiler yabancı sermayeye ülkenin ekonomik kalkınmasına katkıda bulunmak kaydiyle hoşgörü ile bakmışlardır. 1923 yılında toplanan İzmir İktisat Kongresini açış konuşmasında Gazi Mustafa Kemal Paşa yabancı sermaye konusunda özetle şöyle demektedir:

> «İktisat sahasında düşünürken ve konuşurken zannolunmasın ki biz yabancı sermayesine hasım bulunuyoruz. Hayır, bizim memleketimiz geniştir. Çok emek ve sermayeye ihtiyacımız vardır. Binaenaleyh kanunlarımıza uymak, saygı göstermek şartiyle yabancı sermayelerine lâzım gelen teminatı vermeye her zaman hazırız ve şayanı arzudur ki, yabancı sermayesi bizim emeğimize ve serveti sabitimize katılsın. Bizim için ve onlar için faydalı neticeler versin; fakat eskisi gibi değil!» [21].

Büyük Önder Cumhuriyetin ilânından önce ve sonra çeşitli tarihlerde vermiş olduğu demeç ve söylevlerinde de, geçmişteki acı tecrübelere rağmen yabancı sermaye konusunda peşin yargıdan uzak ve dogmatik kalıpların dışındadır:

> «Tabiidir ki dışardan gelecek sermayeye, irşada, çalışma yöntemine ihtiyacımız vardır. Fakat bu, birliğimize bağımsızlığımıza son verecek bir vesayet tarzı demek olamaz» [22].

> «... Milletin terakki ve ilerlemesi için memleketin bayındırlığı için muhtaç olduğumuz her şeyi dışardan almak hususunda pek tabii kemali sıhhatle hareket edecek, yani dış müzaheret ve yardıma muvafakat edeceğiz. Ancak arz

---

[20] Hershlag, a.g.e., s. 40.

[21] Metin için bkz. A. Gündüz Ökçün, **Türkiye İktisat Kongresi**, Ankara, 1971, s. 243-256.

[22] 24-25 Ekim 1919, **Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri**, C. III, s. 12.

eylediğim gibi bağımsız kalmak sıfat ve selâhiyetini daima muhafaza etmek...» [23].

«... Bayındırlık işlerinde, yabancı sermayesinden ve icabına göre yabancı uzmanlarından azamî yararlanmak memleketimizin menfaat ve bayındırlığını ve milletimizin saadet ve refahını az zamanda temin bakımından zaruridir» [24].

«... Şimdiki ve gelecek kanunlarımıza tâbi olmak ve bu hususta kabul ettiğimiz milli prensiplere uymak şartiyle müracaat edecek yabancı sermayelerini memnuniyetle kabul etmektir» [25].

«Gerçekten memleketimizi az bir zamanda mâmur etmek için milletimizin kifayetsiz sermayesi karşısında haricin sermayesinden, vasıtalarından, ihtisaslarından yararlanmak hakikî menfaatimiz gereğindendir» [26].

Atatürk döneminin iktisat bakanı Mahmut Esat (Bozkurt) Bey'de kanunlara saygı gösteren yabancı sermayeye Türkiye'nin diğer ülkelerden daha fazla ayrıcalık tanımaya hazır olduğunu bildirmiştir [27].

Cumhuriyetin ilk yıllarında yabancı sermayeli şirketlerin ülkeye çekilmesine çalışılmasına rağmen bu arada yapılan millileştirmeler [28] ülkeye istenilen ölçüde yabancı sermayenin gelmemesine yol açmıştır. 1931-1939 yılları arasında devletleştirilen şirketler şöyledir:

Mudanya-Bursa Demiryolları (31 Mayıs 1931), Samsun Sahil Demiryolları (23 Mayıs 1933), İzmir Kasaba ve Temdidi Demir-

---

(23) 24 Nisan 1920, Erzurum Kongresi'nin Esaslarını Meclis'e Açıklarken, **Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri**, C. I, s. 31.

(24) 1 Mart 1922, **Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri**, C. I, s. 227.

(25) 1 Mart 1923, **Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri**, C. I, s. 295.

(26) 16 Ocak 1923, **Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri**, C. II, s. 57.

(27) Gündüz Ökçün, **1920-1930 Yılları Arasında**, s. 3-4.

(28) Kamu hizmeti niteliğinde olan yabancı şirketlerin millileştirilmesi 16 yıl sürmüştür. Bu şirketlere tazminat olarak 236.5 milyon İsviçre Frangı, 204.5 milyon Fransız Frangı, 34.8 milyon İngiliz Sterlini ve 10.7 milyon Türk lirası ödenmiştir. Bkz. Mehmet Selik, **Türkiye'de Özel Yabancı Sermaye 1923-1960**, Türk İktisadi Gelişmesi Araştırma Projesi, SBF Yayını, No. 5, Ankara, 1961, s. 3.

yolları (31 Mayıs 1934), İstanbul Dok Rıhtım ve Antrepo Şirketi (23 Mayıs 1934), İzmir Rıhtım Şirketi (12 Haziran 1933), Aydın Demiryolları (30 Mayıs 1935), Ergani Bakır T.A.Ş.'ne ait Doyçe Bank Und Diskonto Gesellschaft elinde bulunan 1,5 milyon liralık itibari hisse senedinin 850 bin liraya kadar satın alınması (11 Haziran 1936), Ereğli Şirketi (31 Mart 1937), Şark Demiryolları (26 Nisan 1937), Anadolu Demiryolları ve Haydarpaşa Liman Şirketi (2794 sayılı Kanun), İstanbul Elektrik Şirketi (22 Haziran 1938), İzmir Telefon Şirketi (24 Haziran 1938), İstanbul Tramvay Şirketi (12 Haziran 1939), İstanbul Tünel Şirketi (21 Haziran 1939), Bursa ve Müttehit Elektrik Türk Anonim Şirketleri (13 Temmuz 1939).

1933-1939 döneminde Türkiye'de yabancı sermayeye oldukça kapalı bir politika izlenmiştir.

Bu politikanın izlenmesinde, özellikle 1931 yılında sonra Atatürk'ün yürürlüğe koyduğu devletçilik rejiminin etkisi büyük olmuştur. Aslında büyük Önder'in yürürlüğe koyduğu devletçilik rejimi, temelde piyasa ekonomisi kurallarını ortadan kaldırmayan, Kadro'cuların savundukları otoriter ve sosyalist sisteme geçişe hazırlık niteliğinde, özel yabancı sermayeye hiç yer vermeyen bir devletçilik olmamakla beraber, bu dönemde ülke yabancı sermayeye büyük ölçüde kapalı kalmıştır.

Dönemin ekonomik konularda etkili kişisi Celal Bayar dahi, «Bu memleketin çocukları olarak memlekette sanayi vücuda gelsin diye büyük bir külfete katlanırken, bunun nimetlerini ecnebilere kaptıracak değiliz. Memleketin bir koloni gibi şunun bunun tarafından değil kendi evimiz olarak imarı kalkınması Kemalist davanın temelidir» [29] diyebilmiştir.

Türkiye'de, 18.1.1954 tarihinde kabul edilen 6224 sayılı özel yabancı sermayeyi teşvik kanunu çıkana kadar yabancı sermaye konusunda önemli bir kanun yoktur. 22.5.1947 tarihinde çıkarılan 13 sayılı Türk Parası Kıymetini Koruma Hakkında Karar, Cumhuriyet döneminde yabancı sermaye konusundaki ilk düzenlemelidir. 1950 yılında çıkarılan 5583 sayılı kanun ile 1951 yılında kabul edilen 5821 sayılı kanun, yabancı sermayeyi gerçek anlamda teşvik eden kanunlar değillerdir [30].

---

[29] **Celal Bayar'ın Söylev ve Demeçleri 1921-1939**, s. 72, 178.

[30] Türkiye'de yabancı sermaye ile ilgili kanuni gelişmeler konusunda bkz. Baran, a.g.e., s. 66-77; Uras, a.g.e., 109-118.

II. YABANCI SERMAYELİ YATIRIMLARIN TÜRKİYE'YE GELİŞ YOLLARI

Türkiye'ye doğrudan yatırım yapıp kâr elde etmek amaciyle gelen yabancı sermaye ülkeye dört ayrı şekilde gelmektedir.

1. 17 Sayılı Türk Parası Kıymetini Koruma Mevzuatına Göre Türkiye'ye Gelen Sermaye

Bu mevzuata göre Türkiye'ye gelecek yabancı sermayeli şirket T.C. Merkez Bankası ile Maliye Bakanlığına başvurur. Türk parası kıymetini koruma mevzuatına göre ülkeye giren sermaye, belli şartları yerine getirirse ülkeden geri çıkabilir. 6224 sayılı Yabancı Sermayeyi Teşvik Kanunu kapsamı dışında kalan gerçek veya tüzel kişiler, 1567 sayılı Kanunun 6258 sayılı Kanunla değişik ilk maddesi uyarınca dış ülkelerden kredi sağlıyabilir. Ancak bu kredinin alınabilmesi için 23.9.1963 tarih ve 6/2231 sayılı Bakanlar Kurulu Kararına ek 6.8.1962 tarih ve 6/763 sayılı Kararnameye göre Maliye Bakanlığı aracılığı ile Bakanlar Kurulunun izin vermesi gerekir. İzin verilen borçlanmaların ana para taksitleri ile faizleri, ödenme tarihindeki cari kur üzerinden transfer edilebilir. Bu kanaldan Türkiye'ye gelen yabancı sermaye yaptığı yatırım sonucunda kâr elde etmiş ise, bu kârın bir kısmı Merkez Bankasında bloke edilir. Bloke edilen kâr, ancak ülke içinde kullanılmak şartiyle debloke edilebilir.

Burada, kısaca «blokaj» ve «deblokaj» terimlerine değinmekte fayda vardır. Blokaj, Türkiye'de mukim olmayan bir gerçek veya tüzel kişiye ait olan ve ülke dışına transferi yasaklanan para ve menkul kıymetlerin, bir banka hesabında tutulmasıdır. Bloke edilen para ve kıymetler, belli şartlarda ve ülke içinde kullanılabilir. Deblokaj, hesaptaki para ve kıymetlerin kullanılmasına izin verilmesidir. Fakat bu izin, bloke paranın ülke dışına transfer edilmesi anlamına gelmez.

Türkiye'ye Türk parası kıymetini koruma mevzuatına göre gelen yabancı sermaye önemli miktarda değildir.

2. 7462 Sayılı Ereğli Demir ve Çelik Fabrikaları Kanununa Göre Gelen Sermaye

Bu kanun 28.2.1960 tarihinde yürürlüğe girmiş ve 6224 sa-

yılı Yabancı Sermayeyi Teşvik Kanunundan daha liberal hükümler getirmiştir. Bu Kanun ile Ereğli Demir ve Çelik Fabrikalarının kurulması için ülkeye sermaye ithali mümkün olmuştur. 7462 sayılı Kanun istisnai bir kanun olup bir tek kuruluş için çıkarılmıştır. Ülkeye gelen yabancı sermaye kuruluşun büyüklüğü ile sınırlıdır ve sonsuz olarak faaliyetine devam etme hakkı yoktur.

3. 6326 Sayılı Petrol Kanununa Göre Gelen Sermaye

16.3.1954 tarihinde kabul edilen 6326 sayılı Petrol Kanunu[31] ile Türkiye'de faaliyette bulunan yabancı şirketlerin petrol arama sondaj, üretim, tasfiye ve dağıtım faaliyetleri düzenlenmiştir. Petrol Kanun'unda daha sonra 6558 ve 6987 sayılı Kanunlarla bazı değişiklikler yapılmıştır.

4. 6224 Sayılı Yabancı Sermayeyi Teşvik Kanuna Göre Gelen Sermaye

Türkiye'ye gelen ve önemli miktarlara ulaşan yabancı özel sermaye, esas olarak 6224 sayılı Yabancı Sermayeyi Teşvik Kanununa göre ülkeye gelmiştir. Türkiye'de yabancı sermayenin teşviki konusunda ilk çıkarılan kanun 1.3.1950 tarih ve 5583 sayılı «Hazinece Özel Teşebbüsler Kefalet Edilmesine ve Döviz Taahhüdünde Bulunulmasına Dair Kanundur[32]. Bu Kanun ile hem ülkeye gelen yabancı sermayeye transfer garantisi verilmiş ve hemde dışardan borç almak isteyen işletmelere borçlarını dövizle transfer etme imkânı getirilmiştir.

Türkiye'de yabancı sermayenin teşviki konusunda asıl önemli adım, 9.8.1951 tarih ve 5821 sayılı «Yabancı Sermaye Yatırımlarını Teşvik Kanunu[33] ile atılmıştır. 5821 sayılı Kanun, 5583 sayılı Kanunun yerine geçmiş ve bugün de yürürlükte bulunan 6224 sayılı Kanunun temelini oluşturmuştur. 6224 sayılı Ka-

---

(31) Bkz. 16.3.1954 RG.
Petrol Kanununa göre ülkeye yabancı yatırımcı, petrol çıkarılmasına ilişkin her türlü malzemeyi gümrük ödemeden ithal etme hakkına sahiptir. Yurt içinde elde ettiği kârları, Kanunda belirtilen şartlarda dışarıya transfer edebilmektedir.

(32) Bkz. 4.3.1950 RG.

(33) Bkz. 9.8.1951 RG.

nundan en önemli farkı, kâr ve anapara transferleri için koyduğu sınırlamalardır. Her iki kanun, Türkiye'ye gelen yabancı sermaye akımlarında etkili olamamışlardır.

5821 sayılı Kanunun yerine geçen 6224 sayılı «Yabancı Sermayeyi Teşvik Kanunu»[34], Türkiye'ye gelen yabancı sermaye konusunda bugün de yürürlükte bulunan bu konudaki en önemli kanun olup dünyanın en liberal yabancı sermaye kanunlarından biridir[35]. Yabancı sermayenin kâr transferleri ile ana sermayenin iadesi konusunda hiçbir kısıtlama yoktur. Kanun, dışına transfer edilemeyen kârların istenildiğinde ana sermayeye ilâvesini kabul etmektedir. Yerli ortaklık durumunda yabancı ortak için bir sermaye payı tavanı getirmemekte, kanunda yerli şirketlere tanınan bütün haklardan yabancı şirketlerin de yararlanabileceği öngörülmektedir.

6224 sayılı Kanuna göre Türkiye'ye gelen yabancı sermaye, Bakanlar Kurulundan izin almak zorundadır. Bakanlar Kurulu, ülkeye gelecek sermayenin ekonomik kalkınmaya katkıda bulunacağı kanaatine varırsa, bir Bakanlar Kurulu Kararnamesi çıkartarak yatırımın yapılmasına izin verir. Bu durumda Türkiye'de yabancı sermayenin ülkeye gelmesi, tamamen Türk Hükümetlerinin yetkisi dahilindedir ve yabancı sermayeye izin verip vermemek bu konuda yapılacak fayda maliyet analizine bağlı bulunmaktadır. Yabancı sermayeye izin verilirken, yatırımın kalkınma planlarında öncelik taşıyan sanayi ve hizmet sektörlerinde faaliyet göstermesi, ülkeye ileri bir teknoloji getirmesi, ithal ikamesi sağlanması, AET'de rekabet imkânına sahip olması, yan sanayii geliştirmesi, büyük ölçüde ithal malı hammaddelere bağlı olmaması, yarattığı katma değerin mümkün olduğu kadar büyük olması, ihracata yönelik bulunması, ekonomide tekeller yaratmaması, yabancı sermayeli işletmelerin hisse senetlerinin en azından yüzde 51'inin Türklere ait olması gibi şartlar aranmaktadır[36].

III. TÜRKİYE'DE PLANLI DÖNEMDE YABANCI SERMAYE POLİTİKASI

Büyük Önder Kemal Atatürk, 1923 yılında İzmir'de toplanan

(34) Bkz. 18.1.1954 RG.
(35) **İktisadi Rapor**, 1974, s. 379.
(36) Kanuni gelişim için bkz. Tuncer, a.g.e., s. 69-77.

Birinci İktisat Kongresi'ni Açış Konuşmasında; geçmişin acı tecrübelerine rağmen akılcı bir tutumla yabancı sermayeye karşı olmadığını, kanunlarımıza uymak şartiyle yabancı sermayeye gerekli güvencenin verileceğini açık bir şekilde belirtmiştir. Atatürk'ten 1963 yılında planlı kalkınma dönemine gelinceye kadar geçen süre içinde Türkiye'de işbaşına gelen hükümetlerin siyasal eğilimlerine göre yabancı sermayeye karşı izlenen politikalar da değişmiştir. Ayni durum, planlı dönemde de görülmüş, hükümetlerin siyasal eğilimlerine göre izledikleri yabancı sermaye politikası büyük sapmalar göstermiştir. Bu sapmalar, plan ve programlara aynen yansımıştır[37].

1. Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı Dönemi

Birinci Plan, yabancı sermaye konusunda özel bir hüküm getirmemiş, yabancı sermayeye ödemeler dengesi açısından yaklaşmıştır. Planda yabancı sermaye konusunda yer alan esaslar şöyledir:

> «Özel sektörün plândaki hedeflerine ulaşabilmesi için sermayenin teşviki de gereklidir. Bugünkü Yabancı Sermayeyi Teşvik Kanunumuz, yabancı sermayeye iştigâl sahaları itibariyle Türk Şirketleri ile tamamen aynı hakları tanıyarak, istimlâk ve devletleştirme hallerinde yapılacak ödeme ve transferler konusunda sağlam garanti, doğacak kârların transferinin gerçekleşeceği hakkında inanç ve haksız rekabete karşı güven vererek hukuki bakımdan gerekli ortamı yaratmıştır.
>
> Ancak hukukî tedbirler tek başlarına yabancı sermaye akımını teşvik etmek için yeterli değildir. Bir taraftan, özel teşebbüsün dış alemle temasını artırarak yabancı sermayeyi celbetmesi, öte taraftan da Devletin yabancı sermayenin gelmesinde çıkan idarî güçlükleri ortadan kaldırmak üzere gerekli tedbirleri alması gerekir. Yabancı sermaye ile ilgili bugünkü devlet kuruluşu yeniden düzenlenecek ve bütün zamanını bu işlere verebilecek kimselerden kurulu yeni kuruluş tek karar merciinin yönetimi altında olacaktır. Bu kuruluş aynı zamanda teklifleri teknik ve eko-

(37) Siyasi partilerin yabancı sermaye konusundaki görüşleri için bkz. Uras, a.g.e., s. 126-129.

nomik bakımdan değerlendirebilecek, yeni tekliflerin yapılması için dış alemde gerekli faaliyetlerin gösterilmesini sağlayacaktır. Bu da bir yandan verimli konuları gösteren hazırlanmış yatırım öncesi incelemelerin yabancı sermayedarlara duyurulması, öte yandan özel sermayeyi destekleyen milletlerarası kuruluşlarla temas ile olacaktır. Yurda sermaye celbi için dış temsilciliklerimizin bütün imkânlarından da faydalanılarak aktif yol tutulacaktır.»

Plan dönemi boyunca yabancı sermaye konusundaki politikalara açıklık getirecek tedbirlere 1964 ve 1966 yılı Programlarında yer verilmiştir.

1964 yılı Programında yabancı sermayeye ilişkin bölüm aynen şöyledir:

«Özel sektör yatırımları arasında yer alan ve çok hallerde yerli müteşebbislerle ortaklaşa yatırım yapan yabancı sermaye, Türkiye'de özel sermaye ile eşit haklara sahiptir. Bu şekildeki yatırımlar ayrıca Yabancı Sermayeyi Teşvik Kanunu ile kabul edilmiş olan hak ve kolaylıklardan faydalanmaktadır. Bu cümleden olmak üzere yabancı sermayenin kârlarının tümünün transferi kanunla garanti edildiği gibi satış hâsılasının transferi de kabul edilmiştir. 1964 yılında da yabancı sermaye yatırımları teşvik edilmeye devam olunacaktır. Bundan başka özel sektör için ayrı bir finansman kaynağı olan yabancı sermaye yatırımlarının arttırılması amaciyle ikili veya çok taraflı anlaşmalarla vergi mükerrerliğini veya aşırı vergilemeyi önleyen tedbirler alınmasına önem verilecektir.»

1966 Programı ile birlikte yabancı sermayeye getirilen bürokratik engeller, yabancı sermayeyi ürkütmüş, özellikle belirli bir dönemden sonra zorunlu ihracat şartının getirilmesi ve kâr transferlerinin sınırlandırılması yabancı semayeyi teşvik politikasına ters düşmüştür.

1966 yılı Programının yabancı sermaye politikasına ilişkin bölümü aşağıya alınmıştır:

«Liberal bir kanunun yürürlükte olmasına ve Türkiye'de çok yüksek kâr marjlarıyla çalışma imkânlarının mevcudiyetine rağmen, yabancı sermayenin ödemeler den-

gesindeki yeri önemli olmamıştır. Bunun başlıca nedenleri arasında yabancı sermaye politikasına açıklık kazandırılmamış olması gelmektedir. Bu durum karşısında aşağıdaki tedbirlerin alınması yerinde olacaktır.

1. Şimdiye kadar verilmiş olan müsadeler teker teker gözden geçirilerek kullanılmayan müsadelerin sahiplerine süre verilecek ve bu sürenin sonunda gerçekleştirilmeyen yatırım müsadeleri iptal edilecektir.
2. Yeni müsadeler, yatırım gerçekleştirilmesine yeter bir süre için muteber olacak ve zorunlu sebep halleri dışında sürenin geçmesiyle kendiliğinden iptal olunacaktır.
3. Yabancı Sermayeyi Teşvik Komitesinin incelemelerini kolaylaştırmak ve süreleri kısaltmak amacıyla kanunun aradığı «Memleketin ekonomik kalkınmasına yardım» şartının bir hükümet kararı şeklinde tanımlanması yapılacak ve komitenin görevi yatırım talebinin bu tanıma uygunluğunu araştırmaktan ibaret olacaktır.

   Bu kararda özellikle:

   a) Hangi sektörlerde yabancı sermayenin kabul edileceği,

   b) Fazla kapasite tanımları,

   c) İhracata yönelme yolları belirtilecektir.

4. Yabancı sermayenin her türlü otofinansman yoluyla büyümesi Komitenin önceden müsadesine tâbi tutulacaktır.
5. Yabancı Sermayeyi Teşvik Komitesi kararında gösterilen alanlardan başka alanlarda faaliyet gösterilmesi kanuni müeyyideye bağlanacaktır.
6. Ortaklık ve patent hakları aynı teşebbüste birleştirilmeyecektir.
7. Yabancı sermayenin Türkiye'deki yatırımları yerli sermaye ile ortaklık şeklinde geliştirilecek ve kârın plafone edilmesi imkânları araştırılacaktır.

8. Yabancı sermayenin yerli finansman kaynaklarından sınırsız olarak faydalanması, sermaye çoğunluğunun yerli müteşebbislerde olması haline inhisar ettirilecek, bunun dışındaki hallerde kredi rasyonları öngörülecektir.

9. Belirli sektörlerde müsaade verilirken belirli dönemler sonunda ihracata geçme şartı aranacak, bu şart yerine getirilmediği takdirde bazı memleketlerde olduğu gibi transfer edilecek kâr yüzdeleri sınırlandırılacaktır.

10. Yabancı sermayenin Türkiye'deki gelişmesinin sonuçları izlenmemektedir. Bu noksanı gidermek amacı ile istastistik bilgi toplama usulleri tesbit edilecek ve yıl içinde uygulamaya konulacaktır.»

2. İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planı Dönemi

İkinci Plan, Birinci Planın aksine teknoloji transferi üzerinde önemle durmuş ve yabancı sermayeye Ödemeler Dengesi ve Dış Ekonomik İlişkiler Politikası başlığı altında yer vermekle beraber sadece ödemeler dengesi açısından değerlendirmemiştir:

> «Özel yabancı sermayeye ek bir tasarruf, döviz ve teknoloji kaynağı olarak önem verilecektir. Bu teşebbüsler Türk ekonomisine en faydalı sahalara yöneltilecektir. Özel yabancı sermayenin Türk müteşebbisinin teknik bilgi, tecrübe ve sermaye yetersizliği sebepleriyle ele alamadığı sanayi dallarına kabul edilmesine özel bir dikkat gösterilecektir. Plânda ve programlarda öngörülmemiş iç tüketim eğilimlerini teşvik edici yabancı sermaye girişlerine izin verilmeyecektir.»

Plan Hedefleri ve Stratejisinde, Plan döneminde takip edilecek politikaların 37 nci maddesinde yabancı sermaye konusunda aşağıdaki hükme yer verilmiştir:

> «Sanayileşme konusunda özel yabancı sermayeden faydalanabilmek için uygulama, mevzuatın ruhuna uygun olarak yapılacak ve bu teşebbüsler Türk ekonomisine en faydalı sahalara yöneltilecektir. Özel yabancı sermayenin

Türk müteşebbislerin teknik bilgi, tecrübe ve sermaye yetersizliği sebepleriyle ele alamadığı sanayi dallarına kabul edilmesine özel bir dikkat gösterilecektir. Böylece özel yabancı sermayeden ek bir tasarruf ve teknoloji kaynağı olma yönlerinden faydalanılacak, öte yandan yerli sanayiin gelişmesi engellenmemiş olacaktır.»

1969 yılı Programında yabancı sermaye konusunda genel değerlendirmeler yapılmıştır:

«Yabancı sermaye yatırımlarında önemli bir gelişme görülmektedir. Özellikle taşıt sanayii ve makine imalât sanayii alt sektörlerinde 1969 yılında önemli ölçüde ithalat ikamesi yaratacak yatırımlar beklenmektedir. Yabancı sermaye genellikle iç piyasaya yönelmiş olup ithalât ikamesinde gümrük korumasından büyük ölçüde faydalanmakta ve transfer ettiği yıllık kâr miktarı toplam yatırımın yüzde otuzuna yaklaşmaktadır. Bu durumda, yabancı sermaye yatırımlarının sadece yerli sermayenin dış kredi, know-how, lisans yardımlarına rağmen gerçekleştiremeyeceği ihracat potansiyeli bulunan yatırımlara yöneltilmesi zorunluluğu ortaya çıkmaktadır.»

Programın Özel Yabancı Sermayeyi Teşvik (s. 413-414) başlığı altında öngörmüş olduğu hükümler şöyledir:

«Özel yabancı sermaye, dış alemden ülkemize döviz gücü de olan bir kaynak transferi olduğu kadar, sahip olduğu teknoloji-teknik, ekonomik, ticari tecrübe-organizasyon ve teşebbüs gücü ile Türk ekonomisinin kapalı ekonomiden açık ekonomiye intikalinde kullanılması mümkün ve faydalı bir araç telâkki edilmektedir. Bu yüzden 6224 sayılı Yabancı Sermayeyi Teşvik Kanununun genel esprisi kaybolmadan yabancı sermayeli yatırım teşebbüsleri teşvik edilmeye devam edilecektir.

Yabancı sermayeli teşebbüslerin ileri teknik bilgi, üstün tecrübe ve geniş bir organizasyon gerektiren, sermaye yetersizliği sebepleriyle Türk özel teşebbüsünce ele alınmıyan, daha çok yatırım ve ara mallar üreten temel ve stratejik sanayi dallarına, bunların yan sanayiine, kalkınma planında öncelik verilen ve üretimin ihracata yönel-

miş sahalarına, turizm sektörüne kaydırılmasına çalışılmaktadır.

Genellikle uzun süreli bir ithal ikamesi veya emin bir ihracat imkânı getirmiyen, tüketim malı üretim sanayi dalları ile ödemeler dengesine her zaman müsbet etki yapacak büyük çaplı bir ihraç imkânı getirmiyen lüks tüketim malı üreten sanayi dallarında yabancı sermayeli kuruluşların girişlerine ve genişlemelerine müsaade olunmamaktadır.

6224 sayılı Kanuna göre çıkarılan kararnamelerde:

1. Yabancı sermayeli teşebbüslerin yatırımlarının kuruluş, ikmâl ve tevsi safhalarında nasıl finanse edileceği gösterilmekte; böylece yerli finansman kaynaklarının (döviz ve Türk parası kredi olarak) 6224 sayılı Kanunun 1 inci maddesi hükmüne aykırı olarak kullanılması önlenmektedir.

2. Yatırım programının kararnamelerde tesbiti suretiyle de teşebbüsün gerçekleşmesi konusu disipline edilmektedir.

3. Yatırımın tabi olacağı özel şartlar, göreceği teşvikler kararnamelerde tereddütleri kaldırıcı net ifadelerle tespit edilmektedir.

4. Memleketimizde faaliyette bulunmak üzere müsade almış olmakla beraber, şimdiye kadar faaliyete geçmemiş faaliyetini tatil etmiş, teşebbüsünü yerli sermayedarlara devretmiş müsade kararnamelerinde verilen müddetler içinde teşebbüslerini gerçekleştirmek için gereken faaliyeti göstermemiş olanların müsadeleri geri alınmaktadır.

Önümüzdeki yıllarda memleketimiz uygun vasıflı yeni yabancı sermaye teşebbüslerine muhatap olacaktır. Sermaye kabulünde daha belirli ve teferruatlı şartların ilânı yanında ayni sermaye girişinde ve diğer muamelelerde rastlanılan mevzuat icabı ağırlıklar hafifletilecektir.»

1970 yılı Programında yabancı sermayeyi teşvik konusunda getirilen tedbirler şöyledir: Yabancı sermayeli teşebbüslerin

Türk firmaları gibi dışardan nakdi istikrar akdetmesine imkân sağlanacak, know-how, lisans, mühendislik hizmetleri ile ilgili anlaşmalar, Maliye Bakanlığınca DPT'nin görüşü alınarak yapılacaktır. Programda öngörülen yabancı sermaye girişi 25 milyon dolardır.

1971 yılı Programı ile 6224 sayılı Kanunun dışarıdan yapılacak borçlanmalara da uygulanacağı hükmü getirilmiştir. Bu hüküm yabancı sermayeli olmayan Türk firmalarının dışarıdan yapacakları borçlanmalara da uygulanacaktır.

1972 yılı Programında yabancı sermayeyi teşvik konusuna gerekli ilgi gösterilmemiş ve bu konuda yeni bir hüküm getirilmemiştir.

3. Üçüncü Beş Yıllık Plan Dönemi

Bu Plan, Türkiye'de dış ödeme konusunda herhangi bir sıkıntının olmadığı dönemde hazırlanmış, bunun sonucunda yabancı sermayenin ülkeye çekilebilmesi için önemli bir teşvik getirmemiştir. Plan ve programlarda yabancı sermaye giriş tahminlerinin 50 milyon dolarla sınırlı kalmış olması, Planda yabancı sermayenin ekonomiye katkısı konusuna gerekli şekilde değinilmediğini ortaya koymaktadır.

Üçüncü Planın 81 nci paragrafında 6224 sayılı Kanuna göre Türkiye'ye gelen özel yabancı sermayenin verilen izinlere oranlarının çok düşük olduğu belirtilmiştir. Planlı dönemde bu oran yüzde 38 dolayındadır.

Planın 1977 nci paragrafında 6224 sayılı Kanuna göre Türkiye'ye gelecek özel yabancı sermaye konusunda izlenecek politikanın esasları şöyle belirlenmiştir:

«1. Yabancı sermayenin yurt içinden sağlanamayan bir teknoloji getirmesi esas olacaktır. Üretimin çoğunluğu ihracata dönük projelerde bu şart esnek olarak uygulanacaktır.

2. Kurulacak kapasitelerde uluslararası rekabet olanağına sahip olma şartı aranacaktır.

3. İzin verilirken tanımlanan firma faaliyet alanı geniş kapsamlı olmayacak, izin başlıca karakteristikleri belirlenmiş projelere bağlanacaktır.

4. İzin verilirken mümkün olan ölçüde ihracat şartı konulacaktır.

5. Yatırım izinleri belirli sürelere bağlanacaktır.

6. Yerli-yabancı sermaye kuruluşlarında yabancı ortağa patent, royalty v.b. isimler altında gayri maddi hak ödemelerinin yerli sermayenin hissesi oranında yapılması esas olacaktır.

7. Yabancı sermayeye izin verilirken herhangi bir üretim dalında yabancı sermayenin monopol yaratmamasına dikkat edilecektir. Halen yabancı firmaların monopolünde bulunan dallarda ise milli sermayenin çoğunlukta olduğu firmaların üretime başlamaları olanağı yaratılacaktır.

8. İlâç sanayiinde yabancı sermayeye ancak ilâç aktif maddeleri imali ile ilgili kimya sanayii için ve yerli gelişmelere engel olmamak kaydıyla müsade edilecek, hazır ilâç yapımında bu sermayenin yeniden girişine ve gelişmesine izin verilmeyecektir. Yerli kuruluşların yurtiçi talebe yeter miktarda üretim yaptığı sahalara yabancı sermaye ilâç üretiminin yayılması önlenecektir.

9. Turizm sektöründe yabancı sermaye yatırımları fiziksel planları yapılmış bölgelerde, kitle turizmine ve dış turizme dönük olacaktır. Tamamlanmış tesislerin mülkiyetinin yabancı firmalara devrine izin verilmeyecektir.

10. Firmalarda çalıştırılacak yabancı personele izin verilirken bunlar, firmanın işlerini sürekli olarak yürütecek kişiler olarak değil, fakat makul bir sürede bilgisini Türk personeline aktaracak bilgi kaynağı olarak düşünülecektir.»

1974 yılı Programında yabancı sermaye girişi 70 milyon dolar olarak tahmin edilmiş, 1975 Programında ise bu miktar 125 milyon dolara yükselmiştir. Ayrıca bu Programda ayrıntılı bir şekilde yabancı sermayeye ilişkin yeni esaslar getirilmiş ve yeni tedbirler alınmıştır:

«1. Petrol fiyatlarındaki artış sonucu, yatırım alanı arayan büyük bir sermaye hacmi oluşmuştur. Bu yüzden

yabancı sermayeye ilişkin konular yeni boyutlar kazanmıştır.

2. Türkiye'deki yabancı sermaye girişimleri, bugün için genel ekonomi politikasını ve sosyo-ekonomik koşulları büyük ölçüde etkileyecek bir düzeye ulaşmamıştır. Bununla birlikte dünyadaki gelişmelerin yakından izlenmesi, gerekli tedbirlerin alınması ve zorunlu düzenlenmelerin zamanında yapılması kaçınılmaz görünmektedir.

3. 1973 sonu itibariyle Türkiye'de faaliyet gösteren 120'ye yakın yabancı sermayeli girişim bulunmaktadır. Yabancı sermayenin bunlara katkısı 2 milyar lira dolayındadır. Yerli sermaye iştiraki ile birlikte 4,5 milyar liralık bir yatırım teşkil etmektedir. (Yabancı sermaye yatırımlarının sektörler ve ülkeler itibariyle bir tablosu Programda yer almaktadır.)

4. Ülkenin içinde bulunduğu ekonomik koşullar (petrol bunalımı sonucu ekonomik zorlukların başladığı unutulmamalıdır) Üçüncü Planda belirtilen ekonomik kalkınma amaçları (büyüme hızı % 7 olarak saptandığından ithalâtın artmakta devam edeceği varsayımından hareket edilmektedir) da göz önünde tutularak yabancı sermayeden şu katkılar beklenmektedir:

a) Yurt içinden sağlanamayan ve ülke ekonomik yapısına uygun olan teknolojinin transfer edilmesi,

b) Ödemeler dengesine pozitif net etki sağlamak üzere kurulacak işletmelerin yurt dışı rekabet olanaklarına açık ve olanaklar ölçüsünde ihracata yönelik olması,

c) Yurt dışı finansman olanaklarından yararlanılması,

d) Proje bazında değerlendirme esas olmakla beraber, yabancı sermaye yatırımlarının makine, madeni eşya, kimya ve elektronik sektörlerinin ara malı ve yatırım malı imalatına yönelik olması,

e) Madencilik sektöründe, maden çıkarma faaliyetleri için yabancı sermayeye izin verilmemesi.

Bu ilkelerin ışığı altında uygulanacak teşvik politikasının tedbir ve araçları şunlardır:

1. Patent, royalty gibi gayri maddi hak ve sınai mülkiyet ödemeleri, yerli ortak payı baz alınarak net sınai maliyet üzerinden yapılacaktır.

2. Yabancı sermayeli kuruluşlar, teknolojik ilerlemeyi kendi bünyesinde sağlamak ayrıca transfer edilen teknolojiyi ülke koşullarına uydurmak ve Türk personeline aktarmak amacı ile araştırma ve geliştirme laboratuvarları kuracaklardır.

3. Yabancı sermayeli firmalarda, kuruluşu izleyen 5 yıl sonunda yabancı personel çalıştırılmayacak, bu süre sonunda teknoloji değişikliği söz konusu olduğu takdirde yabancı personel çalıştırılmasına yeniden izin verilebilecektir (Yabancı ortak bu hükmün dışında tutulacaktır).

4. Kurulacak kapasitelerde ekonomik ölçeklere uyum koşulu aranacaktır.

5. Yabancı sermayeli sınai yatırımlarda imalata dönük üretim biçimi esas alınacaktır.»

1976 yılı Programında yabancı sermaye ile ilgili bazı ilkeler yeniden gözden geçirilmiş, 1977 yılı Programı bu ilkeleri tekrarla yetinmiş ve yeni bir uygulama getirmemiştir. 1977 Programında yabancı sermayeden beklenen katkılar aşağıda belirtilmiştir:

«i) Ülkenin ekonomik yapısına, sanayileşme düzeyine uygun ve imkânlar ölçüsünde ileri teknolojinin getirilmesi ve bu teknolojide zaman içinde meydana gelecek gelişmeleri de vakit kaybetmeden izleyip uygulayabilecek bir sistemin firmaların bünyesinde kurulmasına özen gösterilmesi;

ii) Yurt içi tasarruf açığına olumlu katkıda bulunabilmek ve kısıtlı kredi kaynaklarını zorlamamak için yabancı sermayeli yatırımların finansmanında büyük ölçüde sermaye (öz kaynak) kullanımına ağırlık verilmesi ve tevsi ve yenileme yatırımlarında da aynı ilkenin gözetilmesi;

iii) Türk ekonomisindeki döviz darboğazı sorunun çözümüne dikkate değer ölçüde katkıda bulunabilmek üzere, projelerin büyük çapta ihracat imkânları yaratması; bu

açıdan bakıldığında, projelerde üretim kapasitesinin tesbitinde yurt içi talep ile birlikte dış talebin (ihracat imkânı) de kesinlikle gözönüne alınması ve yatırımların dış pazarlarda rekabet imkânı bulacak ölçeklerde ve teknolojide olması;

iv) Kalkınma planlarında yer alan sanayileşme tercihlerinin gerçekleştirilmesine yardımcı olmak için yabancı sermaye teşebbüslerinin özellikle makina imalât, madeni eşya ve kimya sektörlerinin yatırım ve ara malı niteliğindeki alanlarına yönelmesi;

v) Projelerin ödemeler dengesine net pozitif katkıda bulunmaları kriterinin daha titizlikle gözetilmesi;

vi) Yatırımların, ithal malı girdilere fazla bağlılık gösteren montaj niteliği taşımaması, imalattaki yerli katkı oranının aşamalı olarak arttırılacağının projelerde açıkça belirlenmesi, bunun için Türkiye'de mevcut ara malı üretiminin yeterli olmadığı hallerde yabancı sermayeli yatırım projesinin teknik ve ekonomik imkânlar elverdiği ölçüde kendi içinde «entegre» bir nitelik taşıması;

vii) İzne bağlanan yatırımların, zamanında ve kararname şartlarına uygun biçimde gerçekleştirilmesi için müteşebbislerin her türlü titizliği göstermeleri ve ekonomik ortamda köklü ve ciddi değişiklikler meydana gelmedikçe izin şartlarında değişiklik talep ederek yatırımı geciktirmemeleri.»

4. Dördüncü Beş Yıllık Plan Dönemi

Dördüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı, Türkiye'de bir yıl gecikme ile uygulamaya konulmuş ve 1978 yılı için bir ara program kabul edilmiştir. Dördüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı, (1979-1983) Millet Meclisi Genel Kurulunun 29-30/11/1978 tarihli 15 nci Birleşiminde onaylanmıştır. Plan, 31/8/1978 gün ve 16393 sayılı Resmi Gazetede yayınlanmış olan Hedefler ve Stratejinin esasları çerçevesinde hazırlanmış, 1983 yılında yabancı sermaye yatırımlarının yıllık 500 milyon dolar olacağını öngörmüştür. Planın ilk yılı için bu rakam 80 milyon dolardır. Daha sonraki yıllarda öngörülen rakamlar, 150, 250, 400 ve 500 milyon dolardır.

Dördüncü Plan, genelde yabancı sermayeye karşı bir zihniyete sahip olan bir kadro tarafından hazırlanmış olmasına rağmen, yabancı sermayeye diğer planlardan daha fazla yer vermiştir[36].

Buna rağmen belli bir dönemde Planı uygulayan kadronun genel olarak yabancı sermayeye temelde karşı olan zihniyetinin sonucunda III ncü Plan döneminde Türkiye'de 6224 sayılı Kanuna göre faaliyette bulunan firma sayısı 118 iken, 1978'de bu sayı 98'e inmiş, 1980 yılında ise 100'e yükselmiştir. 1979 yılında, 1974'te olduğu gibi ülkeye yabancı sermaye girişi negatif olmuştur.

Planda, yabancı sermaye politikası ile ilgili tedbirlerin tamamı şöyledir:

«a) IV. Plan döneminde uygulanacak yabancı sermaye politikasında yabancı sermaye girişini kolaylaştırmak ve Türkiye ekonomisine katkısını artırmak amacı gözetilmiştir.

b) Bu amaçla bugüne değin izlenen yöntemlerden farklı olarak, Türk ekonomisinde, yabancı sermaye ve teknolojiden yararlanmanın gerekli olduğu saptanan konular için ilgili üretimci yatırımcı kuruluşların yabancı firmalarla doğrudan ilişki kurmaları kolaylaştırılacak ve özendirilecektir. Yabancı sermaye uygulaması IV. Plan döneminde 6224 sayılı Yasa çerçevesinde yürütülecek, bürokratik işlemlerin en aza indirilerek hızlı karar almanın sağlanabilmesi için Yasanın uygulamaya ilişkin ilkelerine, hazırlanacak bir yönetmelikle, açıklık getirilecek ve Planla birlikte uygulamaya konacaktır.

c) Aşağıda belirtilen ilkeler bu dönemde 6224 sayılı Yasa çerçevesinde yürütülecek yabancı sermaye politikasının temelini oluşturacak ve bu ilkelere uygun girişimler özendirilecektir.

d) Yabancı sermayeli yatırımlarda, ileri teknoloji getirme koşulu aranacaktır. Ayrıca bu teknolojide zaman

---

(38) Daha önceki yıllarda yabancı sermaye girişi olarak öngörülen en yüksek rakam 150 milyon dolardır.

içinde oluşacak gelişmelerin izlenip uygulamaya konmasına olanak verecek bir sistemin firma bünyesinde geliştirilmesine özen gösterilecek ve yerli ortaklardan bu konuda etkin çabalar beklenecektir.

e) Yurtiçi tasarruf açığına olumlu katkıda bulunabilmek ve kısıtlı kredi kaynaklarını zorlamamak için yabancı sermayeli yatırımların finansmanında büyük ölçüde sermaye (öz kaynak) kullanımına ağırlık verilecektir. Bu koşul yeni yatırımlar kadar tevsi yatırımlarında da aranacaktır.

f) Ödemeler dengesine olumlu katkıda bulunabilmek amacıyla verilecek izinlerde, belirli büyüklükte dış satım koşulu getirilecektir. Bu nedenle proje önerilerinde üretim kapasitesi saptanırken yurtdışı talep en az yurtiçi talep ölçüsünde gözönünde tutulacaktır. Yurt dışı talebin karşılanması amacıyla, dünya pazarlarında rekabet olanağı bulunan büyük ölçekli ve ileri teknoloji kullanan yatırımlar temel alınacaktır.

h) Varolan yabancı sermayeli firmaların çalışmaları değerlendirilirken, firma sorunları ve gerekleri öncelikle gözönüne alınacaktır. Bunun yanında uluslararası ekonomik gelişmeler ile ekonominin koşullarına daha iyi uyum sağlayacak yeni düzenlemeler de zaman zaman firmalarla görüşülecektir.

i) Yabancı sermayeli kuruluşların yapacakları gayri maddi hak ödemelerinin ilkeleri izin kararnamelerinde saptanacaktır. Söz konusu ödemelerin hesaplanmasında yerli ortak payı baz alınacak ve ödemeler belirli sürelerle sınırlandırılacaktır.

k) 6224 sayılı Yasa kapsamındaki firmalarda yabancı ortağın sahip olacağı pay için izin aşamasında herhangi bir üst sınır uygulanmayacaktır. Ancak yabancı sermaye payının düşük olması bir tercih nedenidir.

l) Turizm sektöründe, öncelikle fiziksel planları kesinleşmiş bölgelerde kitle turizmine ve dış turizme dönük nitelik taşıyan büyük ölçekli yatırımlar yabancı sermaye politikası çerçevesinde özendirilecektir.

m) 6224 sayılı Yasa çerçevesinde maden çıkarma ve cevher zenginleştirmesine dönük çalışmalarda yabancı sermayeli kuruluşlara izin verilmeyecektir.

n) İlaç sanayiinde «yeni» yabancı sermaye girişimlerine izin verilmeyecektir. Yabancı sermayeli «mevcut» ilaç sanayilerinin ilaç aktif maddeleri üretimine geçmelerini ve bunların dışsatıma yönelmelerini sağlayacak yeni düzenlemelere gidilecektir.

o) Yabancı sermayeli firmaların yatırım malı, hammadde ve ara malı dışalımlarına ön fiyat denetimi uygulanacaktır.

p) 6224 sayılı Yasa çerçevesindeki kuruluşların 1567 sayılı Türk Parası Kıymetini Koruma Mevzuatı içinde kâr amacı güden faaliyette bulunmalarına izin verilmeyecektir.

r) İzin kararnamesi çıkan 6224 sayılı Yasa kapsamındaki yatırımların, kararname koşullarına uygun biçimde ve zamanında gerçekleştirilmesi için girişimcilerin her türlü özeni göstermeleri sağlanacak, izin koşullarında değişiklik isteyerek yatırım geciktirmeleri önlenecektir.»

1978 yılı Programında yabancı sermaye konusunda önemli bir tedbir getirilmemiştir. 1979 Programında yabancı sermayeden beklenen katkılar Programda (s. 110) şu şekilde belirtilmiştir:

«1. Turizm sektöründe öncelikle fiziksel planlaması kesinleşmiş bölgelerde, kitle turizmine ve dış turizme dönük nitelik taşıyan büyük ölçekli yatırımlar yabancı sermaye politikası çerçevesinde özendirilecektir.

2. Yabancı sermaye girişimlerinin yeni yatırım ve genişleme istemlerinde makine imalat, madeni eşya, elektromekanik ve kimya sektörlerinin ara malı ve yatırım malı niteliğindeki alanlara yönelmesi,

3. Ödemeler dengesine olumlu katkıda bulunabilmek amacıyla üretim kapasitelerinin yurtiçi ve yurtdışı talebi dikkate alacak ölçekte saptanması, bu koşulu ithal ika-

mesi sağlayan projelerde ve halen üretim faaliyetinde bulunan yabancı sermayeli üreticilerde de aranması,

4. Dışa bağımlılığın azaltılması ve üretimin montaj niteliğinden imalata dönüştürülmesi amacıyla yerli katkı oranının yüksek olması ve giderek arttırılması,

5. Yatırımların finansmanında büyük ölçüde özkaynak ve dış kredi olanaklarından yararlanılması,

6. İzne bağlanan yatırımların zamanında ve kararname koşullarına uygun biçimde gerçekleştirilmesi için yatırımcıların her türlü dikkati göstermeleri.»

Program da (s. 113) öngörülen tedbirler ise şöyledir:

«1. Yabancı sermayeli kuruluşlar teknolojik ilerlemeyi kendi bünyelerinde saptamak, ayrıca transfer edilen teknolojiyi ülke koşullarına uydurmak ve Türk personele aktarmak amacıyla araştırma ve geliştirme birimleri kuracaklardır.

2. Yabancı sermaye kanununun uygulanmasında müracaatların kolaylaştırılabilmesi ve işlemlerin çabuklaştırılması için 1979 yılının ilk yarısı içinde «Yabancı Sermaye Kod»u çıkartılacaktır.»

IV. 24 OCAK 1980 KARARLARININ IŞIĞINDA 8/168 SAYILI YABANCI SERMAYE KARARNAMESİ VE UYGULAMASI

24 Ocak 1980 tarihinde alınan ekonomik istikrar tedbirlerinin önemli bir bölümü yabancı sermaye ile ilgilidir. 24 Ocak istikrar tedbirleri arasında, yabancı sermaye sorunlarıyla ilgilenmek, yabancı sermaye yatırım, karar ve uygulamalarına yön vermek üzere 8/168 sayılı Yabancı Sermaye Çerçeve Kararnamesi[39] yayınlanmıştır.

Bu kararnamenin 1 nci maddesi ile, 6224 sayılı Yabancı Sermayeyi Teşvik Kanununun birinci maddesinde belirtilen yatırımları yapacak şirketlerin ülkenin ekonomik kalkınmasına yararlı olması, Türk özel sektörüne açık bulunan bir faaliyet sahasında çalışması, tekel veya özel imtiyaz ifade etmemesi şartiyle bu kararname hükümlerine göre değerlendirilmesi uygun görülmüştür.

---

(39) Bkz. 25.1.1980 RG.

Bu amaçla, yabancı sermaye ile ilgili kararlar ve işlemlerde ahenk ve sürat sağlamak üzere, Maliye, Ticaret, Sanayi ve Teknoloji Bakanlıkları ile DPT tarafından yürütülen hizmetleri bir arada toplamak amaciyle Başbakanlığa bağlı Yabancı Sermaye Dairesi kurulmuştur.

Bakanlar Kurulunun 16/5/1980 tarihinde yürürlüğe koyduğu 8/875 sayılı Yabancı Sermaye Çerçeve Kararnamesi Hakkında Ekli Karar ile de uygulama hükümleri açıklığa kavuşturulmuştur. Kararnamenin 3 ncü maddesi ile Yabancı Sermaye Dairesince verilecek yabancı sermaye iştirak izinleri yeni esaslara bağlanmıştır. 16 Kasım 1980 tarih ve 17162 sayılı Resmi Gazete'de yayınlanan 8/1725 sayılı Kararname ile de 8/875 sayılı Kararnamenin 3 ncü maddesinin (k) fıkrası değiştirilerek Yabancı Sermaye Dairesinin yetkisi arttırılmıştır.

8/168 sayılı Kararname, aslında Türkiye'de 6224 sayılı Kanun'dan sonra yabancı sermayenin ülkeye çekilmesi açısından önemli bir mevzuat değişikliğidir. Kararname, yabancı sermayenin çalışma alanlarını genişletmiş, Türkiye'nin yabancı sermayeye daha cazip hâle getirilmesi için gerekli şartları sağlamıştır. Yabancı sermaye dairesinin kurulmasıyla yetkiler tek bir merciide toplanmıştır. Böylece, yabancı sermaye konusunda çok süratli karar almak mümkün olmuş, formaliteler azaltılarak etkinlik sağlanmıştır.

Kararnamenin yayınlanmasından sonra 6 yeni bankanın Türkiye'de şube açmalarına izin verilmiştir. 8/808 sayılı Kararname ile CITIBANK N.A.'nın (ABD) [40], 8/1967 sayılı Kararname ile BANK OF CREDIT AND COMMERCE INTERNATIONAL LIMITED'in[41], 8/2406 sayılı Kararname ile BANK MELLAT'ın (İran) [42], 8/2763 sayılı Kararname ile BANCO DI ROMA'nın (İtalyan) [43] ve 8/3600 sayılı Kararname ile TÜRK BANKASI LIMITED'in (Kıbrıs) [44], 8/4456 sayılı Kararname ile HABIB BANK'ın (Pakistan) [45] Türkiye'de şube açmalarına ve Türkiye'ye sermaye getirmelerine izin verilmiştir.

---

(40) Bkz. 18/5/1980 RG.
(41) Bkz. 18/12/1980 RG.
(42) Bkz. 27/3/1981 RG.
(43) Bkz. 20/12/1981 RG.
(44) Bkz. 21/12/1981 RG.
(45) Bkz. 3/4/1982 RG.

24 Ocak Kararları ışığı altında yabancı sermaye konusunda iki önemli karar da yürürlüğe konulmuştur. Bunlar, Petrol Aramaları Hakkında Karar ile Garantisiz Ticari Borçların Tasfiyesi Kararıdır. Petrol Aramaları Hakkında 8/910 sayılı Kararın birinci maddesi ile petrol aramalarında yerli ve yabancı her türlü imkânın seferber edilmesi milli bir politika olarak tesbit edilmiştir. 15/3/1979 gün 7/17298 sayılı Kararnamenin 22 nci maddesine eklenen fıkra Türkiye'de keşfedilecek petrolün yüzde 35'i için ihraç hakkı tanımakta geçmiş yıllarda ihtilaflara yol açan kuyubaşı fiyatının dünya fiyatlarına göre belirleneceğini öngörmektedir. Karar özetle şöyledir:

«1. Türkiye'nin petrol ihtiyacının süratle karşılanabilmesi maksadıyla petrol aramalarında yerli ve yabancı her türlü imkânın seferber edilmesi milli bir politika olarak tesbit edilmiştir.

2. Birinci maddede belirtilen hedefe en kısa zamanda varılabilmesi için; Türkiye Petrolleri Anonim Ortaklığının ruhsat sahibi olduğu sahalar dahil, arama faaliyetlerinin yeterli görülmediği bütün sahaların yeniden başka arayıcılara açılmasını temin etmek üzere 6326 sayılı Petrol Kanunu hükümlerine göre Petrol İşleri Genel Müdürlüğü gerekli çalışmaları süratle tamamlıyacaktır.

«Petrol Kanununun 13 maddesi gereğince; petrol hakkı sahiplerinin 1/1/1980 tarihinden sonra keşfedilen sahalardan ürettikleri ham petrolün % 65'i memeket ihtiyacına ayrılmıştır. Üretilen ham petrolün geri kalan % 35 ini petrol hakkı sahipleri ihraç etme hakkına sahiptir.

3. Kuyubaşı fiyatının tesbitinde, petrol Kanununun 3. maddesi hükümleri gereğince ihtiyacın devamlı olarak teminine müsait bir piyasadan fiilen sağlanabilen petrolün serbest rekabet fiyatı emsal alınır. Petrol hakkı sahibince talep edilen kuyubaşı fiyatı, Petrol İşleri Genel Müdürlüğünce bu esasa göre değerlendirilerek onaylanır.»

8/176 sayılı Garantisiz Ticari Borçların Tasfiyesi Kararı ile de bu borçların yabancı sermaye yatırımlarında kullanılması teşvik edilmektedir. Kararın 1 nci maddesi, 30/6/1979 tarihine kadar fiilen ithal edilmiş mallara (vadeleri 30/6/1979

tarihine kadar gelmiş ve ödenmemiş poliçeler ile transferi yapılmış olmakla beraber ödenmesi yapılmamış işlemler dahil) transfer edilmemiş ticari döviz borçlarının ilgililerin de kabul etmesiyle tasfiye olunacağı öngörmektedir.

Karar, Türk Lirasıyla ödeme ile dövizin ödeme konusunu ayırarak şu hükmü getirmiştir:

«A — Türk Lirası ile ödeme:

İlgililer dilerlerse lehlerine yatırılan Türk Liralarını;

1 — Alacaklı firmaların kendi mensuplarının (eşleri ve aile fertleri dahil) Türkiye'ye yapacakları (grup halinde) turistik seyahatlerdeki Türk Lirası masraflarını karşılamak,

2 — Her nevi turistik yatırımlara tahsis edilmek,

3 — Halen faaliyette bulunanlar ile usulüne uygun yeni yatırım veya tevsii müsaadesi almış veya alacak yabancı firmaların yabancı ortak sermaye payı, işletme veya döner sermayesi olarak kullanılmak,

4 — Yurt dışında yabancı ülkeler arasında Türk Bandıralı gemilerle yapılacak taşımalarda navlun bedellerini ödemek,

5 — Türkiye'ye ithalât yapmış ithalâtçı firmaya kredi açmak,

suretiyle kullanabilirler.

B — Döviz ile ödeme:

İlgililer dilerlerse aşağıdaki şartlarla döviz alacaklarının yurt dışına transferini isteyebilirler.

Bu tercihi yapan alacaklılara,

Bu Kararın 2 nci maddesinde belirtilen sürenin sonunda başlamak üzere toplam döviz alacaklarının,

54 üncü ay sonunda	% 7.5'i
60 ıncı ay sonunda	% 7.5'i
66 ıncı ay sonunda	% 7,5'i

72 inci	ay sonunda	% 7.5'i
78 inci	ay sonunda	% 7.5'i
84 üncü	ay sonunda	% 7.5'i
90 ıncı	ay sonunda	% 7.5'i
96 ıncı	ay sonunda	% 7.5'i
102 inci	ay sonunda	% 10'u
108 inci	ay sonunda	% 10'u
114 üncü	ay sonunda	% 10'u
120 inci	ay sonunda	% 10'u

ABD doları cinsinden geri ödenir.

ABD doları dışındaki yabancı para birimleri ile yapılmış ithalâtta, diğer para cinslerinin ABD dolarına çevrilmesinde kullanılacak kur bu kararın yayınlandığı tarihteki T.C. Merkez Bankasınca uygulanan çapraz kurlardır. Uygulanacak faiz oranı yıllık % 7'yi geçemez.»

Özetle, 24 Ocak Kararları ile getirilen yeni düzenlemelerin ışığı altında yabancı sermayeye daha gerçekçi bir gözle bakılmış, geçmişte karşılaşılan güçlüklere süratli çözümler getirilmeye çalışılmış, yeni yabancı sermaye yatırımlarına izin verilmiş, garantisiz ticari borçların bir kısmının Türkiye'de yatırımlara dönüşmesi sağlanmış, Türkiye'de faaliyet gösteren yabancı sermayeli kuruluşların sayısında artış meydana gelmiş[46], herşeyin üstünde yabancı sermayeye güven veren bir siyasi ve ekonomik ortam yaratılmıştır[47].

V. DİĞER ÜLKELERİN YABANCI SERMAYEYE YAKLAŞIMI İLE UYGULAMALARINDAN ÖRNEKLER

Günümüz dünyasında, gerek gelişmiş ve sanayileşmiş ülkeler ve gerekse sanayileşmemiş gelişmekte olan ülkeler olsun, yabancı sermayeyi kendilerine çekebilmek için büyük çaba har-

---

(46) Türkiye'de Temmuz 1982 sonu itibariyle 146 yabancı sermayeli firma bulunmaktadır. Yabancı sermayeli şirketlerdeki ortalama yabancı sermaye iştirak oranı yüzde 44'tür.

(47) Benzer görüşler için bkz. Erdoğan Karakoyunlu, «Türkiye'de Yabancı Sermaye Yatırımları ve Uygulaması», **II nci Türkiye İktisat Kongresi,** Kasım 1981, İzmir, s. 429-430; Erdoğan Karakoyunlu, **Türkiye'de Yabancı Sermaye Yatırımları ve Yabancı Sermaye Dairesinin 1980 Faaliyetleri Sonuçları,** İstanbul, Şubat 1981, s. 12-13.

camaktadırlar. Bunun sebebi, yabancı sermayenin bu ülkelerin ekonomilerine sağlamış olduğu sermaye yeni teknoloji ve modern know-how, yönetim becerisi (management), pazarlama ve ihracat imkânı gibi yararlardır. Yabancı sermayenin ülkeye sağlamış olduğu bu yararları maksimize edebilmek için herşeyden önce yabancı sermayeye karşı peşin hükümden uzak bir şekilde yaklaşmak, ülkenin çıkarları ile yabancı sermayeli kuruluşların çıkarları arasında akılcı bir denge kurmak gerekir.

1. Japonya

Japonya'nın bugünkü gelişme ve sanayileşme seviyesine ulaşmasında yabancı sermayeye karşı izlemiş olduğu akılcı ve gerçekçi politikanın büyük bir rolü vardır. Bu ülke, kapılarını yabancı sermayeye açarken, ondan azami derecede yararlanmasını bilerek bugün dünyanın önde gelen sanayileşmiş ülkeleri arasına katılabilme başarısını göstermiştir. Bu açıdan konuya yaklaşıldığında Japonya'nın yabancı sermaye mevzuatını biraz ayrıntılı bir şekilde incelemekte yarar vardır.

Japonya, 1/12/1980 tarihinde yapmış olduğu bir düzenleme ile yürürlükte bulunan Yabancı Sermaye Kanununu yürürlükten kaldırmış ve ilgili mevzuatı Kambiyo ve Dış ticaret Kontrol Kanunu (KDKK) kapsamına almıştır. Böylece, yabancı yatırımcıların filyal şirket kurmak, şube açmak, kurulu yerli firmaların hissesini devir almak ve lisans anlaşması altında teknoloji devir etmek için Japonya'da girişimde bulunmaları, bazı kısıtlamaların dışında serbest bırakılmıştır.

Yabancı yatırımcı, aynen Türkiye'de 6224 sayılı Kanunda öngörüldüğü gibi Japonya'ya getirdiği sermayenin ana parasını ve bundan elde edeceği kârın tamamını hiçbir kısıtlamaya tâbi olmadan dışarıya transfer edebilmektedir.

Kambiyo ve Dış tiacret Kontrol Kanununa göre yabancı yatırımcı olarak tanımlanan gerçek ve tüzel kişiler dört grup altında toplanmaktadır:

i) Gayri mukim olarak Japonya'da yaşayan gerçek kişiler[48],

---

(48) Japon mevzuatına göre mukim kişi, geçimini Japonya'da sağlayan gerçek kişiler ile genel merkezi ve şubeleri Japonya'da bulunan tüzel kişilerdir. Bunların dışında kalan tüm yabancılar ve yabancı diplomatlar, askeri personel ile sefaretler ise gayrimukim kişidir.

ii) Japonya'da şubesi olan yabancı şirketler ile devlet kuruluşları şeklindeki tüzel kişiler,

iii) Sermayesinin yüzde 50'den fazlası yabancı olmakla beraber yerli firma sıfatı ile kurulmuş şirketler,

iv) Üst seviyedeki yönetim kadrosunun yüzde 50'den fazlası yabancılardan oluşan yerli firmalar.

Japonya, aşağıdaki üç grup altında toplanan sanayi dallarına yatırım yapmak, şube veya temsilcilik açmak amaciyle başvuran yabancı yatırımların bu isteklerini ülke çıkarları açısından sakıncalı bulursa yabancı sermayenin ülkeye gelişini engellemektedir. Bu sanayiler şunlardır:

i) Ülke güvenliği ile ilgili sanayiler: Her türlü silah, patlayıcı madde, atom enerjisi, uçak sanayii ve uzay araştırmaları,

ii) Halk sağlığı ile ilgili sanayiler: Uyuşturucu madde imalatı, aşı ve benzeri tıbbi müstahzarların imalatı,

iii) Ülkenin ekonomik güvenliği ile ilgili sanayiler: Tarım, orman, balıkçılık, madencilik, petrol rafinerisi, dağıtımı ve perakende satışı, deri ve mamulleri imalatı.

KDKK'na göre aşağıda belirtilen girişimler, Japonya'da yapılmış yabancı yatırım olarak kabul edilmektedir:

i) Borsa listesi içinde bulunmayan yeni kurulmuş veya kurulmakta olan bir firmanın sermayesine ortak olarak katılınması (joint venture),

ii) Hisse senetleri borsada kote edilmiş ve kamuya açık bir şirketin yüzde 10 veya daha fazla oranlardaki sermayesinin satın alınması,

iii) Yabancı bir şirkete ait şubelerin açılması, fabrika kurulması veya perakende satış mağazasının açılması,

iv) Japon firması ile bir lisans devrine ilişkin anlaşmanın yapılması.

Japonya'da yabancı yatırım olarak değerlendirilen girişimler, KDKK'a göre 4 ana konu üzerinde toplanmıştır. Bunlar;

i) Temsilcilik bürosu açılması,

ii) Japon firmasının sermayesine katılınması,

iii) Şube veya büyük perakende satış mağazasının açılması, fabrika kurulması,

iv) Lisans anlaşması,

i) Yabancı sermayeli kuruluş, Japonya'da herhangi bir kısıtlamaya tabi olmadan ve hiçbir belge düzenlenmeden temsilcilik binası açabilmektedir. Temsilcilik, ana kuruluş ile muhatap ticari firmalar ve resmi kuruluşlar arasındaki ticari amaçlar dışındaki ilişkilerin koordinasyonunu sağlamakta ve enformasyon hizmetlerinde bulunmaktadır.

ii) KDKK'a göre yabancı sermayeli kuruluş, ana kuruluşun bir şubesini Japonya'da açabilir, fabrika kurabilir, mağaza olarak faaliyette bulunabilir. Yabancı yatırımcı, 6 ana konuda branş açmak için yapacağı girişimler için ilgili sektörün sorumlu olduğu Bakanlıklardan ön izin almak zorundadır. Bu alanlar; bankacılık, sigortacılık, uzun vadeli kredi sağlayan bankalar, gaz dağıtım şebekesi, elektrik dağıtım şebekesi, bankerliktir.

Yatırımcı, ana kuruluşun branşının açılmasına ilişkin olarak Japonca hazırlanmış bir raporu en az 3 ay önce Bank of Japan aracılığiyle Maliye ve diğer ilgili Bakanlıklara sunmak zorundadır.

iii) Japon firmasının sermayesine katılmak isteyen veya ortak bir şirket kurmak isteyen yabancı yatırımcının şirket hissesinin satın alınmasına ilişkin rapor başlıca altında hazırlayacağı belgeyi sermayeye katılma tarihinden 3 ay önce Bank of Japan aracılığiyle Maliye ve ilgili Bakanlıklara sunar. Maliye ve ilgili Bakanlıklarca yatırım ülke çıkarları açısından sakıncalı bulunur ise, kambiyo kontrol komitesi ile yapılacak danışmadan sonra yatırımın konusunun ve amacının değiştirilmesi veya tamamen iptal edilmesini sağlamak üzere yatırımcıya talimat verilebilir.

Japonya'da, serbesti dışında kalan sanayiler olarak belirlenen ve ülke çıkarları açısından belli ölçüler üstündeki sermaye paylarının yabancılar eline geçmesi sakıncalı görülen ve sermaye payları kamu elinde olan şirketlerin sermayesine yabancıların belli oranlar üzerinde katılmalarına izin verilmemektedir.

Bu konuda bilgi amaciyle aşağıdaki tablo verilmiştir.

TABLO : II.1

JAPONYA'DA SERMAYELERİNE BELLİ ORANLAR ÜZERİNDE YABANCILARIN KATILMALARINA İZİN VERİLMEYEN ŞİRKETLER

Şirketin Adı	Yabancı Hisse	Narkotik imalatı
Sankyo Co. Ltd.	% 25	Ham ipek ve ipek
Katakurka Industries Co. Ltd.	% 25	iplik
Arabian Oil Co. Ltd.	% 25	Petrol
Fuji Electric Co. Ltd.	% 26	Atom enerjisi
Hitachi, Ltd.	% 30	» »
Tokyo Koiki Co. Ltd.	% 32	Uçak sanayii
General Kekiyu Co. Ltd.	% 49	Petrol
Showa Oil, Co., Ltd.	% 50	»
Mitsubishi Oil Co.	% 50	»
Toa Nenryo Kogyo Co., Ltd.	% 50	»
Koa Oil, Co., Ltd.	% 50	»

iv) Japonya'da lisans anlaşmasının konusu şunlardır: Sınai mülkiyet hakları, patent hakkı, model kullanma hakkı, şekil ve marka kullanma hakları, know-how, çizim, baskı gibi patent hakkı kapsamı dışında kalan haklar ile teknik yardım ve işbirliğini öngören hususlar.

Maliye ve ilgili Bakanlıklarca ülke güvenliği ve çıkarları açısından uygulanması belli şartlara bağlanmış olan faaliyet alanlarını kapsayan teknolojiler ise şunlardır: Uçak sanayii, silah sanayii, patlayıcı maddeler, atom enerjisi, uzay çalışmaları, elektronik ve bilgisayar sanayileri, yeni teknolojilere bağlı bilgisayar sanayii, laser ve ışık sistemi ile haberleşme araçları, yeni icatlara yardımcı olacak ara maddeler sanayii, civa yöntemi kullanmadan yapılan tuz elektrolizleri, deniz dibi petrol araştırmaları, deri ve deri mamulleri.

Japonya yabancı sermaye yatırımlarına büyük ölçüde serbesti tanımakla beraber Maliye Bakanlığı veya ilgili kuruluşlar ülkede yatırım yapacak yatırımcıya yöneltmiş oldukları ayrıntılı sorular ile yatırımcının faaliyet amaçlarını kesin ve açık bir şekilde öğrenmektedir. Böylece, ülke çıkarlarına en ufak bir zararın gelmesi daha işin başlangıcında önlenmekte ve yabancı sermayeden ülke ekonomisinde en iyi şekilde yararlanılması

mümkün olmaktadır. Ayrıca, Japonya'da yapılacak girişimleri ancak bu ülkede mukim bir kişinin yapabilmesi, yabancı sermayenin ülkeye daha ilk giriş aşamasında istihdam yaratmasına yol açmaktadır. Müracaatların Japon dilinde yapılma zorunluluğu da önemli bir noktadır.

Japonya'nın bugünkü sanayileşme seviyesine ulaşmasında yabancı sermaye ve teknolojiden çok büyük oranda yararlanmış olduğu bir gerçektir. Bugün Jajonya'da jiklet imalatından yüksek teknoloji gerektiren atom enerjisi ve uzay araştırması sanayilerinde yabancı sermaye veya teknoloji görmek mümkündür. Japonya, çok entersan olarak, yabancı teknolojileri satın alarak bunları daha geliştirmekte ve teknolojiyi satın aldığı ülkelere tekrar satmaktadır. Meselâ Japonya, ABD'den aldığı transistör teknolojisini kullanarak ürettiği elektronik aletleri, teknolojiyi üreten bu ülkeye satma başarısın göstermiş olan bir ülkedir.

Bugün Japonya'da en fazla yabancı sermayeye sahip olan ülke ABD'dir. 200 büyük ABD şirketinin 100'den fazlası Japonya'da yatırım yapmıştır. ABD'den sonra en fazla yatırım yapan ülkeler Batı Almanya, İsviçre, İngiltere ve Fransa'dır. Durum Tablo II.2'den izlenebilir.

TABLO : II.2
JAPONYA'DA YABANCI SERMAYENİN ÜLKELERE GÖRE DAĞILIMI

	%		%
A.B.D.		:	54.1
AVRUPA		:	30.7
B. Almanya	: 7.2		
İsviçre	: 6.5		
İngiltere	: 6.1		
Fransa	: 3.8		
Hollanda	: 2.0		
İsveç	: 1.9		
Diğer Arap Ülkeleri	: 3.2		
ASYA		:	9.1
Hong Konk	: 3.2		
Diğer Asya Ülkeleri	: 5.9		
DİĞER ÜLKELER		:	6.1
		Toplam	100.0

Japonya'da özellikle son yıllarda petrol zengini ülkelerin esham, hazine bonosu ve diğer yatırım araçları ile transfer ettikleri döviz ise 3.332.0 trilyon Yen'e ulaşmıştır. Petrol zengini ülkelerin 1978-1980 döneminde Japonya'ya transfer ettikleri dövizlerin dökümü aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

TABLO : II.3

PETROL İHRAÇ EDEN ÜLKELERİN JAPONYA'YA TRANSFER ETTİKLERİ DÖVİZLER

Ülkeler	1978	1979	1980 Ocak-Eylül (Milyar Y)
Suudi Arabistan	261.0	519.0	698.0
Irak	0	547.0	559.0
Libya	6.0	108.0	365.0
Venezüella	66.0	315.0	354.0
Küveyt	113.0	267.0	271.0
B. Arab Emirliği	43.0	125.0	251.0
Endonezya	7.0	193.0	195.0
Nijerya	0	0	142.0
Bahreyn	5.0	62.0	83.0
İran	92.0	264.0	75.0
Katar	6.0	26.0	70.0
Cezayir	6.0	52.0	64.0
Diğerleri	85.0	198.0	206.0
TOPLAM	690.0	2.676.0	3.332.0

Japonya, yabancı sermayeyi kendi ülkesine çeken bir ülke olmakla birlikte dış ülkelere önemli ölçüde sermaye ihraç eden ülke özelliğini de taşımaktadır. Meselâ, bu ülkenin 1973 yılında dış ülkelerdeki doğrudan yatırımları 10.285 milyar dolar, 1976 yılındaki yatırımları ise 19.390 milyar dolardır. Bu değerler ile Japonya, dünyada ABD, İngiltere, İsviçre ve Batı Almanya'dan sonra dış ülkelerde doğrudan yatırım yapan ülkeler arasında beşinci sırada bulunmaktadır.

Yine Japonya, doğrudan yatırımlar/milli gelir rasyosu açısından da dünyada 1971-1976 yılları ortalaması itibariyle Hollanda ve Danimarka'nın ardında üçüncü sırada gelmektedir. Hollanda'da bu rasyo 1.48, Danimarka'da 0,70'dir. Japonya'nın rasyosu ise 0,64'tür[49]. Bu rasyolarda göstermektedir ki, Japonya, eko-

[49] Henry Karaegenau, **Internationale Direktinvestitionen**, Veröffentlichungen des HWW Institut für Wirtschaftsersuchung, Hamburg, 1979.

nomik potansiyeline göre dışa en fazla açılan ülkelerin başında gelmektedir.

TABLO : II.4

1950-1977 YILLARI ARASINDA JAPONYA'DA (a, b) YABANCI SERMAYE YATIRIMLARININ SEYRİ

(Adet ve Değer Olarak)

Mali Yıl	Yabancı Sermayeli Kuruluş	Değer (Milyon ABD $)
1950 - 1965	669	272,075
1966	142	39,812
1967	169	29,778
1968	194	52,701
1969	300	53,776
1970	455	114,489
1971	445	255,463
1972	747	160,431
1973	756	167,268
1974	655	153,715
1975	615	166,503
1976	652	195,688
1977 (Nisan Aralık)	546	164,528
1950 - Aralık 1977	6.345	1.826,227 (c)

(a) Veriler yabancı sermaye akımının seyrini göstermek maksadı ile verilen ruhsatlardaki paylardan derlenmiştir. Kural olarak, % 10 dan fazla yabancı sermaye iştiraki olanlar dikkate alınmıştır.

(b) 1969 mali yılına kadarki değerler Yen'in çevrilmesi suretiyle bulunmuştur. 1970 yılında Yen serbest bırakıldığından direkt olarak dolar değeri hesaplanmıştır.

(c) 1950 - Aralık 1977 mali yılları arası kümülatif toplamıdır.

KAYNAK : Henry Kregenau, **International Direktinvestitionen**, 1977-79, Hamburg.

TABLO : II.5

1965-1977 YILLARI ARASINDA JAPONYA'YA YILLIK NET YABANCI SERMAYE GİRİŞİ

(Milyon ABD Doları)

	Takvim Yılı	Mali Yıl
1965	47	51
1966	30	43
1967	45	37
1968	76	93
1969	72	56
1970	94	113
1971	210	210
1972	169	165
1973	— 42	— 28
1974	202	213
1975	226	207
1976	113	89
1977	21	30
1965 - 1977	1.263	1.279

KAYNAK : THE BANK OF JAPAN, **Foreign Department: Balance of Payments Monthly**, No. 98, September 1974, s. 53; No. 140, March 1978, s. 53.

TABLO : II.6

1972-1977 YILLARI ARASINDA JAPONYA'DA YABANCI SERMAYE YATIRIMLARININ SEKTÖRLERE GÖRE VERİLEN RUHSATLAR İTİBARİYLE SEYRİ

(Milyon ABD Doları)

Sektörler	Mali Yıllar 1972	1973	1974	1975	1976	1976 İtibariyle Brüt Topam (31.3.1977)	1977 (1.4.-31-12.1977)
İnşaat Makineleri	14,2	20,1	33,8	22,4	23,6	405,6	21,4
Metal İşleme San.	8,5	8,5	9,5	5,2	8,9	102,9	11,3
Kimya	16,4	35,1	35,0	51,1	84,8	396,5	73,0
İplik - Dokuma	0,0	0,2	1,6	1,1	0,2	13,1	0,0
Petrol - Madencilik	48,5	15,5	5,3	9,9	7,5	241,4	12,6
Deri - Kösele	0,1	4,4	2,2	0,2	0,1	27,4	0,0
Şişe Cam	0,7	0,9	2,1	5,9	3,4	30,6	1,9
Gıda	14,8	10,2	9,9	8,8	7,0	73,3	1,4
Diğer İmalat San.	23,7	18,5	12,9	8,8	14,9	82,2	2,7
İnşaat - Mobilya	0,4	1,7	0,3	0,5	1,6	5,2	3,1
Taşıma - Haberleşme	0,0	6,6	0,2	0,0	0,0	10,6	0,3
Ticaret - Dış Ticare	15,6	30,4	30,2	42,6	23,9	192,5	27,3
Hizmetler	14,4	13,7	9,2	3,7	4,7	53,0	7,8
Diğer	3,1	1,5	1,5	6,3	15,1	60,6	1,7
TOPLAM	160,4	167,3	153,7	166,5	195,7	1.694,9	164,5

KAYNAK : **Henry Kregenau, International Direktinvestitionen**, 1978-79, Hamburg.

TABLO : II.7

JAPONYA'DA YABANCI SERMAYELİ ŞİRKETLERİN YATIRIM ŞEKLİ, SERMAYE MİKTARI VE YATIRIMCI ÜLKELER (Mali Yıl 1975 : 31.3.1976)

	Sanayi		Ticaret		Diğer		Toplam	
	Teşebbüs Sayısı	Nisbi Dağılımı	Teşebbüs Sayısı	Nisbi Dağılımı	Teşebbüs Sayısı	Nisbi Dağılımı	Teşebbüs Sayısı	Nisbi Dağılımı
Toplam	554	100,0	350	100,0	119	100,0	1.023	100,0
I. Yatırım Şekli								
% 100 Yabancı Kaynaklı	88	15,9	186	53,1	50	42,0	324	31,7
Ortak Teşebbüs	445	80,3	145	41,4	65	54,6	655	64,0
Yabancı Sermayenin Azınlıkta Olduğu	21	3,8	19	5,4	4	3,4	44	4,3
II. Sermaye Miktarı								
10 Mil. Yenden Az	61	11,0	127	36,3	39	32,8	227	22,2
10-30 Mil. Yen.	68	12,3	61	17,4	20	16,8	149	14,6
30-100 Mil. Yen.	155	28,0	88	25,1	32	26,9	275	26,9
100-1000 Mil. Yen.	193	34,8	60	17,1	24	20,2	277	27,1
1000-10000 Mil. Yen.	68	12,3	12	3,4	4	3,4	84	8,2
10000 Mil. Yen'in üzerinde	9	1,6	2	0,6	—	—	11	1,1
III. Yatırımcı Ülkeler								
A.B.D.	367	66,2	130	37,1	59	49,6	556	54,3
KANADA	6	1,1	5	1,4	2	1,7	13	1,3
AVRUPA	142	25,6	151	43,1	42	35,3	335	32,7
— İngiltere	33	6,0	28	8,0	11	9,2	72	7,0
— Fransa	18	3,2	19	5,4	7	5,9	44	4,3
— Batı Almanya	32	5,8	35	10,0	7	5,9	74	7,2
— İsviçre	25	4,5	33	9,4	4	3,4	62	6,1
— Diğer Avrupa Ülkeleri	34	6,1	36	10,3	13	10,9	83	8,1
— DİĞER	39	7,0	64	18,3	16	13,4	119	11,6

TABLO : II - 8

GELİŞMEKTE OLAN ÜLKELERDE JAPONYA'NIN DOĞRUDAN YATIRIMLARI (1972 - 1976)

(Milyon ABD Doları)

	Tarım, Orman	Balıkçılık	Petrol, Maden	İmalat	Gıda	Tekstil	Orman Ürünleri	Kimya	Demir Çelik, Demirdışı Metaller	Elektriksiz Araçlar	Elektrikli Araçlar	Ulaşım Teçhizatı	Diğer İmalat	Diğer Sanayiler a/	Toplam
AFRİKA															
1972	0	4	13	6	-	5	0	0	1	0	-	0	-	11	34
1973	0	2	86	14	3	8	-	-	1	0	0	0	1	4	105
1974	1	6	22	5	1	1	0	0	2	-	1	-	-	21	55
1975	1	6	89	10	0	1	0	0	8	0	0	0	1	87	192
1976	2	2	119	4	0	2	0	0	1	0	2	0	0	145	272
TOPLAM (I) b/	4	20	329	39	4	17	-	-	13	-	3	-	2	268	658
TOPLAM (II) b/	4	27	402	65	8	34	-	1	16	-	5	-	3	276	772
LATİN AMERİKA VE KARAYİP															
1972	1	3	8	163	8	83	10	49	19	15	10	22	7	104	279
1973	14	4	24	288	21	93	9	14	42	35	36	28	13	217	547
1974	13	6	369	236	22	36	18	20	64	35	23	7	11	76	699
1975	19	7	10	246	8	18	70	14	42	37	12	40	5	89	370
1976	12	1	27	243	5	23	33	26	54	20	31	49	3	113	416
TOPLAM (I) b/	59	21	438	1.176	64	193	140	123	221	140	112	146	39	619	2.311
TOPLAM (II) b/	69	28	572	1.530	74	260	140	154	319	185	134	221	45	821	3.020
ORTA-DOĞU															
1972	-	0	818	2	0	0	0	0	0	0	-	-	1	2	822
1973	-	-	272	44	0	1	0	39	0	0	1	-	3	6	322
1974	0	0	-	55	-	1	0	15	10	1	1	-	26	9	64
1975	1	0	134	20	0	0	0	4	8	3	1	1	3	40	196
1976	0	0	72	151	0	2	0	116	9	2	1	1	1	30	235
TOPLAM (I) b/	1	-	1.296	272	-	4	0	194	27	6	4	2	35	87	1.657
TOPLAM (II) b/	2	-	1.673	276	-	4	0	194	27	7	5	3	36	88	2.041
ASYA															
1972	11	3	51	277	9	132	14	9	31	10	36	19	17	53	395
1973	21	6	234	487	12	191	40	32	28	19	83	44	38	221	969
1974	6	5	239	357	21	118	21	36	38	18	30	18	56	122	729
1975	10	8	359	531	24	88	14	198	66	19	36	32	56	201	1.811
1976	19	5	800	282		47	3		67	12	44	8	50	335	1.242
TOPLAM (I) b/	67	27	1.683	1.936	73	576	92	319	230	78	229	121	217	732	4.446
TOPLAM (II) b/	116	42	2.003	2.384	98	736	111	353	269	98	294	136	289	896	5.440
BÜYÜK TOPLAM															
1972	12	10	890	448	17	160	24	58	51	25	46	41	25	170	1.530
1973	35	12	616	833	36	293	49	85	71	52	120	72	55	448	1.943
1974	20	17	630	653	44	156	39	71	114	54	55	25	93	228	1.547
1975	31	21	592	809	32	107	84	216	124	59	49	73	65	417	1.869
1976	53	8	1.018	680	12	74	36	206	131	34	78	58	54	443	2.183
TOPLAM (I) b/	131	68	3.746	3.421	141	790	232	636	491	224	348	269	292	1.706	9.078
TOPLAM (II) b/	191	97	4.650	4.255	180	1.034	251	702	611	290	438	360	373	2.081	11.273

a/ 1972-1976 mali yıl kümülatif toplamı

b/ 1951-1976 mali yıl kümülatif toplamı

c/ İnşaat, ticaret, mali ve sigorta, vb.

KAYNAK : The Export-Import Bank of Japan

2. Çin Halk Cumhuriyeti

Sistem olarak yabancı sermayeye en fazla karşı olması gereken Kıt'a Çin'i, yabancı sermayenin ülkeye getirdiklerinin götürdüklerinden daha fazla olduğunun bilincine varmış ve bu imkândan yararlanmak için büyük çaba harcamaya başlamıştır. Bu açıdan konuya yaklaşıldığında Çin Halk Cumhuriyeti'nin yabancı sermaye mevzuatı incelenmeye değerdir.

Çin Halk Cumhuriyeti 5 nci Milli Halk Kongresi'nin 1 Temmuz 1979 tarihli toplantısında kabul edilip 8 Temmuz 1979 tarihinde yayınlanan Yabancı Yatırımlar Kanunu (The Law of the People's Republic of China on Joint Ventures Using Chinese and Foreign Investment) ile bu ülke kapılarını yabancı sermayeye açmıştır. Yabancı sermayeninde katılmasiyle kurulan ortak şirketlerin (joint venture) kaydına ilişkin olarak 26 Temmuz 1980 tarihinde Devlet Konseyi tarafından bir Tüzük yayınlanmıştır (Regulations of the People's Republic of China on Registration of Joint Ventures Using Chinese and Foreign Investment). Tüzük 11 maddeyi kapsamakta, Yabancı Yatırımlar Kanunu kapsamına giren kuruluşların ülkeye gelişlerini, kuruluşlarını ve faaliyetlerini düzenlemektedir.

5 nci Milli Halk Kongresinin Üçüncü Oturumunda kabul edilip 10 Eylül 1980 tarihinde yayınlanan Yabancı Yatırımlara İlişkin Gelir Vergisi Kanunu (The Income Tax Law of The People's Republic of China Concerning Joint Ventures with Chinese and Foreign Investment) 18 maddedir. Bu kanunun ayrıntılı uygulamasına ilişkin olarak 10 Aralık 1980 tarihinde Devlet Konseyinde kabul edilip, Maliye Bakanlığınca 14 Aralık 1980 tarihinde yayınlanan Tüzük (Detalied Rules and Regulations for the Implementation of the Income Tax Law of the People's Republic of China Concering Joint Ventures with Chinese and Foreign Investment) ile yabancı sermayeli kuruluşların kazançlarının vergilendirilmesine ilişkin ayrıntılı hükümlere yer verilmiştir. Tüzük, 35 maddeyi kapsamaktadır. 8 nci maddesi sanayi, ticaret, hizmet ve diğer sektörlerde vergilenebilir gelirin ne şekilde hesap edileceğini öngörmektedir.

Devlet Konseyi tarafından 30 Ekim 1980 tarihinde yayınlanan Yabancı Kuruluşların Çin'deki Bürolarının Denetlenmesine İlişkin Tüzük (Interim Regulations of the People's Republic of

China Concerning the Control of Resident Offices of Foreign Enterprises) ile yabancı sermayeli kuruluşların Çin'deki kuruluşu, faaliyetleri ve bunların denetlenmesine ilişkin ayrıntılı hükümler getirilmiştir. Tüzük 20 maddedir. Devlet Konseyi'nin 5 Aralık 1980 tarihindeki oturumunda kabul edilip, 18 Aralık 1980'de yayınlanan Döviz Kontrolü Hakkındaki Geçici Tüzük (Provesinal Regulations for Republic of China), Çin Halk Cumhuriyeti'nde döviz kontrolünü kuvvetlendirmeyi, döviz gelirlerini arttırmayı ve ekonomik büyümeyi teşvik etmek amaciyle dövizi ekonomik bir şekilde harcamayı öngörmektedir. Tüzük, 7 kısım ve 34 maddeden oluşmuş olup 1 Mart 1981 tarihinde yürürlüğe girmiştir.

Çin Halk Cumhuriyeti'nde yukarıda isimleri ve yürürlüğe giriş tarihleri belirtilen kanun ve tüzükler çerçevesinde yabancı sermaye ülkeye çekilmeye çalışılmaktadır. Çin'deki yabancı sermayeli yatırımları düzenleyen kısaca Yabancı Yatırımlar Kanununa göre, yabancı sermayeli ortak şirketlerin kayıtlı sermayesine yabancı ortağın en az yüzde 25 oranında katılması gerekir. Bu durumda, kâr, zarar ve riskler kayıtlı sermayeye katılma oranında paylaşılmaktadır (Md. 4).

Yabancı sermayeli ortak şirkete taraflar, nakit, sermaye malları, sınai mülkiyet hakları ile katılabilirler. Yabancı ortak, yatırım olarak teknoloji veya ekipman ile şirkete ortak olacak ise, bunun Çin'in ihtiyaçlarına uygun olması gerekir. Eğer, günü geçmiş ekipman veya teknolojinin kullanılması yüzünden bir kayıp söz konusu olursa, bu şirketin zararı olarak değerlendirilir (Md. 5).

Yabancı sermayeli ortak şirketin yönetim kurulu başkanlığına Çin'li bir yönetici getirilir, bir veya iki yardımcısı ise yabancı ortak tarafından tayin edilir (Md. 6).

Ortak şirketin net kârı, taraflar arasında şirketin kayıtlı sermayesine katılma paylarına göre Çin Halk Cumhuriyeti'ndeki vergi kanunları uyarınca gayrisafi kâr üzerinden gelir vergisi ödendikten sonra dağıtılır. Şirket eğer dünya standartlarına göre en son teknoloji ile teçhiz edilmiş ise, kâr sağlanan ilk iki veya üç yıl için gelir vergisinden muaf tutulur veya gelir vergisi indirilebilir. Yabancı ortak elde ettiği net kârı Çin Halk Cumhu-

riyeti'nde tekrar yatırmak isterse, bu kâr üzerinden daha önce ödemiş olduğu gelir vergisinin iadesini isteyebilir (Md. 7).

Şirket, üretim için ihtiyaç duyduğu ham madde, yarı işlenmiş madde, fuel-oil, yardımcı teçhizat gibi maddeleri öncelikle Çin kaynaklarından sağlıyacaktır. Bunları, dünya piyasalarından kendi döviz kaynaklarını kullanarak doğrudan da sağlayabilir. Şirket, ürünlerini, Çin dışında pazarlamak için çaba sarf eder. Bu amaçla, ihraç ürünlerini yabancı pazarlarda doğrudan bir şekilde pazarlar veya diğer ülkelerde faaliyet gösteren ilişkili şirketleri ile veya Çin'in dış ticaret kuruluşları aracılığiyle dünya pazarına sunar. Şirket ürünlerini Çin pazarında da satar. Gerekirse şirket, Çin dışında da satış acentaları kurabilir (Md. 9).

Çin Halk Cumhuriyeti'nde yabancı sermayeli ortak şirketlere 1979 Temmuzundan bu yana uygulanan bu Kanunun tam metni EK'te verilmiştir.

Kıt'a Çin'inde faaliyette bulunan yabancı sermayeli ortak şirketlerin vergilendirilmesi, 10 Eylül 1980 tarihinde yürürlüğe giren Gelir Vergisi Kanununa göre yapmaktadır. Vergi dönemi, 1 Ocak - 31 Aralıktır. Kanunun 1 nci maddesine göre Çin Halk Cumhuriyeti'ndeki yabancı sermayeli şirketlerin üretim, işletme veya diğer faaliyetlerinden elde ettikleri gelirlerin bu Kanuna göre vergilendirilecekleri öngörülmüştür.

14 Aralık 1980 tarihinde yürürlüğe giren Tüzük, üretim ve işletmeye ilişkin faaliyetler olarak sanayi, madencilik, haberleşme, ulaştırma, tarım, ormancılık, hayvancılık, balıkçılık, çiftçilik, ticaret, turizm, gıda, hizmet ile diğer ticari faaliyetleri içine almaktadır (Md. 2). Diğer faaliyetler ise temettüler, ikramiyeler, faizler, kira veya bir mülkün devrinden sağlanan gelirler, patent, know-how, marka ve copyright'ları kapsamaktadır (Md. 2).

Vergilenebilir gelir, o yıla ait maliyetler, giderler ve zararın düşülmesinden sonra kalan şirketin net geliridir (Md. 2). Vergilenebilir gelirin tanımı ve hesabı, 14 Aralık 1980 tarihli Tüzük'ün 8 nci maddesinde sanayi, ticaret ve hizmet sektörleri için ayrı ayrı yapılmıştır. Yabancı sermayeli şirketlerin gelir vergisi bu şirketlere uygulanmaktadır.

Petrol, tabii gaz ve diğer tabii kaynakları işleten şirketlerin gelir vergisi oranı bağımsız olarak belirlenir (Md. 3). Eğer şirkette yabancı ortak elde ettiği kârı ülke dışına transfer ederse, bu kâr transferinin üzerine yüzde 10 ek bir vergi konur (Md. 4). Yeni kurulan şirket 10 yıl veya daha fazla bir süre Çin'de faaliyette bulunacağını planlıyorsa, kâr ettiği ilk yıl gelir vergisinden muaf tutulur, ikinci ve üçüncü yıllarda vergisinden yüzde 50 indirilir (Md. 5). Maliye Bakanlığının onaylaması ile şirket çiftçilik ve ormancılık gibi düşük kârlı sektörlerde veya ekonomik yönden gerice yörelerde faaliyette bulunuyor ise 10 yıllık sürenin bitiminde gelir vergisinden yüzde 15-30'luk bir indirim yapılabilir (Md. 5).

Şirketin yabancı ortağı Çin'de elde ettiği geliri 5 yıldan az olmamak şartiyle tekrar yatırırsa, yatırım yaptığı miktar için ödemiş olduğu gelir vergisinin yüzde 40'nı geri alabilir.

Kıt'a Çin'i geçmişin acı tecrübelerinden ders alarak günümüz dünyasının gerçeklerini görmüştür. Yabancı sermayeye karşı izlemiş olduğu akılcı, ülke yararını gözeten ve koruyan politikası sonucunda yabancı sermayeyi ülkeye çekmeyi başarmıştır. Bugün Çin'in beş büyük şehrinde ABD kaynaklı Intercontinental grubun 500 milyon dolarlık yatırım yapması için anlaşma imzalanmıştır.

Güney Çin denizindeki petrolü işletmek için Exxon, Union, Philips Gulf, Penzoil şirketleri ile müzakerelere başlanmıştır[50]. Türkiye'ye gelişi ve üretimi bir zamanlar çok büyük sorun olan ve bu konuda belli kesimlere yabancı sermayeyi istismar için malzeme teşkil eden «gazoz sanayiin» öncüsü Coco-Cola Çin'e girmiştir. Karakoyunlu'dan aktardığımız aşağıdaki ifade, Çin yöneticilerinin ne kadar akılcı bir tutum içinde olduklarını ve yabancı sermayeyi ne şekilde değerlendirdiklerini açık bir şekilde ortaya koymaktadır: «Biz kapitalizme karşı çıkmaktayız. Ancak, bu sermayenin önemini inkâr etmek anlamına gelmez. Ayrıca, bu bilimsel yönetim ve bilimsel yöntemlerden yararlanmamak anlamına da gelmez. Bu yöntemlerden yararlanacağız. Yeni düzenlemeler yapmayı da düşünmekteyiz»[51].

Çin Halk Cumhuriyeti, yukarıda ana hatları ile belirtildiği

(50) Karakoyunlu, a.g.t., s. 421.
(51) Karakoyunlu, a.g.t., s. 421.

şekilde, yabancı sermayeyi ülkemeye çekebilmek için büyük bir gayret içindedir. Bu amaçla, yabancı sermayeye önemli sayılabilecek ayrıcalıklar sağlamakta, ondan ülke kalkınması için azami ölçüde yararlanmak istemektedir. Kıt'a Çin'i gibi ekonomik sistem itibariyle yabancı sermayeli şirketlere en fazla karşı çıkması gereken bir ülkenin, teorinin aksine bir uygulama içinde bulunması oldukça dikkat çekici ve örnek bir olaydır. Özellikle Türkiye'de peşin yargılarla yabancı sermayeye karşı çıkan kesimlerin Çin örneğinden öğrenecekleri çok şey olsa gerektir. Yabancı sermayeye sırf «dogmatik» açıdan yaklaşanların EK'te tamamı verilmiş olan Çin Halk Cumhuriyeti'nin yabancı sermaye kanununu dikkatle okumaları özellikle tavsiye edilir.

3. Yunanistan

Yabancı sermaye konusunda başarılı bir uygulama içinde bulunan komşumuz Yunanistan, yabancı sermayenin sağlamış olduğu imkânlardan akıllı bir şekilde yararlanmayı başarmış olan bir ülkedir. Yunanistan'da bugün yabancı sermayeyi teşvik eden ve düzenleyen özel mevzuat, 89/1967 sayılı «Yunanistan'da Yabancı Ticari ve Sınai Şirketler Kurulmasına İlişkin Kanun» [52], bu Kanunu tamamlayan 378/1968 sayılı Kanun [53] ile 2687/1953 sayılı «Yabancı Sermaye Yatırımı ve Korunması» isimli Kararnameden oluşmaktadır. «Ülkenin Ekonomik Kalkınmasını Teşvik Tedbirleri» isimli gerek yerli ve gerekse yabancı sermaye yatırımlarını kapsayan 4171/1961 sayılı Kanun ile de genel düzenlemeler yapılmaktadır [54].

---

(52) Bu Kanun, Yunanistan Resmi Gazetesi'nin A/132 sayı ve 1/8/1976 tarihli nüshasında yayınlanmıştır. Tam metni EK'te sunulmuştur.

(53) 378/1968 sayılı Kanun, Yunanistan'da yabancı gemicilik firmalarının kuruluşlarını ve faaliyetlerini düzenleyen özel bir kanundur. Yunanistan Resmi Gazetesi'nin A/82 sayı ve 7/4/1968 tarihli nüshasında yayınlanmıştır. Tam metni EK'te sunulmuştur. Kanun, Yunanistan'da faaliyette bulunan yabancı gemicilik kuruluşlarına çok sayıda avantaj sağlamaktadır. Yunanistan Resmi Gazetesi'nin A 144/13.9.1978 tarihli nüshasında yayınlanan 814/78 sayılı Kanunun 28, 30, 37 nci maddeleri ile, Yunanistan'a ofis ve branş açan yabancı gemicilik kuruluşlarına bazı ek avantajlar getirilmiştir.

(54) 2687/1953 sayılı kanun kuvvetinde kararname (legislative decree) geçerliliğini 1975 Anayasası'nın 107'nci maddesine göre korumaya devam etmektedir. Kararname, Yunanistan Resmi Gazetesi'nin A/317 sayı ve 10 Kasım 1953 tarihli nüshasında yayınlanmıştır. 4171/1961

Yunanistan, yukarıda belirtilen mevzuat çerçevesinde yabancı sermayeyi ülkeye çekme ve ondan ekonomik kalkınmada yararlanma konusunda oldukça başarılı bir uygulama içinde olmuştur. Şüphesiz bu başarıda, Yunanistan'da yabancı sermaye ve Batı'ya açık, peşin yargıdan uzak, güven verici ortam ve zihniyet ile yabancı sermayeden ülke çıkarları için azami ölçüde yararlanması bilen bürokrasininde büyük payı vardır. Bu olumlu faktörlerin etkisiyle Yunanistan'a gelen yabancı sermaye miktarı ve yabancı sermayeli kuruluş adedi süratle artmış ve bu kuruluşlar Yunan ekonomisinin AET ile olan bütünleşmesinde de çok büyük katkıda bulunmuştur[55].

89/1967 sayılı Kanun, Yunanistan'da faaliyette bulunacak yabancı ticari ve sınai şirketlere herhangi bir formaliteye gerek bırakmadan sekiz başlık altında düzenlenen gümrükler, vergileme ve diğer konularda kapsamlı ve etkin imkânlar getirmiştir. Kanun'un 2 nci maddesine göre;

i) Yunanistan'da faaliyette bulunan yabancı şirket personeline başlangıçta iki yılı geçmeyecek süre içinde çalışma ve oturma izni verilmekte daha sonra bu süre bir kat uzatılmaktadır,

ii) Bu personel için bir yıl geçerli olmak üzere vergi istisnası sertifikası verilmektedir,

iii) Yabancı sermayeli ticari ve sınai şirketler gümrük ve ve ithal vergilerinden, damga resminden, bağışlardan, lüks vergilerden ve devletin şu anda aldığı diğer bütün vergi ve resimler ile ileride bu konuda koyabileceği vergi ve resimlerden muaf tutulmuştur,

iv) Yabancı sermayeli şirketler, devletin bugün aldığı veya ilerde koyabileceği gelir vergisi ile diğer vergilerden muaftır,

---

sayılı Kanunun 1-5 nci maddeleri yürürlükten kaldırılmış ve birçok maddesi daha sonra değiştirilmiştir. Kanun, 9 maddeyi kapsamakta olup, Resmi Gazetenin A/192 sayı ve 9 Eylül 1975 tarihli nüshasında yayınlanmıştır.

55) Türkiye'de 8/6/1982 tarihli itibariyle 146 olan yabancı iştirakli kuruluşa karşılık Yunanistan'da yatırım yapan yabancı firma sayısı 1000 kadardır. Türkiye'ye 25 yılda gelen özel yabancı sermaye miktarı, Yunanistan'a bir yılda gelen yabancı sermayeye eşittir. Bkz. **Yabancı Sermaye ve Uygulaması**, Otomotiv Sanayii Derneği Yayınları, No. 5, Ocak 1979, s. 5.

v) Yabancı sermayeli şirketlerde çalışan personel kendi şahsi kullanmaları için gerekli olan otomobillerini gümrük ödemeden ithal edebilirler. Aynı şekilde bu personel, Yunanistan'daki ikametleri süresince şahsi ihtiyaçları için gerekli olan ev araçlarını da gümrük vergisi ödemeden dışardan getirebilirler,

vi) Yabancı sermayeli kuruluşlar ticari değeri olmayan örnekleri ve reklam malzemesini herhangi bir formaliteye gerek duyulmadan ithal ve ihraç edilebilirler.

89/1967 sayılı Kanunun 1 nci maddesinde belirtilen yabancı sermayeli ticari ve sınai şirketlere, ayni Kanunun 3 ncü maddesi 1 nci fıkrası, Koordinasyon ve Finans Bakanlığı adına çıkarılarak Krallık Kararnamesi[56] ile yeni imkân ve ayrıcalıklar verilebileceğini öngörmektedir.

Yunanistan'da 1953 yılında yürürlüğe giren 2687 sayılı Kararname, bu ülkeye gelen ve faaliyette bulunan yabancı sermayeli kuruluşları ayrıntılı bir şekilde düzenlemekte ve teşvik etmektedir. Bu açıdan değerlendirildiğinde Kararname, 89/1967 ve 378/1968 sayılı Kanunlardan daha kapsamlıdır. Yukarıda adı geçen iki Kanuna göre yabancı sermayeye getirdiği ayrıcalıklar ve avantajlar bakımından önemli bir düzenlemedir. Kararname, Yunanistan'daki yabancı sermaye yatırımlarını uzun ve kısa dönem olarak ikiye ayırmakta, 4 kısım 7 maddeden oluşmaktadır. İlk iki kısım uzun dönemli yatırımlara ayrılmış olup 14 maddeyi içermektedir. 2687/1953 sayılı Kararname, ayrıntılı bir şekilde Yunanistan'a gelecek yabancı sermayeyi düzenlemekte ve yabancı sermayenin statüsünü belirlemektedir.

Kararnamenin 1 nci maddesi ile, yabancı sermaye deyimi dış ülkelerden herhangi bir şekilde ithali yapılan sermaye, döviz, makine ve teçhizat, patent hakları, alameti farikaları ve teknik süreçleri ifade etmektedir. Kararname, verimli (produktif) yatırım için ülkeye ithal edilen ve yukarıda belirlenen yabancı sermayeye uygulanmaktadır. Verimli yatırım, milli üretimi arttırmayı amaçlayan veya ücretli çalışanların konutlarını da içine alacak şekilde düşük maliyetli konut yapımının geliştirilmesi de dahil olmak üzere ülkenin ekonomik büyümesine katkıda bulunacak herhangi bir yatırımdır.

---

(56) Kanun'un yayınlandığı tarihte Yunanistan'daki rejim krallık idi.

Kararnamenin 5 nci maddesi ile, Yunanistan'a gelen yabancı sermaye ancak, yabancı sermayeli kuruluşun verimli bir şekilde faaliyete başlamasından itibaren birinci yılın sonunda geldiği ülkeye transfer edilebilir ve transfer her halükarda yabancı sermayenin ülkeye geldiği tarihten itibaren bir yılın bitiminden önce gerçekleşemez. Yabancı sermayenin geri ödenmesinde ülke dışına çıkarılacak döviz miktarı, yıllık olarak ülkeye gelen yabancı sermaye değerinin yüzde 10'nu geçemez. Diğer bir deyişle, ana sermayenin geldiği ülkeye transfer edilecek miktarı, ithal edilmiş olan ana özsermayeye ve buna mevzuata uygun olarak sonradan yapılan ilâvelerin ve eklenen kârların toplam tutarının yılda yüzde 10'nu geçemez. Faiz ve kâr amaciyle yurt dışına çıkarılan döviz miktarı, faiz için borçlanma sermayesi üzerinden yıllık yüzde 10 ve kâr için ithal edilen yabancı sermaye değeri üzerinden yıllık yüzde 12'yi aşamaz. Eğer herhangi bir yılda yukarıda belirtilen şekilde ülke dışına transfer edilen sermaye ve kâr miktarı, belirlenen oranlardan daha az olursa, aradaki fark daha sonraki yıllarda dışarıya transfer edilebilmektedir. Yine Kararnamenin 5 nci madde 3 ncü fıkrasına göre yabancı sermaye kapsamına, hem dışarıdan ilk defa getirilen sermaye ve hem de yabancı sermayenin ülkede elde ettiği kârlar girmektedir. Yabancı sermayenin Yunanistan'da elde etmiş olduğu kârlarda Kararname hükümleri çerçevesinde yabancı sermaye olarak kabul edilmektedir.

2687/1953 sayılı Kararname, yabancı sermayeli ve öncelikle ihracat faaliyetlerinde bulunan şirketler ile madencilik kuruluşları ve ülkeye önemli oranda döviz kazandıran kuruluşlara bazı vergi kolaylıkları getirmiştir. Bu kolaylık ve ayrıcalıklar aşağıda özetlenmiştir.

i) Yabancı sermayenin ülkeye geliş tarihinde yürürlükte bulunan gelir vergisi oranlarının 10 yılı aşmayan bir dönem için dondurulması veya aynı sürede geçerli olmak şartiyle net veya brüt gelirlere uygulanmakta olan cari vergi oranlarından daha düşük vergi oranının belirlenmesi ve bu oranın aynı süre için yürürlükte olması,

ii) 10 yılı aşmayacak şekilde ithal edilen makine, aksesuar, yedek parça ve alet ithalatından alınmakta olan gümrük vergisi veya eş etkili diğer bütün vergi oranlarının düşürülmesi veya kuruluşların bunlardan tamamen muaf tutulması,

iii) Mahalli idareler, liman idareleri ve diğer kamu kuruluşları tarafından alınmakta olan vergi ve harçların 10 yılı aşmayan bir süre için düşük oranlarda alınması veya şirketin bunlardan tamamen muaf tutulması,

iv) Yabancı sermayeli şirketin Yunanistan'da faaliyete geçmesi esnasında yatırılması gereken teminat, harç ve vergi oranların düşürülmesi veya şirketin bunlardan tamamen muaf tutulması.

Yunanistan'da yabancı sermayeli kuruluşlara 2687/1953 sayılı Kararname ile sağlanan bu vergi kolaylık ve ayrıcalıkları, şimdi mevcut veya ilerde kurulacak olan ihracat kuruluşlarına ve ülkede döviz tasarrufu sağlayan kuruluşlara da teşmil edilebilmektedir.

4. Güney Kore

Gelişmekte olan ülkeler arasında yabancı sermayenin sağladığı imkânlardan yararlanarak ekonomik kalkınmasını başarı ile gerçekleştirmeye çalışan ülkelerden biri de Güney Kore'dir. Bu açıdan Güney Kore ekonomisine ana hatları ile kısaca değinmekte yarar vardır.

1980 yılında bu ülkenin GSMH'sı cari fiyatlarla 57.4 milyar ABD dolarıdır. 1982-1986 yıllarını kapsayan Beşinci Beş Yıllık Kalkınma Planı döneminde GSMH'nın yıllık yüzde 7.6 oranında artarak 90 milyar dolara ulaşacağı tahmin edilmektedir. 1981'de 1.636 ABD doları olan kişi başına milli gelirin 1986'da 2.170 dolara ulaşması beklenmektedir. Madencilik ve imalat sanayii sektörünün yıllık yüzde 10.8 oranında büyüyerek 1986'da GSMH'nın yüzde 35'ni oluşturması amaçlanmıştır. Yıllık yüzde 7.6'lık büyüme hızına ulaşabilmek için toplam yatırımların yıllık yüzde 8.8 oranında artması ve 1986'da GSMH'nın yüzde 32.4'ne ulaşması hedef olarak alınmıştır. Yatırımların dahili kaynaklardan finansmanı öngörülmektedir. Mal ihracatının yıllık yüzde 11.4 oranında artması ve 1986'da 53.0 milyar dolara ulaşması amaçlanmıştır. Güney Kore'de 1981 ihracat değeri 21.0 milyar dolardır. İthalat ise yıllık yüzde 8.4 oranında gelişerek 55.5 milyar olacaktır. 1981'de 7.0 milyar dolar olan döviz reservinin 1986'da 11.0 milyar dolara ulaşması beklenmektedir. Toplam nüfusun yılda ortalama yüzde 1.55 oranında artarak Plan dönemi sonun-

da 41.8 milyona ulaşması amaçlanmıştır. Değişen yaş yapısı dolayısiyle ekonomik yönden aktif nüfustaki artış hızı yıllık yüzde 2.8 olacak, işsizlik oranı 1980'de yüzde 5.2 iken 1986'da yüzde 4.0'a düşecektir.

Yukarıda ana hatları ile özetlemeye çalıştığımız Kore ekonomisinin amaçlanan büyüme hedeflerine ulaşabilmesi için yabancı sermaye yatırımlardan önemli ölçüde yararlanılması amaçlanmıştır. Hükümet, yabancı sermayeyi milli ekonominin kalkınmasına katkıda bulunduğu, ödemeler dengesini düzelttiği ve ülkeye gelişmiş teknoloji getirdiği için teşvik etmekte ve korumaktadır. Yabancı yatırımları ülkeye çekebilmek için bürokratik işlemleri basitleştirmekte, yabancı sermayeli yatırımlara sunmuş olduğu hizmetleri arttırmakta ve yabancı yatırım iklimini yumuşatmayı amaçlamaktadır.

Kore'de 1802 sayılı Yabancı Sermayeyi Teşvik Kanunu (Foreign Capital Inducement Act) 3 Ağustos 1966 yılında çıkarılmıştır. Bu Kanun daha sonra, 12 Mart 1973 tarih ve 2598 sayılı Kanun ile değiştirilmiştir. Teşvik Kanunu, 7 bölüm ve 60 maddeyi kapsamakta olup yabancı sermayeyi ülkeye çekebilmek için oldukça ayrıntılı bir şekilde kaleme alınmıştır. 24 Eylül 1966 tarih ve 2756 sayılı Başkanlık Kararnamesi (The Enforcement Decree of the Foreign Capital Inducement Act) ve 24 Kasım 1966 tarih ve 43 sayılı Yönetmelik (The Working Rules for the Implementation of the Foreign Capital Inducement Act) ile yabancı sermaye konusu ayrıntılı bir şekilde düzenlenmiştir[57]. Güney Kore'de ayrıca Döviz Kontrol Kanunu, Gümrük Kanunu, Ticari İşlemler Kanunu ile çeşitli vergi kanunlarında da yabancı sermaye ile ilgili hükümler bulunmaktadır.

Aşağıda, Güney Kore'de yabancı sermaye ile ilgili kanun,

---

(57) Kararname 10 defa değişikliğe uğramıştır. Bugün yürürlükte olan Tüzük 7 Temmuz 1980 tarih ve 9946 sayılı olanıdır. Yönetmelik ise Ekonomik Planlama Kurulu tarafından dört defa değiştirilmiştir. Yürürlükte olan Yönetmelik 23 Şubat 1978 tarih ve 89 sayılı olanıdır. Tüzük 31 madde, Yönetmelik ise 22 maddedir. Kore'de hükümetin yeniden organizasyonu programı dahilinde yabancı yatırımlar konusunda daha önce yetkili olan Ekonomik Planlama Kurulunun bu yetkisi, 2 Kasım 1981 tarihinden buyana Maliye Bakanlığına devredilmiştir. Maliye Bakanlığında Yabancı Yatırımları Teşvik Bölümü Uluslararası Finans Bürosu yabancı sermaye ile ilgilenmektedir.

kararname ve yönetmelikler çerçevesinde yabancı yatırımlara sağlanan imkân ve teşvikler ana hatları ile özetlenmiştir.

Kore'de yabancı yatırımların herşeyden önce ülke ekonomisine katkıda bulunacak uygun projeler olması gerekir. Aşağıda üç grup altında toplanan projeler, genel olarak Yabancı Sermayeyi Teşvik Kanununun 4 cü maddesine göre uygun görülüp teşvik edilmektedir:

1) Ödemeler dengesine devamlı bir şekilde katkıda bulunan projeler,

2) Anahtar sanayilerin kalkınmasına veya kamu yararına uygun olan projeler,

3) Ekonomik kalkınmaya katkıda bulunan ve sosyal refahı arttıran projeler.

Teşvik Kanununun ruhuna uygun olarak hükümet, yabancı yatırımlardan aşağıda belirtilen projeleri öncelikle teşvik edip desteklemektedir.

i) Makina imalat, metal, elektrik-elektronik ve kimya sanayii gibi sermaye yoğun ve yerli firmalarca kurulması zor olan kesimlerde büyük ölçekte gerçekleştirilecek projeler,

ii) Enerji ile ilgili projeler,

iii) İhracata yönelik projeler,

iv) Yurtiçi kaynakların geliştirilmesine katkıda bulunacak projeler,

v) Gıda maddesi ve ilaç üretimine yönelik projeler,

vi) Mal dağıtımı ve hizmet sektörlerindeki projeler,

vii) Maliye Bakanlığı tarafından uygun görülen diğer projeler.

Güney Kore'de asgari yabancı yatırım miktarı 100.000 ABD dolarıyla sınırlanmıştır. Yabancı yatırımcı ile Kore'li ortağı arasındaki yatırım ortaklığı taraflarca belirlenmektedir. Bununla beraber yabancı ortağın yüzde 50 veya yüzde 100'e varan oranlarda sahipliği ancak aşağıda müsade edilen şartlarda mümkün olmaktadır:

i) Kore'ye yüksek seviyede teknoloji getiren yatırımlar,

ii) Diğer ülkelerde de yüzde 50 ve daha fazla oranda yatırım yapan kuruluşlar,

iii) Yabancı yatırımların Kore'ye yöneltilmesine katkıda bulunan projeler,

iv) Kore dışında yaşayan Korelilerce gerçekleştirilecek yatırımlar,

v) Serbest bölgelerde gerçekleştirilecek yatırımlar[58],

vi) İhracatı arttıracak yatırımlar,

vii) Daha önce Koreli firmalar ile uzun süre birlikte çalışıp başarılı bir yönetim veren kuruluşların büyük miktarlara varan yatırımlarını konu alan teknik bilgi birikimi ve beceri gerektiren, ilk dönemlerde risk taşıyan projeler,

viii) Belli bir süre sonra dahili yatırımcı ile eşit ortaklığı kabul eden projeler,

ix) Maliye Bakanlığınca gerekli görülen diğer yatırım projeleri.

Kore sanayii, Kore Standart Sanayi Sınıflandırmasına (KSIC) göre ayrıntılı bir şekilde sınıflandırılmıştır. Yabancı sermayeye açık projeler Kategori I ve Kategori II olarak ikiye ayrılmıştır. Birinci kategoriye giren sanayi projelerinde yabancı yatırım oranı yüzde 100'e kadar çıkabilmektedir. İkinci kategori sanayi dalları için bu oran yüzde 50'dir.

Kore'de toplam 855 sınıflandırma içinde 427 çeşit sanayi sektörü yabancı sermayeye açıktır. Bunun 56 adedi birinci kategoride, 371 adedi ise ikinci kategoride bulunmaktadır. Maliye Bakanlığı, yukarıda belirtilen sınıflandırmada değişiklik yapmaya yetkilidir. Eğer projeler, ülke kalkınmasına katkıda bulunacak, sosyal refahı arttıracak ve uluslararası alanda rekabet edebilecek alanlarda ise, Bakanlık bu projeleri de gerekirse yabancı sermaye teşviklerinden yararlandırabilmektedir. Aşağıdaki Tablo'da durum toplu olarak gösterilmektedir.

---

(58) Güney Kore'de iki tane serbest ihracat bölgesi (free export zones) bulunmaktadır. Bunlardan «Masan Bölgesi» 1970, «Iri Bölgesi» ise 1973 yılında faaliyete geçmiştir. Bu bölgeler, yabancı doğrudan yatırımları teşvik etmek ve ihracat için kurulmuş olup, özel bir yönetime sahiptir. Bölgede her türlü vergi muafiyeti uygulanmaktadır.

TABLO : II.9

GÜNEY KORE'DE YABANCI YATIRIMLARA AÇIK SANAYİLER

	Toplam Sayı	İzin Verilebilen			Henüz Açılmamış	İzin Oranı (%)
		Kategori I	Kategori II	Toplam		
Tarım, Ormancılık Avcılık, Balıkçılık	32	1	3	4	28	12.5
Maden	25	1	16	17	8	18.0
İmalat Sanayi	400	51	269	320	80	80.0
Elektrik, Gaz, Su	4	—	1	1	3	25.0
İnşaat	18	—	3	3	15	16.6
Toptan ve Perakende Ticaret, Lokanta Otel	113	1	64	65	48	57.5
Ulaşım, Depolama Haberleşme	47	2	5	7	40	14.9
Finans, Faiz, Emlak ve İşletme Hizmetleri	64	—	8	8	56	12.6
Sosyal Hizmetler	151	—	1	1	150	0.1
Tanımlanmamış Faaliyetler	1	—	1	1	—	—
Toplam	885	56	371	427	428	49.9

KAYNAK : **Investment Guide to Korea,** 1982.

Güney Kore'de yatırım yapan yabancılara ve yatırımcılara önemli vergi ayrıcalıkları tanınmıştır. Bu ayrıcalıkları başlıca yedi ana başlık altında toplamak mümkündür:

1) **Gelir ve Kurumlar Vergisinden Muafiyet ve İndirim**

Yabancı sermayeli yatırımlar gelir ve kurumlar vergisinden ya tamamen muaftır veya kuruluşta yabancı ortağın yüzde payına göre belli bir indirime tabidir. Sermaye arttırımında, şirket gelir ve kurumlar vergisinden muaftır veya yabancı ortağın sermaye arttırımındaki payına göre belli bir indirime tabidir. Yabancı sermayeli kuruluşlar gelir ve kurumlar vergilerinden birinci hesap yılından itibaren ilk beş yıl muaf bulunmakta daha sonraki üç yıl ise bu vergileri yüzde 50 oranında ödemektedirler.

2) **Emlâk ve Emlâk Edinme Vergisi Muafiyeti**

Yabancı sermayeli kuruluşlar, kayıt tarihinden itibaren emlâk dinme, birince hesap yılından itibarende emlâk vergisinden muaftırlar. Bu vergilerden muafiyet ilk beş yıl içindir. Sonraki üç yılda yüzde 50 oranında indirim uygulanmaktadır.

3) **Menkul Sermaye Gelirlerinden İndirim ve Muafiyet**

Yabancı sermayeli şirketler elde ettikleri menkûl sermaye gelirleri üzerindeki vergilerinden, kuruluşun faaliyete başladığı yıldan itibaren beş yıl muaftır. Sonraki üç yıl yüzde 50 oranında indirim söz konusudur.

4) **İthal Vergisi Muafiyeti**

Sermaye birikimi için ithalat yapan yabancı yatırımcı ithal etmiş olduğu sermaye malları üzerindeki ithalat vergilerinden (gümrük vergisi dahil) muaftır.

5) **Faiz Gelirleri Vergisi Muafiyeti**

Borç sözleşmesi çevresinde yabancı kredi kuruluşunun almış olduğu faiz veya diğer çeşit gelirler vergiden muaftır.

6) **Teknoloji Gelirleri Vergisi Muafiyet ve İndirimi**

Teknoloji teşvik sözleşmesi çerçevesinde teknolojiyi sağlayan kuruluşa yapılan ödemeler, borç sözleşmesinin veya teknoloji teşvik sözleşmesinin yürürlüğe girdiği yıldan itibaren beş yıl gelir ve kurumlar vergisinden muaftır. Sonraki üç yıl için indirim oranı ise yüzde 50'dir.

Aşağıda Tablo II.5'de, Güney Kore'de yabancı sermaye yatırımlarına sağlanan vergi muafiyet ve indirimleri toplu olarak gösterilmiştir.

TABLO : II.10
GÜNEY KORE'DE VERGİ MUAFİYET VE İNDİRİMİNE KONU OLAN VERGİLER

VERGİ CİNSİ	VERGİ KONUSU	VERGİ ORANI	VERGİ İNDİRİMİ VEYA MUAFİYETİ
Şirketleşmemiş Kurumların Gelir Vergisi	Gelir ve kazançların miktarı	% 6 - % 60	İlk beş yıl muaf, sonraki üç yıl % 50 indirim
Kurumlar Vergisi	1) Her iş yılındaki gelir 2) Likitlerden gelir	1) Kuruluş açıldığında % 22 - % 33 2) Kuruluş kapandığında % 22 - % 38	İlk beş yıl muaf, sonraki üç yıl % 50 indirim.
Ücret ve Maaşlardan Alınan Gelir Vergisi	Yabancı kuruluşta çalışan yabancılar veya teknoloji teşvik kontratına dahil olanlar	% 6 - % 60	İlk beş yıl muaf.
Temettü Gelirleri Vergisi	Temettülerden sağlanan miktar	% 25	İlk beş yıl muaf, sonraki üç yıl % 50 indirim.
Teknoloji Gelirleri Vergisi	Teknoloji ve royaltylerden elde edilen gelir	% 25	İlk beş yıl muaf, sonraki üç yıl % 50 indirim.
Faiz Gelirleri Vergisi	Elde edilen brüt faizler	% 25	Uygun bulunan borçlar için muaf.
Gümrük Vergisi	Ad valorem (CIF fiyat)	% 5 - % 100	Uygun görülen sermaye malları için muaf.
Emlâk Vergisi	Değer biçilen toprak, gemi, maden alanı vb.	1) Topra: % 3 - % 5 2) Ev ve Gemi % 0.3 - % 5 3) Maden: Her Hektara 50 (WON) (*)	İlk beş yıl muaf, sonraki üç yıl % 50 indirim.
Emlâk Edinme Vergisi	Satınalma fiyatı	% 2	İlk beş yıl muaf, sonraki üç yıl % 50 indirim.

KAYNAK : **Investment Guide to Korea,** 1982.
(*) 1982 Şubat tarihli itibariyle 1 ABD $: 709.80 WON.
Açıklama : Güney Kore'de 1 Temmuz 1977 tarihinde katma değer vergisi yürürlüğe girmiştir. Yabancı yatırımcının yapmış olduğu sermaye malı ithalatı üzerindeki katma değer vergisi hükümetçe alınmamaktadır.

Güney Kore'de faaliyette bulunan yabancı yatırımcı Yabancı Sermayeyi Teşvik Kanununun 11 nci maddesine göre, tahvil ve hisse senedinden sağlamış olduğu gelirleri yurt dışına serbest bir şekilde transfer edebilmektedir. Ayni Kanunun 12 nci maddesine göre de sahip olduğu hisse senedi ve tahvillerini satıp ana sermayesini ülke dışına çıkarabilmeyi garanti etmektedir. Kore'de elde edilen kârların yeniden yatırılmasıda mümkündür. Yabancı yatırımcı, ayni dalda olmak şartiyle ilk orijinal sermayesine kadar yeniden yatırım yapabilir. Eğer yeniden yatırım ilk orijinal yatırım miktarını aşarsa, ilgili makamlardan yeniden izin alınması gerekir.

Yabancı yatırımcının Kore'de yapmış olduğu yatırımlar, ilgili kanun ve kararnameler gereğince yapılabilecek istimlâklere karşı korunmuş ve garanti altına alınmıştır. Kore vatandaşlarının sahip olduğu bütün imtiyaz hak ve korumalar, kanunda özellikle belirtilen durumlar dışında aynen yabancılar içinde geçerli bulunmaktadır. Ayni şekilde Yabancı Sermayeyi Teşvik Kanununun 17 nci maddesi yabancı kuruluşlara ve yatırımcılara işlerini yürütürken kanunda özellikle belirtilenlerin dışında ayrıca Kore vatandaşlarına uygulanan hükümlerin uygulanacağını öngörmektedir.

Anayasa'nın 5 nci maddesi ile yabancıların uluslararası hukuk karşısındaki statüleri garanti edilmiştir. Anayasa'nın 22 maddesi, özel mülkiyetin kamu amaçları için istimlâk, kullanma veya kısıtlanması durumlarında kanuna göre gerekli tazminatın ilgiliye ödeneceğini öngörmektedir. Yabancı Sermayeyi Teşvik Kanunun 14 ncü maddesi ile de yabancı kuruluşların Kore'de yapmış oldukları yatırımların korunması garanti edilmiştir. Yine Anayasa'nın 127 nci maddesi, özel mülkiyetin mülki veya kamu kullanımına transfer edilemiyeceğini veya hükümet ve kamu otoritelerince yöneltilemiyeceği hükmünü getirmiştir. Eğer özel mülkiyet, milli savunma veya milli ekonomi için acilen gerekli ise, mutlaka hükümete mülkiyeti kısıtlaması veya istimlâk edebilmesi için kanunla yetki verilmesi gerekir[58].

Güney Kore'de yukarıda özetlenen yabancı sermaye mevzuatı çerçevesinde ülkeye gelen yabancı yatırımlara ilişkin ista-

---

[58] Ministry of Finance, **Questions and Answers For Your Investment in Korea**, 1982, s. 6.

tistiki bilgiler aşağıdaki tablolarda verilmiştir. Ayrıca yabancı sermayenin ülkeye geliş mekanizmasını gösteren basit bir şemada tablolardan sonra çizilmiştir.

TABLO : II.11

GÜNEY KORE'DE YILLARA GÖRE UYGUN GÖRÜLEN YABANCI YATIRIMLAR

Bin ABD $

Yıllar	Proje Sayısı	Miktarı
1962	1	575
1963	1	304
1964	2	333
1965	5	20,671
1966	6	1,116
1967	13	11,666
1968	20	8,461
1969	25	21,758
1970	51	14,213
1971	57	25,793
1972	110	95,281
1973	200	159,164
1974	87	74,377
1975	29	169,812
1976	35	72,284
1977	38	65,985
1978	44	145,699
1979	42	110,151
1980	36	141,040
1981	43	146,338
TOPLAM	835	1,276,016

KAYNAK : **Investment Guide to Korea**, 1982.

TABLO : II.12

GÜNEY KORE'DE 1981 YILINDA UYGUN GÖRÜLEN YABANCI YATIRIMLARIN ÜLKELERE GÖRE DAĞILIMI

Bin $

	Proje Sayısı	Miktar	%
Amerika	153	409,581	32.1
ABD	135	314,680	24.7
Kanada	1	79	—
Panama	5	20,912	1.6
Burmuda	2	15,000	1,2
Bahama	2	20,955	1.6
IFC	8	37,955	3.0
Asya	628	666,881	52.2
Japonya	612	645,083	50,6
Hong Kong	13	20,569	1.6
Taiwan	1	574	—
Avustralya	1	555	—
Hindistan	1	100	—
Avrupa	52	188,580	14.9
B. Almanya	18	20,932	1.9
Hollanda	6	103,870	8.1
İngiltere	8	21,203	1.7
Fransa	6	11,666	0.9
İtalya	1	44	0.1
İsviçre	12	25,982	2.0
Belçika	—	2,500	0,2
Lichtenstein	—	473	—
Luxemburg	1	2.000	0,2
Orta-Doğu	2	10.974	0.9
Suudi Arabistan	1	5.176	0.4
Kuveyt	1	5,798	0.5
TOPLAM	835	1,276,016	100.0

KAYNAK : **Investment Guide to Korea, 1982.**

TABLO : II.13

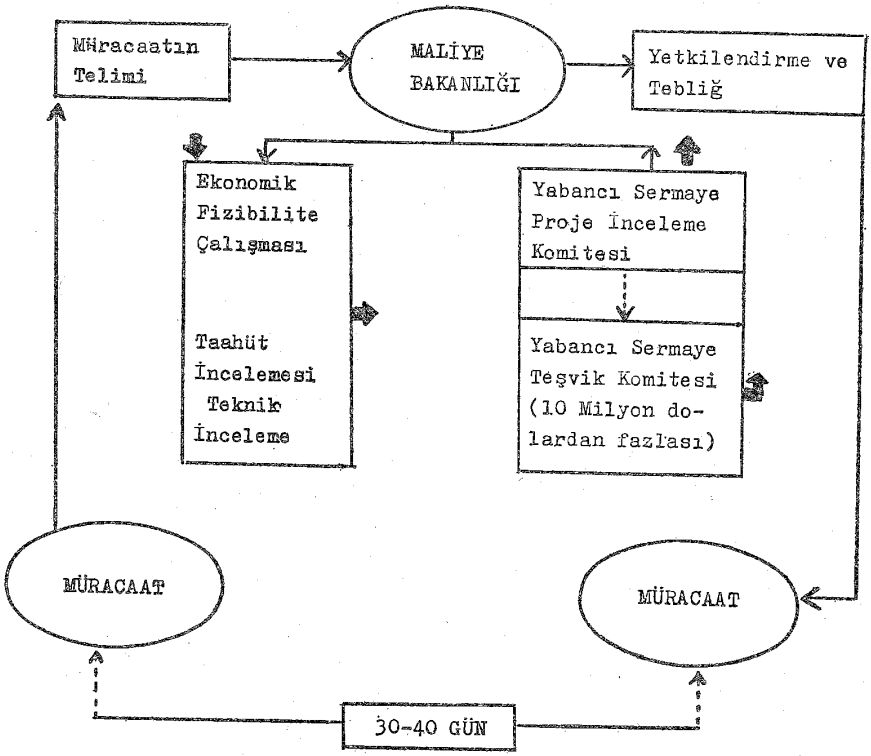
GÜNEY KORE'DE 1981 YILINDA YABANCI YATIRIMLARIN SEKTÖRLERE GÖRE DAĞILIMI

Bin $

	Proje Sayısı	Miktar	%
Tarım ve Balıkçılık	39	12,716	1.0
Tarım ve Ormancılık	21	5.873	0.5
Balıkçılık	18	6.843	0.5
Maden ve İmalat Sanayii	713	928,531	72.8
Maden	11	2,263	0.2
İmalat Sanayii	702	926,268	72.6
Gıda ve İçki	18	32,161	2.5
Dokuma ve Örgü	68	72,084	5.6
Ağaç Ürünleri	3	1,113	0.1
Kimya	100	280,221	22.0
İlaç	14	14,426	1.1
Gübre	4	41,975	3.3
Petrolkimya	4	31,535	2.5
Seramik	22	14.259	1.1
Demir ve Çelik	65	60,628	4.9
Makine ve Parçaları	121	91,901	7.2
Elektrik ve Elektronik	175	203,557	16.0
Ulaşım Teçhizatı	7	46,825	3.7
Diğerleri	101	35,583	2.8
Hizmetler	83	334,769	26.2
Banka	10	65,847	5.2
İnşaat ve Taahhüt	27	56,507	4.4
Elektrik	2	3,395	0.3
Ulaşım ve Depolama	13	28,632	2.2
Otel	31	180,388	14.1
TOPLAM	835	1,276,016	100.0

KAYNAK : **Investment Guide to Korea**, 1982.

YABANCI SERMAYENİN GÜNEY KORE'YE GELİŞ ŞEMASI

5. Belçika

Belçika hükümeti, ekonomik büyümenin ancak ülke sanayiin gelişmesi ile mümkün olabileceğine inanarak sanayii teşvik etmektedir. Bu amaca ulaşabilmek için dünyanın gelişmiş ve sanayileşmiş ülkeleri arasında bulunmasına rağmen yabancı sermayeli yatırımlara büyük önem vermekte, yabancı sermayeyi ülkeye çekebilmek için çaba sarf etmektedir. Sağlanan uygun yatırım ortamı dolayısiyle AET içinde çok sayıda firma, yatırım amaciyle Belçika'yı seçmektedir. Bu firmalar arasında dünyanın en büyük ve güçlüleri ile birlikte, Hollanda'dan Japonya'ya kadar her ülkeden şirket yer almaktadır.

Belçika'da yabancı sermayeli bir şirket hiçbir makamdan özel izin almadan kurulabilir. Belçika'lı firmalara uygulanan kanunlar, yabancı sermayeli firmalara da aynen uygulanır. Mevzuat karşısında yabancı sermayeli firmalar, Belçika'lı firmalar gibi aynı hak ve sorumluluklara sahiptir. Yabancı sermaye Belçika'ya hiçbir kısıtlama olmadan serbest bir şekilde döviz piyasası aracılığiyle gelebilir. Gelir ve faaliyet kazançlarını hiçbir kısıtlama olmaksızın ülke dışına çıkarabilir[59].

Aşağıdaki tablolarda Belçika'da gerçekleştirilen yabancı sermayeli doğrudan yatırımlar konusunda gerekli bilgiler verilmiştir.

TABLO : II.14

BELÇİKA'DA YABANCI YATIRIM PROJELERİ : 1961-1977

Yıllar	Proje Sayısı			Miktar (Cari fiyatlarla) (B.F. milyon)	Yıllık (B.F. milyon) Ortalama
	Ticaret	Hizmet	Sanayii		
1961-65	863	426	331	45,815	9,163
1966-70	1,660	943	351	62,140	12,428
1971-75	2,104	1,565	352	68,156	13,631
1976	435	275	35	10,560	—
1977	559	409	33	9,196	—
1961-77	5,621	3,618	1,102	195,867	11,522

KAYNAK : **Belgium Investment Guide**, 1979, s. 45.

(59) Ministry of Economic Affairs, **Belgium: Investment Guide**, 1979, s. 47.

TABLO : II.15

BELÇİKA'DA SEKTÖRLERE GÖRE YABANCI SERMAYE YATIRIMLARI : 1961-1977

(Milyon BF, cari fiyatlarla)

	Ticaret	Hizmet	Sanayii	Toplam
1961-1965 Toplam	1,362	1,272	43,181	45,815
1966-1970 Toplam	2,351	5,741	50,048	62,140
1971-1975 Toplam	3,287	7,375	57,494	68,156
1976	759	1,201	8,600	10,560
1977	2,345	974	5,877	9,196
1961-1977 Toplam	10,104	16,563	169,200	195,867

KAYNAK : **Belgium Investment Guide**, 1979, s. 46.

TABLO : II.16

BELÇİKA'DA SINAİ NİTELİKTEKİ YABANCI SERMAYE YATIRIMLARI : 1961-1977

(Milyon BF, cari fiyatlarla)

	Muhtelif Sanayiler	Dokuma	Metal Sanayileri	Kimya Sanayii	Toplam
1961-1965 Toplam	2,786	1,957	20,239	18,199	43,181
1966-1970 Toplam	2,672	3,853	9,107	38,416	54,048
1971-1975 Toplam	12,458	2,545	17,241	25,250	57,494
1976	334	585	354	7,327	8,600
1977	2,573	72	1,440	1,792	5,877
1961-1977 Toplam	20,823	9,012	48,381	90,984	169,200

KAYNAK : **Belgium Investment Guide**, 1979, s. 46.

TABLO : II.17

BELÇİKA'DA YABANCI SERMAYE YATIRIMLARININ ORİJİNİ : 1961-1977

(Milyon BF, cari fiyatlarla)

	ABD	AET	DİĞER	TOPLAM
1961-1965 Toplam	32,557	9,140	5,118	45,815
1966-1970 Toplam	28,875	21,177	12,088	62,140
1971-1975 Toplam	25,383	31,907	10,866	68,156
1976	1,783	7,584	1,193	10,560
1977	2,674	3,637	2,885	9,196
1961-1977 Toplam	91,272	73,455	31,150	195,867

KAYNAK : **Belgium Investment Guide**, 1979, s. 46.

Tablo II.4'e göre Belçika'da 1961-1977 yılları arasında en fazla ticaret sektöründe yabancı sermayeli yatırım projesi gerçekleştirilmiştir: 5.621 aded. Ticaret sektörünü 3.618 proje ile hizmet, 1.102 proje ile de sanayi sektörleri izlemektedir. Bu süre içinde ülkeye gelen yabancı sermaye miktarı ise 195.867 milyon Belçika Frangı'na (BF) eşittir. Ayni yıllarda Belçika'da yabancı yatırımların sektörel dağılımı incelendiğinde en fazla yatırımın sanayi sektöründe gerçekleştiği görülür: 169.200 milyon BF. Hizmet sektöründe yapılan yatırımlar 16.593 milyon BF'dır. Ticaret sektöründe ise ancak 10.104 milyon BF'lık yatırım yapılmıştır. Durum, Tablo: II.10'dan izlenebilir.

Belçika'da sınai nitelikteki yabancı sermaye yatırımlarının gelişimi Tablo: II.11'de verilmiştir. 1961-1977 yılları arasında bu ülkede en fazla yabancı sermayeli yatırım 90.984 milyon BF ile kimya sanayiine yapılmıştır. Daha sonra 48.381 BF ile metal sanayi ve 9.012 milyon BF ile de dokuma sanayiinde yabancı sermayeli yatırım gerçekleştirilmiştir. Yabancı yatırımcı ülkeler arasında 73.445 milyon BF ile AET ülkeleri birinci sırayı alırken, ABD 91.272 milyon BF ile ikinci sırada gelmektedir. Gelişmeler, Tablo: II.10 ve II.11'den izlenebilir.

6. Avusturya

Tarafsız bir ülke olan Avusturya ekonomisinin canlılığı, büyük ölçüde yabancı sermayeli yatırımlara bağlı bulunmaktadır. Hiçbir bloka dahil olmayan bir ülke olduğu için, UNIDO, IAEA, OPEC gibi uluslararası kuruluşlar kendilerine merkez olarak Viyana'yı seçmişlerdir. Ülke, 83.849 kilometre kare alana ve 7.482 bin nüfusa (1980) sahiptir. Nüfusun yüzde 61'ni 15-65 yaş arası aktif nüfus oluşturmaktadır. Aktif nüfusun yüzde 50.6'sı hizmetler, yüzde 40.2'si sanayi ve yüzde 9.2'si ise tarım sektöründe (1979) çalışmaktadır. 1980 yılında kişi başına düşen milli gelir 9.450 ABD dolarıdır. Ayni yılda bu rakam OECD ülkelerinde ortalama 7.820, AET ülkelerinde ise 9.190 dolardır.

Avusturya'da GSMH'nın büyük bir bölümünün yatırımlara kanalize edilmesi ülkenin hızlı ekonomik büyümesinde önemli bir faktör oluşturmaktadır. Meselâ 1979 yılında Avusturya'da nominal GSMH'nın yüzde 25'i sermaye yatırımlarına ayrılmıştır. Bu oran Japonya'da yüzde 31.6, Norveç'te yüzde 27.3, Federal Almanya'da yüzde 22.9, Fransa'da yüzde 21.3, Belçika'da

yüzde 20.5, ABD'de yüzde 18.3, İngiltere'de ise yüzde 17.5'tir.

Avusturya ekonomisinin hızlı gelişmesinde ihracat artışının büyük rolü bulunmaktadır. 1971-1980 yılları arasında bu ülkede nominal GSMH yılda ortalama yüzde 10.2 oranında artarken, ihracat yılda ortalama yüzde 8.8 oranında bir gelişme göstermiştir. Son on yılda ihracatın GSMH'nın içindeki payı yüzde 32.5'ten yüzde 39.1'e yükselmiştir. 1979 yılında Belçika'da nominal GSMH içindeki ihracatın payı yüzde 54.7, Norveç'te yüzde 45.1, İsveç'te yüzde 30.7, İngiltere'de yüzde 28.9, Almanya'da yüzde 27.5, Fransa'da yüzde 20.7, Japonya'da yüzde 12.6, ABD'de ise yüzde 9.1'dir(60). Nominal GSMH içinde ithalat payları da, hemen hemen ihracat oranlarına yakındır.

Aşağıdaki tablolarda Avusturya'da yabancı sermaye yatırımlarının ekonomideki etkinliği ve bu yatırımların kaynağı verilmiştir.

(60) **Participation in Austrian Business, Vienna, April** 1981, s. 16. Ayrıca bkz. **9 Secrets to Share and One to Keep; Special Information for Foreign Investors in Austria,** Vienna, Aralık 1979.

TABLO : II.18

AVUSTURYA'DA YABANCI SERMAYE YATIRIMLARININ ORİJİNİ : 1977 (Milyon $)

	İsviçre	Almanya	ABD	Diğerleri	Toplam	Avusturya	Nominal Sermaye
1. Sanayi							
Metal Mal. Araçlar	1,285	999	608	285	3,177	1,476	4,653
Elektrikli Mallar	1,186	534	161	583	2,464	482	2,946
Petrol, Kimya	1,944	1,083	257	1,214	4,498	610	5,108
Kâğıt, Kereste	338	162	144	662	1,306	592	1,898
Dokuma, Giyim	524	353	93	118	1,088	547	1,635
Yiyecek, Deri	653	513	107	124	1,397	689	2,086
Seramik	232	401	6	42	681	479	1,160
Toplam	6,162	4,045	1,376	3,028	14,611	4,875	19,486
2. Sanayi Dışı							
Enerji, Haberleşme	325	112	6	124	567	221	788
Ticaret	1,326	2,527	1,458	2,055	7,366	1,031	8,397
Turizm	140	193	84	37	454	69	523
İmalat ve Ticaret	353	289	13	32	687	258	945
Bankacılık	87	96	125	359	667	1,387	2,054
Sigorta	183	244	130	222	729	303	1,032
Muhtelif	236	73	1	7	317	710	1.027
Toplam	2,600	3,534	1,817	2,386	10,787	3,979	14,766
Toplam (1+2)	8,762	7,579	3,193	5,864	25,389	8,854	34,252

KAYNAK : **Participation in Austrian Business,** 1981.

TABLO : II.19
AVUSTURYA EKONOMİSİNDE YABANCI ETKİNLİĞİ : 1977

	Yabancı Etkinliği Olan Kuruluş Sayısı	İşyeri Sayısı	Çalışan Bin	Avusturya'da Toplam Çalışan Sayısı	Yabancı Payı(1) %
1. Sanayi					
Metal Mal. Araçlar	156	303	43	231	19
Elektrikli Mallar	48	166	45	70	64
Petrol, Kimya	138	288	30	71	42
Kâğıt, Kereste	54	89	14	54	26
Dokuma, Giyim	95	183	22	84	26
Yiyecek, Deri	67	118	14	68	21
Seramik	43	194	13	48	27
Toplam	601	1,341	181	626	29
2. Sanayi Dışı					
Enerji, Haberleşme	52	119	5	161	3
Ticaret	615	2,014	48	356	13
Turizm	44	109	3	117	3
İmalat ve Ticaret	149	355	10	593	2
Bankacılık	28	164	5		
Sigorta	30	775	14	80	24
Muhtelif	39	50	4	117	3
Toplam	957	3,586	89	1,424	6
Toplam (1+2)	1,558	4,927	270	2,050	13
3. Diğer Ekonomik Sektörler(2)				713	
TOPLAM (1+3)				2,763	

(1) Yabancı etkinliğindeki firmalarda çalışan sayısının Avusturya'daki toplam çalışanlara bölümü ile bulunmuştur.

(2) Tarım ve orman, kamu hizmetleri vb.

KAYNAK : **Participation in Austrian Business**, 1981.

Tablo II.19'a göre Avusturya'da sanayi sektöründe yabancıların hâkimiyetinde 601 kuruluş ve 1341 fabrika vardır. Bu kuruluş ve fabrikalarda çalışan sayısı 181 bin kişidir. Sanayi sektöründe toplam çalışan sayısı 626 bin kişi olduğuna göre yabancıların payı yüzde 29'dur. Sanayi sektörü dışındaki kuruluş sayısı 957, fabrika sayısı ise 3.586'dır. Buralarda 89 bin kişi çalışmaktadır. Bu sektördeki toplam çalışan kişi 1.424 bin olduğuna göre, yabancıların sektördeki etkinliği oldukça düşük bir rakama ulaşmaktadır: Yüzde 6. Bununla beraber sanayi ve sanayi dışı sektörler birlikte ele alındığında Avusturya'da 1.558 kuruluş ve 4927 işyeri yabancıların tesiri altında bulunmaktadır.

Avusturya'daki yabancı sermayeli yatırımlar arasında en fazla paya İsviçre sahiptir. Bu ülkenin 1977 yılında Avusturya'daki sanayi ve sanayi dışı sektörlerdeki toplam yatırım tutarı 8.762 milyon ABD dolarıdır. İsviçre'yi Almanya izlemektedir. Almanya'nın sanayi sektöründeki yatırımları 4.045 milyon, sanayi dışı sektördeki yatırımları ise 3.534 milyon dolardır. Toplam yatırım miktarı 7.579 milyon dolara ulaşmaktadır. Bu iki ülkeden sonra ABD toplam 5.864 milyon dolarla üçüncü sırayı almaktadır. 1977 yılı sonu itibariyle Avusturya'daki toplam yabancı sermaye miktarı 25.398 milyon ABD dolarıdır. Aynı yılda Avusturya kaynaklı sanayi ve sanayi dışı sektörlerdeki kuruluşların sermayesi ise 8.854 milyon ABD dolarıdır. Bu rakamlar, yabancı sermayenin Avusturya ekonomisindeki yerini ve önemini açık bir şekilde ortaya koymaktadır.

7. Taywan (Milliyetçi Çin)

Uluslararasında Taywan olarak bilinen Milliyetçi Çin (Formoza), Uzakdoğuda yabancı yatırımcılara cazip imkânlar sağlayan ve bu yatırımlardan ekonomik kalkınmasını hızlandırmak için akılcı bir şekilde yararlanmasını bilen bir ülkedir.

Taywan kalkınmasını, tıpkı Türkiye gibi planlı bir düzen içinde yürütmektedir. 1982-1985 yıllarını kapsayan 4 Yıllık Kalkınma Planından önce, 1976-1981 döneminde 6 Yıllık Kalkınma Planı yürürlükte idi. Taywan'da bugün uygulanmakta bulunan Plan'da (1982-1985) hedef alınan ekonomik büyüklükleri şu şekilde özetlememiz mümkündür: Ekonomik kalkınma hızı % 7.5, 1985 yılında cari fiyatlarla kişi başına düşen GSMH: 4.303 ABD

doları, sanayi kesiminde büyüme hızı: % 8.5, tarım kesiminde yıllık büyüme hızı: % 2.4, 1985'de toplam dış ticaret değeri: 72.2 milyar ABD doları, elektrik üretim kapasitesi: 16 milyon K.W., Plan döneminde kamu ve özel yatırımlardaki artış 2.592 milyar ABD doları, enflasyon oranı: % 7.5, tabii nüfus artış hızı: % 1.8, işsizlik oranı: % 1.3 ve kamu konut üretimi: 240.000 birim.

Taywan'da son on yılda reel olarak yıllık büyüme hızı yüzde 9.6 olarak gerçekleşmiştir. 1981 yılında cari fiyatlarla kişi başına düşen milli gelir 2.378 ABD dolarıdır. Bu ülkede dış ticaret süratli bir şekilde artmaktadır. 1981'de dış ticaret hacmi 1980'e göre yüzde 10.8'lik bir büyüme göstererek 43.8 milyar ABD dolarına ulaşmıştır. İhracattaki artış 22.6 milyar, ithalattaki artış ise 21.2 milyar dolardır. 1981'de sınai üretim 1980'e göre yüzde 3.6 oranında artmıştır(61).

Ekonomik kalkınmasını hızlı bir şekilde gerçekleştirme yolunda başarı ile ilerleyen bu ülkede yatırımları teşvik etmek amaciyle 10 Eylül 1960 tarihinde Yatırımları Teşvik Kanunu çıkarılmıştır. Kanun, 12 defa değişmiştir. Bugün yürürlükte bulunan şekli, son olarak 30 Aralık 1980'de yeniden gözden geçirilmiştir(62). Kanun, beş bölüm ve 89 maddeden oluşmuş olup, yatırımları teşvik etmeyi, ekonomik kalkınmayı hızlandırmayı amaçlamaktadır (Md. 1). Genel nitelikte bir kanun olduğu için bütün yatırımları kapsamaktadır. Kanunda, ayrıntılı bir şekilde «prodüktif kuruluşlar», «sanayi» ve «kâr amaçlı kuruluşlar» tanımlanarak bunlara getirilen ayrıcalıklar açık bir şekilde belirlenmiştir (Md. 3 - Md. 5).

Taywan'da bu kanunun dışında yabancı sermayeli yatırımlar için 14 Temmuz 1954 tarihinde Yabancılar Tarafından Gerçekleştirilen Yatırımlar Kanunu adı altında ayrı bir kanun çıkarılmıştır. Bu Kanun 14 Aralık 1959, 8 Ocak 1968, 22 Temmuz 1968, 27 Temmuz 1979, 3 Nisan 1980 ve son olarakta 9 Mayıs 1980 tarihinde değiştirilmiştir(63). 24 madde içinde yabancıların

(61) **A Brief Introduction to the Investment Climate in Taiwan Republic of China**, Taipei, May 1982.
(62) **Statu for Encouragement of Investment**, Taipei, Temmuz 1981.
(63) **Statu for Investment by Foreign Nationals**, Taipei, Temmuz 1981.

ülkede gerçekleştirecekleri yatırımları düzenlemekte ve teşvik etmektedir(64).

Kanun'a göre ükeye yatırım için getirilecek sermaye aşağıdaki bölümlerden oluşmaktadır:

1) Nakit dövizler,

2) Teknik bilgi, know-how veya patent hakları,

3) Şirketlerin kendi ihtiyaçları için kullanmak üzere ithal edilen ve ülke içinde üretilmeyen makine, teçhizat ve hammaddeler,

4) Yabancı sermayeli firmaların elde ettikleri net kâr faiz veya diğer gelirler (Md. 3).

Kanun'un 4 ncü maddesine göre yatırım şekilleri şu şekilde belirlenmiştir:

1) Yeni bir kuruluş kurmak veya mevcut bir kuruluşun sermayesini arttırmak,

2) Mevcut olan bir kuruluşun hisse senetlerini satın almak veya nakit, makine, ekipman veya hammadde olarak borçlarını artırmak,

3) Sermaye stoku olarak know-how veya patent hakları ile kuruluşu teçhiz etmek.

Kanun'un 5 nci maddesi özellikle tercih edilen yabancı yatırım projelerini şu şekilde sıralamaktadır:

1) Çin Cumhuriyeti'nin ihtiyacı olan prodüktif nitelikteki imalat sanayi projeleri,

2) İhracat pazarı olan projeler,

3) Ekonomik kalkınmayı hızlandıracak önemli sanayi dallarına ait projeler ile madencilik ve haberleşmeyi geliştirecek projeler,

4) Bilimsel ve teknik araştırma ve geliştirme yapmaya yönelik projeler,

---

(64) Kanun'un tam metni EK'te verilmiştir.

5) Ülkenin ekonomik ve sosyal kalkınmasına katkıda bulunacak projeler,

Aşağıda belirtilen sanayi dalları yabancı yatırımlar için özellikle çok elverişli sanayi dalları olarak teşvik edilmektedir:

1) Otomobil üretimi: Petrol tüketimi az araçlar ile otomobil yedek parçaları,

2) Makine üretimi: Komple fabrika makineleri ile parçaları üretimi, makine araçları ve gelişmiş elektrikli veya elektriksiz makineler,

3) Elektronik: Sınai amaçlı elektronik ürünleri üretimi ile haberleşme amaçlı elektronik araçlar üretimi,

4) Kimya: Her türlü kimyevi madde üretimi,

5) Teknik hizmetler: Teknik know-how veya patent hakları, lisans, v.b.,

6) Diğer yüksek teknoloji gerektiren sermaye yoğun yatırımlar.

Taywan'da gerçekleştirilecek yabancı sermayeli yatırımlara sağlanan teşvik ve imtiyazlar aşağıda özetlenmiştir:

1) Taywan'da faaliyete geçecek yabancı sermayeli firmalar aynen bu ülkedeki yerli firmaların sahip oldukları bütün teşvik ve imtiyazlardan yararlanırlar,

2) Yabancı yatırımcı, gerçekleştirdiği yatırımın yüzde 100'ne sahip olabilir,

3) Bütün net kâr ve faiz gelirleri yurt dışına transfer edilebilir,

4) Yabancı sermayeli şirket faaliyete başladıktan bir yıl sonra ve takibeden yıllarda toplam yatırımın yılda yüzde 20'ni ülke dışına transfer edebilir,

5) Yabancı sermayeli şirket Taywan'da faaliyetine devam ediyor ve şirketin kayıtlı sermayesinin yüzde 45 veya daha fazlasına yabancılar sahip bulunuyor ise, bu şirket 20 yıllık bir süre için istimlaklere ve millileştirmelere karşı kanun güvencesi altına alınarak korunmuştur.

Taywan'da yabancı yatırımcılara getirilen önemli vergi teşvikleri ise şöyledir:

1) Yeni kurulmuş ve verimli bir alana yatırım yapan yabancı sermayeye iki imkân sağlanmıştır. Yatırımcı, ya beş yıl süre ile işletme vergisi ödemez veya sabit kıymetler üzerinden hızlandırılmış amortismanda bulunur. Sermayesini makine ve teçhizat ile arttırdığı zaman, firma ya dört yıl gelir vergisinden muaf olur veya arttırılan sabit kıymetler üzerinden hızlandırılmış amortismana gidebilir,

2) Önemli sermaye yoğun veya teknoloji yoğun verimli kuruluşlar aynı zamanda vergi istisnasının başlama tarihini bir ile dört yıl arasında değişen bir süre için tehir etme hakkına sahiptir,

3) Genel olarak verimli yabancı sermayeli şirketler, vergilenebilir gelirleri üzerinden yıllık yüzde 25 oranında gelir vergisi öderler. Bazı özel verimli şirketleri teşvik etmek için bu oran yüzde 22'ye kadar indirilebilir,

4) Araştırma ve geliştirme programları için yapılan harcamalar gider olarak kabul edilebilir,

5) Bazı sanayi dallarındaki yabancı sermayeli şirketler, üretimleri için gerekli olan makine ve teçhizat ithalinden alınan ithal vergilerinden veya bu makine ve teçhizatı yurt içinde üretmek için gerekli olan parça ve materyel ithalatından alınan vergilerden muaftır,

6) Verimli şirketler, ithal etmiş oldukları makine ve teçhizat ile bunların ülke içinde üretimi için gerekli olan parça ve materyellerinin ithalinden alınan vergilerin ödenmesini takside bağlamayı istiyebilirler,

7) İhracat ürünleri için gerekli olan hammaddelerin ithali sırasında alınan vergiler, geri ödenebilir veya bu vergiler karşılığında tahvil çıkarılabilir,

8) Araştırma ve geliştirme programları için gerekli olan fakat ülke içinde üretilmeyen alet ve araçlar ithal vergisinden muaftır,

9) İhracat satışları işletme vergisinden (business tax) muaftır,

10) Ülke dışında tabii kaynakları işletmek ve bunların ürünlerini ülkeye göndermek için yatırım yapan şirketler 5 yıllık süre için vergiden muaftır. Bu şirketler aynı zamanda vergi muafiyeti başlamadan önce yatırımcının tercihine bağlı olarak 1 ile 4 yıl arasında değişen bir süre için mühlet istiyebilirler,

11) Executive Yuan, «yatırım vergi kredisi» adı altında cari yılda makine ve teçhizat üretim amaciyle yatırım yapan verimli yatırımcı kuruluşlar için yapmış oldukları toplam yatırım miktarının yüzde 10'dan yüzde 15'ne kadarlık kısmını kapsayan ve vergi kredisine imkân sağlayan bir sistem yayınlayabilir,

12) Üretimi arttırmak veya hizmet kapasitesini yükseltmek amacına yönelik olarak, makine ve teçhizatın Gelir Vergisi Kanununa göre belirlenen hizmet ömrünün yarısının hızlandırılmış amortismanına izin verilebilir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

6224 SAYILI KANUNA GÖRE GELEN YABANCI SERMAYELİ KURULUŞLARIN TÜRK EKONOMİSİNDEKİ YERİ VE İHRACATA KATKISI

I. 6224 SAYILI KANUN KAPSAMINA GÖRE TÜRKİYE'YE GELEN YABANCI SERMAYE

1. Kapsam

Önceki Bölüm'de belirtildiği gibi Türkiye'ye yabancı sermaye başlıca dört kanaldan gelmektedir. Petrol Kanunu ile 17 sayılı Karara göre ülkemize gelen yabancı sermaye bu araştırmada inceleme dışı bırakılmıştır. Ereğli Demir - Çelik Fabrikaları T.A.Ş. Kanununa göre gelen yabancı sermaye ise istisnai bir uygulama olduğu için ele alınmamıştır.

Türkiye'de 1567 sayılı Türk Parası Kıymetini Koruma Kanununa göre çıkarılan 17 sayılı Karara tabi yabancı sermaye hakkında yeterli bilgi ve veri bulunmamaktadır. Maliye Bakanlığı, 1970 yılı Programındaki tedbire dayanarak 1971 yılında yayınlamış olduğu Türk Parası Kıymetini Koruma Hakkında 17 sayılı Karara İlişkin Seri VII, No. 19 tebliği ile, 17 sayılı Karara göre faaliyette bulunan kuruluşların durumlarını belirleyecek beyanname vermelerini zorunlu kılmıştır. Fakat buna rağmen ancak 97 kuruluş istenen beyannameyi vermiş, beyannamedeki bilgiler ise maalesef ilgili kamu kuruluşlarınca herhangi bir değerlendirmeye tabi tutulmamıştır. Bu kuruluşların bir kısmı, Cumhuriyetten önce ülkemizde faaliyete geçen firmalardır.

17 sayılı Karara göre Türkiye'de faaliyette bulunan yabancı sermayeli kuruluşların aslında kâr amacı gütmeden hizmet ve mal üretmeyecek temsilcilikler açmaları gerekir iken, iç

pazarda büyük payı olan bazı firmalar hâlen bu Karar çerçevesinde sınai faaliyetlerini sürdürmektedirler. Sabun, deterjan ve temizlik tuzu üreten G.A. Baker, şeker ve şekerleme üreten Nestle, delikli kart üreten IBM, pil ve batarya üreten Berec-Kivi, plak üreten Gramafon Ltd. kayıtlı kasa üreten NCR firmaları bu arada sayılabilir.

17 sayılı Karar kapsamı içindeki firmaların istisnalar dışında kârlarının blokajı esas olduğu hâlde 6224 sayılı Kanun kapsamına geçmemeleri, geniş bir serbesti içinde iştirâkelerde bulunabilmeleri ile açıklanabilir. Çünkü, 6224 sayılı Kanun kapsamındaki kuruluşların diğer bir kuruluşa iştiraki için izin kararnamelerinde yetki bulunması gerekmektedir. Ayrıca, 6224 sayılı Kanun kapsamındaki Türk Hoechst, Pfizer, Singer, Türk Philips gibi bazı yabancı sermayeli firmalar 17 sayılı Karar çerçevesinde de faaliyete devam etmektedirler[1]. Çalışmadaki temel amaç, Türkiye'ye üretim yapmak amaciyle ve 6224 sayılı Kanun kapsamında gelen yabancı sermayeli kuruluşlar olduğu için 17 sayılı Karara göre faaliyette bulunan kuruluşlar inceleme dışında bırakılmıştır.

Türkiye'ye 6224 sayılı Kanun çerçevesinde gelen yabancı sermaye miktarını kesin olarak belirlemek oldukça zordur. 24 Ocak 1980 istikrar tedbirleri sonucunda Yabancı Sermaye Dairesi kuruluncaya kadar, Türkiye'de yabancı sermaye yatırımları konusunda yeterli ve tutarlı rakam bulmak oldukça zor bir işti. Çünkü, 1980 yılından önce Maliye Bakanlığı, Ticaret Bakanlığı, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, Gümrük ve Tekel Bakanlığı, Merkez Bankası, DPT ve Yabancı Sermayeyi Teşvik Komisyonu çeşitli ölçülerde yabancı sermaye yatırımları konusunda yetkili idiler. Dolayısiyle, yabancı sermaye yatırımları ve miktarı ile ilgili bilgiler adı geçen bakanlık ve kamu kurumlarında parça parça bulunmakta ve arşivlenmemiş durumda idi. Ayrıca bu bilgiler, yayınlanmamış ve kullanıcıların istifadelerinden de maalesef büyük ölçüde esirgenmiş idi.

Türkiye'de yabancı sermaye konusunda yapılan bilimsel araştırmalar ve yayınların dışında, Ticaret Bakanlığı yakın

(1) Konu ile ilgili ayrıntılı bilgi için bkz. T. Güngör Uras, **17 Sayılı Karara Tabi Yabancı Sermaye Araştırması**. Ayrıca bkz. Güngör, a.g.e., s. 172-18.

tarihte özel bir çalışma yapmıştır. Bu Bakanlığın Teşvik ve Uygulama Genel Müdürlüğü 1973, 1975 ve 1976 yıllarında ülkede faaliyet gösteren bütün yabancı sermayeli kuruluşları kapsayan bir anket düzenlemiştir. Fakat anket sonuçlarını «hizmete özel» gerekçesi ile yayınlamamıştır. Bu araştırmayı yapan 1982 yılı ilkbaharında EK'te bir örneği verilen ve ülkede 6224 sayılı Kanun kapsamına giren bütün yabancı sermayeli kuruluşları içine alan anket çalışması sonucunda yabancı sermayeli kuruluşların 1981 yılı sonu itibariyle başlıca büyüklüklerini belirlemeye çalışmıştır. Ayrıca, DPT Yabancı Sermaye Dairesi ile İstanbul Sanayi Odası'nın verilerinden de yararlanmıştır. Geçmiş yıllara ilişkin bazı bilgiler ise, bu konuda daha önce yapılan çalışmalardan alınmıştır.

2. Genel Durum

Türkiye'ye 1954 öncesi de dahil olmak üzere 1982 yılına kadar (ilk altı ay) gelmesine izin verilen[2] yabancı sermaye TL ve ABD doları olarak Tablo III.1'de verilmiştir. Tablo'daki veriler DPT'a ait olup diğer bazı çalışmalardaki rakamlardan farklılık göstermektedir[3].

TABLO : III.1

Tabloda görülebileceği gibi Türkiye'ye gerek 1954 öncesi ve gerekse 1954 sonrası gelmesine izin verilen yabancı sermaye tutarı önemli bir miktara ulaşmamış ve beklenilen ölçüde olmamıştır. 1982 yılı ilk altı ayı itibariyle ülkeye gelmesine izin verilen toplam yabancı sermaye tutarı 794,7 milyon dolardır.

---

(2) İzin verilen sermaye miktarı ile ülkeye fiilen gelen sermaye miktarı arasında ikincisinin aleyhine olmak üzere bir fark vardır. Burada sadece Türkiye'ye gelmesine izin verilen yabancı sermaye miktarı verilmiştir.

(3) Bkz. Uras, **Türkiye'de Yabancı Sermaye..**, s. 171. Uras'ın çalışmasında (Tablo: 171) verilen rakamlar ile bizim DPT Yabancı Sermaye Dairesinden elde ettiğimiz veriler arasında büyük farklılık vardır. Buna karşılık Dr. Mehmet Şahin tarafından yapılan bir çalışmadaki rakamlar (1954-1972) bizim verdiğimiz verilerle aynıdır. Bkz. Mehmet Şahin, **Türkiye'de Yabancı Sermaye Yatırımları**, Ankara, 1975, s. 67. İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planı hazırlıklarında kullanılmak üzere hazırlanan yabancı sermaye özel ihtisas komisyonu raporundaki veriler ile DPT'nin burada verilen rakamları arasında da benzerlik bulunmamaktadır. Bkz. **Yabancı Sermaye ÖİK Raporu**, DPT: 496-ÖİK: 86, Ağustos 1966.

TABLO : III.1

6224 SAYILI KANUN KAPSAMINDA TÜRKİYE'YE GELMESİNE İZİN VERİLEN YABANCI SERMAYE

	YILLIK		BİRİKİMLİ	
YILLAR	$	TL.	$	TL.
1954 Öncesi	2,8	7,9	2,8	7,9
1954	2,2	6,1	5,0	14,0
1955	1,2	3,3	6,2	17,3
1956	3,4	9,4	9,6	26,7
1957	1,3	3,6	10,9	30,3
1958	1,1	4,5	12,0	34,8
1959	3,4	20,5	15,4	55,3
1960	1,9	16,3	17,3	71,6
1961	1,2	10,9	18,5	82,5
1962	4,2	37,4	22,7	119,9
1963	4,5	40,0	27,2	159,9
1964	11,9	103,9	39,1	263,8
1965	11,6	88,8	50,7	352,6
1966	9,7	86,9	60,4	439,5
1967	9,0	80,3	69,4	519,8
1968	13,9	107,7	83,3	627,5
1969	13,2	109,6	96,5	737,1
1970	9,0	89,4	105,5	826,5
1971	11,7	150,7	117,2	977,2
1972	12,8	173,2	130,0	1.150,4
1973	67,3	918,7	197,3	2.069,1
1974	— 7,7	— 106,7	189,6	1.962,4
1975	15,1	215,0	204,7	2,177,4
1976	8,9	140,3	213,6	2.317,7
1977	9,2	162,6	222,8	2.480,3
1978	11,7	275,0	234,5	2.755,3
1979	— 6,4	— 237,8	228,1	2.518,5
1980	97,0	—	325,1	—
1981	336,9	—	662,0	—
1982 (*)	132,7	—	794,7	—

KAYNAK : DPT

(*) İlk altı ay

Bu miktara, özellikle 1980 yılından sonraki dönemde görülen hızlı artış ile ulaşılabilmiştir. 1979 yılı sonu itibariyle Türkiye'ye gelmesine izin verilen yabancı sermaye tutarı, 228,1 milyon dolar gibi çok daha düşük bir miktardır. 24 Ocak Kararları sonucunda alınan olumlu tedbirler ile birlikte yabancı sermaye ye verilen izinlerde önemli artışlar olmuştur. Meselâ 1980'de verilen izin 97,0 milyon dolar, 1981'de büyük bir sıçrama ile 336,9 milyon dolar olmuştur. 1982'nin ilk altı aylık döneminde ise 132,7 milyon dolara ulaşılmıştır.

1980'den önceki dönemde Türkiye'ye gelmesine izin verilen yabancı sermaye tutarı yıllar itibariyle çok düşüktür. Özellikle 1974 ve 1979 yıllarında ülkeye yeni sermaye girişi bir yana, ülkeden yabancı sermaye çıkışı olmuştur. 1954 yılında yürürlüğe giren ve çok liberal hükümler taşıyan 6224 sayılı Kanuna rağmen 1980 yılına kadar Türkiye'ye çok az miktarda yabancı sermayenin gelmesine izin verilmiş olması, sadece kanuni düzenlemeler ile ülkelerin yabancı sermayeyi çekemiyeceklerini göstermesi bakımından ilginç bir durumdur. Meselâ Güney Kore'de Yabancı Sermayeyi Teşvik Kanunu Türkiye'den tam 12 yıl sonra çıkarılmış olmasına rağmen (1966), bu ülkede 1962-1981 yılları arasında 835 proje ile toplam 1.276.016 bin ABD doları tutarında yabancı sermayeli yatırımın gerçekleştirilmesi uygun bulunmuştur(4). Aynı dönemde Türkiye'ye gelmesine izin verilen yabancı sermaye miktarı ise sadece 643.5 bin dolardır.

Diğer taraftan Finlandiya gibi küçük bir ülkede bile 1979 yılında yabancı kuruluşlar tarafından gerçekleştirilen doğrudan yatırımlar 2.00 milyon DM'a ulaşmıştır. Yabancı sermayeli kuruluşlar bu kuzey ülkesinde 1978 yılında imalat sanayi üretiminin yüzde 4'nü karşılamışlardır(5). Aynı şekilde 30.6.1980 tarihi itibariyle küçük bir şehir devlet olan Hong Kong'da sadece imalat sanayiindeki toplam denizaşırı yatırımların 493 milyon ABD dolarına(6) ulaştığı düşünülürse, Türkiye'nin durumu kendiliğinden ortaya çıkar.

(4) Ministry of Finance, **Investment Guide to Korea**, 1982, s. 104.
(5) **Establishing a Business In Finland**, 1981, s. 11.
(6) **Hong Kong into the'80s Industrial Investment**, Tablo: 13.

TABLO : III.2

6224 SAYILI YABANCI SERMAYEYİ TEŞVİK KANUNUNDAN YARARLANAN ŞİRKETLERİN YILLARA GÖRE DURUMU

(Milyon TL.)

Yıllar	Faaliyette Bulunan Şirket Sayısı	Mevcut Yabancı Sermaye	İlgili Şirketlerin Toplam Sermayesi	Toplam Sermaye İçindeki Yabancı Sermaye Payı (%)
1975	109	2.177	5.418	40,19
1976	106	2.318	5.771	40,15
1977	99	2.480	6.326	39,21
1978	97	2.818	7.945	35,46
1979	91	2.518	8.480	29,70
1980	100	9.642	28.390	34,00
1981	127	19.012	47.400	40,10
1982	170	43.646	100.196	43,56

KAYNAK : DPT

AÇIKLAMA : 1975, 1976, 1977, 1978, 1979 yıllarındaki mevcut yabancı sermaye, kararnamelere göre yabancı sermaye miktarıdır.

3. Şirket Sayısındaki Gelişim

Türkiye'de 1975-1982 yılları arasında 6224 sayılı Kanun kapsamında faaliyette bulunan şirketlerin durumu Tablo III.2'de verilmiştir. 1975 yılında 109 olan şirket sayısı, 1977-1979 yılları arasında 100'ün altına düşmüş, 1980 yılından itibaren hızla yükselerek 1982 yılının Haziran ayı itibariyle 146'ya ulaşmıştır. 1980 yılından sonraki hızlı gelişmede, şüphesiz 24 Ocak Kararları ile yabancı sermayeye getirilen olumlu ortamın etkisi büyük olmuştur.

1980 yılından sonra mevcut yabancı sermaye miktarı ile birlikte ilgili şirketlerin toplam sermayeleride hızla yükselmiştir. 1980 yılında 9.642 milyon TL. olan mevcut yabancı sermaye miktarı 1982'de (Haziran) yüzde 322 oranında artarak 31.035 milyon TL.'na ulaşmıştır. İlgili şirketlerin toplam sermayesi de 1980 yılına göre yüzde 41 oranında gelişerek 69.841 milyon TL.'na yükselmiştir. Toplam yabancı sermayedeki bu gelişmeye paralel olarak 1980 yılından sonra toplam sermaye içindeki yabancı sermaye payında da önemli sayılabilecek bir artış gözlenmiştir. 1980 yılında yüzde 34.0 olan toplam sermaye içindeki yabancı sermaye payı 1982'de (Haziran) yüzde 44.4'e ulaşmıştır.

Bu gelişmelerde açık bir şekilde göstermektedir ki, Türkiye'de yabancı sermayeye güven verici bir ortam sağlandığında, etkin ve sonuç alan bürokrasinin de yardımiyle mevcut mevzuatta hiçbir önemli değişiklik yapmadan yabancı sermayeyi ülkeye çekmek mümkün olabilmektedir.

II. 6224 SAYILI KANUNDAN YARARLANAN ŞİRKETLERİN SEKTÖREL DAĞILIMI

Türkiye'de 1982 Haziran ayı itibariyle 146 adet yabancı sermayeli şirketin faaliyette bulunmasına izin verilmiştir. Bu şirketlerin ayrıntılı bir dökümü Tablo III.3'de verilmiştir.

Faaliyetine izin verilen 146 şirketten 120'si imalat sanayii, 22'si hizmetler, 3'ü tarım ve 1'de madencilik sektöründedir.

İmalat sanayi sektöründe en fazla şirket kimya sanayiindedir. Yabancı sermayeli şirketlerin en az rağbet ettikleri sektörler ise çimento ve gübre sanayileridir. Aşağıda, Türkiye'deki

yabancı sermayeli şirketlerin imalat sanayi alt dallarına göre dökümü verilmiştir:

Kimya	22
Elektrik - Elektronik	16
Gıda - İçki	11
Dokuma - Giyim	8
Taşıt Araçları İmalatı	8
Madeni Eşya	8
Demir - Çelik	6
Makina İmalat	6
Taşıt Araçları Yan Sanayii	4
Orman Ürünleri	4
Lastik	4
Pişmiş Kil. Ger. Sanayii	4
Kâğıt	3
Plastik	3
Demirdışı Metaller	2
Cam	2
Çimento	1
Gübre	1
Diğer	5

1982 Haziran ayı itibariyle Türkiye'de faaliyetine izin verilmiş olan yabancı sermayeli şirketlerin toplam sermayeleri 89.841 milyon TL.'dır. Bu sermayenin 31.035 milyon TL.'sı mevcut yabancı sermayedir. Toplam sermaye içinde yabancı sermaye oranı ise yüzde 44.43'tür. Türkiye'de yabancı sermayenin en fazla rağbet ettiği sektör imalat sanayiidir. Toplam yabancı sermaye içinde bu sektörün payı yüzde 74.48'dir(7). İmalat sanayiini yüzde 22.45 oranı ile hizmet sektörü izlemektedir. Tarım sektörünün toplam yabancı sermaye içindeki payı yüzde 2.67, madencilik sektörünün payı ise ancak yüzde 0.38'dir.

İmalat sanayiindeki 23.117 milyon TL.'lık yabancı sermaye içinde;

Kimya	4.298 milyon TL.	(% 13,84)
Gıda - İçki	3.880 milyon TL.	(% 12,50)
Dokuma - Giyim	3.195 milyon TL.	(% 10,29)

(7) 1977 yılında bu oran bir çalışmaya göre yüzde 88.33'tür. Bkz. Uras, a.g.e., s. 144.

Elektrik, Elektronik	2.124 milyon TL.	(% 6,84)
Demir - Çelik	1.734 milyon TL.	(% 5,58)
Taşıt Araçları İmalat	1.549 milyon TL.	(% 4,99)
Taşıt Araçları Yan Sanayii	1.023 milyon TL.	(% 3,29)
Lastik	982 milyon TL.	(% 3,16)

ile ilk sıralarda yer almaktadır.

Hizmetler sektöründeki 6.970 milyon TL.'lık yabancı sermaye içinde;

Deniz Taşımacılığı	2.952 milyon TL.	(% 9,51)
Bankacılık	2.335 milyon TL.	(% 7,52)
Turizm	1.241 milyon TL.	(% 3,99)
Kara Taşımacılığı	371 milyon TL.	(% 1,19)

ile yer almaktadır.

Yabancı sermayeli kuruluşların toplam sermayesi içindeki yabancı sermaye payı ortalama yüzde 44.43'tür[8]. Toplam sermaye içindeki yabancı sermaye payı bakımından Türkiye'de faaliyette bulunan şirketlerin sektör ve alt sektörlere göre durumları aşağıda sıralanmıştır.

Maden	% 100
Turizm	% 76,84
Kimya	% 75,91
Lastik	% 57,71
Kara Taşımacılığı	% 56,13
Gıda - İçki	% 54,15
Kâğıt	% 50,80
Deniz Taşımacılığı	% 50,00
Tarım	% 49,52
Plastik	% 48,85
Gübre	% 47,25
Dokuma - Giyim	% 46,96
Makine - İmalat	% 45,97
Elektrik - Elektronik	% 44,63
Bankacılık	% 44,53
Pişmiş Kilden Gereçler	% 40,42

(8) 1977 yılında bu oran, bir çalışmaya göre yüzde 39.21'dir. Bkz. Uras, a.g.e., s. 147.

Orman Ürünleri	% 38,10
Taşıt Araçları İmalat	% 34,84
Çimento	% 34,14
Madeni Eşya	% 28,61
Demir - Çelik	% 23,62
Demir Dışı Metaller	% 13,88
Cam	% 10,63

Bu duruma göre Türkiye'de maden sektöründe faaliyette bulunan ve 6224 kapsamında olan tek şirketin sermayesinin tamamı yabancıdır. Bunun dışında yabancı sermayenin toplam sermaye içindeki payının yüzde 50'den fazla olduğu sektörler, turizm, kimya, lastik, kara taşımacılığı, gıda-içki, kâğıt ve deniz taşımacılığıdır.

Türkiye'de 1982 Haziran ayı itibariyle faaliyette bulunan yabancı sermayeli kuruluşlarda yabancı sermayenin dağılımı ise şöyledir:

% 10 ve daha az yabancı sermaye payı olan kuruluşlar	10	Adet
% 11-25 yabancı sermaye payı olan kuruluşlar	10	»
% 26-50 » » » » »	76	»
% 51-75 » » » » »	26	»
% 76-99 » » » » »	9	»
% 100 yabancı sermayeli kuruluşlar	15	»

Bu durumda, 146 yabancı sermayeli kuruluştan toplam sermayedeki yabancı ortak payı yüzde 50 ve altında, 50'de ise yabancı ortak payı yüzde 50'nin üzerindedir. Bu durum, Türkiye'de 6224 sayılı Kanun kapsamında faaliyette bulunan 146 yabancı sermayeli şirketten yarısından çoğunun, kabaca üçte ikisinin sermayesine katılan yabancı ortak payının yüzde 50'nin altında olduğunu göstermektedir. 1977 yılında 99 yabancı sermayeli kuruluştan ancak 46'da yabancı sermaye payı yüzde 50'nin altında bulunuyor idi[9]. Türkiye'de 1977'den buyana yabancı sermayeli şirket sayısında önemli bir artış olmakla birlikte bu şirketlerde sermaye hakimiyeti bakımından yabancıların etkinlikleri aynı ölçüde artmamıştır. 6224 sayılı Kanun kapsamındaki şirketlerin 31/12/1982 tarihi itiabriyle ortaklık yapıları Tablo : III.4'de verilmiştir.

---

(9) Uras, a.g.e., s. 150.

TABLO : III.4

6224 SAYILI KANUN KAPSAMINDAKİ ŞİRKETLERİN

ORTAKLIK YAPILARI (31/12/1982)

Yabancı Ortak Payı	Firma Sayısına Göre		Toplam Sermayeye Göre	
	Firma Sayısı	Dağılımı (%)	Sermaye (Milyar TL.)	Dağılımı (%)
% 95 ve yukarı	19	11	7,3	7
% 95'den az % 50'den fazla	34	20	14,0	14
% 50 ve daha az	117	69	78,9	79
Toplam	170	100	100,2	100

KAYNAK : DPT

Türkiye'de 1982 Haziran ayı itibariyle 6224 sayılı Kanun kapsamında yüzde 100 yabancı sermayeli kuruluşlar ve sermayeleri şöyledir:

	Sektör	Sermaye (Milyon TL.)	Menşe Ülke
American Express İst. Türkiye Merkez Şubesi	Bankacılık	479,60	ABD
B.C.C.I. İst. Türkiye Merkez Şubesi	Bankacılık	670,50	Lüxemburg
Banko Di Roma İst. Türkiye Merkez Şubesi	Bankacılık	10,00	İtalya
Bank Mellat	Bankacılık	279,80	İran
Bayer Tarım İlaçları Sanayii Ltd. Şti.	Kimya (İlaç)	271,60	B. Almanya
Bayer Türk Kimya Sanayii Ltd. Şti.	Kimya (İlaç)	132,00	B. Almanya
Citibank İstanbul Türkiye Merkez Şubesi	Bankacılık	803,00	ABD
Kervansaray A.Ş.	Turizm	14,50	İngiltere
Magnesit A.Ş.	Maden	120,00	B. Almanya
Pepsi-Cola Mamulleri Ltd. Şti.	Gıda-İçki	1,13	ABD
Prifezer İlaçları A.Ş.	Kimya (İlaç)	250,00	ABD
Roche Mustahzarları San. Ltd. Şti.	Kimya (İlaç)	900,00	İsviçre
ITT Sheraton International Inc-(İstanbul Şubesi)	Turizm	0,67	ABD
The Coca-Cola Export Corporation	Gıda-İçki	76,00	ABD
Wyeth Laboratuarları A.Ş.	Kimya (İlaç)	14,00	ABD

Türkiye'de yüzde 100 yabancı sermaye ile faaliyet gösteren 15 kuruluşun 5'i bankacılık, 5'i ise ilaç sektöründedir.

TABLO : III.5

6224 SAYILI KANUNA GÖRE TÜRKİYE'DE ŞUBE AÇMASINA İZİN VERİLEN YABANCI BANKALAR (31/12/1982)

Banka Adı	İzin Kararnamesi	Faaliyete Geçtiği Yıl	31.12.1982 İtibariyle Fiilen Getirilen Yabancı Sermayenin Miktarı (US $)	Cinsi	TL. Karşılığı
CITIBANK N.A. (A.B.D.)	2.5.1980/8-808 R.G: 5.5.1980/16982	1980	2.000.000,— 7.910.908,—	Döviz GTB	241.550.000,— 1.132.824.400,—
American Express Int. Banking Corp. (A.B.D.)	21.11.1980/8-1996 R.G: 13.12.1980/17189	1981	2.000.000,— 6.377.363,—	Döviz GTB	264.550.000,— 889.001.268,—
BCCI/LUXEMBURG	21.11.1980/8-1967 R.G: 18.12.1980/17194	1981	6.297.862,—	GTB	670.517.899,—
Bank Mellat/İRAN	5.2.1981/8-2406 R.G: 17.3.1981/17292	1981	3.600.000,—	Döviz	449.110.000,—
Kıbrıs Türk Bankası Ltd./KIBRIS	31.8.1981/8-3600 R.G: 21.12.1981/17551	—	Henüz Faaliyete Geçmemiştir.		
Habip Bank Ltd. PAKISTAN	19.3.1982/8-4456 R.G: 2.4.1982/17653	1982	1.500.000,—	Döviz	264.125.000,—
Middle East Bank. Ltd./B A E	25.10.1982/8-5519 R.G: 7.12.1982/17891	—	Henüz Faaliyete Geçmemiştir.		
T O P L A M			29.686.133,—		3.911.678.567,—

KAYNAK : DPT

Yukarıda adı geçen 4 banka dahil olmak üzere Türkiye'de 6224 sayılı Kanun kapsamında şube açmasına izin verilen yabancı bankalar Tablo : III.5'te verilmiştir. 15 kuruluştan geriye kalan beş kuruluştan ikisi alkolsüz içki hammaddesi üretmekte (şişeleme faaliyetleri yan kuruluşlarca yürütülmektedir), biri dışardaki ana kuruluşa maden ihraç etmekte, diğer iki kuruluş ise turizm sektöründe faaliyet göstermektedir. Bankacılık sektöründeki beş bankanın toplam sermayesi 2.242,90 milyon TL.'dır. Tamamı yabancı sermayeli 15 şirketin sermaye toplamları 4.022,80 milyon TL.'dır. Bu rakam, toplam yabancı sermaye içinde ancak yüzde 5.76 oranında bir yer tutmaktadır. Dolayısiyle, adı geçen ve tamamı yabancı sermayeli olan 15 kuruluşun Türkiye'ye getirdiği toplam sermaye gerçekten çok sınırlıdır.

Türkiye'de 1982 Haziran itibariyle sermayeleri 1 milyar TL.'nın üzerinde 19 yabancı sermayeli kuruluş 6224 sayılı Kanun kapsamında faaliyette bulunmaktadır. Bu kuruluşlar şunlardır:

	(Milyon TL.) Sermaye	Payı Y.Ortak	Menşe Ülke
Ankara Türkiye-Libya Ortak Tarım, Hayvancılık A.Ş.	1.476,00	50	Libya
Asil Çelik San. ve Tic. A.Ş.	4.000,00	10	IFC
Bakırsan Bakır Sanayii Mamulleri ve Tic. A.Ş.	1.000,00	25	İKB
Ciba-Geigy İlaç ve Kimya Ürünleri San. ve Tic. A.Ş.	1.259,00	75	İsviçre
Çukurova Çelik Endüstrisi A.Ş.	2.000,00	49	İsviçre
Çukurova Sanayi İşletmeleri A.Ş.	4.700,00	49	İsviçre
Demirer Kablo Tesis. San. ve Tic. A.Ş.	1.000,00	40	ABD
Eternit Sanayii A.Ş.	1.200,00	30	İsviçre

İstanbul Segman Sanayii ve Ticaret A.Ş.	1.860,00	30	Karma
Nasaş Aliminyum San. ve Tic. A.Ş.	1.000,00	2,77	IFC
Orient Memba Suları Meşrubat San. İhracat ve T.A.Ş.	1.200,00	49	İsviçre
Tofaş Türk Otomobil Fabrikaları A.Ş.	1.350,00	41,5	İtalya
Trakya Cam Sanayii ve Ticaret A.Ş.	1.800,00	10	IFC
Türk Tuborg Bira ve Malt San. A.Ş.	1.235,00	55	Danimarka
Türkiye Sınai Kalkınma Bankası A.Ş.	3.000,00	3,07	Karma
Türkiye-Libya Ortak Deniz Nakliyatı A.Ş.	5.904,00	80	Libya
Turyağ Türkiye Yağ Sanayii A.Ş.	1.800,00	58,13	B. Almanya
Unilever İş Tic. ve San. Ltd. Şti.	1.000,00	65	Hollanda
Wat Elektromekanik Cihazlar ve Motor San. A.Ş.	1.000,00	49	İsviçre

Yukarıda adı geçen 19 kuruluşun toplam sermayeleri 36,784 milyon TL.'dır. 1982 Haziran ayı itibariyle 146 yabancı sermayeli kuruluşun toplam sermayeleri içinde bu teşebbüslerin payı yüzde 52,7'dir. Türkiye'de yabancı sermayeli kuruluşların toplam sermayelerinin yarısından fazlası, sermayeleri bir milyarın üzerinde olan 19 kuruluşa aittir. Bu kuruluşlar arasında IFC (International Finance Corporation) kredisinden yararlanabilmek için IFC ortaklığını kabul eden üç teşebbüste bulunmaktadır.

Türkiye'de 1982 Haziran ayı itibariyle faaliyette bulunan irili ufaklı 146 yabancı sermayeli şirket arasında toplam sermayeleri bir milyarın üzerinde olan 19 adedinden Asil Çelik (% 10), Nasaş (% 2,77), Trakya Cam (% 10), Türkiye Sınai Kalkınma Bankası (% 3,07) dışında kalan 15'de yabancı ortak payı yüzde 25 ile 65 arasında değişmektedir. Bu durumda kabaca göstermektedir ki, Türkiye'ye 6224 sayılı Kanun kapsamında

gelen yabancı sermaye, büyük ölçekli şirketleri tercih etmektedir.

6224 sayılı Kanun kapsamında 1982 Haziran ayı itibariyle Türkiye'de faaliyette bulunan 146 yabancı sermayeli şirketten 44'nün sermayesi 100-51 milyon TL. arasında, 36'nın sermayesi ise 50 milyon TL. ve daha az miktardadır. 19 kuruluşun toplam sermayesi ise 10 milyon TL.'dan daha azdır.

III. 6224 SAYILI KANUNDAN YARARLANAN ŞİRKETLERİN ÜLKELERE GÖRE DAĞILIMI

6224 sayılı Kanuna göre Türkiye'de faaliyette bulunan 146 kuruluş içinde ilk sırayı 32 şirket ile İsviçre almaktadır. Bu ülkeyi 31 şirketle Batı Almanya, 21 şirketle ABD takip etmektedir. Bu üç ülkenin dışında kalan ve Türkiye'de faaliyette bulunan şirketlerle ortaklık ilişkisi bulunan 19 ülkenin ortak oldukları şirket sayısı 1 ile 6 arasında değişmektedir. Karma nitelikte 6 kuruluş vardır. İslam Kalkınma Bankası[10] ile IFC'nin ortak oldukları şirket sayısı sırasiyle 3 ve 5'tir. Durum, Tablo III.7'den izlenebilir[11].

İsviçre'nin ortak olduğu kuruluşların Türkiye'deki toplam yabancı sermaye içindeki payları yüzde 35,13'dür. Bu oran ile İsviçre, Türkiye'deki toplam yabancı sermaye içindeki payı bakımından ilk sırada yer almaktadır. Bu ülkeyi yüzde 15,35'lik pay ile Batı Almanya, yüzde 11,65'lik pay ile de ABD izlemektedir. Adı geçen üç ülkenin Türkiye'de ortak oldukları kuruluş sayısı 84'tür. Diğer bir deyişle Türkiye'de yabancı sermayeli toplam şirketlerin yüzde 58'ne bu üç ülkenin katkısı vardır. İsviçre, Batı Almanya ve ABD'nin Türkiye'deki toplam yabancı sermaye içindeki payları yüzde 62'dir. Libya hariç, diğer ülkelerin toplam yabancı sermaye içindeki payları ise yüzde 0.01 ile 4.05 arasında değişmektedir.

---

(10) İslam Kalkınma Bankası ve Türkiye ile ilişkiler konusunda bkz. S. Rıdvan Karluk, «İslam Kalkınma Bankası ile Türkiye Arasındaki İlişkilere Genel Bir Bakış», **İstanbul Sanayi Odası Dergisi**, 15 Haziran 1982. Konu ile ilgili olarak ayrıca bkz. «İslam Kalkınma Bankası: Son Beş Yıllık Faaliyetleri», **İstanbul Ticaret**, 27/5/1982.

(11) Bu çalışma Kasım 1982'de tamamlanmış, basımı gecikince, 1982 yılı sonu itibariyle verilere çalışmada yer verme imkânı doğmuştur. Bu sebeple, bazı tablolardaki veriler basım esnasında 1982 yılı sonu itibariyle yeniden düzenlenmiştir. Metindeki açıklamalar ise Haziran 1982'deki durumu yansıtmaktadır.

TABLO : III.6

6224 SAYILI KANUNA GÖRE TÜRKİYE'DE FAALİYETTE BULUNAN ŞİRKETLERİN SEKTÖREL DAĞILIMI (31.12.1982)

(Milyon TL.)

SEKTÖRLER	Şirket Sayısı	Mevcut Yabancı Sermaye	Toplam Sermaye İçindeki Payı (%)	Yab. İlgili Şirketlerin Toplam Sermayesi	Top. Serm. İçindeki Yab. Serm. Payı (%)
İMALAT SANAYİİ :					
Gıda-İçki Sanayii	15	5.164	11.79	9.577	53.92
Dokuma Giyim Sanayii	11	3.762	8.59	8.280	45.42
Orman Ürünleri Sanayii	4	572	1.30	1.500	38.10
Kâğıt Sanayii	5	1.689	3.85	3.591	47.04
Lastik Sanayii	4	982	2.24	1.701	57.71
Plastik Sanayii	3	304	0.69	650	46.76
Kimya Sanayii	23	5.327	12.16	6.885	77.37
Gübre Sanayii	1	279	0.63	590	47.25
Çimento Sanayii	1	360	0.82	1.200	30.00
Pişmiş Kil ve Çimentodan Gereçler Sanayii	4	620	1.41	1.460	42.47
Cam Sanayii	2	377	0.86	3.850	9.80
Demir-Çelik Sanayii	7	1.834	4.18	7.615	24.08
Demirdışı Metaller San.	3	341	0.77	2.450	13.90
Madeni Eşya Sanayii	8	400	0.91	1.396	28.61
Makina İmalat Sanayii	10	1.349	3.08	4.483	30.09
Elektrik-Elektronik Sanayi	8	2.731	6.23	6.265	43.49
Otomotiv	15	5.173	11.85	13.980	43.56
Diğer	5	397	0.90	828	47.95
İMALAT TOPLAMI	139	31.661	72.54	76.301	41.50
TARIM	3	1.018	2.32	2.051	49.63
MADEN	1	300	0.68	300	100.00
HİZMETLER SEKTÖRÜ:					
Turizm	11	1.899	4.34	2.553	74.24
Bankacılık	7	4.026	9.19	9.842	40.90
Kara Taşımacılığı	4	778	1.77	1.173	66.35
Deniz Taşımacılığı	1	3.698	8.44	7.396	50.00
Diğer	4	267	0.60	574	46.51
HİZMETLER TOPLAMI	27	10.668	24.36	21.543	49.52
GENEL TOPLAM	170	43.646	100.000	100.196	43.56

KAYNAK : DPT

TABLO : III.7

6224 SAYILI KANUNA GÖRE TÜRKİYE'DE FAALİYETTE BULUNAN ŞİRKETLERİN ÜLKELERE GÖRE DAĞILIMI

(31.12.1982) (Milyon TL.)

Ülkeler	Firma Sayısı	Mevcut Yabancı Sermaye	Toplam Yab. Sermaye İçindeki Payı (%)	İlgili Şirketlerin Top. Sermayesi	Top. Sermaye İçindeki Yabancı Sermaye Payı (%)
A B D	25	6400	14.61	10568	60.56
Avusturya	3	116	0.26	261	44.54
B. Almanya	37	8275	18.96	16974	48.75
Bahreyn	1	490	1.11	613	80.00
Belçika	2	116	0.26	174	67.04
Danimarka	4	744	1.69	1475	50.42
Finlandiya	1	29	0.06	56	51.00
Fransa	6	1127	2.57	2740	41.12
Hollanda	6	1231	2.81	2101	58.58
İKB	6	697	1.59	2550	27.33
IFC	5	815	1.80	8904	9.15
İngiltere	5	681	1.55	1689	40.32
İran	2	285	0.65	290	98.44
İsveç	2	6	0.01	70	7.85
İsviçre	37	12235	28.03	24581	49.77
İtalya	5	789	1.89	1825	43.23
Japonya	2	19	0.04	60	31.66
Kanada	1	31	0.07	100	31.00
Karma	8	2237	5.10	10761	20.78
Kuveyt	1	279	0.63	590	47.25
Libya	2	4623	10.55	9245	50.00
Lübnan	2	615	1.40	1516	38.05
Luxemburg	2	845	1.92	1471	57.42
Pakistan	1	264	0.60	264	100.00
Panama	2	214	0.48	420	51.00
Suudi Arabistan	1	360	0.82	400	90.00
Yugoslavya	1	125	0.28	400	31.25
GENEL TOPLAM	170	43646	100.00	100196	43.56

KAYNAK : DPT

Bu durum, kaba çizgileri ile Türkiye'de yabancı sermaye katkısıyla faaliyette bulunan şirketlerin yarısından fazlasının İsviçre, Batı Almanya ve ABD'nin hakimiyetinde bulunduğu ve bu üç ülkenin toplam yabancı sermayenin yüzde 62 gibi oldukca önemli bir kısmına sahip olduklarını ortaya koymaktadır. Ayrıca adı geçen ülkelerin ortak oldukları şirketlerin toplam sermayeleri içinde yabancı sermaye payları da yüzde 50'nin üzerinde bulunmaktadır.

Türkiye'nin yabancı sermaye bakımından bağımlı bulunduğu ülkelerle olan dış ticaret ilişkilerinde de ayni durum gözlenmektedir. Türkiye'deki yabancı sermaye büyük ölçüde Türkiye'nin önemli dış ticaret partnerlerinden kaynaklanmaktadır. Aşağıdaki tabloda bu ilişki ortaya konmaya çalışılmıştır.

TABLO : III.8
TÜRKİYE'YE ÖNEMLİ ÖLÇÜDE YABANCI SERMAYE İHRAÇ EDEN BATI AVRUPA ÜLKELERİNİN DIŞ TİCARETİMİZDEKİ PAYLARI

	Topl. İtha-(*) lat İçin-deki Payı (%)	Topl. İhra-(*) cat İçin-deki Payı (%)	Topl. Yab. Ser. İçin-deki Payı (%)	Yabancı Ser. Şirket Sayısı
İsviçre	5,97	5,61	35,13	32
Almanya	10,52	13,68	15,35	31
ABD	6,60	5,70	11,65	21
İtalya	4,16	5,23	2,25	5
Hollanda	1,86	2,04	2,98	6
İngiltere	4,85	3,15	1,60	5
Fransa	4,49	4,59	1,80	6
Danimarka	0,33	0,14	2,30	4

KAYNAK : Ticaret Bakanlığı
(*) 1981 yılı verileridir.

IV. 6224 SAYILI KANUN KAPSAMINDAKİ ŞİRKETLERİN TRANSFERLERİ

Tablo III.9'da Türkiye'de 6224 sayılı Kanun kapsamında faaliyette bulunan şirketlerin yıllar itibariyle transferleri verilmiştir. 1964-1981 yılları arasındaki 18 yıl içinde yabancı sermayeli

şirketler ülke dışına toplam 3.152,82 milyon TL. veya 118,94 milyon ABD doları kâr transferinde bulunmuşlardır. Ayni dönemde gayri maddi hak olarak transfer edilen miktar ise şöyledir: 740,31 milyon TL. veya 26,39 milyon dolar. İncelenen dönemde toplam olarak dışarıya 3.893,2 milyon TL. veya 143,33 milyon dolar transfer edilmiştir.

Gayri maddi hak transferi, yabancı sermaye ye sahip olmayan şirketler tarafından da gerçekleştirildiği için burada önemli olan kâr transferleridir. 1964-1981 döneminde yurt dışına transfer edilen 143,33 milyon doların yüzde 83'ü kâr transferidir. Aslında bu miktar, incelenen dönemde Türkiye'ye gelen yabancı sermaye miktarına göre çok önemli bir rakam değildir.

TABLO : III.9

TÜRKİYE'DE 6224 SAYILI KAPSAMINDA FAALİYETTE BULUNAN FİRMALARIN TRANSFERLERİ

	KÂR		GAYRİ MADDİ HAK		TOPLAM	
YILLAR	Milyon TL.	Milyon $	Milyon TL.	Milyon $	Milyon TL.	Milyon $
1964	17,63	1,94	0,57	0,06	18,2	2,00
1965	32,56	3,59	2,74	0,30	35,3	3,89
1966	457,25	5,20	9,23	1,02	56,5	6,22
1967	53,49	5,90	3,10	0,34	56,6	5,24
1968	68,61	7,76	13,93	1,53	82,5	9,09
1969	64,34	6,98	9,51	1,05	73,9	8,03
1970	71,09	7,72	5,69	0,60	76,8	8,32
1971	63,45	4,44	18,36	1,28	81,8	5,72
1972	95,40	6,67	26,68	1,87	122,1	8,54
1973	116,89	8,19	22,44	1,57	139,3	9,76
1974	129,47	9,16	32,27	2,28	161,7	11,44
1975	152,29	9,95	45,76	3,00	198,1	12,95
1976	196,20	12,21	28,73	1,79	224,9	14,00
1977	46,78	2,55	30,01	1,72	76,8	4,27
1978	145,73	5,72	68,22	2,78	214,0	8,50
1979	68,08	2,13	33,50	1,18	101,6	3,31
1980	825,80	10,16	112,21	1,54	938,0	11,70
1981	957,29	8,67	277,88	2,48	1.235,1	9,35
TOPL.	3.152,89	118,94	740,31	26,39	3.893,2	143,33

KAYNAK : DPT

V. 24 OCAK 1980 TARİHİNDEN SONRA 6224 SAYILI KANUNA GÖRE TÜRKİYE'YE GELMESİNE İZİN VERİLEN YABANCI SERMAYE

24 Ocak Kararları ile Türkiye'de yabancı sermayeye yönelik yaklaşım büyük ölçüde değişmiş, 6224 sayılı Kanunun etkinliğini arttırmak amacıyla 8/168 sayılı Yabancı Sermaye Çerçeve Kararnamesi çıkarılmıştır[12]. Daha önce çeşitli kamu kuruluşları tarafından yürütülen hizmetler bir araya toplanmak amacıyle Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığına bağlı Yabancı Sermaye Dairesi faaliyete geçmiştir. Böylece, yabancı sermaye konusunda çok süratli karar alınarak hemen uygulamaya geçilebilmiş ve bunun sonucunda TABLO III.10 - III.14'de görüldüğü gibi Türkiye'ye gelmesine izin verilen yabancı sermaye miktarında önemli artışlar olmuştur.

24 Ocak Kararlarının ilk uygulama yılı olan 1980'de, 6224 sayılı Kanun kapsamındaki 48 şirket için 97 milyon dolarlık yabancı sermaye girişine izin verilmiştir. Bunun yaklaşık üçte birini oluşturan (% 35) 34,6 milyon dolarlık kısmının garantisiz ticari borçlardan karşılanması kabul edilmiştir. Yapılmasına izin verilen yatırımların 25 milyonu tevsi, 47 milyonu yeni yatırımdır. Sermaye artışı ise 25 milyon ABD dolarıdır. İzin verilen 97 milyon dolarlık yatırımın yüzde 49'nu yeni yatırımlar oluşturmaktadır. 1980 yılında Türkiye'ye gelmesine izin verilen yabancı sermayenin yüzde 91'i imalat sanayiine yönelik bulunmaktadır.

1980'de Türkiye'de faaliyetlerine izin verilen 48 yabancı sermayeli şirket arasında 12 kuruluş ile Batı Almanya kökenli olanlar birinci sırada gelmektedir. 12 kuruluş için izin verilen yabancı sermaye miktarı 30 milyon ABD dolarıdır. Bunun yüzde 57'nin garantisiz ticari borçlardan karşılanması kabul edilmiştir. Almanya'yı, ülkeye getirilecek yabancı sermaye açısından ikinci sırada Fransa izlemektedir. Fransız kökenli 3 şirkete, 1980 yılı içinde 20 milyon dolarlık yabancı sermaye getirmelerine izin verilmiştir. Bu miktarın garantisiz ticari borçlardan karşılanan kısmı sıfır olup, tamamına yakını yeni yatırım şeklindedir. ABD

(12) Kararnamenin İngilizce çevirisi EK'te verilmiştir.

TABLO : III.10

1980 YILINDA 6224 SAYILI KANUNA GÖRE TÜRKİYE'YE GELMESİNE İZİN VERİLEN YABANCI SERMAYE : SEKTÖREL DAĞILIM (Milyon $)

SEKTÖRLER	FİRMA ADEDİ	İZ. VERİLEN YAB. SERM.	GTB'den KARŞILANAN MİKTAR	GTB'den KARŞILANAN TEVSİ	YATIRIM NEVİ YENİ	YATIRIM NEVİ SER. ARTIŞI	YATIRIM NEVİ PÖRTFÖY
İMALAT SANAYİİ							
ELEKTRİK-ELEKTRONİK	9	33,99	0,52	8,67	24,87	0,52	0,00
MAKİNA İMALAT SAN.	3	4,18	4,18	1,46	2,72	0,00	0,00
T. ARAÇ. YAN SAN.	5	8,52	0,00	0,04	3,48	0,00	0,00
MADENİ EŞYA SAN.	2	0,80	0,00	0,56	0,00	0,24	0,00
PİŞ. KİL. ÇİM. GER. SAN.	2	1,05	0,00	0,00	1,05	0,00	0,00
DEMİRDIŞI METALLER	1	0,23	0,00	0,00	0,23	0,00	0,00
DOKUMA-GİYİM	1	4,60	0,00	4,60	0,00	0,00	0,00
T. ARAÇ. İMALAT SAN.	5	3,14	2,82	0,00	0,00	3,14	0,00
LASTİK	1	3,60	3,60	3,60	0,00	0,00	0,00
GIDA-İÇKİ	5	15,91	9,49	5,89	0,00	10,02	0,00
ORMAN ÜRÜNLERİ	1	2,04	0,00	0,00	2,04	0,00	0,00
DEMİR-ÇELİK	1	0,20	0,00	0,00	0,00	0,20	0,00
KİMYA	4	8,48	7,89	0,00	0,00	8,48	0,00
ÇİMENTO	1	0,81	0,00	0,00	0,00	0,81	0,00
DİĞER	1	0,10	0,10	0,00	0,00	0,10	0,00
CAM	1	1,11	0,00	0,00	0,00	1,11	0,00
İMALAT TOPLAMI	43	88,76	28,60	24,82	39,32	24,62	0,00
HİZMETLER SEKTÖRÜ							
BANKACILIK	4	8,00	6,00	0,00	8,00	0,00	0,00
DİĞER	1	0,24	0,00	0,00	0,00	0,24	0,00
HİZMETLER TOPLAMI	5	8,24	6,00	0,00	8,00	0,24	0,00
GENEL TOPLAM	48	97,00	34,60	24,82	47,32	24,86	0,00

KAYNAK : DPT

TABLO : III.11

1980 YILINDA 6224 SAYILI KANUNA GÖRE TÜRKİYE'YE GELMESİNE İZİN VERİLEN YABANCI SERMAYE : ÜLKE DAĞILIMI (Milyon $)

ÜLKELER	GTB'den						
					YATIRIM NEVİ		
	FİRMA ADEDİ	İZ. VERİLEN YAB. SERM.	KARŞILANAN MİKTAR	TEVSİ	YENİ	SER. ARTIŞI	PORTFÖY
A.B.D.	7	10,09	2,63	0,00	7,46	2,63	0,00
B. ALMANYA	12	30,08	16,76	5,23	10,57	14,28	0,00
BELÇİKA	1	1,46	1,46	1,46	0,00	0,00	0,00
DANİMARKA	3	6,72	0,00	5,89	0,00	0,83	0,00
FRANSA	3	20,32	0,00	0,64	19,36	0,32	0,00
HOLLANDA	5	5,59	1,66	3,40	0,00	2,19	0,00
IFC	3	1,92	0,00	0,00	0,61	1,31	0,00
İKB	2	3,04	0,00	0,00	3,04	0,00	0,00
İNGİLTERE	2	5,66	1,06	4,60	0,00	1,06	0,00
İSVEÇ	1	0,05	0,00	0,00	0,05	0,00	0,00
İSVİÇRE	2	2,24	1,43	0,00	0,00	2,24	0,00
İTALYA	3	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
KARMA	3	3,83	3,60	3,60	0,23	0,00	0,00
LÜXEMBURG	1	6,00	6,00	0,00	6,00	0,00	0,00
GENEL TOPLAM	48	97,00	34,60	24,82	47,32	24,86	0,00

KAYNAK : DPT

kökenli 7 şirketin 10 milyon dolarlık sermaye getirmelerine izin verilmiş, bunun 2,5 milyonluk kısmının garantisiz ticari borçlardan karşılanması kabul edilmiştir. Yapılacak yatırımın yüzde 74'ü yeni yatırım şeklindedir. Ülkelerle ilgili gelişmeler Tablo III.9'da verilmiştir.

1981, Türkiye'de 24 Ocak Kararlarının uygulamaya konulması ve sonuçlarının alınmasının birinci yılıdır. Bu sebeple 1981, bir önceki yıla göre Türkiye'de yabancı sermaye konusundaki gelişmelerin daha olumlu geçtiği bir yıl olmuştur. 1981'de 112 şirket, 337,51 milyon dolarlık sermaye getirmek için izin almıştır. En fazla ilgi, kimya-sanayiine ve daha sonra da gıda-içki sanayiine gösterilmiştir. Elektrik ve elektronik sanayiine yatırım yapmak amacıyla 8, demir-çelik sanayiine yatırım yapmak için ise 6 şirket izin almıştır.

Bu yılda, imalat sanayii dışında bankacılık sektöründe 5, turizm sektöründe 7 şirket yabancı sermaye getirmek amacıyla müracatta bulunmuştur. 337,51 milyon dolarlık yabancı sermaye izninin yüzde 73'nü teşkil eden 246,54 milyonu, imalat sanayii sektörü içindir. 1981 yılında en fazla turizm sektörüne yabancı sermaye gelişi için izin verilmiştir: Toplam izinlerin yüzde 12'si oranında 40,47 milyon dolar. Bu sektörü, toplam izinlerin yüzde 11'ni oluşturan 37,18 milyon ile gıda-içki, yüzde 10'nu oluşturan 35,02 milyon ile dokuma-giyim, yüzde 8,6'nı oluşturan 29,06 milyon ile elektrik-elektronik sanayileri izlemiştir.

1981 yılında izin verilen yabancı sermaye açısından dikkati çeken nokta şudur. Bu yılda ülkeye getirilmesine izin verilen 337,51 milyon dolarlık yabancı sermayenin yüzde 89'nun (300 milyon) garantisiz ticari borçların tasfiyesinden karşılanması uygun görülmüştür. Bu durum, ülkeye, verilen izinlerden çok daha az «net» sermaye girişi olduğunu ortaya koymaktadır.

Yabancı sermayenin yüzde 37'nin (123 milyon) yeni yatırım şeklinde olması, tevsii yatırımlar ile birlikte bunun yüzde 52'ye kadar yükselmesi, ülke ekonomisinde yatırım artışı bakımından olumlu bir gelişme olarak değerlendirilebilir.

Tablo III.13'de, 1981 yılında 6224 sayılı Kanuna göre ülkeye gelmesine izin verilen yabancı sermayenin ülkelere göre dağılımı verilmiştir. 1980'den farklı olarak 1981'de en fazla İsviçre kökenli şirketler (34 adet) yatırım yapmak amaciyle izin talep

TABLO : III.12

1981 YILINDA 6224 SAYILI KANUNA GÖRE TÜRKİYE'YE GELMESİNE İZİN VERİLEN YABANCI SERMAYE : SEKTÖREL DAĞILIM (Milyon $)

SEKTÖRLER	FİRMA ADEDİ	İZ. VERİLEN YAB. SERM.	GTB'den KARŞILANAN MİKTAR	YATIRIM NEVİ			
				TEVSİ	YENİ	SER. ARTIŞI	PORTFÖY
İMALAT SANAYİİ							
DOKUMA-GİYİM	7	35,02	33,38	28,40	3,40	0,00	3,22
KİMYA	14	20,28	20,28	5,39	1,78	8,98	4,13
DEMİRDIŞI METALLER	1	2,40	0,00	0,00	2,40	0,00	0,00
PİŞ. KİL. ÇİM. GER. SAN.	5	5,19	4,55	0,08	4,72	0,00	0,38
DEMİR-ÇELİK	6	23,91	23,09	0,73	9,70	0,00	13,48
MADENİ EŞYA	3	3,07	2,52	0,00	1,78	0,00	1,29
ELEKTRİK-ELEKTRONİK	8	29,06	26,05	2,50	7,03	5,07	14,46
ORMAN ÜRÜNLERİ	4	7,67	7,67	3,33	1,26	0,00	3,08
MAKİNA-İMALAT	4	6,80	5,95	0,00	0,85	0,00	5,95
DİĞER	6	9,35	9,02	0,00	3,90	0,00	5,45
GIDA-İÇKİ	11	37,18	36,22	4,78	6,93	10,62	14,85
KAĞIT	5	14,50	14,50	1,12	10,91	0,00	2,47
T. ARAÇ. İMALAT SAN.	5	13,36	11,91	0,00	0,00	6,15	7,21
T. ARAÇ. YAN SAN.	5	6,38	6,38	2,00	1,98	2,40	0,00
LASTİK	1	2,11	2,11	2,11	0,00	0,00	0,00
ÇİMENTO	2	26,80	26,80	0,00	0,00	0,80	26,00
PLASTİK	2	3,46	3,46	0,00	0,00	0,00	3,46
İMALAT TOPLAMI	89	246,54	234,39	50,44	56,64	34,02	105,44
TARIM	1	0,86	0,86	0,00	0,00	0,00	0,86
MADEN	1	0,98	0,00	0,98	0,00	0,00	0,00
HİZMETLER SEKTÖRÜ :							
KARA TAŞIMACILIĞI	3	6,84	0,00	0,00	6,84	0,00	0,00
BANKACILIK	5	33,90	18,24	0,00	11,00	22,90	0,00
DİĞER	6	7,92	6,04	0,00	7,92	0,00	0,00
TURİZM	7	40,47	0,00	40,47	0,00	0,00	0,00
HİZMETLER TOPLAMI	21	89,13	64,75	0,00	66,23	22,90	0,00
GENEL TOPLAM	112	337,51	300,00	51,42	122,87	56,92	106,30

KAYNAK : DPT

TABLO : III.13

1981 YILINDA 6224 SAYILI KANUNA GÖRE TÜRKİYE'YE GELMESİNE İZİN VERİLEN YABANCI SERMAYE : ÜLKE DAĞILIMI (Milyon $)

ÜLKELER	FİRMA ADEDİ	İZ. VERİLEN YAB. SERM.	GTB'den KARŞILANAN MİKTAR	YATIRIM NEVİ			
				TEVSİ	YENİ	SER. ARTIŞI	PORTFÖY
A.B.D.	17	66,97	62,97	0,00	21,38	23,99	21,10
AVUSTURYA	1	0,85	0,00	0,00	0,85	0,00	0,00
B. ALMANYA	29	38,65	28,97	3,76	11,40	16,37	2,12
BAHREYN	1	3,33	0,00	0,00	3,33	0,00	0,00
BELÇİKA	1	0,67	0,00	0,00	0,67	0,00	0,00
DANİMARKA	1	5,29	5,29	0,00	0,00	5,29	0,00
FİNLANDİYA	1	0,47	0,47	0,00	0,47	0,00	0,00
FRANSA	2	2,00	2,00	0,00	1,98	0,02	0,00
HOLLANDA	2	6,66	4,78	4,78	1,88	0,00	0,00
İKB	3	3,29	0,00	0,00	3,29	0,00	0,00
İNGİLTERE	4	3,70	3,70	1,10	1,56	1,04	0,00
İRAN	2	11,11	0,00	0,00	11,11	0,00	0,00
İSPANYA	1	0,55	0,00	0,00	0,55	0,00	0,00
İSVEÇ	1	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
İSVİÇRE	34	171,92	171,92	33,16	59,90	3,87	74,99
İTALYA	3	5,85	5,19	0,00	0,00	5,85	0,00
KANADA	1	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
KARMA	2	1,61	1,12	1,12	0,00	0,49	0,00
KIBRIS	1	1,00	0,00	0,00	1,00	0,00	0,00
LÜBNAN	1	4,90	4,90	0,00	0,00	0,00	4,90
LÜXEMBURG	1	2,33	2,33	0,00	0,00	0,00	2,33
PANAMA	1	0,86	0,86	0,00	0,00	0,00	0,86
SUUDİ ARABİSTAN	1	3,00	3,00	0,00	3,00	0,00	0,00
YUGOSLAVYA	1	2,50	2,50	2,50	0,00	0(00	0,00
GENEL TOPLAM	112	337,51	300,00	51,42	122,87	56,92	106,30

KAYNAK : DPT

etmiştir. Bu ülkeyi 29 şirket ile Batı Almanya, 17 şirket ile de ABD izlemiştir. İsviçre kökenli şirketlere verilen izinler, 171,92 milyon dolardır ve bu miktar toplamın yüzde 51'ne denktir. ABD kökenli şirketlere verilen izinler, toplam izinlerin yüzde 20'si (66,97 milyon dolar), Batı Almanya kökenli şirketlere verilen izimler ise toplamın yüzde 12'sidir. (38,65 milyon dolar). 1981 yılı içinde dikkati çeken nokta, iki İran kökenli bankaya 11,11 milyon dolarlık yabancı sermayeyi ülkeye getirmelerine izin verilmesidir. Diğer taraftan, İsviçre'li şirketlerin 171,92 milyon dolarlık sermayelerinin tamamının garantisiz ticari borçların tasfiyesinden karşılanacak olması da ilginçtir. ABD kökenli 17 şirketin Türkiye'ye getirmelerine izin verilen sermayenin yüzde 94'nün ve Batı Almanya kökenli 29 şirketin getirecekleri 38,65 milyon dolarlık sermayenin yüzde 74'nün garantisiz ticari borçlardan karşılanması, adı geçen üç ülkenin aslında 1981 yılında Türkiye'ye önemli miktarda net sermaye girişi yapmadıklarını ortaya koyması bakımından önemlidir.

1982 Haziran ayı itibariyle 6224 sayılı kanun kapsamında Türkiye'ye gelmesine izin verilen yabancı sermayenin sektörel dağılımı Tablo III.14'de verilmiştir[13] 1982'nin ilk altı ayında Türkiye'de yatırım yapmak için 60 şirkete izin verilmiştir. Bunların 48 adedi imalat sanayiinde, 1'i tarım, 1'i maden ve 10'u da hizmetler sektöründedir. Bu dönem içinde 132,70 milyon dolarlık yabancı sermayenin ülkeye gelmesine izin verilmiştir. Bunun yüzde 61'ni oluşturan 80,34 milyon dolarlık kısmı imalat sanayiindedir. İzin verilen toplam yabancı sermayenin yüzde 60'nı meydana getiren 78,77 milyon dolarlık kısmı garantisiz ticari borçlardan karşılanmıştır. Ülkeye gelmesine izin verilen yabancı sermayenin yüzde 41'nin (54,31 milyon dolar) yeni yatırım, yüzde 36'sı sermaye artışı (46,87 milyon dolar), yüzde 14'ü (17,57 milyon dolar) portföy ve yüzde 11'i ise tevsi yatırım içindir.

1982 yılının ilk altı ayı içinde Türkiye'ye yabancı sermaye getirmesine izin verilen 60 şirket arasında en fazla sayıya Batı Almanya sahiptir. Bu ülkeyi 14 adet ile İsviçre, 6 adet ile de ABD'i izlemektedir. İsviçre'li 14 şirketin 33,10 milyon dolarlık yabancı sermaye getirmesine izin verilmiştir. Bu ülkeyi 24,52 milyon dolar ile Batı Almanya, 17,57 milyon dolar ile ABD'i

(13) Tablo III.14 ve III.15'deki veriler 1982 yılı sonu itibariyle yeniden düzenlenmiştir.

TABLO : III.14
1982 YILINDA 6224 SAYILI KANUNA GÖRE TÜRKİYE'YE GELMESİNE İZİN VERİLEN YABANCI SERMAYE : SEKTÖREL DAĞILIM

SEKTÖRLER	ŞİRKET SAYISI	İZİN VERİLEN YAB. SERM.	GTB'den KARŞILANAN MİKTAR	TEVSİ	YATIRIM NEVİ YENİ	SER. ARTIŞI	PORTFÖY
İMALAT SANAYİİ :							
Gıda-İçki Sanayii	10	11.01	8.27	0.00	2.24	8.27	0.50
Dokuma-Giyim Sanayii	9	9.00	8.68	0.89	3.80	0.56	3.75
Orman Ürünleri Sanayii	1	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00
Lastik Sanayii	2	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00
Plastik Sanayii	3	2.96	2.96	0.00	0.00	2.89	0.07
Kimya Sanayii	12	12.20	10.91	0.00	0.00	12.20	0.00
Gübre Sanayii	1	1.13	0.00	0.00	0.00	1.13	0.00
Çimento Sanayii	1	0.82	0.82	0.00	0.00	0.82	0.00
Pişmiş Kil ve Çimentodan Gereçler Sanayii	4	1.08	0.00	0.00	0.48	0.60	0.00
Cam Sanayii	4	3.35	1.14	0.00	0.00	1.14	2.21
Demir-Çelik Sanayii	4	6.71	4.31	0.00	3.01	0.00	3.70
Madeni Eşya Sanayii	4	3.51	1.03	0.00	0.00	0.68	2.83
Makina İmalat Sanayii	5	6.86	6.45	0.00	0.41	1.53	4.92
Elektrik-Elektronik Sanayii	10	16.10	3.71	0.92	11.73	2.17	1.28
T. Araç. İmalat Sanayii	4	14.21	12.66	0.00	8.30	5.91	0.00
T. Araç. Yan Sanayii	5	8.81	2.02	0.00	0.00	7.41	1.40
Diğer	5	0.79	0.41	0.00	0.79	0.00	0.00
İMALAT TOPLAMI	82	98.54	63.37	1.81	30.76	45.31	20.66
TARIM	1	1.06	1.06	0.00	1.06	0.00	0.00
MADEN	2	1.97	1.97	0.00	0.77	1.20	0.00
HİZMETLER SEKTÖRÜ :							
Turizm	7	19.95	18.93	18.89	1.06	0.00	0.00
Bankacılık	4	19.06	0.81	0.00	18.00	1.06	0.00
Kara Taşımacılığı	1	3.25	0.00	0.00	3.25	0.00	0.00
Deniz Taşımacılığı	1	20.00	0.00	0.00	20.00	0.00	0.00
Diğer	5	3.17	2.96	0.00	1.47	0.00	1.70
HİZMETLER TOPLAMI	18	65.43	22.70	18.89	43.78	1.06	1.70
GENEL TOPLAM	103	167.00	89.10	20.70	76.37	47.57	22.36

KAYNAK : DPT

TABLO : III.15

1982 YILINDA 6224 SAYILI KANUNA GÖRE TÜRKİYE'YE GELMESİNE İZİN VERİLEN YABANCI SERMAYE ÜLKE DAĞILIMI

(Milyon $)

ÜLKELER	Şirket Sayısı	İzin Verilen Yab. Serm.	GTB'den Karşılanan Miktar	Tevsi	Yatırım Nevi Yeni	Ser. Artışı	Portföy
ABD	11	19.31	7.87	0.42	11.55	2.77	4.57
Avusturya	1	0.60	0.60	0.00	0.00	0.60	0.00
BAE	1	12.00	0.00	0.00	12.00	0.00	0.00
B. Almanya	33	32.91	22.80	0.50	13.75	14.90	3.76
Belçika	2	2.45	0.00	0.00	2.45	0.00	0.00
Danimarka	1	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00
Fransa	2	9.87	9.87	5.83	0.00	4.04	0.00
Hollanda	3	4.17	3.62	0.00	0.55	3.62	0.00
IFC	3	1.74	1.64	0.00	0.00	1.74	0.00
IKB	6	3.72	0.00	0.00	0.41	0.60	2.71
İngiltere	3	0.21	0.00	0.00	0.21	0.00	0.00
İran	1	0.22	0.00	0.00	0.22	0.00	0.00
İsviçre	21	37.77	35.21	13.95	4.22	14.43	5.17
İtalya	2	3.40	3.40	0.00	0.00	3.40	0.00
Kanada	2	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00
Karma	3	3.81	0.00	0.00	1.41	0.00	2.40
Kuveyt	2	1.48	0.00	0.00	0.35	1.13	0.00
Libya	1	20.00	0.00	0.00	20.00	0.00	0.00
Lübnan	2	3.75	3.75	0.00	0.00	0.00	3.75
Luxemburg	1	0.34	0.34	0.00	0.00	0.34	0.00
Pakistan	1	6.00	0.00	0.00	6.00	0.00	0.00
Ürdün	1	3.25	0.00	0.00	3.25	0.00	0.00
GENEL TOPLAM	103	167.00	89.10	20.70	76.37	47.57	22.36

KAYNAK : DPT

izlemektedir. ABD dışındaki iki ülkenin Türkiye'ye getirmesine izin verilen yabancı sermayenin büyük kısmının garantisiz ticari borçlardan karşılanması kabul edilmiştir.

1982'nin ilk altı ayında 1 Libya şirketi için 20 milyon, iki Fransız şirketi içinde 10,51 milyon dolarlık yabancı sermaye getirme izini verilmiştir. Fransız şirketlerin ülkeye getirecekleri yabancı sermayenin tamamının garantisiz ticari borçlardan karşılanması uygun görülmüştür. Libya şirketinin getireceği sermayenin tamamı yeni yatırımdır.

24 Ocak Kararlarının uygulamaya konulmasından bu yana (1982 Haziran) 220 şirket için ülkeye 567,21 milyon dolarlık yabancı sermaye getirme izni verilmiştir. Bunun 413,37 milyon dolarlık kısmının (% 73) garantisiz ticari borçların tasfiyesinden karşılanması kabul edilmiştir. 567,21 milyon dolarlık yabancı sermayenin 90,19 milyon dolarlık kısmı tevsi (% 16), 224,50 milyon dolarlık kısmı yeni (% 40), 128,15 milyon dolarlık kısmı sermaye artışı (% 23) ve 123,87 milyon dolarlık kısmı da portföy (% 22) yatırımıdır.

1980-1982 Haziran döneminde Türkiye'ye yabancı sermaye getirmesine izin verilen 220 şirketten 180'i (% 82) imalat sanayii dalında faaliyette bulunmayı amaçlamıştır. 180 şirket, 415,15 milyon dolarlık yabancı sermaye getirmek için izin almış (toplamın % 73'ü), bunun 316,47 milyon dolarlık kısmının (toplamın % 76,5'i) garantisiz ticari borçların tasfiyesinden karşılanması kabul edilmiştir.

Özetle, incelenen dönemde Türkiye'ye gelmesine izin verilen yabancı sermayenin önemli bir kısmı imalat sanayii yatırımlarına yönelmiş ve büyük bir bölümü de garantisiz ticari borçların tasfiyesinden karşılanmıştır. Garantisiz ticari borçların tasfiyesi ile dış borç yükümüz azalırken, yabancı sermayeli şirketlerin yatırımlarını genişletmeleri, üretim ve istihdam seviyesi üzerinde olumlu etkiler yaratmıştır. 24 Ocak Kararlarından sonra oluşan uygun ortamda dahi garantisiz ticari borçların dışında Türkiye'ye arzu edilen ölçüde yabancı sermaye girişinin gerçekleşmemesi, üzerinde önemle durulması gereken bir noktadır. Aslında, çok kısa bir süre içinde yabancı sermayenin Türkiye'ye önemli miktarlarda gelmesini beklemek gerekir. Bu konudaki görüş ve düşüncelerimizi XI, XII ve XIII'ncü kısımlarda ayrıntılı bir şekilde açıklayacağımız için burada bu hususa değinilmiyecektir.

VI. YABANCI SERMAYELİ ŞİRKETLERİN TÜRK ORTAKLARI

Türkiye'de faaliyette bulunan yabancı sermayeli şirketler Türk ortak olarak kamu kuruluşlarını, ticaret bankalarını ve ülkenin önde gelen yerli kuruluşlarını tercih etmektedir. İstanbul Sanayi Odası tarafından gerçekleştirilen (1980) «Türkiye'nin 500 Büyük Firması» araştırması kapsamı içinde yer alan 41 yabancı sermayeli şirket arasında, kamu iktisadi teşekküllerinin sermaye iştiraki olan yabancı sermayeli kuruluşlar şunlardır:

NETAŞ : (PTT)

Mannesman - Sümerbank Boru Endüstrisi A.Ş. : (Sümerbank)

FİAT, Türk Traktör ve Ziraat Makineleri A.Ş. : (MKE, TZDK, T.C. Ziraat Bankası)

ETİTAŞ, Elektrik Teçhizatı İmalatı A.Ş. : (TEK)

DOSAN KONSERVE : (Türkiye Şeker Fabrikaları A.Ş.)

TÜRK KABLO : (TEK)

AGE - ETİ : (TEK)

TOFAŞ : (MKEK)

Akdeniz Gübre Sanayi A.Ş. : (AZOT Sanayi A.Ş.)

Aynı şekilde 41 şirket içinde Türkiye'nin önde gelen ticaret bankalarının ortak olduğu kuruluşlar aşağıda verilmiştir:

ASİL ÇELİK : (Türkiye İş Bankası A.Ş., Türk Ticaret Bankası A.Ş.)

OYAK - RENAULT : (Yapı ve Kredi Bankası A.Ş.)

UNIROYAL : (Yapı ve Kredi Bankası A.Ş.)

GOODYEAR : (Garanti Bankası, Osmanlı Bankası)

FİAT, Türk Traktör ve Ziraat Makinaları A.Ş. : (T.C. Ziraat Bankası)

UNILEVER : (Türkiye İş Bankası A.Ş.)

TURYAĞ : (Yapı ve Kredi Bankası A.Ş., Türkiye İmar Bankası A.Ş.)

ETİTAŞ, Elektrik Teçhizatı A.Ş. : (Türkiye İş Bankası A.Ş.)

TÜRK KABLO : (Yapı ve Kredi Bankası A.Ş.)

TOFAŞ : (Türkiye İş Bankası A.Ş.)

TÜRK PİRELLİ : (Türkiye İş Bankası A.Ş.)

Akdeniz Gübre Sanayi A.Ş. : (Türkiye İş Bankası A.Ş., Şekerbank)

Anadolu Cam Sanayi A.Ş. : (Türkiye İş Bankası A.Ş., Yapı ve Kredi Bankası A.Ş.)

NASAŞ : (Akbank T.A.Ş.)

TÜRK TUBORG : (Türkiye İş Bankası A.Ş.)

NASAŞ : (Akbank T.A.Ş.)

ETERNİT : (Yapı ve Kredi Bankası A.Ş.)

ROBERT BOSCH : (Yapı ve Kredi Bankası A.Ş.)

Türkiye'de ticaret bankalarının ortak olduğu yabancı sermayeli şirketlere katılımı, daha çok yabancı sermayenin girişimi sonucunda mümkün olmuştur.

Türkiye'de 1980 yılı içinde ilk 500 firma arasına giren 41 yabancı sermayeli şirkete ortak olan önemli yerli müteşebbisler ise şöyledir:

MAN : Ercan Holding A.Ş., Ercan Yatırım Holding A.Ş., Ercanlar Otomotiv Ticaret A.Ş.,

ASİL ÇELİK : Koç Holding A.Ş., Çelik Endüstrisi A.Ş.,

OYAK - RENAULT : Motorlu Araçlar İmal ve Satış A.Ş., Oyak Sigorta A.Ş.,

MANNESMAN - SÜMERBANK : Türkiye Selüloz ve Kâğıt Fabrikaları,

GOODYEAR : TATKO, Türk Hava Kurumu, Akbank Memurları Tekaüt Sandığı, İş Bankası Tekaüt Sandığı,

TÜRK TRAKTÖR : EGEMAK,

UNİLEVER : TİBAŞ Mensupları Munzam Sosyal Güvenlik ve Yardımlaşma Sandığı,

TURYAĞ : Endüstri Holding T.A.Ş.

TOFAŞ : Koç Holding,

PİRELLİ : Tegenso Ticaret A.Ş., Erenyon Teknik Malzeme Ticaret ve Sanayi A.Ş., Eczacıbaşı İlaç Sanayi ve Ticaret A.Ş., Koç Grubu,

ANADOLU CAM : Türkiye Şişe ve Cam Fabrikaları A.Ş.,

NASAŞ : Anadolu Endüstri Holding A.Ş., Çelik Motor ve Ticaret A.Ş., Türkiye İş Bankası A.Ş. Mensupları Emekli Sandığı,

DYO : Yaşar Holding A.Ş., Yaşar Yatırım Sanayi ve Ticaret A.Ş., Endüstri Holding A.Ş.,

TUBORG : Yaşar Holding A.Ş.,

OERLİKON : Helios Elektrik ve Makina T.A.Ş.,

MAKO : Koç Holding A.Ş., Rahmi Koç, Bernar Nahum, Aygaz A.Ş., Vehbi Koç Vakfı, Koç Holding Emekli Yardımlaşma Sandığı Vakfı, Türk Milli Kültür Vakfı, Hacı Ömer Sabancı Vakfı,

DÖKTAŞ : Koç Holding A.Ş., Koç Yatırım ve Sanayi Mamulleri Pazarlama, TATKO, Uzel Makina Sanayi A.Ş.,

KAVEL : Burla Makina Ticaret ve Yatırım A.Ş., Aktar Holding A.Ş., Vehbi Koç,

YTONG : Taylan Holding A.Ş.,

OTOMARSAN : Mengenler Ticaret T.A.Ş., Kadir Koç,

BMC : Otomobilcilik ve Ticaret A.Ş., Anadolu Makina Endüstri ve Ticaret A.Ş.,

KOMİLİ : Komili Yağ, Sabun, Gliserin Sanayi ve Ticaret A.Ş.,

ETERNİT : Endüstri Holding A.Ş., İşletme Etüd, Organizasyon Finansman Ltd. Şti.,

DOSAN : Eczacıbaşı Holding A.Ş., Eczacıbaşı Yatırım Holding Ortaklığı A.Ş., Şeker Sigorta A.Ş., Özdemir Antimuan Madenleri Ltd. Şti.,

ROBERT BOSCH : Ahmet Veli Menger Holding A.Ş.,

MELTEM : Ahmet Gökçe Kazanoğlu, Mehmet Ömer Çavuşoğlu.

Bir tasarruf kuruluşu olan OYAK; TOE, RENAULT, GOODYEAR gibi daha çok otomotiv sektöründe faaliyette bulunan yabancı sermayeli şirketlere ortaktır. 41 şirket arasında Türkiye Sınai Kalkınma Bankasının iştiraki olduğu şirketler arasında ise UNIROYAL, NASAS ve ASİL ÇELİK bulunmaktadır.

Yabancı sermaye ülkemizde ortak seçerken, yerli ortağın Türkiye'deki etkinliğini, tecrübesini, bürokraside karşılanabileceği sorunları çözümlemede yardımcı olabilme durumunu, ekonomik ve mali gücünü esas alarak bu özellikleri taşıyan gruplarla işbirliğini tercih etmektedir.

VII. YABANCI SERMAYELİ ŞİRKETLERE VERİLEN LİSANSLAR

Türkiye'de 1980-1982 yılları arasında yerli ve yabancı sermayeli kuruluşların DPT tarafından onaylanan lisans ve teknik yardım anlaşmaları Tablo : III.16'da verilmiştir. Türkiye'de genel olarak lisans, patent, teknik yardım anlaşması şeklindeki teknoloji transferi oldukça zayıftır. Belli bir ticari ismin kullanımını amaçlayan teknoloji transferi, aslında gerçek bir transfer değildir. Fakat, bu şekildeki transferlerde toplam teknoloji transferleri içinde önemli bir yere sahiptir. Ayrıca, Türkiye'ye transfer edilen teknoloji genelde eski ve ucuzdur. Türkiye sanayileştikçe, ileri teknoloji kullanım ihtiyacı da o ölçüde artacak ve lisans ve teknik yardım anlaşmaları da giderek çoğalacaktır. Gerçekten, DPT'ca 1980 yılında 10 lisans ve teknik yardım anlaşması onaylanmış iken bu sayı 1981'de 21, 1982 de ise 25'e yükselmiştir. Gelişmeler Tablo III.16'dan izlenebilir.

Türkiye'nin son üç yılda en fazla lisans ve teknik yardım anlaşması yaptığı ülke Batı Almanya'dır. Bu ülke ile 1980-1982 yılları arasında 20 anlaşma yapılmıştır. Batı Almanya'yı ABD, İtalya Fransa ve İngiltere izlemektedir. Türkiye'de 6224 sayılı Kanun kapsamında faaliyet gösteren kuruluşlardan 8'i Batı Almanya ile lisans ve teknik yardım anlaşması imzalamıştır. Bu kuruluşlarda 4'ü ABD, ikişer tanesi İngiltere ve İtalya, birer tanesi de Hollanda, İsviçre ve Fransa ile anlaşma yapmışlardır. Bu durumda, 1980-1982 döneminde DPT'nın onaylamış olduğu 55 anlaşmanın ancak 19'u yabancı sermayeli kuruluşlara aittir. Ülkelere göre onaylanan anlaşma sayıları aşağıda verilmiştir.

Ülkeler	Onaylanan Lisans ve Teknik Yardım Anlaşma Sayısı	Yabancı Sermayeli Kuruluşların Onaylanan Anlaşma Sayısı
B. Almanya	20	8
ABD	8	4
İtalya	6	2
Fransa	5	1
İngiltere	4	2
İsviçre	3	2
Hollanda	2	1
Çekoslovakya	2	1
Japonya	2	—
Danimarka	1	—
Avusturya	1	—
SSCB	1	—
	55	18

Lisans Alan Firma	Lisans Veren Firma	Üretim Konusu	Onay Tarihi
Türk Petrol Madeniyağ Türk A.Ş.	Castrol Limited (İNGİLTERE)	Otomotiv ve Sanayi Yağları	26.03.1980
Baylan Makina Sanayi	Contuero (İTALYA)	Ev Tipi Su Sayaçları	20.06.1980
Profilo Sanayi ve Ticaret A.Ş.	AEG-Telefunken (B. ALMANYA)	Elektrik Motoru	10.06.1980
Türk Otomotiv Endüstrisi A.Ş.	International Harvester Company (A.B.D.)	Kamyon, Kamyonet, Traktör	02.10.1980
Profilo Sanayi ve Ticaret A.Ş.	AEG-Telefunken (B. ALMANYA)	Buzdolabı Kompresörü	28.10.1980
Good-Year Lastikleri T.A.Ş.	Good-Year Tire and Rubber Company (A.B.D.)	İç ve dış lastik, kara nakil vasıtaları vantilatör kayışları	05.12.1980
Uniroyal Endüstri T.A.Ş.	United States Rubber Company (A.B.D.)	Her türlü taşıt iç ve dış lastiği	09.07.1980
TOFAŞ (Türk Otomobil Fab. A.Ş.)	FIAT AUTO S.P.A. (İTALYA)	Otomobil	24.10.1980
Kavel Kablo ve Elektrik Malzemesi A.Ş.	NKP. EPOEP, N.V. (HOLLANDA)	Her türlü telekominikasyon ve enerji kablosu	30.12.1980
Türk Pirelli Lastikleri A.Ş.	Société Internationele Pirelli (İSVİÇRE)	Taşıt iç ve dış lastiği	18.11.1980
DEMİRER Kablo Sanayi ve Ticaret A.Ş.	ELECTROGEAR (ABD)	Kablo	16.04.1981
PETLAS Lastik Sanayi ve Ticaret A.Ş.	Technoexport (ÇEKOSLAVAKYA)	Tekerlek Lastiği	21.04.1981
PETLAS Lastik Sanayi ve Ticaret A.Ş.	EMC-Kleber EMC (FRANSA)	Uçak Lastiği	21.04.1981
KARSAN Otomotiv Sanayi ve Ticaret A.Ş.	Automobiles Puegot Societe Anonyme (FRANSA)	Minibüs Montaj ve İmali	24.04.1981
Aygersan Aydınlatma Gereçleri San. ve Tic. A.Ş.	MARITRADE S.r.l. (İTALYA).	Far Camı	24.04.1981
ARÇELİK A.Ş.	BM Controla A/S (DANİMARKA)	Karbüratör	28.04.1981
BİLTEK Bilgi Teknolojisi Sanayi ve Ticaret A.Ş.	Kienzle Apparote GmbH (B. ALMANYA)	Bilgi Hasırlama Muhasebe Mak.	14.05.1981
TOE Türk Otomotiv Endüstrisi A.Ş.	International Havester Co. (ABD)	Traktör-Kamyonet	28.05.1981
Kaynak Tekniği Sanayi ve Ticaret A.Ş.	ITAM (HOLLANDA).	Kaynakcılık	17.06.1981
KİMAŞ Kimyasal Ik. Maddeler San. ve Tic. A.Ş.	Alusuisse Halia Sp.A. (İTALYA)	Ftalik anhrit	14.07.1981
Komili ev İhtiyaç Mad. San. ve Tic. A.Ş.	Beeoham Group Ltd. (İNGİLTERE)	Diş Macunu	17.07.1981
MARSHALL Boya ve Vernik Sanayi A.Ş.	Dr. Kurt Herberta And Co. Vorm ONO Louis Herberts (B. ALMANYA)	İsolasyon yernikleri	29.07.1981
ERKA Balata ve Otomotiv Sanayi A.Ş.	Elwyn A. Davies B. Co. (İNGİLTERE)	Sürtünme tozları	16.09.1981
Hacı Ayvas	Caloratat (FRANSA)	Metal Körük İmalatı	22.09.1981
Polimpeks Boya ve Kimya Sanayi A.Ş.	Hütenneo-Albertus	Maça bağlama reçineleri	25.09.1981
MAN (Motor Sanayi ve Ticaret A.Ş.)	Maschinen Fabrik Augusburg (B. ALMANYA)	Motor Üretimi (Yüksek Devirli Dizel Motorları)	25.09.1981
AEG-ETİ Elektrik Endüstrisi A.Ş.	AEG TELEFUNKEN (B. ALMANYA)	Şalt Cihazları	13.10.1981
AEG-ETİ Elektrik Endüstrisi A.Ş.	TRAFO-UNION (B. ALMANYA)	Transformotör	13.10.1981
ERDEMİR Oto Yan Sanayi ve Ticaret A.Ş.	Klaus Fibcher Technisohe me Bund Schaltgerate (B. ALMANYA)	Ölçü Aletleri (Manometreler)	03.11.1981
TÜBOPLAST Plastik Tüp ve Ambalaj San. A.Ş.	American Can Co. (ABD)	Plastik Tüp İmalatı	03.11.1981
Türk Siemens Kablo ve Elektrik Malzemeleri A.Ş.	Siemens A.G. (B. ALMANYA)	Kablo ve Bazı İletkenler	19.11.1981
Türkiye Şişe ve Cam Fabrikaları A.Ş.	Hermann Haye Kommandit Gesellschaft (B. ALMANYA)	Cam İmali	21.12.1982
AYSAN Anadolu Yay Sanayi A.Ş.	FOSECO Trading Hold. (İSVİÇRE)	Yay Üretimi	23.03.1982
T. Henkol Kimyevi Maddeler Sanayi A.Ş.	Gerhard Collordin GmbH (B. ALMANYA)	Kimyevi Madde	17.03.1982
Arçelik A.Ş.	Siemens Aktingesellschaft (B. ALMANYA)	Elektrik Süpürgesi	08.04.1982
ME-SA Elektro Dizel Mekanik San. ve Tic. A.Ş.	Lucas Industries Limited (İNGİLTERE)	Marş Motoru ve Alternatör	27.04.1982
METEKSAN-Matbaacılık ve Teknik San. Ltd. Şti.	Koreska Licensing (AVUSTURYA)	Kanto Kâğıdı Üretimi	14.05.1982
OPAŞ Otomotiv Platinleri San. ve Tic. A.Ş.	DODUCO KG DR. DURRWAECHTER (B. ALMANYA)	Kesici Kontaklar Üretimi	25.05.1982
MAKO Elektrik Sanayi ve Ticaret A.Ş.	F.I. Mageti (İTALYA)	Otomotiv Yan San. Parç. Üre.	28.05.1982
ROBERT BOSCH Türk Motorlu Araçlar Yan San. A.Ş.	Robert Bosch CmbH (B. ALMANYA)	Enjektör Memesi Üretimi	17.06.1982
MUTLU HOLDING A.Ş.	Hoppecke (B. ALMANYA)	Polypropilen ve Sınai tip Akü	25.06.1982
OYAK-RENAULT Otomobil Fabrikaları A.Ş.	Regie Nationeli des usines Renault ve Renault Holding (FRANSA)	Renault Binek Otomobil ve Parçaları İmali	25.06.1982
Ataylar Holding A.Ş.	Fichtel und saches A.G. (B. ALMANYA)	Kamyon, Kamyonet, Minibüs Otobüs, Traktör ve Otomobillerde kullanılan kavramalar	19.07.1982
AEG-ETİ Elektrik Endüstrisi A.Ş.	AEG-Telefunken (B. ALMANYA)	Şalt Tesisleri	07.05.1982
ASMAŞ Ağır Sanayi Makinaları A.Ş.	Carl Mayer (B. ALMANYA)	Mermer İşleme Makina. İmali	19.07.1982
PARS Pazarlama Araştırma, Müşavirlik ve Reklamcılık A.Ş.	Interpublic Holding (A.B.D.)		29.07.1982
BURTRAK Burdur Traktör ve Önyükleyici Sanayi ve Ticaret A.Ş.	Baas Tecnik GmbH (B. ALMANYA)	Zirai Alet Üretimi	17.09.1982
MARS Mudurnu Abant Reçine Kimya San. ve Tic. A.Ş.	Bison A.C.H. (İSVİÇRE)	Bison XL-30 Katkı maddesi	08.10.1982
ASPİLSAN Akseri Pil Sanayi ve Ticaret A.Ş.	Varta Batterie A.G. (B. ALMANYA)	Nikel kadmiyum pil üretimi	16.11.1982
FÜRSAN Fermantasyon Ürünleri San. ve Tic. A.Ş.	Vsesojusnoje Exportno Importnoje Objedinnenije Moscow (S.S.C.B.)	Strik asit üretimi	19.11.1982
TELSANTAŞ Elektronik İletişim San. ve Tic. A.Ş.	Jeumont Schneider (FRANSA)	Elektronik Telefon Santralı	03.12.1982
BEKOTEKNİK Sanayi A.Ş.	Hitachi Lmt. (JAPONYA)	Renkli TV alıcısı İmali	06.12.1982
BİMAK Birleşik Mak. San. ve Tic. A.Ş.	Toverny strojirenske Techiky (ÇEKOSLOVAKYA)	Freze Tezgâhları ve Aksesuarları	13.12.1982
Kale Balata Otomotiv San. ve Tic. A.Ş.	Paramount Trading Co. Ltd. (JAPONYA)	Debriyaj ve Fren Balata İma.	15.12.1982
TEMSA Termomekanik San. ve Tic. A.Ş.	Feddere Corporation (A.B.D.)	Havalandırma Cihazı	15.12.1982
FİTALİŞ Kimya Sanayi A.Ş.	Alusuisse İtalia S.p.A. (İTALYA)	Fitalik anhidrit ve fümarik asit üretimi	

VIII. TÜRKİYE'NİN 500 BÜYÜK FİRMASI ARASINDA YER ALAN YABANCI SERMAYELİ KURULUŞLARIN TÜRK EKONOMİSİNDEKİ YERİ

Bu kısımda Türkiye'de 1982 Haziran ayı itibariyle 6224 sayılı Kanun çerçevesinde faaliyette bulunan yabancı sermayeli şirketlerin İstanbul Sanayi Odası tarafından gerçekleştirilen «Türkiye'nin 500 Büyük Firması» isimli aarştırmasına[14] dayanılarak ülke ekonomisi içindeki yerleri belirlenmeye çalışılmıştır. Türkiye'de «üretimden satışlar» kriterine göre ilk 500 firma arasında 1980 yılında 40, 1981 yılında ise 42 yabancı sermayeli şirket yer almaktadır. 1982 Haziran ayı itibariyle Türkiye'de faaliyette bulunan 146 yabancı sermayeli şirketten geride kalan 104'nün ekonomiye katkıları da önemli bulunmaktadır. Bununla beraber, 1981'de ilk 500 firma arasında yer alan 42 yabancı sermayeli şirket için yapılacak analiz, çok büyük eksiklik yaratmadan Türk ekonomisinde yabancı sermayenin önemi konusunda genel bir fikir verebilecek niteliktedir. Bu açıdan 42 yabancı sermayeli şirketin ilk 500 firma içindeki nisbi önemleri, Türkiye'de 6224 sayılı Kanun kapsamındaki şirketlerin ekonomi içindeki yerleri ve önemleri hakkında genel bir bilgi sahibi olmamıza imkân verebilecektir.

1. Üretimden Satışlar

Üretimden satışlar, yıl içinde veya daha önceki dönemlerde şirket ve müessese tarafından bizzat üretilen mallardan sağlanan hasılatı ifade etmektedir. 1981 yılında Türkiye'de ilk 500 şirketin üretimden satışlar tutarı 2.110.453.026 bin TL.'dır. Yabancı sermayeli 42 şirketin üretimden satışlar tutarı ise 211.379.315 bin TL.'dır. Bu durumda Türkiye'de 6224 sayılı Kanun kapsamında faaliyette bulunan yabancı sermayeli şirketlerin payı yüzde 10,2 dir.

---

(14) **İstanbul Sanayi Odası Dergisi, 15 Ekim 1981; 15 Ağustos 1982.**

1980 yılına göre 1981'de 500 büyük şirketin üretimden satışlar tutarı cari fiyatlarla yüzde 64,7 oranında artarken yabancı sermayeli şirketlerin satışları yüzde 62,8 oranında bir gelişim göstermiştir. Fakat bu durum, şirketlerin 1981 yılında daha fazla satış yaptıkları anlamına gelmeyebilir. Çünkü, gerek 500 firmaya ve gerekse yabancı sermayeli şirketlere yeni katılan ve ayrılanlar olmuştur. Diğer bir deyişle listeler aynı firmalardan oluşmamaktadır. Bununla beraber 1981'de satışlar bir önceki yıla göre artmış ve bu artış daha az personel ve özsermaye girdisi ile sağlanmıştır. Fakat bu genel eğilim, yabancı sermayeli şirketler için geçerli bulunmamaktadır.

Türkiye'de ilk 100 şirket içinde yaklaşık beşte birini oluşturan 23'ü yabancı sermayeli firmadır. 1981 yılı itibariyle yabancı sermayeli şirketler arasında en fazla satışı Türk Traktör ve Ziraat Makinaları A.Ş., 13.236.055 bin TL. ile gerçekleştirmiştir. Diğer bir otomotiv firması olan Otomarsan Otobüs ve Motorlu Araçlar A.Ş. 12.322.682 bin TL. ile üçüncü sırada yer almaktadır. Yabancı sermayeli ilk on firma arasındaki altı şirket otomotiv sanayiinde faaliyette bulunmaktadır. Diğerleri, lastik, gıda, gübre ve metalurji sektörleri kapsamındadır.

1980 yılı ile karşılaştırıldığında 1981 yılında da yabancı sermayeli şirketler arasında ilk sırada otomotiv sektörü firmaları gelmektedir. 1980 yılında sadece bir firmanın üretimden satışlar tutarı 10 milyar TL.'nın üzerinde iken 1981'de beş firmanın satışları on milyar TL.'nı geçmiştir. Karşılaştırmalı rakamlar Tablo III.17 ve Tablo III.18'de verilmiştir.

2. Satış Hasılatı

1981 yılı verilerine göre Türkiye'de üretimden satışlar kriterine göre yapılan sıralamada ilk 500 şirketin toplam satış hasılatları 2.110.453.026 bin TL., 42 yabancı sermayeli şirketin toplam hasılatları 211.379.315 bin TL.'dır. Diğer bir deyişle ülkemizde en büyük 500 şirket arasında yabancı sermayeli olanların payı yüzde 10.1'dir. Bir önceki yıla göre Türkiye'nin en büyük 500 firmasının toplam satış hasılatındaki artış oranı yüzde 80.9 iken, aynı yıl 500 firma arasına giren yabancı sermayeli şirketlerin satış hasılatındaki artış, Türkiye'deki ilk 500 firmanın satış hasılatlarındaki artışa oranla daha yavaş olmuştur.

Satış hasılatı yönünden 10 milyar TL.'lık sınırın üzerinde

TABLO : III.17

1980 YILINDA TÜRKİYE'NİN 500 BÜYÜK FİRMASI ARASINDA YABANCI SERMAYELİ KURULUŞLARIN YERİ VE ÖNEMİ

NO. (II)	Firma ve Müesseseler	Bağlı Bulunduğu Oda	Üretimden Satışlar Tutarı 1.000 TL.	Satış Hasılatı Sıra No.	Satış Hasılatı Tutarı 1.000 TL.	Bilânço Kârı (V.Ö.) Sıra No.	Bilânço Kârı (V.Ö.) Tutarı 1.000 TL.	Öz Sermaye Sıra No.	Öz Sermaye Tutarı 1.000 TL.	Çalışan Sıra No.	Çalışan Sayı	İhracat Sıra No.	İhracat Tutarı FOB Dolar
1	Oyak-Renault Otomobil Fab. A.Ş.	Bursa	13.696.875	14	13.925.989	426	6.943	64	864.121	28	2.559	7	11.455.423
2	Tofaş Türk Otomobil Fab. A.Ş.	İstanbul	8.770.441	24	8.834.700	—	155.290	105	576.707	46	1.816	5	12.854.078
3	Ünilever-İş Tic. ve San. Türk	İstanbul	8.072.797	25	8.171.519	22	924.410	54	976.797	109	930	160	53.341
4	Türk Traktör ve Ziraat Mak. A.Ş.	Ankara	7.530.183	30	7.612.417	58	492.253	83	756.511	110	915	100	817.588
5	Türk Pirelli Lastikleri A.Ş.	İstanbul	6.976.458	33	6.976.476	10	2.071.200	18	3.238.976	105	964	78	1.513.527
6	Uniroyal End. T.A.Ş.	İstanbul	6.400.039	35	6.400.039	148	195.868	203	313.200	96	1.075	84	1.384.980
7	Turyağ Türk Yağ Mam. A.Ş.	Ege-İzmir	6.266.086	36	6.266.086	495	—	500	—	131	—	—	—
8	BMC San. ve Tic. A.Ş.	Ege-İzmir	6.086.729	39	6.086.729	182	150.108	140	461.497	70	1.400	—	—
9	Otomarsan Otobüs ve Mot. Ar. San. A.Ş.	İstanbul	5.965.414	34	6.744.512	12	1.342.122	23	1.976.716	76	1.340	1	32.583.800
10	Çukurova San. İşl. T.A.Ş.	Mersin	4.782.805	50	4.805.611	311	51.743	58	897.300	21	3.286	3	19.273.717
11	Akdeniz Gübre San. A.Ş.	Mersin	4.764.458	53	4.771.127	14	1.233.235	25	1.823.235	139	748	—	—
12	Goodyear Lastik T.A.Ş.	İstanbul	4.247.994	63	4.247.994	46	586.264	99	627.905	130	781	92	1.098.387
13	Sifaş Sentetik İplik Fab. A.Ş.	Bursa	4.191.252	62	4.269.927	112	281.623	96	656.976	73	1.396	—	—
14	Nasaş Alüminyum San. A.Ş.	İstanbul	4.052.591	59	4.309.461	17	1.164.334	28	1.716.972	123	827	43	3.562.919
15	DYO ve Sadolin A.Ş.	Ege-İzmir	3.105.165	89	3.116.302	131	232.033	110	565.178	197	490	—	—
16	Mannesmann SB. Boru End. T.A.Ş.	K.T.	3.089.729	82	3.290.809	53	551.373	87	729.334	146	684	—	—
17	M.A.N. Kamyon ve Otobüs San. A.Ş.	İstanbul	3.049.934	90	3.112.140	62	489.489	61	886.728	132	770	—	—
18	Anadolu Cam San. Anonim Şirketi	Mersin	2.914.000	97	2.937.224	74	393.408	69	826.593	55	1.578	—	—
19	T. Otomotiv End. A.Ş.	İstanbul	2.900.795	94	3.029.109	331	42.490	82	759.679	107	994	—	—
20	Netaş Northern Elk. Telk. A.Ş.	İstanbul	2.624.268	103	2.637.987	49	580.691	76	777.903	45	1.821	87	1.224.993
21	Asil Çelik San. ve Tic. A.Ş.	İstanbul	2.557.286	105	2.557.286	453	—	66	857.578	113	902	94	1.064.840
22	T. Tuborg Bira ve Malt San. A.Ş.	Ege-İzmir	2.346.993	116	2.351.517	51	558.030	85	748.314	111	913	—	—
23	Komili Yağ. Sabun Gl. San. A.Ş.	İstanbul	1.878.157	141	1.901.946	247	94.210	298	172.476	304	259	—	—
24	Türk Kablo A.O.	İstanbul	1.819.431	146	1.819.431	222	111.624	243	239.666	251	356	116	486.539
25	AEG Eti Elekt. End. A.Ş.	İstanbul	1.649.418	154	1.732.254	126	255.982	244	239.297	151	663	—	—
26	Eternit San. A.Ş.	İstanbul	1.506.303	168	1.606.858	165	165.954	237	245.129	209	463	130	274.619
27	Oerlikon Kaynak Elekt. San. A.Ş.	İstanbul	1.210.463	216	1.216.754	86	337.983	127	498.354	245	362	—	—
28	Türk Henkel Kim. Mad. San. ve Tic. A.Ş.	İstanbul	1.207.557	219	1.208.037	101	306.875	408	68.050	375	176	125	329.138
29	Mako Elekt. San. ve Tic. A.Ş.	Bursa	1.125.086	234	1.127.678	231	105.578	143	457.162	184	535	57	2.034.661
30	Döktaş Döküm Tic. ve San. A.Ş.	İstanbul	1.083.996	239	1.083.996	220	112.492	182	359.500	192	502	118	450.000
31	Trakya San. ve Tic. A.Ş.	İstanbul	1.052.878	246	1.056.438	178	155.597	259	213.357	412	124	—	—
32	Bayer Tarım İl. San. Ltd. Şti.	İstanbul	1.027.927	250	1.027.927	215	116.494	249	228.690	329	221	—	—
33	Etitaş	Ege-İzmir	882.122	273	931.048	97	318.293	193	339.762	296	274	—	—
34	Kavel Kablo ve Elekt. Malz. A.Ş.	İstanbul	735.464	309	735.464	218	115.000	211	288.002	309	250	—	—
35	WAT Elektro Cih. ve Motor San. A.Ş.	İstanbul	735.004	298	779.327	260	886 205	139	461.607	308	353	—	—
36	Türk Yiong San. A.Ş.	İstanbul	642.407	330	642.407	296	61.609	412	64.306	234	400	—	—
37	Dosan Konserve San. ve Tic. A.Ş.	İstanbul	628.942	338	827.056	474	—	255	220.101	328	224	39	3.925.000
38	Robert Bosch Türk Mtr. Arç. Yan. San. A.Ş.	Bursa	548.879	369	550.419	144	207.889	260	212.892	297	269	68	1.818.104
39	Tütüntex A.Ş.	Ege-İzmir	533.112	376	533.112	380	23.657	453	30.262	473	56	—	—
40	Meltem Denizcilik Tic. ve San. A.Ş.	İstanbul	452.444	414	457.058	423	8.322	498	—	303	—	119	433.241
AK : İstanbul Sanayi Odası Dergisi, 15 Ekim 1981			133.111.882		135.693.171		14.887.671		25.376.833		31.676		96.152.356

uralama, üretimden satışlara göre yapılmıştır.

TABLO : III.18

1 YILINDA TÜRKİYE'NİN 500 BÜYÜK FİRMASI ARASINDA YABANCI SERMAYELİ KURULUŞLARIN YERİ VE ÖNEMİ

Sıra No. (*)	Firma	Bağlı Olduğu Oda	Üretimden Satışlar Tutarı 1.000 TL.	Satış Hasılatı Sıra No.	Satış Hasılatı Tutarı 1.000 TL.	Bilanço Kârı (VÖ) No. Sıra	Bilanço Kârı (VÖ) Tutarı 1.000 TL.	Öz Sermaye Sıra No.	Öz Sermaye Tutarı 1.000 TL.	Çalışan Sıra No.	Çalışan Sayı
20	Türk Traktör ve Ziraat Mak. A.Ş.	Ankara	13.236.055	25	13.244.575	89	420.695	482	889.635	95	1.114
21	Unilever-İş Tic. ve San. T. Ltd. Şti.	İstanbul	13.090.596	24	13.247.749	18	2.022.217	38	1.873.836	125	832
25	Otomarsan Otobüs ve Motorlu Araçlar San. A.Ş.	İstanbul	12.32.682	22	13.682.916	5	3.814.103	16	4.733.818	50	1.605
28	Metaş İzmir Metallurji Fab. T.A.Ş.	Ege-İzmir	10.930.084	32	10.984.911	—	— 457.623	89	940.160	89	1.149
33	TOFAŞ Türk Otomobil Fab. A.Ş.	İstanbul	10.300.677	35	10.369.398	—	— 452.588	75	1.096.771	46	1.748
35	OYAK-RENAULT Oto. Fab. A.Ş.	Bursa	9.734.747	36	10.242.909	—	— 419.986	194	438.309	43	1.832
37	M.A.N. Kamyon ve Otobüs San. A.Ş.	İstanbul	9.384.420	40	9.534.154	—	—	21	3.187.315	110	927
38	Türk Pirelli Lastikleri A.Ş.	İstanbul	9.328.336	41	9.328.336	8	3.104.732	15	5.388.214	137	758
40	BMC San. ve Tic. A.Ş.	Ege-İzmir	8.812.625	43	8.812.625	22	123.592	128	676.843	65	1.400
41	Akdeniz Gübre San. A.Ş.	Mersin	8.676.718	44	8.710.693	11	2.787.945	19	3.852.399	129	802
43	Uniroyal Endüstri T.A.Ş.	İstanbul	8.556.309	46	8.556.309	66	562.707	148	585.022	100	1.042
46	Turyağ Türkiye Yağ Mamulleri A.Ş.	Ege-İzmir	8.084.726	49	8.084.726	155	226.419	—		131	789
50	Anadolu Cam San. A.Ş.	Mersin	7.344.936	53	7.379.105	29	1.303.419	42	1.838.108	51	1.573
53	Goodyear Lastikleri T.A.Ş.	İstanbul	7.294.494	55	7.292.494	24	1.542.412	62	1.309.415	134	780
57	Çukurova Sanayi İşlt. T.A.Ş.	Mersin	6.821.809	60	6.840.226	—	— 705.873	32	2.565.443	22	3.295
70	Nasaş Alüminyum San. ve Tic. A.Ş.	İstanbul	5.798.476	71	5.962.678	75	510.127	34	2.018.390	117	866
75	Netaş Northern Electric Telekom A.Ş.	İstanbul	5.354.087	83	5.356.451	22	1.606.420	41	1.840.320	42	1.845
76	Türk Kablo A.O.	İstanbul	5.295.325	84	5.295.325	25	1.467.946	96	890.833	247	395
80	Sifaş Sentetik İplik Fab. A.Ş.	Bursa	5.201.767	85	5.262.183	121	309.020	104	802.734	60	1.459
82	DYO ve SADOLİN Fab. A.Ş.	Ege-İzmir	5.016.827	80	5.452.422	77	497.720	90	933.772	212	461
88	T.O.E. A.Ş.	İstanbul	4.757.453	91	4.921.068	283	64.477	95	892.146	103	1.010
92	Roche Müstahz. San. Ltd. Şti.	İstanbul	4.418.862	99	4.419.883	92	415.528	109	767.925	200	496
97	Mannesmann Sümerbank Boru End. T.A.Ş.	İzmir	4.215.823	97	4.434.875	85	430.066	121	707.895	151	664
102	Türk Tuborg Bira ve Malt San. A.Ş.	Ege-İzmir	4.045.428	109	4.053.467	53	758.802	74	1.105.058	112	915
126	Asil Çelik San. ve Tic. A.Ş.	İstanbul	3.098.794	131	3.098.794	—	—	55	—	115	—
142	AEG-Eti Elektrik Endüstrisi A.Ş.	İstanbul	2.722.327	147	2.792.775	88	422.685	151	576.599	138	757
211	Döktaş Dökümcülük Tic. ve San. A.Ş.	İstanbul	1.778.886	205	1.929.042	216	129.780	195	437.147	179	557
219	Bayer Tarım İlaçları San. Ltd. Şti.	İstanbul	1.713.499	229	1.713.499	338	36.998	190	449.453	346	220
227	Türk Henkel Kimyevi Mad. San. ve Tic. A.Ş.	İstanbul	1.660.275	239	1.662.753	131	275.876	219	354.795	388	179
256	Edip İplik San. ve Tic. A.Ş.	İstanbul	1.448.344	259	1.482.111	240	103.659	209	383.914	120	851
261	Makina Takım End. A.Ş.	İstanbul	1.415.532	273	1.415.532	165	211.167	182	463.978	178	564
277	Kavel Kablo ve Elektrik Mal. A.Ş.	İstanbul	1.326.358	285	1.359.226	301	51.051	327	181.748	319	260
281	Viking Kâğıt ve Selüloz A.Ş.	Ege-İzmir	1.303.736	254	1.515.696	294	54.976	311	210.457	359	210
340	Akip Tekstil San. ve Tic. A.Ş.	İstanbul	971.754	348	980.838	—	— 27.802	443	58.282	190	523
367	Simtel Tic. ve San. A.Ş.	İstanbul	836.498	343	1.012.524	288	59.972	235	322.081	344	225
378	Tütüntex Ticaret A.Ş.	Ege-İzmir	797.031	389	801.519	208	141.001	354	156.810	486	56
390	Çukurova Kimya End. A.Ş.	Manisa	767.787	390	801.956	—	— 17.497	287	247.387	356	212
391	Mat Elektromekanik Cihazlar ve Motor San. A.Ş.	İstanbul	762.143	392	800.205	—	— 64.663	241	310.770	329	248
395	TTE Türk Telekominikasyon End. A.Ş.	İstanbul	759.792	404	771.374	247	100.239	290	241.314	295	307
405	Türk Ytong San. A.Ş.	İstanbul	730.415	419	730.415	412	3.208	438	66.159	282	326
407	Trakya Cam San. A.Ş.	İstanbul	728.287	417	734.865	—	— 590.663	67	1.209.337	145	709
476	Birleşik Aydınlatma San. ve Tic. A.Ş.	İstanbul	534.594	480	534.592	382	14.372	428	76.019	395	160
			211.379.315		215.636.616		20.846.046		45.080.611		31.121

AK : İstanbul Sanayi Odası

Sıralama, üretimden satışlara göre yapılmıştır.

bulunan yabancı sermayeli şirket sayısı 6'dır. Bu şirketlerin genel toplam içindeki yerleri ise 20-35 nci sıralardadır. 4'ü otomotiv, biri gıda, biri de metal sanayi dalında faaliyet göstermektedir.

Bu altı şirketin toplam satış hasılatları 71.772.458 bin TL.'dır. Diğer bir deyişle 42 yabancı sermayeli şirket içindeki satış hasılatları içinde yüzde 33,2, 500 şirket içinde ise yüzde 3,4 oranında yer tutmaktadır.

9-6 milyar TL. arasında satış hasılatına ulaşan yabancı sermayeli şirket sayısı 9'dur. Bunların genel toplam içindeki yerleri 37 ile 57 nci sıralardadır. 5-1 milyar TL.'lık satış hasılatına ulaşan yabancı sermayeli şirket sayısı 19'dur. 1 milyon liranın altında satış hasılatı yapan yabancı sermayeli şirket sayısı ise 8'dir.

3. Bilânço Kârı

1981 yılı itibariyle ülkemizin en büyük 500 şirketinin vergiden önceki brüt bilânço kârları toplamı 153.728.994 bin TL.'dır. Yabancı sermayeli 42 şirketin brüt kârları 20.846.046 bin TL.'dır. Bu durumda ilk 500 şirketin toplam bilânço kârları içinde yabancı sermayeli şirketlerin payı yüzde 13,6'dır. Bir önceki yıla göre 500 firmanın bilânço kârındaki artış yüzde 23,3'tür. 1980 yılındaki ilk 500 firma arasına giren yabancı sermayeli şirketlerin 1981'deki bilânço kârlarındaki artış oranı ise yüzde 39,8'dir. 1980 yılı ile karşılaştırıldığında, yabancı sermayeli şirketlerin vergiden önceki bilânço kârlarındaki artış, Türkiye'nin ilk 500 büyük firmasının bilânço kâr artışı oranının oldukça üzerindedir. Bu genel eğilim kabaca yabancı sermayeli kuruluşların diğerlerine göre 1981'de daha fazla kâr sağladıklarını göstermektedir.

1981 yılında vergiden önce 1 milyar TL.'nın üzerinde kâr sağlayan yabancı sermayeli şirket sayısı 8'dir. Bunlar arasında 3 milyarın üzerinde kâr elde eden iki şirketten biri otomotiv, diğeri lastik sanayiinde faaliyet göstermektedir. Bu iki şirket ilk 500 firma arasında 5 ve 8'nci sıralarda yer almaktadır. 2 milyarın üzerinde kâr elde eden iki kuruluştan biri gübre, diğeri ise gıda sanayiindedir. Genel sıralama içindeki yerleri ise 11 ve 18'dir.

Vergiden önceki bilânço kârı açısından ilk 500 kuruluş arasında 5 ve 8'nci sıralarda yer alan yabancı sermayeli şirketler,

üretimden satışlara göre yapılan sıralamada 25 ve 38 gibi oldukça gerilerde sayılabilecek durumdadırlar. Aynı özellik, 1 milyar TL.'nın üzerinde kâr elde eden diğer yabancı sermayeli şirketler içinde söz konusudur. 1 milyar TL.'nın altında bilânço kârı sağlayan yabancı sermayeli kuruluşların bilânço kârı sıralamasındaki yerleri, üretimden satışlar kriterine göre ilk 500 kuruluş içindeki sıralamada elde ettikleriyerlerin genel olarak daha altında bulunmaktadır.

1980 yılında 500 büyük firma arasında 450 şirket kâr ederken 43 şirket zarar etmiştir. 1981'de kâr eden şirket sayısı 423'e düşmüş, zarar edenlerin sayısı 70'e yükselmiştir. Buna karşılık toplam satış hacmi içinde 1981'de bir önceki yıla göre zarar eden şirketlerin satış hacmi azalmıştır. Diğer bir deyişle 1981'de zararına satışlar düşmüştür. Zarar eden şirket sayısı 10'a inmiştir. 1981'de 42 yabancı sermayeli şirket içinde sadece 8'i zarar etmiş ve genel eğilim yabancı sermayeli şirketler içinde geçerliliğini korumuştur.

1981 yılında 500 büyük firmanın satış kârlılığı düşmüş fakat özsermaye kârlılığında (15) artış gözlenmiştir. Toplam firmalar için satış kârlılığı yüzde 7.4'den yüzde 5,9'a inmiş fakat özsermaye devir sürati yüzde 3,9'dan yüzde 5,8'e yükseldiği için özsermaye kârlılığı yüzde 28,6'dan yüzde 34,4'e çıkmıştır. Ayrıca, zarar eden firmaların özsermaye devir hızı yüzde 7,2'den yüzde 4,1'e düşmüştür. 500 büyük firma arasına giren yabancı sermayeli şirketlerin satış kârlılığı yüzde 10,9'dan yüzde 9,6'a gerilemiştir. Özsermaye devir sürati ise yüzde 5,4'den yüzde 10,4'e yükselmiştir. Bu gelişme, satış kârlılığının düşmesine rağmen özsermaye kârlılığının artması ile mümkün olmuştur.

4. Özsermaye

Türkiye'de ilk 500 şirketin 1981 yılındaki özsermayeleri

(15) Özsermaye kârlılığı, bilânço kârının özsermayeye bölünmesi ile bulunur ve satış karlılığı ile özsermaye devir süratine bağlıdır. Satış kârlılığı, 100 TL. satış ile ne kadar kâr elde edildiğini gösterir. Bilânço kârının satış hasılatına bölünmesiyle bulunur ve yüzde olarak belirtilir. Özsermaye devir sürati özsermayenin kaç misli satış hasılatı sağladığını gösterir. Satış hasılatının özsermayeye bölünmesiyle bulunur.

toplamı 484.429.713 bin TL.'dır. Bunun yüzde 9,3'nü oluşturan 45.080.611 bin TL.'sı yabancı sermayeli kuruluşlara aittir. 1980 yılına göre 500 firmanın özsermayeleri yüzde 10,2 oranında gelişirken yabancı sermayeli kuruluşların özsermayelerindeki artış yüzde 80,1 olmuştur. Bu gelişme oldukça ilginçtir. 1980 yılında Türkiye'nin ilk 500 büyük firması arasına giren yabancı sermayeli şirketler toplam özsermayenin ancak yüzde 5,8'ni karşılarken 1981 yılında bu oran yüzde 9,3'e yükselmiştir. 1981 yılında 1980'e göre yabancı sermayeli şirketlerin özsermayelerinde yüzde 80 artış meydana gelirken, 500 firmanın özsermayelerinde sadece yüzde 10 arasında bir gelişim gözlenmiştir.

Özsermaye bakımından 1 milyar TL.'nın üzerinde bulunan yabancı sermayeli şirket sayısı 13'tür. Bu şirketlerin toplam özsermayeleri 32.018.424 bin TL.'dır. Bu miktar, 42 yabancı sermayeli şirketin toplam sermayelerinin yüzde 70,5'ni, 500 şirketin toplam özsermayelerinin ise yüzde 6,6'dır. Bu durum, Türk ekonomisinde özsermayesi 1 milyarın üzerinde bulunan yabancı sermayeli şirketlerin gerek kendi içinde ve gerekse ilk 500 şirket arasında önemli bir yere sahip olduklarını göstermektedir. Özsermayeleri 1 milyarın üzerinde bulunan 13 yabancı sermayeli şirket içinde ikisi hariç diğerleri, özsermaye sıralamasında 500 büyük şirket arasında ilk 50 arasına girmektedir.

5. İstihdam

Türkiye'nin en büyük 500 şirketinde 1981 yılında 519.533 bin kişi istihdam edilmektedir. Bunun yüzde 5,9'nu teşkil eden 31.121 bin kişisi yabancı sermayeli şirketlerde çalışmaktadır. 1980 yılına göre, 500 firmada istihdam edilen kişi miktarı yüzde 3,6 oranında bir azalma gösterirken yabancı sermayeli şirketlerde çalışan sayısında yüzde 1,7 oranında bir azalış gözlenmiştir. Bu eğilim, yabancı sermayeli firmaların genel istihdam seviyesi üzerinde olumlu bir etkisi olduğunu göstermektedir.

1980 nüfus sayımı sonuçlarına göre Türkiye'de imalat sanayiinde çalışan sayısı 2.036.843 kişidir. Madencilik sektörü ile birlikte imalat sanayiinde 1981'de 2.512.970 kişi çalışmaktadır. Bu durumda 500 büyük firmanın aynı daldaki payı yüzde 23,4'tür. Yabancı sermayeli şirketlerin payı ise yüzde 1,5'tir.

6. İhracat

1980 yılında Türkiye'nin en büyük 500 şirketinin gerçekleştirmiş olduğu ihracat 479.600 bin ABD dolarıdır. Bunun yüzde 20,1'ni oluşturan 96.638 bin dolarlık kısmı yabancı sermayeli şirketler tarafından yapılmıştır. 1980 yılında Türkiye'nin toplam ihracatı 2.910.102 bin dolardır. Bunun yüzde 36'nı oluşturan 1.047.400 bin doları sanayi ürünleri ihracatıdır. Bu durumda, 1980 yılında genel ihracatın yüzde 3,3'ü ve sanayi ürünleri ihracatının ise yüzde 9,2'ni yabancı sermayeli şirketler gerçekleştirmişlerdir.

Bu oranlar, Türk ekonomisinde yabancı sermayeli şirketlerin ihracat içindeki paylarının oldukça küçük olduğunu göstermektedir. Bununla beraber, 24 Ocak kararlarının temel felsefesine uygun olarak, 1980 yılından itibaren yabancı sermayeli şirketlerin ihracata önem vermeye başladıkları ve ülkeye daha fazla döviz geliri sağlamak için büyük bir çaba harcadıkları gözlenmektedir. Dolayısiyle, ileriki yıllarda yabancı sermayeli kuruluşların ihracatları önceki yıllara göre daha fazla artabilecektir.

IX. 1981 YILINDA 500 BÜYÜK FİRMA ARASINA GİREN YABANCI SERMAYELİ KURULUŞLARIN SEKTÖRLERE GÖRE DAĞILIMI

1981 yılında 6224 sayılı Kanun kapsamında faaliyette bulunan yabancı sermayeli şirketler, en fazla otomotiv sanayi dalında etkinlik göstermişlerdir. Gerçekten bu sektörde sekiz yabancı sermayeli şirket üretim yapmakta ve 1981 yılında üretimden satışlar tutarı 68.548.659 bin TL.'na ulaşmış bulunmaktadır. Üretimden satışlar tutarı kriterine göre yapılan sınıflandırmada Türkiye'deki yabancı sermayeli şirketler en fazla otomotiv sektöründe satış yapmışlardır.

1981 yılında ilk 500 firma arasına giren şirketlerden oluşan otomotiv sanayinin üretimden satışlar tutarı 104.124.096 bin TL.'dır. Bu durumda, otomotiv sektöründe üretimden satışlar içinde yabancı sermayeli şirketlerin payı, yüzde 66 gibi oldukça önemli bir yer tutmaktadır. Tüm sektörde satış hasılatı 109.060.878 bin TL., bilânço kârı 6.888.683 bin TL., özsermaye 18.780.900 bin TL., çalışan sayısı ise 25.493 bin kişidir. Sekiz yabancı sermayeli şirketin sektör içindeki payları ise sırasiyle şöyledir: % 64,9, % 51,5, % 63,5 ve % 37,9. Bu oranlar, otomotiv sektörü içinde yabancı sermayeli şirketlerin çok etkin olduğunu ortaya koymaktadır. Türkiye'de hiçbir sektörde, otomotiv sanayiinde olduğu gibi üretimden satışlar, satış hasılatı, bilânço kârı, özsermaye ve çalışan sayısı içinde yabancı sermayeli şirketler, bu sektörde olduğu gibi önemli paylara ulaşamamıştır.

Otomotiv sanayiinde sonra kimya, lastik, petrol ve plastik sanayii, yabancı sermayeli şirketlerin ikinci derecede etkin oldukları sektördür. Bu sektörde faaliyet gösteren 9 yabancı sermayeli şirketin üretimden satışlar ve satış hasılatları otomotiv sektöründen sonra ikinci sırada gelmektedir. Bu sanayi dalını sırasiyle gıda, içki ve tütün; madeni eşya, makina, elektrikli ilmi ve mesleki ölçme aletleri, metal ana sanayi; dokuma ve giyim; taşa toprağa dayalı sanayiler ile çimento ve kâğıt sanayi izlemektedir. Gelişmeler hakkında ayrıntılı bilgiler, Tablo : III.19'da verilmiştir.

TABLO : III.19
1981 YILINDA 500 BÜYÜK FİRMA ARASINA GİREN YABANCI SERMAYELİ KURULUŞLARININ SEKTÖRLERE GÖRE DAĞILIMI
GIDA, İÇKİ, TÜTÜN SANAYİ

Sıra No.	Sıra No.	Firma	Üretimden Satışlar Tutarı 1.000 TL.	Sıra No.	SATIŞ HASILATI Tutarı 1.000 TL.	Sıra No.	BİLANÇO KARI Tutarı 1.000 TL.	Sıra No.	ÖZ SERMAYE Tutarı 1.000 TL.	Sıra No.	ÇALIŞAN Tutarı 1.000 TL.
1	21	Unilever İş Tic. ve San. Ltd.	13.090.596		13.247.749		2.022.217		1.873.836		832
2	46	Turyağ Türkiye Yağ. A.Ş.	8.084.726	49	8.084.726	155	226.419	—	—	131	789
3	102	Türk Tuborg Bira ve Malt San. A.Ş.	4.045.426	109	4.053.467	53	758.802	74	1.105.058	112	913
4	378	Tütüntex Ticaret A.Ş.	797.031	389	801.519	208	141.001	364	156.810	386	56
		TOPLAM	26.017.779		26.187.461		3.148.439		3.135.704		2.590
		SEKTÖR TOPLAMI (83 Firma)	270.883.919		292.418.674		15.227.116		62.415.131		68.110
		Sektör Toplamı İçinde Yabancı Şirketlerin Payı	% 10		% 9		% 21		% 5		% 5
		DOKUMA, GİYİM SANAYİ									
1	57	Çukurova Sanayi İşletmeleri T.A.Ş.	6.821.809	60	6.840.226	—	— 705.873	32	2.565.443	22	3.295
2	80	Sifaş Sentetik İplik Fab. A.Ş.	5.201.767	85	5.282.183	121	309.020	104	802.734	60	1.459
3	256	Edip İplik San. ve Tic. A.Ş.	1.448.344	259	1.482.111	240	103.659	209	383.914	120	851
4	340	Akip Tekstil San. ve Tic. A.Ş.	971.754	348	980.838	—	— 27.802	443	58.282	190	523
		Toplam	14.443.674		14.585.358		— 320.996		3.810.373		6.128
		SEKTÖR TOPLAMI (97)	214.549.505		221.887.649		4.683.120		40.180.190		98.919
		Sektör Toplamı İçinde Yabancı Şirketlerin Payı	% 7		% 7		—		% 10		% 6
		KÂĞIT SANAYİ									
1	280	Viking Kâğıt ve Selüloz A.Ş.	1.303.736	254	1.515.696	294	54.976	311	210.457	359	210
		SEKTÖR TOPLAMI (16)	55.880.917		62.590.074		2.128.088		22.532.829		15.866
		Sektör Toplamı İçinde Yabancı Şirketlerin Payı	% 2		% 2		% 3		% 9		% 1
		KİMYA, PETROL, LASTİK, PLASTİK SANAYİ									
1	38	Türk Pirelli Lastikleri A.Ş.	9.328.336	41	9.328.336	8	3.104.732	15	5.388.214	137	758
2	41	Akdeniz Gübre Sanayi A.Ş.	8.676.718	44	8.710.693	11	2.797.945	19	3.852.399	129	802
3	43	Uniroyal Endüstri T.A.Ş.	8.556.309	46	8.556.309	66	562.707	148	585.022	100	1.042
4	53	Goodyear Lastikleri T.A.Ş.	7.294.494	55	7.294.494	24	1.542.412	62	1.309.415	134	780
5	82	DYO ve SADOLİN Fab. A.Ş.	5.016.827	80	5.452.422	77	497.720	90	933.772	212	461
6	92	Roche Müstahe. San. Ltd. Şti.	4.418.862	99	4.419.883	92	415.528	109	767.925	200	496
7	219	Bayer Tarım İlâçları San. Ltd. Şti.	1.718.499	229	1.713.499	338	36.998	190	449.453	346	220
8	227	Türk Henkel Kimyevi Mad. San. ve Tic. A.Ş.	1.660.275	239	1.662.753	131	275.876	219	354.795	388	179
9	390	Çukurova Kimya End. A.Ş.	767.787	390	801.956	—	— 17.497	287	247.387	356	212
		Toplam	47.438.107		47.940.345		9.216.421		13.888.382		4.950
		SEKTÖR TOPLAMI (85)			1.194.267.436		80.327.151		124.905.367		54.865
		Sektör Toplamı İçinde yabancı Şirketlerin Payı	%		% 4		% 11		% 11		% 9
		TAŞA, TOPRAĞA DAYALI SANAYİ VE ÇİMENTO SANAYİ									
1	50	Anadolu Cam San. A.Ş.	7.344.936	53	7.379.105	29	1.303.419	42	1.838.108	51	1.573
2	405	Türk Ytong San. A.Ş.	730.413	419	730.415	412	3.208	438	66.159	282	326
3	407	Trakya Cam San. A.Ş.	726.287	417	734.866	—	— 590.663	67	1.209.337	145	709
		Toplam	8.803.638		8.884.386		715.964		3.113.604		2.608
		SEKTÖR TOPLAMI (41)	142.162.050		145.799.082		17.061.307		42.356.888		35.001
		Sektör Toplamı İçinde Yabancı Şirketlerin Payı	% 6		% 6		% 4		% 7		% 8

SERMAYELİ KURULUŞLARININ SEKTÖRLERE GÖRE DAĞILIMI
METAL ANA SANAYİ

ıra o.	Sıra No.	Firma	Satışlar Üretimden Tutarı 1.000 TL.	Sıra No.	SATIŞ HASILATI Tutarı 1.000 TL.	Sıra No.	BİLANÇO KÂRI Tutarı 1.000 TL.	Sıra No.	ÖZ SERMAYE Tutarı 1.000 TL.	Sıra No.	ÇALIŞAN Tutarı 1.000 TL.
1	28	Metaş, İzmir Metallurji Fab. T.A.Ş.	10.930.084	32	10.984.911		— 457.623	89	940.160	89	1.149
2	70	Nasaş Aluminyum San. ve Tic. A.Ş.	5.798.476	71	5.962.678	75	510.127	34	2.018.390	117	866
3	126	Asil Çelik San. ve Tic. A.Ş.	3.098.794	131	3.098.894	—	—	55	—	115	—
4	211	Döktaş Dökümcülük Tic. ve San. A.Ş.	1.778.886	205	1.929.042	216	129.780	195	437.147	179	557
		Toplam	21.606.240		21.975.425		182.284		3.395.697		2.572
		SEKTÖR TOPLAMI (43)	212.512.755		217.598.083		3.342.455		57.984.846		71.042
		Sektör Toplamı İçinde Yabancı Şirketlerin Payı	% 10		% 10		% 5		% 6		% 4
		MADENİ EŞYA, MAKİNA, ELEKTRİKLİ İLMİ VE MESLEKİ ÖLÇME ALET SANAYİ									
1	75	NETAŞ, Northern Electrik Telekon A.Ş.	5.354.087	83	5.356.451	22	1.606.420	41	1.840.320	42	1.845
2	76	Türk Kablo A.O.	5.295.325	84	5.295.325	25	1.467.946	96	890.833	247	395
3	97	Mannesman Sümerbank Boru End. T.A.Ş.	4.215.823	97	4.434.875	85	430.066	121	707.895	151	664
4	142	AEG-ETİ Elektrik End. A.Ş.	2.722.327	147	2.972.775	88	422.685	151	576.599	138	757
5	261	Makina Takım End. A.Ş.	1.415.532	273	1.415.532	165	211.167	182	463.978	178	564
6	277	Kavel Kablo ve Elektrik Md. A.Ş.	1.326.358	285	1.359.226	301	51.051	327	181.748	319	260
7	367	Simtel Tic. ve San. A.Ş.	836.498	343	1.012.524	288	59.972	295	322.081	344	225
8	391	Wat Elektromekanik Cihazlar ve Motor Sanayi A.Ş.	762.143	392	800.205	—	— 64.663	241	310.770	329	248
9	395	T.T.E. Türk Telekominikasyon End. A.Ş.	759.792	404	771.374	247	100.239	290	241.314	295	307
10	476	Birleşik Aydınlatma San. ve Tic. A.Ş.	534.594	480	534.592	382	14.372	428	76.019	395	160
		Toplam	23.222.479		23.952.879		4.299.255		5.611.557		5.425
		SEKTÖR TOPLAMI (93)	218.496.647		335.558.522		19.255.154		81.666.783		67.587
		Sektör Toplamı İçinde Yabancı Sermayeli Şirketlerin Payı	%11		% 7		% 22		% 7		% 8
		OTOMOTİV SANAYİ									
1	20	Türk Traktör ve Ziraat Makinaları A.Ş.	13.236.055	25	13.244.575	89	420.695	482	899.635	95	1.114
2	25	Otomarsan Otobüs ve Motorlu Araçlar San. A.Ş.	12.322.682	22	13.682.916	5	3.814.103	16	4.733.818	50	1.605
3	33	Tofaş Türk Otomobil Fab. A.Ş.	10.300.677	35	10.369.398	—	— 452.588	75	1.096.771	46	1.748
4	35	OYAK-RENAULT Otomobil Fab. A.Ş.	9.734.747	36	10.242.909	—	— 419.986	194	438.309	43	1.832
5	37	M.A.N. Kamyon ve Otobüs San. A.Ş.	9.384.420	40	9.534.154	—	— —	21	3.187.315	110	927
6	40	BMC Sanayi ve Ticaret A.Ş.	8.812.625	43	8.812.625	22	123.592	128	676.843	65	1.400
7	88	T.O.E. A.Ş.	4.757.453	91	4.921.088	283	64.477	95	892.146	103	1.010
		Toplam	68.548.659		70.807.665		3.550.293		11.924.437		9.636
		SEKTÖR TOPLAMI (21)	104.124.096		109.060.878		6.888.683		18.780.900		25.439
		Sektör Toplamı İçinde Yabancı Sermayeli Şirketlerin Payı	% 66		% 65		% 52		% 64		% 38

X. TÜRK EKONOMİSİNDE YABANCI SERMAYELİ KURULUŞLARIN YERİ VE ÖNEMİ

Türkiye'de 6224 sayılı Kanun kapsamında 1982 yılı Haziran ayı itibariyle faaliyet gösteren 146 yabancı sermayeli kuruluşa tam metni ekte sunulan bir anket formu gönderilmiştir. Bu ankete aşağıda sektörlere göre ayrımı yapılan 51 firma cevap vermiştir. Çalışmanın yarattığı 1982 yılında (Haziran) Türkiye'de 146 yabancı sermayeli şirket 6224 sayılı Kanun kapsamında faaliyette bulunmakta idi. Bu şirketlerin 7'i 1980'de, 34'ü 1981'de ve 19'u ise 1982 (Haziran)'de 6224 sayılı Kanun kapsamına girmiştir. Diğer bir deyişle 60 şirket, 1980-1982 Haziran dönemi itibariyle 6224 sayılı Kanun içinde faaliyet göstermeye başlamıştır. 1980'de yabancı sermaye kanunu kapsamına giren 7 şirketin toplam sermayeleri 5.293 milyon TL., yabancı sermaye miktarı ise 2.749 milyon TL.'dir. 1981'de 34 şirket için bu miktarlar sırasıyle 20.479 milyon ve 10.124 milyon TL., 1982 (Haziran)'de ise 16.009 milyon ve 7.694 milyon TL. olmuştur.

Özetle belirtmek gerekirse, 1980-1982 Haziran döneminde 6224 sayılı Kanun kapsamına yeni girerek faaliyette bulunan yabancı sermayeli şirketlerin sermayeleri 41.781 milyon TL.'na ulaşmıştır.

1982 yılı sonu itibariyle 6224 sayılı Kanun kapsamına giren şirket sayısı ise 170'e çıkmıştır. Bu şirketlerdeki toplam yabancı sermaye 43.646 milyon TL.'na, toplam sermaye ise 100.196 milyon TL.'na yükselmiştir. Toplam sermaye içindeki yabancı sermaye payı da yüzde 43.56 olarak gerçekleşmiştir.

170 şirketin 139'u imalat sanayii dalında faaliyet göstermektedir. Bu şirketlerin en fazla rağbet ettikleri sektörler sırasiyle kimya, otomotiv, gıda-içki, dokuma-giyim, elektrik-elektronik, demir-çelik ve kâğıttır. Gerçekten kimya sektöründe faaliyette bulunan 23 şirketin toplam yabancı sermaye içindeki payı yüzde 12.16'dır. Otomotiv sektöründeki 15 şirketin toplam yabancı

sermayedeki payı yüzde 11.80, gıda-içki sektöründeki 15 şirketin toplam yabancı sermaye içindeki payı ise yüzde 11.79'dur. Toplam sermaye içindeki yabancı sermaye payı açısından imalat sanayii içinde en önemli yeri yüzde 77.37 oranı ile kimya sanayi almaktadır. Bu sanayi dalını yüzde 57.71 ile lastik, yüzde 53.92 ile gıda-içki sanayi dalları izlemektedir.

Yabancı sermayeli kuruluşların Türk ekonomisindeki yerini tesbit etmek amacıyle yapmış olduğumuz anket çalışmasına cevap veren 51 şirketten elde ettiğimiz bilgiler, Türkiye'de özellikle lastik, otomotiv, elektrikli makina ve cihazlar, ilaç imalat sanayii dalları ile madencilik sektörü için tüm sektör hakkında genel eğitimi ortaya koymaya yeterli seviyede bulunmaktadır. Meselâ, Türkiye'de 6224 sayılı Kanun kapsamında faaliyette bulunan 4 lastik firması vardır. Bunlardan Rekor Kauçuk Sanayi ve Ticaret A.Ş. kanun kapsamına 1981 yılında dahil olmuştur. Lastik sektöründeki diğer önemli firma olan Pirelli ise 1960 yılından bu yana kanun kapsamında faaliyetine devam etmektedir. Rekor kauçuk firmasını ihmal ettiğimizde, bu sektörde üretim yapan üç yabancı sermayeli şirketin ikisi olan Goodyear ve Uniroyal'den gerekli bilgiler temin edilmiştir. Aynı şekilde Türkiye'de ilaç sanayiinde faaliyette bulunan Wyeth Laboratuvarları A.Ş., Bayer Tarım İlaçları Sanayi Ltd. Şrt. ile Birleşik Alman İlaç Fabrikaları Türk Ltd. Şrt.'leri dışındaki dört üretici firmada anketimize katılarak sorularımızı cevaplandırmıştır. 1982 yılı sonu itibariyle otomotiv sektöründe faaliyet gösteren 15 firmanın 11'i anket sorularını cevaplandırmıştır. Dolayısiyle bu sektördeki verilerde, sektörün yapısını sağlıklı bir şekilde açıklıyabilecek kapsamdadır. Elektrikli makina ve cihazlar sanayi dalından ise 9 firma anketimize katılmıştır. Bu sektörden elde edilen bilgiler de, sektör hakkında genel eğilimleri belirlemeye yeterli seviyededir.

Aşağıdaki tabloda anket kapsamına giren şirketler ile ilgili büyüklükler verilmiştir.

	1982 (Haziran)
Toplam Yabancı Sermayeli Kuruluş (Adet)	146
Anket Kapsamı (Adet)	51
Anket Dışı Kalanlar (Adet)	95
146 Yabancı Sermayeli Kuruluşun Anket Kapsamına Girme Yüzdesi	35

146 Yabancı Sermayeli Kuruluşun Toplam Sermayeleri (Milyon TL.)	69.841
Anket Kapsamına Giren 51 Kuruluşun Toplam Sermayeleri (Milyon TL.)	45.301
Anket Kapsamına Giren 51 Kuruluşun 146 Kuruluşun Toplam Sermayeleri İçindeki Yüzde Payı	65
Anket Kapsamına Giren Kuruluşlardaki Yabancı Sermaye Miktarı (Milyon TL.)	18.593
146 Yabancı Sermayeli Kuruluştaki Yabancı Sermaye Miktarı (Milyon TL.)	34.648
51 Kuruluşun 146 Yabancı Sermayeli Kuruluştaki Yabancı Sermaye Miktarı İçindeki Yüzde Payı	54

Yukarıdaki bilgilerin ışığı altında yapacağımız bir genel değerlendirme, 146 firma nezdinde 1982 yılı içinde uyguladığımız anket çalışmasının, Türkiye'de yabancı sermaye konusunda genel eğilimleri belirlemek ve üzerinde çok fazla spekülasyon yapılan bazı gerçekleri tesbit etmek açısından oldukça kapsamlı olduğunu ortaya koymaktadır. 146 yabancı sermayeli kuruluştan 51'i ankete katılarak sorularımızı cevaplandırmıştır. Bu rakam, 1982 Haziran ayı itibariyle Türkiye'de 6224 sayılı Kanun kapsamında faaliyette bulunan yabancı sermayeli şirketlerin yüzde 35'ne tekâbül etmektedir. Bundan daha önemlisi, 146 kuruluşun toplam sermayeleri 69,8 milyar TL. iken, anket kapsamına giren şirketlerin toplam sermayeleri 48,3 milyar TL.'dır. Diğer bir deyişle 51 firmanın toplam sermayeleri Türkiye'de faaliyette bulunan (Haziran 1982) 146 kuruluşun toplam sermayelerinin yüzde 65'dir. Ankete katılan şirket sayısının toplam yabancı sermayeli şirket sayısının yüzde 35'ne tekâbül etmesine karşılık, ankete katılan şirketlerin toplam sermayeleri göz önüne alındığında kapsamın yüzde 65'e yükseldiği gözlenmektedir. Bu oran, anketlerden elde edilen bilgilerin toplam yabancı sermaye için bir genelleme yapmaya yeterli olabileceğini göstermesi bakımından önem taşımaktadır. Ayrıca, 51 firmanın 146 yabancı sermayeli kuruluştaki yabancı sermaye miktarının yüzde 54 gibi oldukça yükesk bir oranını temsil etmesi de, anketlere dayanarak ulaşacağımız sonuçların sağlığı açısından yeterlidir. Aşağıda, anketimize katılan yabancı sermayeli şirketlerin sektörlere göre dökümü verilmiştir.

LASTİK SANAYİ :

Goodyear Lastikleri T.A.Ş.
Uniroyal Endüstri T.A.Ş.

İLAÇ SANAYİİ :

Sandoz İlaç San. Ltd. Şti.
Roche Müstahsarları San. Ltd. Şti.
Pfizer İlaçları A.Ş.
Ciba-Geigy İlaç ve Kimya Ürünleri San. ve Tic. A.Ş.

OTOMOTİV SANAYİİ :

İstanbul Segman San. ve Tic. A.Ş.
Türk Otomotiv End. A.Ş.
BMC San. ve Tic. A.Ş.
Türk Traktör ve Ziraat Makineleri
Otomarsan Otobüs ve Motorlu Araçlar San. A.Ş.
Tofaş Türk Otomobil Fab. A.Ş.
Oyak - Renault Otomobil Fab. A.Ş.
Transtürk Fren - Debriyaj End. San. Tic. A.Ş.
Döktaş Dökümcülük Tic. ve San. A.Ş.
MAN Kamyon ve Otobüs A.Ş.
MAN Motor San. ve Tic. A.Ş.

ELEKTRİKLİ MAKİNA VE CİHAZLAR SANAYİİ :

Kavel Kablo ve Elekt. Mal. A.Ş.
Simko Tic. ve San. A.Ş.
Demirer Kablo Tesisleri San. ve Tic. A.Ş.
WAT - Elektromekanik Cih. ve Mot. San. A.Ş.
Etitaş Elektrik Teçhizatı İmalatı A.Ş.
AEG-ETİ Elektrik End. A.Ş.
General Elektrik T.A.Ş.
Türk Kablo A.O.
Mako San. ve Tic. A.Ş.

MADENİ EŞYA + MAKİNA SANAYİİ :

Asil Çelik San. ve Tic. A.Ş.
Nasaş Aliminyum San. ve Tic. A.Ş.

Mannesman - Sümerbank Boru End. A.Ş.
Çukurova Çelik End. A.Ş.

KİMYA SANAYİİ :

Türk Henkel Kimyevi Maddeler San. ve Tic. A.Ş.
BASF Sümerbank Türk Kimya San. A.Ş.
Selpast Plastik Amb. San. A.Ş.
Akdeniz Gübre San. A.Ş.

GIDA - İÇKİ SANAYİİ :

Türk Tuborg Bira ve Malt San. A.Ş.
Turyağ Türkiye Yağ ve Mamulleri A.Ş.
Unilever İş. Tic. ve San. Ltd. Şti.
Orient Memba Suları Meşrubat San. İhracat ve Tic. A.Ş.

CAM + PİŞMİŞ KİL VE ÇİMENTO SANAYİİ :

Anadolu Cam Sanayii A.Ş.
Mesa Toplu Konut ve Yatırım A.Ş.

DOKUMA - GİYİM SANAYİİ :
Sifaş Sentetik İplik Fab. A.Ş.
Edip İplik San. ve Tic. A.Ş.

TARIM + ORMAN :

Yontaş Yonga Levha San. ve Tic. A.Ş.
Tohum - İslah ve Üretim A.Ş.

MADEN :

Magnesit A.Ş.

BANKA + HİZMET :

Banco Di Roma,
Türkiye Sınai Kalkınma Bankası A.Ş.
American Express,
Citibank İstanbul Türkiye Merkez Şubesi,
Güney - Turizm A.Ş.,
Bimaş Birleşik İnşaat ve Müh. A.Ş.

1. Yabancı Sermayeli Kuruluşların Sermayeleri

1982 yılında yapmış olduğumuz ankete cevap veren yabancı sermayeli kuruluşun sermayeleri Tablo : III.20'de verilmiştir. Tabloya göre yabancı sermayeli kuruluşların döner sermayeleri toplamı 47,6 milyar, sabit sermayeleri 14,8 milyar, nakdi sermayeleri 31,9 milyar, ayni sermayeleri 2,4 milyar TL.'dır. Bu değerler, yabancı sermayeli kuruluşların yerli + yabancı sermaye miktarlarını ifade etmektedir.

Tablodaki rakamlardan açık bir şekilde görülebileceği gibi gayri maddi sermaye miktarı, diğer sermaye çeşitlerine göre düşüktür. Sadece otomotiv sanayiinde oldukça önemli gayri maddi sermaye vardır. Metal ve madeni eşya sanayii dışındaki imalat sanayii dallarında ise gayri maddi sermaye yoktur. Bu durum, yabancı sermaye uygulamasında teknoloji transferine gereken önem ve ağırlığın verilmediğini ortaya koymaktadır. Bu durumdan, Türkiye'ye gayri maddi sermaye niteliğindeki teknolojik bilgi aktarımının oldukça yetersiz seviyede olduğu ortaya çıkmaktadır.

2. Yabancı Sermayeli Kuruluşların Satış Hasılatları ve Kârları

Anketimize cevap veren yabancı sermayeli kuruluşların satış hasılatları ve kârlarında 1979 yılından itibaren sürekli bir artış gözlenmiştir. 1979 yılında 59,6 milyar olan satışlar tutarı, 1981'de 185,6 milyar TL.'na ulaşmıştır. Aynı şekilde yabancı sermayeli kuruluşların kârlarında da hızlı bir artış meydana gelmiştir. 1979 yılında 5,5 milyar TL. olan toplam sektör kârı, 1981 de 25,6 milyara ulaşmıştır. Tablo III.21'den de izlenebileceği gibi otomotiv sanayii, gerek satış hasılatı ve gerekse kâr miktarı açısından ilk sırada yer almaktadır.

TABLO : III.20

YABANCI SERMAYELİ KURULUŞLARIN SERMAYELERİ

(Bin TL.)

SEKTÖRLER	Döner Serm.	Sabit Serm.	Nakdi Serm.	Ayni Serm.	Bloke Paralar	Gayri Maddi Sermaye
Elektrik + Makina Cihazları Sanayii	4.949.403	2.002.368	1.226.215	6.885	47.897	—
Kimya Sanayii	1.256.431	159.510	2.272.848	—	—	—
Otomotiv Sanayii	14.651.504	5.288.470	7.408.448	1.051.697	—	5.091.574
Banka + Hizmetler	747.676	596.450	6.029.727	12.000	—	—
Metal Sanayii	8.450.626	1.204.280	6.517.875	56.197	—	570
Dokuma + Giyim Sanayii	2.906.854	868.908	574.634	—	—	—
Gıda + İçki Sanayii	0.166.966	775.306	2.991.776	1.148.830	—	—
İlaç Sanayii	955.291	1.719.337	1.444.076	5.923	5.291	—
Madeni Eşya + Makina Sanayii	3.121.012	368.389	1.777.932	3.917	400.000	150
Cam + Piş. Kil ve Çimento Sanayii	2.039	350.000	1.000.000	—	—	—
Lastik Sanayii	1.309.415	1.005.062	45.000	36.000	—	—
Maden	—	—	120.000	—	—	—
Tarım + Orman	159.388	512.760	537.955	121.433	61.718	—
SEKTÖR TOPLAMI	47.676.605	14.850.840	31.946.486	2.442.882	514.906	5.092.294

TABLO : III.21

YABANCI SERMAYELİ KURULUŞLARIN SATIŞ HASILATLARI VE KÂRLARI

(Bin TL.)

SEKTÖRLER	SATIŞLAR TUTARI TL.) 1979	1980	1981	KÂR (TL.) 1979	1980	1981
Elektrik+Makina ve Cih. San.	5.224.943	9.886.294	18.988.687	682.634	1.403.857	2.727.381
Kimya Sanayii	2.583.737	7.092.153	11.961.673	551.882	2.011.414	3.015.000
Otomotiv Sanayii	26.709.163	49.449.972	70.268.455	811.954	2.824.857	7.025.752
Banka+Hizmet (*)	44.361	67.438	110.165	576.192	1.296.000	2.639.589
Metal Sanayii	3.404.788	9.615.732	13.282.668	447.722	2.642.969	2.457.086
Dokuma+Giyim Sanayii	2.871.357	4.839.770	6.888.570	372.963	281.622	412.678
Gıda+İçki Sanayii	6.542.761	16.195.541	25.101.249	982.827	2.404.528	3.007.438
İlaç Sanayii	3.406.605	6.650.501	10.273.974	313.414	753.021	1.119.035
Madeni Eşya+Makina Sanayii	1.483.499	2.276.436	3.773.554	270.881	456.713	785.121
Cam+Pişmiş Kil ve Çimento San.	1.897.882	2.914.000	7.344.935	231.779	393.407	1.303.419
Lastik Sanayii	4.800.087	10.585.405	15.593.404	269.550	199.032	864.069
Maden	366.602	777.665	1.386.218	72.306	191.161	553.264
Tarım+Orman	273.231	445.236	724.140	154	569	608
TOPLAM	59.609.016	120.796.143	185.697.692	5.584.258	14.859.150	25.910.440

(*) Banka + Hizmet sektörü kapsamındaki Banco di Roma, Türkiye Sınai Kalkınma Bankası, Amerikan Express Int. Banking Co; Citibank N.A. ile Güney Turizm'in 1979-1981 döneminde satış hasılatları olmadığı için bu sektörün satışlar tutarı düşük bulunmuştur. Sektör kârları içine yukarıda adı geçen yabancı sermayeli şirketlerin kârları dahildir.

3. Yabancı Sermayeli Kuruluşların Transferleri

Tablo : III.22'de, Türkiye'de yabancı sermayeli kuruluşların transferleri yıllara göre sektör bazında dökümlü olarak verilmiştir. 51 yabancı sermayeli firmanın kâr transferleri, kredi taksit ve faizi ile gayri maddi hak ve lisans transferlerinde 1979 yılından itibaren muntazam bir artış gözlenmektedir. Sektör bazında en fazla kâr transferi otomotiv sanayiindedir. Bu sanayii dalının kredi taksit ve faizi ile gayri maddi hak ve transferleride, diğer sanayii dallarına göre ilk sırada gelmektedir.

51 yabancı sermayeli kuruluş, 1979 yılında toplam 2 milyar TL.'sı transferde bulunmuştur. 1980'de bu miktar yüzde 47 oranında artarak 3 milyara, 1981 yılında ise yüzde 139 oranında yükselerek 7,3 milyar TL.'na ulaşmıştır.

4. Yabancı Sermayeli Kuruluşların Ödediği Vergiler

Sektör bazında yabancı sermayeli kuruluşların ödemiş oldukları istihsal, kurumlar, gelir, gümrük ve mali denge vergileri toplamı 1979 yılında 12 milyar TL.'dır. 1980'de bu miktar yüzde 44,5 oranında artarak 17,3 milyara, 1981'de ise bir önceki yıla göre yüzde 70 fazlasiyle 29,4 milyar TL.'na ulaşmıştır. Gelişmeler, Tablo : III.24 ve III.25'den izlenebilir.

TABLO : III.22

YABANCI SERMAYELİ KURULUŞLARIN TRANSFERLERİ

(Bin TL.)

SEKTÖRLER	KÂR			KREDİ TAKSİT VE FAİZİ			GAYRİ MADDİ HAK, LİSANS		
	1979	1980	1981	1979	1980	1981	1979	1980	1981
Elektrik+Makina ve Cihazlar	43.649	147.255	758.279	31.636	113.417	210.263	2.666	5.683	16.601
Kimya Sanayii	—	49.673	108.926	6.106	454.839	265.948	—	—	724
Otomotiv Sanayii	299.877	386.633	2.581.092	297.429	627.306	1.276.311	44.514	123.546	120.000
Banka+Hizmet	318.410	157.246	85.090	—	—	—	—	—	—
Metal Sanayii	10.453	45.377	66.464	380.660	392.410	649.697	—	—	—
Dokuma+Giyim Sanayii	4.398	—	—	6.692	6.599	—	—	—	—
Gıda+İçki Sanayii	22.458	268.939	525.111	—	—	—	—	—	—
İlaç Sanayii	—	—	15.400	—	—	—	—	—	—
Madeni Eşya+Makina Sanayii	8.081	13.048	31.444	4.213	—	—	—	—	—
Cam+Pişmiş Kil ve Çim. San.	11.477	14.273	47.997	104.499	155.383	319.274	3.870	12.930	—
Lastik Sanayii	20.482	37.085	119.448	—	—	—	34.770	45.018	63.043
Maden	—	27.032	112.853	—	—	—	—	—	—
Tarım+Orman	25	25	48	—	—	—	—	—	—
SEKTÖR TOPLAMI	1.172.216	1.146.586	4.452.152	831.235	1.749.954	2.721.493	85.820	187.177	200.368

TABLO : III.23

YABANCI SERMAYELİ KURULUŞLARIN TOPLAM TRANSFERLERİ

(Bin TL.)

YILLAR	TRANSFERLER TOPLAMI	ARTIŞ ORANI (%)
1979	2.089.271	—
1980	3.083.717	47,6
1981	7.374.013	139,1
GENEL TOPLAM	12.547.001	

TABLO : III.24

YABANCI SERMAYELİ KURULUŞLARIN VERGİLER

(SEKTÖR BAZINDA)

(Bin TL.)

KTÖRLER	İSTİHSAL VERGİSİ			KURUMLAR VERGİSİ			GELİR VERGİSİ			GÜMRÜK VERGİSİ			MALİ DENGE VERGİSİ		
	1979	1980	1981	1979	1980	1981	1979	1980	1981	1979	1980	1981	1979	1980	1981
ktrikli Makina	3.830	5.348	9.750	232.957	603.492	108.325	160.514	258.198	967.535	126.089	219.993	440.149	16.062	30.146	274
Cihazlar															
nya Sanayii	83.445	97.903	130.258	68.587	102.196	635.929	170.966	153.108	419.223	42.942	578.817	240.652	16.112	32.406	50.525
motiv Sanayii	3.337.090	5.026.887	2.748.262	221.653	1.131.560	1.643.051	875.148	2.314.635	3.126.132	2.962.185	405.163	4.756.499	792.690	152.144	222.319
nka+Hizmet	—	—	—	117.205	228.913	935.340	145.481	267.525	501.417	—	—	6.356	6.811	14.189	17.231
al Sanayii	—	263	258	123.375	873.365	—	50.047	353	313.966	1.617	19.834	10.909	14.805	14	15
uma-Giyim Sanayii	328.122	708.380	563.869	83.691	159.617	166.453	35.163	192	5.845	115.578	82.761	189.239	10.043	9.419	—
a İçki Sanayii	170.081	380.947	628.589	109.341	554.169	1.331.855	259.361	450.692	496.543	76.257	112.407	357.490	28.722	37.739	59.001
Sanayii	9.283	16.624	25.476	79.195	379.614	569.437	28.313	1	1.829	343.514	722.944	808.853	9.503	18.575	—
ieni Eşya Sanayii	—	—	—	11.410	27.078	395.573	344.550	30.406	57.741	61.643	3.796	182.345	9.219	2.035	467
i, Piş. Kil. ve Çimento San.	230.914	378.705	512.283	57.090	171.242	323.290	108.699	165.419	379.134	23.864	43.128	59.473	9.723	12.538	31.747
ik Sanayii	—	—	860.828	80.563	430.855	1.324.024	183.873	369.010	320.901	235.433	454.622	1.290.254	13.483	21.013	—
ien	18.151	42.651	117.627	9.833	18.514	98.431	9.997	10.976	12	3.270	2.978	11.429	2.079	2.221	—
m+Orman				5.585	12.314	17.867	9.983	21.010	31.911	—	—	—	779	430	1.792
PLAM	4.220.916	6.657.708	5.597.200	1.200.489	3.674.525	8.727.492	2.380.095	4.041.215	6.334.189	3.992.397	2.646.443	8.443.598	216.610	333.869	383.371

TABLO : III.25

YABANCI SERMAYELİ KURULUŞLARIN ÖDEDİĞİ VERGİLER TOPLAMI

(Bin TL.)

YILLAR	ÖDENEN VERGİLER TOPLAMI	ARTIŞ ORANI (%)
1979	12.010.507	—
1980	17.353.760	44,5
1981	29.485.850	70,0
GENEL TOPLAM	58.850.117	

5. Yabancı Sermayeli Kuruluşların Yatırımları ve Kredi Durumları

Anket kapsamı içine giren yabancı sermayeli kuruluşların 1981 yılı sonu itibariyle toplam yatırımları 133 milyar TL.'na ulaşmıştır. Bunun 65 milyarı sabit, 68 milyarı ise işletme yatırımıdır. En fazla yatırım, 48,6 milyar TL. ile otomotiv sektörüne yapılmıştır. Bunu metal sanayii ile gıda ve içki sanayii izlemektedir. Gelişmeler, Tablo III.26'dan izlenebilir.

6. Yabancı Sermayeli Kuruluşlara Sağlanan Vergi Teşvikleri

Tablo III.27'de araştırma kapsamına giren kuruluşlara sağlanan vergi teşvikleri verilmiştir. Yıllara göre bir değerlendirme yapıldığında, gerek gümrük teşviklerinde ve gerekse ihracatta vergi iadesinde hızlı bir artış gözlenmektedir. Gümrük muafiyetinden en fazla yararlanan sektör kimya sanayiidir. Bu sanayi dalını otomotiv ve gıda+içki dalları izlemektedir. İhracatta vergi iadesinden en fazla yararlanan sektör ise otomotiv sanayiidir. 1979 yılında 115,0 bin TL. olan vergi iadesi 1981 yılında 2.559,4 bin TL.'na yükselmiştir. 1979 yılında bu sektörün toplam ihracatı 1.407,7 bin TL.'dır. 1980'de ihracat 4.204,0 bin TL.'na 1981'de ise 13.309,3 bin TL.'na yükselmiştir. 1979 yılında sektörün toplam ihracatının vergi iadesine oranı yüzde 12,2, 1980'de yüzde 5,9 1981'de ise 5,2'dir.

TABLO : III.26

YABANCI SERMAYELİ YATIRIMLAR VE KREDİ DURUMLARI

(Bin TL.)

SEKTÖRLER	YATIRIMLAR (*) Toplam	Sabit	İşletme	Nakdi KREDİLER 1979	1980	1981	Ayni KREDİLER 1979	1980	1981
Elektrik+Makina Cihazları Sanayii	9.337.496	5.677.381	3.660.115	—	—	42.917	—	—	54.061
Kimya Sanayii	6.822.524	2.160.306	4.662.218	—	214.000	51.496	—	387.417	—
Otomotiv San.	48.671.452	23.644.265	25.027.187	734.047	69.373	573.196	135.462	400.838	146.213
Banka+Hizmetler	1.004.127	—	1.004.127	51.417	—	195.042	—	—	—
Metal Sanayii	35.514.931	21.671.090	13.843.841	42.974	1.084	—	1.175	603.198	3.020.092
Dokuma+Giyim Sanayii	6.061.750	2.050.912	4.010.838	—	—	280.000	—	—	—
Gıda+İçki San.	9.336.294	1.882.654	7.453.640	—	575.847	—	—	441.807	—
İlaç Sanayii	3.560.978	612.070	2.948.908	—	239.849	290.383	—	—	—
Madeni Eşya+ Makina Sanayii	4.952.996	3.645.131	1.307.865	26.070	—	32.587	—	—	—
Cam+Piş. Kil. ve Çimento San.	3.073.453	1.033.619	2.039.834	—	—	—	—	102.223	—
Lastik Sanayii	2.549.638	1.240.223	1.309.415	—	—	67.500	—	—	—
Maden	1.207.198	146.077	1.061.121	—	—	100.000	—	—	—
Tarım+Orman	1.262.000	1.260.000	2.000	—	—	865.184	—	—	—
SEKTÖR TOPLAMI	133.354.837	65.023.728	68.331.109	854.508	1.100.153	2.498.305	136.637	1.935.483	3.220.366

(*) 1981 yılı sonu.

TABLO : III.27

YABANCI SERMAYELİ KURULUŞLARA SAĞLANAN VERGİ TEŞVİKLERİ

(Bin TL.)

SEKTÖRLER	GÜMRÜK MUAFİYETİ			İHRACATA VERGİ İADESİ		
	1979	1980	1981	1979	1980	1981
Elektrik+Makina ve Cih. San.	—	—	—	1.836	4.126	14.632
Kimya Sanayii	1.168.912	2.560.396	3.643.875	—	—	—
Otomotiv Sanayii	71.044	370.825	872.276	115.017	712.548	2.559.477
Banka + Hizmet	—	—	—	—	—	—
Metal Sanayii	21.229	—	41.040	5.060	9.949	198.440
Dokuma + Giyim Sanayii	—	—	—	—	—	7.810
Gıda + İçki Sanayii	—	279.294	326.070	3.919	5.044	340.326
İlaç Sanayii	—	12.000	57.168	978	4.756	25.042
Madeni Eşya+Makina Sanayii	61.625	8.440	14.398	415	245	550
Cam+Piş. Kil ve Çimento Sanayii	—	194.295	—	—	—	—
Lastik Sanayii	—	—	72.761	2.496	14.716	62.253
Maden	—	—	—	—	—	—
Tarım + Orman	—	—	—	—	—	—
SEKTÖR TOPLAMI	1.322.810	3.425.250	5.027.588	129.721	881.105	3.208.530

TABLO : III.28

YABANCI SERMAYELİ KURULUŞLARA SAĞLANAN
VERGİ TEŞVİKLERİ TOPLAMI

(Bin TL.)

YILLAR	VERGİ TEŞVİKLERİ	ARTIŞ ORANI (%)
1979	1.452.531	—
1980	4.306.355	196,5
1981	8.236.118	91,3
GENEL TOPLAM	13.995.004	

7. Yabancı Sermayeli Kuruluşlarda İstihdam

Anketimize cevap veren 51 yabancı sermayeli kuruluşta 1981 yılı sonu itibariyle toplam 31,231 kişi istihdam edilmektedir. Bunun yüzde 75,4'ü işçi, yüzde 8,1'i teknik eleman, yüzde 13,9'u memur, yüzde 2,3'ü üst yönetici ve yüzde 0,2'si ise yabancıdır. Yabancı sermayeli kuruluşlar içinde en fazla yabancı, otomotiv ve banka+hizmet sektörlerinde istihdam edilmektedir. Gelişmeler Tablo : III.29'dan izlenebilir.

8. Yabancı Sermayeli Kuruluşların Toplam İhracatı

Anket kapsamındaki 51 yabancı sermayeli şirket 1979 yılında 3.047,879 bin TL. tutarındaki ihracatı gerçekleştirmişlerdir. Bu ihracat 1980 yılında alınan ihracatı teşvik tedbirlerine de paralel olarak yüzde 44 oranında artarak 6.957,457 bin TL.'na çıkmıştır. 1981'de ise, bir önceki yıla göre ihracat artışı yüzde 307,0 oranında bir sıçrama göstererek 21 milyar TL.'na ulaşmıştır.

Toplam ihracat içinde en fazla ihracatı otomotiv sektörü gerçekleştirmiştir. Bu sektörün toplam ihracat içindeki payı 1979'da yüzde 46,5 iken 1980'de yüzde 60,5 1981'de ise yüzde 63,8 dir. Otomotiv sektörünü ikinci sırada cam + pişmiş kil ve çimento sanayii dalı izlemektedir. İhracatın toplam satışlara olan oranı en fazla maden sektöründedir. 1979'da maden sektöründeki oran yüzde 79,2, 1980'de yüzde 77,7, 1981'de ise yüzde 65,9'tur. Türkiye'de dışa dönük üretim yapan en önemli yabancı sermaye sektörünün madencilik olduğu yukarıdaki oranlardan açık bir şekilde ortaya çıkmaktadır. Bu sektörü sırasıyla cam + pişmiş kil ve çimento sanayii izlemektedir. Dokuma + giyim sanayii ihracatının toplam satışlara oranında genel bir düşme gözlenirken otomotiv sanayiinde tersine bir durum söz konusudur. Gelişmeler, Tablo : III.30'dan izlenebilir.

TABLO : III.29

YABANCI SERMAYELİ KURULUŞLARDA İSTİHDAM

SEKTÖRLER	İşçi	Teknik Eleman	Memur	Üst Yönetici	Yabancı	Genel Toplam
Elektrik+Makina Cihazları San.	2.509	238	396	63	5	—
Kimya Sanayii	891	101	197	76	2	—
Otomotiv Sanayii	8.895	654	1.482	151	26	—
Banka+Hizmetler	7	134	264	65	14	—
Metal Sanayii	2.089	288	376	56	4	—
Dokuma+Giyim Sanayii	2.058	103	131	14	—	—
Gıda+İçki Sanayii	1.552	376	568	114	6	—
İlaç Sanayii	775	131	311	106	5	—
Madeni Eşya+Makina Sanayii	941	162	194	36	1	—
Cam+Pişmiş Kil ve Çimento San.	1.326	156	159	15	—	—
Lastik Sanayii	1.461	181	190	16	1	—
Maden Sanayii	966	6	16	9	1	—
Tarım + Orman	92	11	47	10	1	—
TOPLAM	23.562	2.541	4.431	731	66	31.231

TABLO : III.30

YABANCI SERMAYELİ KURULUŞLARIN TOPLAM İHRACATI

(Bin TL.)

SEKTÖRLER	İHRACAT (TL.)			TOPLAM İHRACATIN İÇİNDEKİ PAYI (%)			İHRACATIN TOPLAM SATIŞLARA ORANI (%)		
	1979	1980	1981	1979	1980	1981	1979	1980	1981
Elektrik+Makina ve Cihazlar Sanayii	30.561	84.780	240.796	1,5	1,3	1,5	0,6	0,9	1,3
Kimya Sanayii	11.817	30.449	59.664	0,3	0,5	0,5	0,5	0,5	0,5
Otomotiv Sanayii	1.407.768	4.204.090	13.309.346	46,5	60,5	63,8	5,3	8,5	18,9
Banka+Hizmet San.	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Metal Sanayii	225.157	468.128	1.760.460	7,3	6,0	8,8	6,7	4,9	13,2
oDkuma+Giyim Sanayii	331.079	274.150	154.266	10,6	4,0	0,5	11,5	5,6	2,3
Gıda+İçki Sanayii	96.586	241.741	592.371	3,1	3,5	2,0	1,5	1,5	2,4
İlaç Sanayii	57.191	164.190	316.279	1,5	2,0	1,7	1,7	2,5	3,0
Madeni Eşya ve Makina Sanayii	8.749	34.938	108.742	0,2	0,5	0,5	0,5	1,5	2,8
Cam+Pişmiş Kil ve Çimento Sanayii	506.702	566.721	3.363.903	16,5	9,0	15,5	26,7	19,5	45,8
Lastik Sanayii	48.578	562.198	481.617	1,5	3,8	2,5	0,1	2,5	3,1
Maden	290.905	603.239	913.908	9,5	8,6	4,0	79,2	77,7	65,9
Tarım+Orman	32.786	22.833	29.236	1,5	0,3	0,5	11,8	5,1	4,0
TOPLAM	3.047.879	6.957.457	21.330.632	100.0	100.0	100.0			

9. Yabancı Sermayeli Kuruluşların Ortadoğuya Yönelik İhracatı

Anket kapsamına giren yabancı sermayeli kuruluşların Ortadoğuya yönelik ihracatları Tablo : III.31'de gösterilmiştir. Yabancı sermayeli kuruluşların Ortadoğuya yönelik ihracatlarında 1979 yılına göre çok büyük bir artış gözlenmektedir. 1979 yılında 51 yabancı sermayeli kuruluşun Ortadoğuya yönelik toplam ihracatı 630 milyon TL. iken bu değer 1981'de 15,3 milyar TL.'na yükselmiştir. Ortadoğuya yönelik ihracat toplamı içinde en önemli payları otomotiv, metal, cam+pişmiş kil ve çimento sanayii dalları almaktadır.

10. Yabancı Sermayeli Kuruluşların İthalatları

Yabancı sermayeli 51 kuruluşun gerek toplam ithal girdisi ve gerekse doğrudan ithal girdisinde incelenen dönemde bir artış gözlenmektedir. 1979 yılına göre doğrudan ithal girdisindeki aıtış yüzde 303 oranında iken toplam girdi ithalatındaki artış 1981'de 1979'a göre yüzde 296'dır. Toplam ve doğrudan ithal girdisinin en fazla olduğu sektör otomotivdir. Bunu gıda+içki sektörü izlemektedir.

İhracatın ithalatı karşılama oranının en yüksek olduğu sektör ise cam+pişmiş kil ve çimentodur. Bu sektörü maden ve metal sanayii izlemektedir. Gelişmeler, Tablo : III.32'den izlenebilir.

TABLO : III.31

YABANCI SERMAYELİ KURULUŞLARIN ORTADOĞUYA YÖNELİK İHRACATI

(Bin TL.)

SEKTÖRLER	İHRACAT DEĞERİ (TL.) 1979	1980	1981	TOPLAM İHRACAT İÇİNDEKİ PAY (%) 1979	1980	1981
ELEKTRİK+MAKİNA VE CİHAZLAR SANAYİİ	7.298	1.996	243.507	1,5	0,4	2,0
KİMYA SANAYİİ	27.810	115.945	211.875	4,5	2,4	1,5
OTOMOTİV SANAYİİ	165.104	3.512.009	10.561.095	26,5	73,2	67,0
BANKA+HİZMET SAN.	—	—	—	—	—	—
METAL SANAYİİ	148.751	390.478	1.338.344	23,5	8,1	7,0
DOKUMA+GİYİM SANAYİİ	—	—	56.202	—	—	4,0
GIDA+İÇKİ SANAYII	9.771	163.459	285.355	1,5	3,4	1,0
İLAÇ SANAYİİ	5.570	27.507	13.202	0,8	0,5	0,5
MADENİ EŞYA+MAKİNA SANAYİİ	1.721	6.165	7.875	0,2	0,1	0,5
CAM+PİŞ. KİL VE ÇİMENTO SAN.	232.164	423.342	2.157.362	36,5	8,8	14,0
LASTİK SANAYİİ	32.720	152.134	462.355	5,0	3,1	3,6
MADEN	—	—	—	—	—	—
TARIM+ORMAN	—	—	—	—	—	—
TOPLAM	630.909	4.793.035	15.337.172	100.0	100.0	100.0

TABLO : III.32

YABANCI SERMAYELİ KURULUŞLARIN İTHALATLARI

(Bin TL.)

SEKTÖRLER	Toplam Girdi İthalatı (TL.)			Doğrudan İthal Girdisi (TL.)			İhracatın İthalatı Karşılama Oranı (%)		
	1979	1980	1981	1979	1980	1981	1979	1980	1981
Elektrik+Makina ve Cihazları Sanayii	1.144.302	2.092.659	3.114.061	516.263	805.335	1.679.774	2,7	4,9	7,7
Kimya Sanayii	1.289.080	3.134.638	6.961.607	984.212	2.315.298	6.392.097	0,9	0,9	0,8
Otomotiv Sanayii	15.100.396	22.795.034	34.685.579	5.002.844	6.756.158	9.507.921	9,3	18,5	38,4
Banka+Hizmet	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Metal Sanayii	930.849	6.161.926	5.941.210	33.150	2.289.661	2.185.648	24,2	7,5	29,6
Dokuma+Giyim Sanayii	—	—	—	279.982	457.583	658.683	—	—	—
Gıda+İçki Sanayii	3.681.035	10.527.180	15.273.139	508.236	3.278.020	2.540.292	2,6	2,3	3,9
İlaç Sanayii	467.732	1.198.668	1.884.984	306.743	770.466	1.135.033	12,2	13,6	16,8
Madeni Eşya+Makina Sanayii	854.554	1.383.614	2.421.427	217.327	391.267	715.438	1,0	2,5	4,5
Cam+Piş. Kil. ve Çimento Sanayii	64.913	527.266	156.496	64.913	527.266	156.496	780,5	107,4	2149,6
Lastik Sanayii	2.984.117	6.434.775	8.082.600	1.218.379	1.733.387	2.792.955	1,6	4,1	5,9
Maden	334.657	664.416	1.057.035	10.445	14.419	16.042	86,8	90,8	86,4
Tarım+Orman	—	—	—	—	—	—	—	—	—
TOPLAM	26.851.635	54.920.176	79.578.138	9.142.494	19.338.860	27.780.379	11,4	12,7	26,8

11. Yabancı Sermayeli Kuruluşların 1979-1981 Yıllrı Arasında Türkiye'ye Getirdikleri Sermaye ve Kullandıkları Krediler

Tablo III.33'de, 1979-1981 arasındaki üç yılda Türkiye'ye anket kapsamı içine giren 51 yabancı sermayeli şirketin getirmiş oldukları sermaye miktarı ve kullandıkları krediler verilmiştir. İncelenen dönemde Türkiye'ye gayrimaddi sermaye olarak bir giriş olmamış, ayni sermaye olarak ise iki sektörde (otomotiv ve metal sanayii) 25,997 bin TL.'lık yabancı sermaye Türkiye'ye gelmiştir. 1979 yılında toplam nakdi sermaye girişi 81,205 bin TL. iken bu rakam 1980'de 779.270 bin TL.'ye, 1981'de ise 1.790,999 bin TL.'na yükselmiştir. Bu yılda yabancı sermaye girişi gıda+içki ile cam+pişmiş kil ve çimento sanayii dışındaki tüm sektörlerde meydana gelmiştir. Bu gelişme özellikle önemlidir. Çünkü, Türkiye'ye yabancı sermaye girişi artık hemen hemen bütün sektörlerde gerçekleşmektedir. 1979 yılına göre 1980 ve 1981 yıllarında Türkiye'ye giren nakdi yabancı sermaye miktarındaki büyük artışta, 1980 yılında alınan ekonomik istikrar tedbirlerinin, bu tedbirler ile yabancı sermayeye sağlanan imkânlar ve yaratılan güven ve huzur ortamının büyük etkisi olmuştur.

İncelenen dönemde yabancı sermayeli kuruluşların kullandıkları kredilerde de önemli artışlar gözlenmiştir. Özellikle nakdi kredilerde 1981 yılında çok büyük bir sıçrama meydana gelmiştir. Yabancı sermaye girişine paralel olarak kullanılan kredilerdeki artış özellikle 1980 ve 1981 yıllarında gerçekleşmiştir. Bu gelişmede yukarıda da belirtildiği gibi 1980 ve sonrasında yaratılan ve yabancı sermayeye ayrı olarak güven veren ortamın büyük etkisi olmuştur.

TABLO : III.33

YABANCI SERMAYELİ KURULUŞLARIN 1979-1981 YILLARI ARASINDA TÜRKİYE'YE GETİRDİKLERİ SERMAYE VE KULLANDIKLARI KREDİLER

(Bin TL.)

	Nakdi Sermaye			Ayni Sermaye			Gayrimaddi Sermaye			Nakdi Kredi			Ayni Kredi		
SEKTÖRLER	1979	1980	1981	1979	1980	1981	1979	1980	1981	1979	1980	1981	1979	1980	1981
Elektrik+Makina ve Cihazları Sanayii			117.554									11.100			58.386
Kimya Sanayii		214.000	51.496											387.417	
Otomotiv Sanayii	3.718	67.940	476.937	3.717						19.669	1.551	400	131.390		
Banka+Hizmet	51.417	98.000	207.042												
Metal Sanayii		25.000	75.000	22.280						42.974	108.454		200.952	542.878	865.219
Dokuma+Giyim Sanayii			280.280												
Gıda+İçki Sanayii		134.481										699.300			
İlaç Sanayii		239.849													
Mareni Eşya+Makina Sanayii	26.070														
Cam+Pişmiş Kil ve Çimento Sanayii														102.223	
Lastik Sanayii			67.500												
Maden			100.000												
Tarım Orman			150.000									865.184			
TOPLAM	81.205	779.270	1.790.999	25.997						62.643	110.005	1.575.984	332.842	1.032.518	923.605

12. Yabancı Sermayeli Kuruluşların Yapmış Olduğumuz Ankete Vermiş Oldukları Cevapların Genel Değerlendirmesi

1982 yılı içinde Türkiye'de 6224 sayılı Kanun kapsamında faaliyet gösteren 146 yabancı sermayeli şirkete, Ek'te bir örneği verilen bir anket gönderilmiştir. 146 şirketten 51'i anketimizi cevaplandırmıştır. Tablo : III.34 ve III.35'te, yabancı sermayeli şirketlere yöneltmiş olduğumuz sorulara verilen cevaplar toplu olarak gösterilmiştir. Tablolarda sütunların üzerindeki numaralar, anket formundaki soru numaralarıdır. Şimdi, anket sonuçlarını soru sırasına göre değerlendirmeye çalışalım.

i) Anket kapsamına giren 51 yabancı sermayeli şirketten 33'ünde yabancı ortak Türkiye'deki satış hasılatından memnun, 8'inde ise gayrimemnundur. Bu genel eğilim, Türkiye'de faaliyette bulunan yabancı sermayeli şirketlerin satış hasılatlarından yabancı ortağın memnun olduğunu göstermektedir. Bu memnuniyet, özellikle elektrik+makina ve cihazlar sanayiinde belirgin bir şekildedir.

ii) Ankete katılan şirketlerden 29'unda yabancı ortak şirketin Türkiye'deki kârından memnun, 10'unda ise gayrimemnundur. Önceki sorudaki cevaba paralel olarak genel olarak yabancı ortak, yabancı sermayeli şirketin Türkiye'deki kârından memnundur.

TABLO : III.34
YABANCI SERMAYELİ KURULUŞLARIN ANKET
SONUÇLARINI DEĞERLENDİRME TABLOSU : I

SEKTÖRLER	10		12		13		19		20		22		28		32		36		38		39		45		46	
	Evet	Hayır	Evet	Hayır	Evet	Hayır	Evet	Hayır	Ucuz	Pahalı	Evet	Hayır	Evet	Hayır	Avrupa	Ortadoğu	Evet	Hayır	Evet	Hayır	Evet	Hayır	Evet	Hayır	Evet	Hayır
Elektrik+Makina ve Cihazlar Sanayii	7	1	6	2	5	1	1	7	—	9	4	4	3	1	1	7	7	1	5	—	6	1	5	3	6	2
Kimya Sanayii	2	—	3	—	2	1	1	2	—	2	2	2	—	4	1	2	2	2	4	—	1	3	3	1	4	—
Otomotiv Sanayii	5	3	3	4	4	5	6	3	1	7	7	3	2	7	3	6	4	6	11	—	7	4	4	8	6	4
Banka+Hizmet	3	—	4	—	4	—	—	—	1	—	3	—	—	—	—	—	1	1	2	—	2	—	1	—	3	—
Metal Sanayii	3	1	2	1	2	—	—	4	1	3	3	1	1	3	—	4	3	3	4	—	3	1	3	2	3	—
Dokuma+Giyim Sanayii	1	—	1	—	2	—	—	2	—	1	1	1	1	1	—	2	2	—	2	—	2	—	2	—	2	—
Gıda+İçki Sanayii	2	1	3	—	2	1	—	4	2	2	4	—	1	3	—	4	1	3	4	—	3	1	4	—	4	—
İlaç Sanayii	2	2	1	3	—	3	4	—	2	2	3	1	—	4	1	2	3	1	3	—	2	1	1	3	4	—
Madeni Eşya+Makina Sanayii	4	—	3	—	4	—	2	2	2	3	4	2	2	4	—	6	4	2	4	1	3	2	1	4	4	1
Cam+Pişmiş Kil ve Çimento Sanayii	-	—	1	—	1	—	1	—	—	1	1	—	—	—	—	1	1	—	1	—	1	—	—	1	—	1
Lastik Sanayii	2	—	2	—	2	—	—	2	—	2	2	—	2	—	—	2	2	—	1	1	2	—	2	—	2	—
Maden	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Tarım+Orman	1	—	1	—	1	—	1	—	1	—	2	—	—	1	—	—	1	—	—	1	1	—	1	—	1	—
TOPLAM	33	8	29	10	29	11	13	28	10	32	35	14	12	31	6	36	31	17	43	3	33	13	27	22	40	8

iii) 51 şirketten 29'u, dünyada aynı faaliyet kolunda bulunan firmaların kâr oranları ile karşılaştırıldığında Türkiye'de elde ettikleri kârdan memnun iken, 11 şirket Türkiye'de sağladıkları kârdan memnun değildir.

Anket formumuzu cevaplandıran şirketlerin 10, 12 ve 13'ncü sorulara vermiş oldukları cevaplardan çıkan sonuç şudur. Türkiye'de 6224 sayılı Kanun kapsamında faaliyette bulunan şirketlerde yabancı ortak genel olarak şirketlerin Türkiye'deki satış hasılatlarından ve kârlarından memnundur. Bu durum tesbiti, Türk iç pazarını yabancı sermayeyi cezbetmeye yetecek ölçüde büyük, hızla gelişen ve kârlı bir pazar olduğu gerçeğini açık bir şekilde ortaya koymaktadır. Dolayısiyle, yabancı sermaye'yi ülkeye çekme politikasında bu noktanın önemle üzerinde durulması gerekir. Yabancı sermaye kâr elde etmek için yatırım yapacağına göre, Türk ekonomisinin öncelikle yatırım yapılması gereken sektörlerinde Türkiye'nin ekonomik çıkarları ile uyuşan en azından ters gelmeyen yabancı yatırımları teşvik ederken Türkiye'nin kârlı bir yatırım alanı olduğu önemle belirtilmelidir.

iv) Yabancı sermayeli 51 şirketten 28'i dışarıdan ithal etmiş oldukları ham madde ve ara malını, yabancı sermaye sahibi ana şirketten karşılarken, 13'ü diğer şekillerde tedarikte bulunmaktadır. Bu durum, Türkiye'deki yabancı sermayeli şirketlerin ithalatlarını büyük ölçüde sermayenin geldiği ülkelerden karşıladıklarını ortaya koymaktadır.

v) Anket kapsamına giren şirketlerden 32'si, Türkiye'de üretmiş oldukları malların dünya fiyatlarına göre pahalı, 10'u ise ucuz olduğunu belirtmiştir. Bu genel eğilim, Türkiye'de imalat sanayiinin henüz dünya pazarlarında fiyat yönünden rekabet imkânına kavuşmadığını ortaya koyması açısından önemlidir.

vi) Ankete katılan şirketlerden 35'i, kuruluşlarının dünya üretim ölçeğine göre optimum, 14'ü ise optimum ölçek dışında kurulduklarını bildirmişlerdir. Bu durumdan çıkan genel sonuç, Türk ekonomisinde yabancı sermayeli şirketlerin genel olarak optimum ölçekte kurulduklarıdır.

vii) Bilindiği gibi Türkiye'ye gelen yabancı sermayenin

büyük bölümü AET kökenlidir. Anket kapsamındaki şirketlerden 31'i Türkiye'nin Katma Protokol'de öngörülen süre içinde AET'ye katılabileceğinin mümkün olmadığını bildirmiştir. 12 şirket ise bunun mümkün olabileceğini belirtmiştir. Bu genel eğilim, yabancı sermayeli şirketlerin önemli bir bölümünün Katma Protokol'de öngörülen süreler içinde Türkiye'nin AET ile entegre olabileceğine inanmadıklarını göstermektedir. Özellikle kimya ve ilaç sanayii, bu eğilime tamamen katılmaktadır.

viii) Anket kapsamındaki 36 şirket, ihracatlarının Ortadoğu ülkelerine yönelik olmasının daha kârlı olacağını belirtmiştir. Sadece 6 firma, Batı Avrupa pazarlarının daha kârlı olduğunu ileri sürmüştür. Bu genel eğilim, Türkiye'nin, dışa açılma politikasına paralel olarak Ortadoğu pazarlarına daha fazla önem vermesi gerektiğini ortaya koymaktadır. Aslında yabancı sermaye, yatırım yaptığı ülkede ürettiği malları birinci derecede iç pazarda satmak isetyecektir. Burada karşılaşabileceği darboğazları ise, kârlı bulduğu pazarlara açılarak genişletmek zorundadır. Türkiye açısından bu yakın ve kârlı pazar Ortadoğudur. Dolayısiyle, şirketlerin Ortadoğuya yönelik ihracatlarının daha fazla teşvik edilmesinde yarar vardır.

ix) Türkiye'de 6224 sayılı Kanun kapsamında faaliyette bulunan şirketlerden 31'i yabancı sermaye mevzuatından memnun olduğunu belirtirken 17'si bu mevzuattan şikâyetçidir. Bu durum, Türkiye'de faaliyette bulunan yabancı sermayeli şirketlerin genel olarak yabancı sermaye mevzuatından memnun olduklarını ortaya koymaktadır.

x) Türkiye'ye bütün teşvik tedbirlerine rağmen yeterli miktarda yabancı sermaye gelmemesinin altında yatan en önemli nedeni, anket yaptığımız yabancı sermayeli kuruluşlar, anketimizdeki 38'inci soruya vermiş oldukları cevap ile büyük ölçüde açıklığa kavuşturmuşlardır. Şirketlerden 43'ü, Türkiye'ye yabancı sermaye'nin gelmesinde ülkemizde yabancı sermaye'ye karşı yaratılan olumsuz politik atmosferin etkisi olduğunu kabul etmiştir. Sadece 3 şirket böyle bir etkinin olmadığını bildirmiştir. Bu durum tesbiti, yabancı sermayenin en az ekonomik istikrar kadar politik istikrara ve güvene ne kadar duyarlı olduğunu göstermesi bakımından çok ilginçtir.

xi) Ankete katılan şirketlerden 33'ü, Türkiye'de yabancı

sermayeye karşı devletin izlediği politikadan memnun olduğunu belirtirken, 13'ü memnuniyetsizliğini ifade etmiştir.

xii) Sorularımızı cevaplandıran 51 şirketten 27'si Türkiye'de iç pazarı yeterince kârlı bulduğu bildirmiş, buna karşılık 22 şirket iç pazarın pek kârlı olmadığını öne sürmüştür. Aslında anketimizin 45'nci sorusuna verilen cevapların sonuçları ile 12'nci sorumuza verilen cevapların sonuçları arasında çelişki vardır. Çünkü, 12'nci sorumuzda yabancı ortak, şirketin Türkiye'deki kârından memnun olduğunu 29 evete karşılık 10 hayır ile belirtmiştir. Bu çelişki ancak bir şekilde açıklanabilir. Yabancı sermayeli şirketin yabancı ortağı, şirketin Türkiye'deki kârından memnun iken, genelde şirket, Türkiye'deki iç pazarı yeterince kârlı bulmamaktadır.

xiii) Anket kapsamındaki 40 şirket, Türkiye'deki faaliyetlerini genişletmeyi düşünüyor iken, 8'i aksi görüşte olduğunu bildirmiştir. Aslında bu durum, önceki paragraftaki sonuç ile tam olarak bütünleşmemektedir. Çünkü, bu soruyu cevaplandıran 48 şirketten 40'ı Türkiye'deki faaliyetlerini genişletmeyi düşünüyor iken, 49 şirketten 27'si Türkiye'de iç pazarı yeterince kârlı bulmadıklarını ifade etmiştir. O halde, Türkiye'de faaliyetlerini genişletmeyi düşünen şirketlerin bu düşüncelerini etkileyen birinci faktör iç pazarın kârlılığı değildir.

ivx) Anketimize katılan şirketler, Türkiye'de üretim maliyetlerinin dünya fiyatlarının üzerinde bulunmasında en önemli faktör olarak hammaddeyi belirtmişlerdir. Daha sonra sırasıyla gümrük, üretim miktarı yetersizliği ve enerji fiyatının maliyetler üzerindeki arttırıcı etkisi olduğunu bildirmişlerdir. Bu genel eğilim, Türk ekonomisinde zaten bilinen bazı gerçekleri tasdik etmesi bakımından önemlidir.

xv) Ankete katılan şirketlerden 19'u üretim kapasitesi kullanım oranının yüzde 80-100 arasında, 13'ü yüzde 60-79 arasında, 10'u yüzde 40-59 arasında ve 3'ü de yüzde 39'dan az olduğunu bildirmişlerdir. Genel eğilim, kapasite kullanım oranının yüzde 50 ve onun üzerinde olduğu şeklindedir. Bu durum, özellikle 12 Eylül 1980 tarihinden sonra yaratılan güven ve huzur ortamında şirketlerin kapasite kullanım oranlarını yükselttiğini ortaya koymaktadır.

xvi) Ankete cevap veren şirketlerden 29'u ihracatı engelleyen en önemli faktörün bürokrasi olduğunu, 27'si maliyet yüksekliği, 27'si hammadde ve ara mallarının pahalı olmasını, 27'si dış pazarlara çıkma zorluğunu, 17'si iç talebin yeterince büyük olmasını, 17'si kaliteli üretim yapılmamasını, 10'u kambiyo kontrolünün çok sıkı uygulanmasını, 10'u ihracata yeterli teşviklerin asğlanmamış olmasını, 7'si ise ihracatta devlet desteğinin yetersiz olduğunu bildirmişlerdir. Bu duruma göre şirketler, ihracatı olumsuz yönde etkileyen faktörlerin, bürokrasi + dış pazarlara çıkma zorluğu + maliyet yüksekliği + hammadde ve ara mallarının pahalı olduğunu bildirerek, Türk ekonomisinde ihracatı engelleyen temel faktörleri genel olarak belirlemişlerdir.

xvii) Anketimize katılan şirketlerden 28'i AET ülkeleri ile rakebette karşılaşılan en önemli sorunun ithal girdilerindeki yüksek gümrük oranı olduğunu bildirmişlerdir. 27 şirket enerji yetersizliği, 26 şirket en önemli sorunun pazar darlığı, 26'sı produktivite düşüklüğü, 16'sı kalite kontrolünün yetersizliği, 15'i kalifiye eleman yetersizliği, 14'ü işçilik maliyeti, 12'si ise standardizasyon yetersizliğini en önemli sorun olarak belirtmişlerdir.

xviii) Anket kapsamındaki şirketlerden 20'si ana firmadan devamlı teknoloji aktarımında bulunduğunu, 15 şirket ise talep halinde ana firmadan teknoloji aldığını bildirmiştir. 10 şirket ise ilk gelişte ana firmadan teknoloji aldığını beyan etmiştir. Bu şirketlerden 14'ü teknolojiyi bedelsiz aldığını, 8'i ise aldığı teknoloji karşılığında bir bedel ödediğini bildirmiştir.

ixx) Yabancı sermaye anketimize cevap veren şirketlerin en fazla kullandıkları gayri maddi haklar know how ve lisanstır. Daha sonra royalty ve patent gelmektedir. 15'er şirket birinci derecede know how ve lisans şeklinde gayri maddi hak kullanırken, 10'ar şirket royalty ve patent şeklinde gayri maddi hak kullanımını ilk sırada tercih etmektedir.

xx) Sorularımızı cevaplandıran 51 yabancı sermayeli şirketten 23'ü, Türkiye'de karşılaşmış oldukları bürokratik engellerin en fazla Maliye Bakanlığından kaynaklandığını ifade etmiştir.

13 şirket, Sanayi Bakanlığından, 12 şirket Ticaret Bakanlı-

ğından, 9 şirket DPT'dan, 8 şirket polis, ikametten, 3 şirket ise mahalli idareler, belediye, valilikten şikâyetçi olmuştur.

xxi) Ankete katılan şirketlerden 27'si Türkiye'deki üretimlerinden memnun iken 9'u memnun olmdaığını beyan etmiştir. Şirketlerden 21'i Türkiye'deki satışlarından memnundur. 13'ü ise memnun değildir. 19 şirket Türkiye'deki kârlarından memnun olmadığını beyan ederken 17'si kârlardan memnun olduğunu bildirmiştir. 17 yabancı sermayeli şirket genel olarak Türkiye'deki faaliyetlerinden memnun iken 15 şirkette memnuniyetsizliğini bildirmiştir.

xxii) Yapmış olduğumuz ankete cevap veren 51 şirketten 41'i birinci derecede finansman kaynağı olarak iç banka kredilerinden yararlandıklarını bildirmiştir. 18 şirket diğer kredileri, 15 şirket dış finansmanı ve 18 şirket ise garantisiz ticari borçları yatırımlarını finanse ederken birinci derecede kullandıklarını belirtmiştir. Bu genel eğilim, Türkiye'de yabancı sermayeli şirketlerin büyük ölçüde yatırımlarını finanse ederken iç banka kredilerini kullandıklarını ve önemli sayıda şirketinde garantisiz ticari borçlardan yararlandıklarını ortaya koymaktadır. Anketimizi cevaplandıran yabancı sermayeli şirketlerden sadece 15'nin birinci öncelikle dış finansmana başvurmuş olduğunu bildirmiş olması, ülkemizde faaliyette bulunan şirketlerin dış finansman kaynaklarını yeterince kullanmadığı gerçeğini bir defa daha açığa çıkarmaktadır.

XI. GELİŞMEKTE OLAN ÜLKELERE YÖNELİK YABANCI SERMAYE VE TÜRKİYE

Gelişmekte olan ülkelere yönelik yabancı sermaye akışının kökenleri 19 ncu yüzyıla kadar gider. Geçen yüzyıldaki kolonyal yönetimler altındaki ülkelere yabancı sermaye daha çok maden ve tarımsal üretim için gelmiş ve ihracat yönlü olarak faaliyet göstermiştir[16]. 20 nci yüzyılda özellikle II nci Dünya Savaşı sonrasında (1950-1960) gelişmekte olan ülkelere yönelik yabancı sermaye akışı yavaşlamıştır. 1960'lardan sonra değişen dünya şartları içinde bu ülkelerdeki yabancı sermaye miktarında artış gözlenmeye başlamıştır[17]. 1960 yılı sonu itibariyle gelişmekte olan ülkelerdeki sermaye 3 milyar dolara ulaşmıştır. 1975 yılında bu değer 8 milyar dolara yükselmiştir. Bu gelişmede, orta gelirli gelişmekte olan ülkelerin hızlı ekonomik kalkınmaları ve bu ülkelerin yabancı sermayeye pragmatik bir şekilde yaklaşmaları önemli bir rol oynamıştır[18]. Gelişmekte olan ülkelerde doğrudan yabancı sermayeli yatırımların seyri ülkelere göre Tablo : III.36, III.37 ve III.38'de verilmiştir.

---

(16) Özel yabancı sermaye ve gelişmekte olan ülkeler hakkında bkz. P.H. Ady, «Private Overseas Investment and the Developing Countries» **Private Foreign Investment and the Developing World** (eds. Peter Ady), Praeger Publishers, New York, 1971 içinde s. 3-34.

(17) Konu ile ilgili olarak bkz. S. Lall, «Less-Developed Countries and Private Foreign Direct Investmant: A Review Article», **World Development**, Vol. 2, No. 4-5, 1974, s. 43-48. Gelişmekte olan ülkelerden dışarıya yönelik sermaye hareketleri için bkz. T. Agmon ve C.P. Kindleberger, **Multinationals from Small Countries**, Cambridge, MIT Press, 1977. Ayrıca bkz. Paul Streeten, «New Approaches to Private Overseas Investment», **Private Foreign Investment and the Developing World** içinde s. 51-86.

(18) K. Billerbeck ve Y. Yasugi, **Private Direct Foreign Investment in Developing Countries**, World Bank, 1979, s. 4.

TABLO : III.36
GELİŞMEKTE OLAN ÜLKELERDE DOĞRUDAN YABANCI SERMAYELİ YATIRIMLAR : 1972-1975

(Milyon ABD Doları ve Yüzde)

	1972 (Milyon Dolar)	%	1975 (Milyon Dolar)	%
AVRUPA	3.507	6,8	6.322	8,3
Cebelitarık	17	0,0	27	0,0
Yunanistan	540	1,0	900	1,2
Yugoslavya	60	0,1	100	1,0
Malta	50	0,1	85	0,1
Portekiz	—	—	340	0,4
İspanya	2.500	4,9	6.370	5,8
Türkiye	340	0,7	500	0,7
AFRİKA	9.404	18,3	11.115	14,6
Mısır	100	0,2	70	0,1
Habeşistan	70	0,1	100	0,1
Cezayir	250	0,5	350	0,5
Angola	290	0,6	(100)	(0,1)
Benin	25	0,1	30	0,0
Bostvana	35	0,1	45	0,1
Burundi	18	0,0	22	0,0
Gabon	375	0,7	620	0,8
Gambia	5	0,0	14	0,0
Gana	360	0,7	300	0,4
Gine	175	0,3	200	0,3
Kamerun	210	0,4	300	0,4
Kenya	235	0,5	650	0,9
Kameren	—	—	—	—
Kongo	100	0,2	160	0,2
Lesetho	360	0,7	800	1,1
Liberya	1.560	3,0	(630)	(0,8)
Libya	95	0,2	(180)	0,2
Madagaskar	55	0,1	85	0,1
Malavi	250	0,5	300	0,4
Mali	150	0,3	55	0,1
Fas	—	—	22	0,0
Morityus	125	0,2	(100)	(0,1)
Mozambik	35	0,1	35	0,1
Nijer	2.100	4,1	2.900	3,8
Nijerya	18	0,0	20	0,0
Rodezya	17	0,0	25	0,0
Ruanda	300	0,6	200	0,3
Sudan	35	0,1	40	0,1
Sivizland	65	0,13	140	0,2
Tanzanya	65	0,1	90	0,1
Tago	20	0,1	25	0,0
Çad	200	0,4	365	0,5
Tunus	30	0,1	(7)	(0,0)
Uganda	30	0,1	(7)	(0,0)
Zaire	620	1,2	850	1,1
Orta Afrika Cum.	50	0,1	60	0,1
AMERİKA	25.835	50,1	37.625	49,6
Arjantin	2.300	4,5	2.000	2,6
Bahama	950	1,8	950	1,3
Barbados	150	0,3	160	0,2
Bermuda	250	0,5	3.800	5,0
Bolivya	75	0,1	100	0,1
Brezilya	6.150	11,9	9.100	12,0
Şili	765	1,5	400	0,5
Kosta-Rika	185	0,4	250	0,3
Dominik	315	0,6	350	0,5
Ekvator	350	0,7	500	0,7
Salvador	100	0,2	130	0,2
Guatemela	190	0,4	260	0,3
Guyan	135	0,3	180	0,2
Honduras	200	0,4	230	0,3
Jamaika	1.100	2,1	970	1,3
Kolombiya	910	1,8	1.200	1,6
Meksika	2.650	5,1	4.800	6,3
Nikaragua	85	0,2	90	0,1
Hollanda Antilleri	800	1,5	1.400	1,9
Panama	1.650	3,2	2.250	3,0
Paraguay	45	0,1	70	0,1
Peru	880	1,7	1.700	2,2
Surinam	120	0,2	330	0,4
Trindad ve Tobago	1.000	2,1	1.200	1,6
Uruguay	80	0,2	250	0,3
Venezuella	3.700	7,2	4.000	5,3
Batı Hint Adaları	450	0,9	740	1,0
ASYA	12.270	23,8	19.813	26,1
Afganistan	16	0,0	20	0,0
Bahreyn	170	0,3	(250)	(0,3)
Bangladeş	55	0,1	80	0,1
Hong-Kong	670	1,3	1.300	1,7
Hindistan	1.660	3,2	2.400	3,2
Endonezya	1.200	2,3	3.500	4,6
Irak	185	0,4	(120)	0,2
İran	1.000	1,9	(1.000)	(1,6)
İsrail	180	0,4	680	0,9
Ürdün	25	0,0	35	0,0
Kamboçya	85	0,2	—	—
Katar	100	0,2	(160)	(0,2)
Kuveyt	725	1,4	(650)	(0,9)
Laos	8	0,0	—	—
Lübnan	110	0,2	n.a.	n.a.
Malezya	1.000	1,9	2.300	3,0
Nepal	110	0,2	(100)	(0,1)
Kuzey Yemen	485	0,9	750	1,0
Umman	870	1,7	1.220	1,6
Pakistan	1.050	2,0	(650)	0,9
Filipinler	485	0,9	1.700	(2,2)
Suudi Arabistan	130	0,3	60	0,1
Singapur	1	0,0	—	—
Srilanka	360	0,7	950	1,2
Güney Yemen	180	0,4	—	—
Güney Kore	35	0,1	55	0,1
Güney Vietnam	400	0,8	650	0,9
Suriye	490	1,0	330	0,4
Birleşik Arap Em.	30	0,1	88	0,1
OKYANUSYA	537	1,0	1.025	1,4
DÜNYA TOPLAMI :	51.553	100,0	75.900	100,0

KAYNAK Henry Kragenau, International Direktinvestitionen, Ergazungsband 1978-79, Hamburg.

TABLO : III.37

GELİŞMEKTE OLAN ÜLKELERDE BİR MİLYARIN ÜZERİNDEKİ TAHMİNİ STOK DOĞRUDAN YATIRIM MİKTARLARI (1981 SONU İTİBARİYLE)

(Bilanço Değeri, Milyar $)

Ülkeler	Değer	%
Hindistan	2,7	
Zaire	1,6	
Bermuda	5,5	
Panama	4,9	
Bahama	3,8	
Hollanda Antilleri	3,7	
Malezya	3,5	
Peru	3,0	
Filipinler	2,5	
Kolombiya	2,0	
Şili	2,0	
Liberya	1,7	
Trinidad ve Tobago	1,3	
İsrail	1,2	
Brazilya	17,2	
Meksika	10,3	
İspanya	6,9	
Arjantin	5,6	
Singapur	3,9	
Hong Kong	3,8	
Taiwan	2,3	
Güney Kore	1,6	
Yunanistan	1,0	
Endonezya	8,6	
Venezuella	4,3	
Nijerya	1,2	
Libya	1,5	
Avrupa	11,5	9
Afrika	15,5	11
Latin Amerika	71,8	52
Asya	38,4	28
TOPLAM	137,2	100

Kaynak : OECD, Inve sting in Developing Count ries, Paris, 1983.

TABLO : III.38

DOĞRUDAN YATIRIM YAPILAN ÖNEMLİ BAZI GELİŞMEKTE OLAN ÜLKELERE NET SERMAYE GİRİŞİ

(Milyon $)

ÜLKELER	1978	1979	1980	1981
Mısır	22	38	27	120
Hindistan	18	49	55	72
Nijerya	20	9	—5	—1
Somali	x	0	0	x
Zaire	98	144	111	67
Kolombiya	79	96	113	193
Peru	66	326	98	231
Filipinler	144	130	125	110
Tayland	38	38	217	218
Bankacılık Merkezi Olan Ülkeler(1)	1,317	1,703	1,799	1,996
Arjantina	310	667	880	638
Brezilya	1,738	1,533	788	1,154
Hong Kong	252	342	363	964
Kore	184	1	—208	260
Meksika	495	1,048	2,001	1,154
İspanya	527	1,233	486	415
Gabon	9	20	25	27
Endonezya	418	—383	280	2,580
İran	909	164	81	24
Nijerya	164	—49	92	406
S. Arabistan	54	73	27	42
Venezuella	184	131	99	296
TOPLAM	7,788	8,934	9,217	13,540

(1) Bahama, Bermuda, Cayman Adaları, Liberya, Hollanda Antilleri, Panama.

Kaynak : OECD, Investing in Developing Countries, Paris, 1983.

1960-1976 yılları arasında ABD, gelişmekte olan ülkelere yönelik özel yabancı sermayenin tek başına yüzde 50'ni karşılamıştır[19]. Bu ülkeyi yüzde 9,5 oranı ile İngiltere, yüzde 8,8 oranı ile Federal Almanya izlemiştir. Fransa'nın payı yüzde 7,7, Japonya'nınki ise yüzde 7,5'tir. Adı geçen beş ülke 1960-1976 yılları arasında gelişmekte olan ülkelere yönelik yabancı sermaye akışının yüzde 80'den fazlasına kaynaklık yapmışlardır[20]. Aşağıdaki tablolarda gelişmeler izlenebilir.

TABLO : III.39

1960-1976 YILLARI ARASINDA GELİŞMEKTE OLAN ÜLKELERE YÖNELİK YABANCI SERMAYEYE KAYNAK SAĞLAYAN ÜLKELER

	Milyon ABD Doları	Toplamın Yüzdesi	
	1960-76	1960-76	1976
FRANSA	4,9	7,7	3,2
ALMANYA	5,7	8,8	10,1
JAPONYA	4,8	7,5	14,3
İNGİLTERE	6,1	9,5	9,5
ABD	32,7	50,7	40,1

KAYNAK : **Private Direct Foreign Investment in Developing Countries**, s. 5.

(19) ABD'nin özel yabancı sermaye yatırımlarının ekonomik sonuçları hakkında bkz. Raymond Vernon, «The Economic Consequences of U.S. Foreign Direct Investment», Robert E. Baldwin ve J.D. Richardson (eds.), **International Trade and Finance**, Little, Brown and Company, Boston, 1974 içinde.

(20) Gelişmekte olan ülkelerde özel yabancı sermaye konusunda temel bulgular için bkz. P.P. Streeten ve S. Lall, **Main Findings of a Study of Private Foreign Investment in Selected Developing Countries**, UNCTAD, Geneva, May 1972, TD/B/C, 3/111.

(21) Billerbecek ve Yasugi, a.g.e., s. 7.

TABLO : III.40

SANAYİLEŞMİŞ ÜLKELERDEN GELİŞMEKTE OLAN ÜLKELERE NET DOĞRUDAN YATIRIM AKIŞI : ÜLKELERİN PAYLARI VE BÜYÜME HIZLARI

ÜLKELER	Yatırım Akışındaki Payı		Yıllık Ortalama Büyüme Hızı (1970/72-1979/81)
Avustralya	2,3	1	5
Avusturya	x	2	25
Belçika	1,2	6	18
Kanada	2,8	2,7	14
Danimarka	0,4	0,6	19
Finlandiya	x	0,2	76
Fransa	5,7	7,3	18
Almanya	11,4	10,1	13
İtalya	5,5	2,4	4
Japonya	6,1	10,9	22
Hollanda	5,6	1,8	0
Yeni Zellanda		0,1	n.a.
Norveç	0,3	0,1	— 4
İsveç	1,1	0,8	11
İsviçre	1,7	3,0	21
İngiltere	8,6	8,9	15
ABD	47,3	48,2	14
TOPLAM	100,0	100,0	14

Kaynak : OECD, Investing in Developing Countries, Paris, 1983.

TABLO : III.41

SANAYİLEŞMİŞ ÜLKELERDEN GELİŞMEKTE OLAN ÜLKELERE NET DOĞRUDAN SERMAYE AKIŞI : 1971 - 1981

(Milyon $)

ÜLKELER	1971	1972	1973	1974	1975	1976	1977	1978	1979	1980	1981
Avustralya	48	102	104	117	48	75	84	68	113	136	159
Avusturya	—	4	5	8	7	33	18	20	13	20	32
Belçika	29	58	48	50	69	236	70	138	254	198	123
Kanada	76	176	125	193	293	253	360	558	—100	400	700
Danimarka	25	10	16	26	30	30	—	77	66	79	66
Finlandiya	1	1	x	x	3	1	2	6	15	26	17
Fransa	170	231	287	239	274	245	265	413	681	900	1,137
Almanya	358	601	787	701	816	765	846	1,025	818	1,579	1,352
İtalya	214	280	246	100	150	213	162	71	455	316	132
Japonya	222	204	1,301	705	223	1,084	724	1,318	691	906	2,426
Hollanda	130	321	89	242	229	245	486	444	167	135	354
Yeni Zellanda	—	—2	1	3	1	1	9	11	7	24	15
Norveç	11	7	14	15	17	43	16	30	8	9	8
İsveç	40	42	22	49	82	125	126	115	127	90	86
İsviçre	66	73	81	128	208	226	211	174	416	353	340
İngiltere(1)	233	391	699	695	653	838	1,179	820	1,029	1,047	1,217
ABD	1,686	1,736	895	—2,172	7,241	3,119	4,866	5,619	7,986	3,367	6,475
TOPLAM	3,309	4,235	4,720	1,100	10,344	7,534	9,424	10,907	12,746	9,585	14,639

(1) Petrol sektöründeki yatırımlar hariç.
Kaynak : OECD, **Investing in Developing Countries**, Paris, 1983.

TABLO : III.42

GELİŞMEKTE OLAN ÜLKELERE NET DOĞRUDAN YABANCI SERMAYE AKIŞI SAĞLAYAN SANAYİLEŞMİŞ ÜLKELER VE YATIRIMLARI : 1960-1976

(Milyon ABD Doları)

	1960	1961	1962	1963	1964	1965	1966	1967	1968	1969	1970	1971	1972	1973	1974	1975	1976	1960-1976	Toplamın %'si 1960-1976	Toplamın %'si 1960	Toplamın %'si 1976
Avustralya	—	—	—	7	20	13	11	24	45	53	106	48	102	104	117	48	75	773	1.2	—	1.0
Avusturya	1	—	1	1	1	4	1	1	—	3	5	—	4	5	8	7	33	75	0.1	0.1	0.4
Belçika	38	20	30	50	50	60	60	20	7	20	45	29	58	48	50	69	236	891	1.4	2.2	3.1
Kanada	25	16	38	33	22	38	33	30	46	71	64	76	176	125	193	300	430	1.716	2.7	1.4	5.7
Danimarka	8	2	4	3	—1	2	1	—	6	—	8	25	10	16	26	30	30	170	0.3	0.5	0.4
Fransa	279	304	311	303	370	379	339	371	349	268	235	170	231	287	239	274	246	4.954	7.7	16.0	3.2
Almanya	103	79	93	91	97	105	146	169	192	234	318	358	601	787	701	816	765	5.655	8.8	5.9	10.1
İtalya	76	72	119	91	48	68	40	67	118	125	123	214	280	246	100	150	213	2.150	3.3	4.4	2.8
Japonya	65	98	68	77	39	87	97	66	91	144	262	222	204	1.301	705	223	1.084	4.833	7.5	3.7	14.3
Hollanda	128	75	—12	49	50	109	103	58	89	166	183	180	321	89	242	229	245	2.254	3.5	7.3	3.2
Norveç	—	—	—	—	1	3	1	2	4	11	19	11	7	14	15	17	45	148	0.2	—	0.6
Portekiz	—	—	—	—	—	9	5	3	6	—2	5	2	—	—	—	—	—	28	0.4	—	—
İsveç	22	35	13	15	25	24	31	26	26	53	37	40	42	22	49	82	125	667	1.0	1.3	1.6
İsviçre	63	50	50	46	46	46	46	47	78	49	55	66	73	81	128	203	226	1.357	2.1	3.6	3.0
İngiltere	266	260	188	148	182	266	171	162	216	354	341	233	391	699	719	797	723	6.116	9.5	15.3	9.5
ABD	667	828	566	745	869	1.275	1.074	1.060	1.624	1.257	1.742	2.010	1.976	2.887	3.788	7.241	3.119	32.728	50.7	38.3	41.1
TOPLAM	1.741	1.839	1.469	1.659	1.818	2.489	2.160	2.103	2.899	2.804	3.543	3.632	4.474	6.711	7.048	10.494	7.593	64.513	100.0	100.0	100.0

a/ Yeniden yatırılan kazançlar dahil. Bu dönemde doğrudan yatırımların % 35'i yeniden yatırılan kazançlardır. % 65 ise yeni yatırımlardır.

KAYNAK OECD, **Development Cooperation**, Review, 1971-1977 sayıları.

TABLO : III.43

SANAYİLEŞMİŞ ÜLKELERİN GELİŞMEKTE OLAN ÜLKELERDEKİ TAHMİNİ STOK DOĞRUDAN YATIRIM MİKTARLARI

(Milyon $)

ÜLKELER	1970	1981	1970	1981
Avustralya	305	1,359	1	1
Avusturya	15	175	x	x
Belçika	765	2,038	2	2
Kanada	1,659	4,693	4	3
Danimarka	45	470	x	x
Finlandiya	1	73	x	x
Fransa	3,832	8,674	9	7
Almanya	1,942	11,590	4	9
İtalya	1,245	3,584	3	3
Japonya	1,218	11,022 (1)	3	8
Hollanda	2,247	5,089	5	4
Yeni Zellanda	—	70	—	x
Norveç	46	224	x	x
İsviçre	305	1,209	1	1
İsviçre	875	3,151	2	2
İngiltere	5,912	14,713	14	11
ABD	22,300	63,118	52	48
TOPLAM	42,712	131,252 (1)	100,0	100

Kaynak : OECD, Investing in Developing Countries, Paris, 1983.

TABLO : III.44

SANAYİLEŞMİŞ ÜLKELERİN GELİŞMEKTE OLAN ÜLKELERDEKİ DOĞRUDAN YATIRIMLARININ GARANTİ DURUMLARI (31/12/1981)

ÜLKELER	Garanti Edilen Yatırım (Milyon $)	Toplam Stok Yatırımlar İçindeki Payı (%)
Avustralya (x)	103	8
Avusturya	126	87
Belçika	34	2
Kanada	105	3
Danimarka	27	6
Fillandiya	—	—
Fransa	278	4
Almanya	1,102	10
İtalya	2	x
Japonya	5,851	53
Hollanda	49	1
İsveç	n.a.	n.a.
İsviçre (xx)	40	(1)
İngiltere	250	(2)
ABD (xxx)	4,098	(7)
TOPLAM	(12,200)	(9)

(x) Haziran 1982.
(xx) 1979 sonu.
(xxx) 1980 sonu.
Kaynak : International Union of Credit and Investment Insurers, (Berne Union).

TABLO : III.45

SANAYİLEŞMİŞ BAZI ÖNEMLİ ÜLKELERİN GELİŞMEKTE OLAN ÜLKELERDE SEKTÖRLERE GÖRE YATIRIMLARI : BİRİKİMLİ STOK VE AKIŞ OLARAK, ÇEŞİTLİ YILLAR

(Yüzde)

	TARIM		PETROL(1)		MADEN(2)		İMALAT		DİĞER	
ÜLKELER	Akış	Stok	Akış	Stok	Akış	Stok	Akış	Stok	Akış	Stok
Fransa	1	n.a.	34	n.a.	2	n.a.	26	n.a.	37	n.a.
Almanya	1	1	9	6	3	1	53	62	40	30
Japonya	2	3	35	35	6	6	38	37	19	19
İngiltere(3)	n.a.	13	—	—	n.a.	4	n.a.	46	n.a.	37
ABD	1	n.a.	—38	10	2	8	60	39	75	43
Toplamın Yüzdesi	1	2	8	14	1	6	47	42	43	36

(1) Petrol hariç.
(2) Gaz dahil.
(3) Kömür dahil.
KAYNAK : OECD, **Investing in Developing Countries**, Paris, 1983.

TABLO : III.46

GELİŞMEKTE OLAN ÜLKELERE NET MALİ KAYNAK AKIŞI : 1960 - 1976

(Milyon ABD doları)

	1960	1961	1962	1963	1964	1965	1966	1967	1968	1969	1970	1971	1972	1973	1974	1975	1976
I. Resmi Kalkınma Yardımı	4.665	5.197	5.442	5.770	5.957	5.916	6.003	5.592	6.316	6.622	6.791	7.691	8.538	9.351	11.304	13.585	13.656
1. İki taraflı bağışlar ve bağış niteliğindeki akışlar	3.692	3.991	4.020	3.940	3.806	3.714	3.701	3.578	3.344	3.250	3.309	3.632	4.356	4.462	5.336	6.268	6.529
2. İmtiyazlı şartlarda iki taraflı verilen borçlar	439	685	911	1.463	1.746	1.854	1.966	2.238	2.289	2.324	2.357	2.706	2.265	2.621	2.921	3.547	2.966
3. Çok taraflı kurumlara katkılar	534	521	511	367	405	348	336	736	683	1.047	1.124	1.353	1.917	2.268	3.047	3.770	4.161
II. Diğer Resmi Akışlar	300	946	542	245	— 41	283	428	508	731	570	1.139	1.261	1.546	2.463	2.183	3.024	3.305
1. İki Taraflı	233	716	527	248	— 34	278	375	488	741	585	868	989	1.160	2.073	2.199	2.945	3.186
2. Çok Taraflı	67	230	15	— 3	— 7	5	53	20	— 10	— 15	271	272	386	390	— 16	79	119
III. Özel Akışlar	3.150	3.160	2.453	2.557	3.729	4.121	3.959	1.381	6.377	6.587	6.875	7.982	8.573	11.450	13.312	22.428	22.186
1. Doğrudan Yatırımlar	1.767	1.829	1.495	1.603	1.572	2.468	2.179	2.105	3.043	2.910	3.543	3.632	4.474	6.711	7.084	10.494	7.593
2. İki Taraflı Portföy	633	614	147	327	837	655	480	800	971	1.211	716	732	1.984	3.286	3.816	5.239	6.072
3. Çok Taraflı Portföy	204	90	239	— 33	461	247	175	469	767	419	474	771	667	257	— 69	2.553	3.097
4. İhracat Kredileri	546	573	572	660	859	751	1.124	1.007	1.596	2.047	2.142	2.847	1.448	1.196	2.481	4.142	5.424
IV Özel Gönüllü Kurumların Bağışları	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	858	913	1.036	1.364	1.217	1.342	1.358
Net Toplam Akış	8.115	9.249	8.437	8.572	9.645	10.320	10.390	11.441	13.425	13.779	15.662	17.847	19.693	24.628	28.016	40.378	40.505

KAYNAK : OECD, **Development Cooperation,** Review 1971 - 77 Sayıları.

TABLO : III.47

SANAYİLEŞMİŞ ÜLKELERDEN YABANCI SERMAYE ALAN BAŞLICA GELİŞMEKTE OLAN ÜLKELERE YÖNELİK ÖZEL DOĞRUDAN YABANCI SERMAYENİN BÖLGESEL DAĞILIŞI (Stok ve akış olarak) 1969-1976 (d)

	Akış (Milyon ABD Doları)									Toplamın	Stok	Topl
	1969	1970	1971	1972	1973	1974	1975	1976	1969-76	%'si (d)	(Milyon $)	%'si
Avrupa	163	303	224	424	652	895	810	369	3.845	8.8	6.745	9
Yunanistan	5	10	9	14	88	143	43	46	348	0.8	946	1
İspanya	105	240	127	366	509	668	578	235	2.828	6.5	4.605	6
Türkiye	- 1	4	1	1	26	24	47	- 5	97	0.2	495	0
Afrika	635	802	987	656	202	275	948	928	5.033	11.5	11.629	15
Cezayir	85	80	1	41	40	8	29	44	328	0.8	394	0
Libya	152	283	104	151	-193	- 3	-576	263	181	0.4	893	1
Fas	-	5	4	7	5	-26	5	1	1	-	301	0
Angola	4	2	2	2	8	7	-	- 1	24	0.1	99	0
Zaire	15	6	6	10	18	52	9	238	354	0.8	1.088	1
Gabon	-	1	-	-	11	13	47	7	78	0.2	627	0
Gana	22	7	-4	6	8	14	7	- 2	58	0.1	298	0
Yukarı Volta	1	- 3	-	-1	4	1	6	30	38	0.1	450	0
Liberya	-2	73	-36	23	78	57	180	83	456	1.0	883	1
Nijerya	66	61	48	76	71	88	472	-152	730	1.7	2.748	3
Rodezya	23	19	22	23	30	33	25	-	175	0.4	300	0
Zambya	9	10	8	22	17	14	32	1	113	0.3	201	0
Latin Amerika	1.195	1.510	1.391	1.558	3.207	4.677	4.307	2.846	20.691	(36.7)	40.027	
ve Karaip	(1.185)b/	(1.441)	(1.514)	(1.463)	(2.629)	(2.668)	(3.365)	(1.756)	(16.021)		(32.787)	(44
Jamaika	- 3	1	13	- 7	5	3	32	- 79	- 36	-0.1	891	1
Meksika	196	137	79	181	252	480	393	-166	1.552	3.6	4.634	6
Panama	154	195	221	18	222	14	340	128	1.292	3.0	2.378	3
Trinidad ve Tobago	2	7	- 3	6	- 7	10	3	1	19	-	1.201	1
Batı Hind Adaları	37	14	17	27	25	110	1	4	235	0.5	744	1
Arjantin	114	84	123	70	92	35	54	210	782	1.8	2.210	3
Brezilya	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]
Şili	-80	-29	-24	-102	- 10	- 43	-128	4	-412	-0.9	404	0
Kolombiya	53	4	72	- 7	12	38	49	6	227	0.5	1.206	1
Peru	35	- 9	11	45	87	457	327	159	1.112	2.5	1.859	2
Venezuela	43	51	-11	- 1	-101	-240	265	-360	-354	-0.8	3.640	5
Orta Doğu	106	-67	169	466	878	-314	1.536	1.109	3.863	8.9	4.090	5
İran	40	15	23	4	36	-614	495	-109	-110	-0.3	1.091	1
Irak	-	- 1	-	-	- 7	- 9	- 45	1	- 61	-0.1	121	0
Kuveyt	41	26	-	-	-	-	-	- 1	66	0.2	649	0
Suudi Arabistan	4	7	8	4	1	6	32	44	106	0.2	694	0
Asya ve Okyanusya	551	779	912	855	1.813	1.699	3.382	1.780	11.771	(26.9)	17.891	(24
					(1.810)b/	(1.697)	(3.379)	(1.770)	(11.753)		(17.881)	
Hindistan	40	42	47	19	41	52	85	19	345	0.8	2.419	3
Pakistan	5	4	-	- 1	-	-	6	- 1	13	-	749	1
Hong Kong	23	26	31	58	143	81	215	79	633	1.5	1.379	1
Endonezya	48	49	117	90	348	182	1.289	746	2.869	6.6	4.246	5
Kore	5	14	32	67	261	81	51	83	594	1.4	1.033	1
Malezya	6	37	32	65	139	123	73	51	526	1.2	2.351	3
Filipinler	70	- 3	17	14	60	140	117	152	567	1.3	1.372	1
Singapur	9	16	22	46	105	92	70	42	402	0.9	1.742	2
Tayland	17	14	8	21	20	44	19	16	159	0.4	346	0
Fasa ve Güney	42	130	47	86	112	73	- 2	49	537	1.2	749	1
Toplam (1)	2.919	3.544	3.633	4.474	6.717	7.874	11.506	7.649	48.316		80.382	
Vergi Almayan Ülkeler (2)	c/ 10	69	-123	95	581	2.911	945	1.100	4.688		7.250	
Toplam (Verg. Alm. Ülk. Hariç)	2.909	3.475	3.756	4.379	6.136	4.963	10.561	6.549	43.628	100.0	73.132	10

a/ Tecimden Getirilen Kazançlar dahil.

b/ Parantez İçindeki Rakamlar, vergi almayan ülkeler hariç olarak verilmiştir.

c/ Bahama, Bermuda, Hollanda Antilleri ve Yeni Kaledonya.

d/ Vergi Almayan Ülkeler Hariç.

KAYNAK : OECD, Geographical Distribution of Financial Flows to Developing Countries, 1969 Sayılı.
OECD, Development Cooperation, 1977 Review.
EPD/LF (World Bank Retrieval and Array Processing System, 5/ 9/78)

1965-72 döneminde gelişmekte olan ülkelere giden özel yabancı sermayenin önemli bir kısmı imalat sanayiine yönelmiştir: Yüzde 37,2 (1.148 milyar ABD doları). Daha sonra yüzde 33,3 oranı ile petrol (1.027 milyon dolar), yüzde 7,6 ile de madencilik sektörü (233 milyar dolar) gelmektedir[21].

Tablo III.46'da 1960-1976 döneminde gelişmekte olan ülkelere yönelik net mali kaynak akışı verilmiştir. Tablonun incelenmesinden de açık bir şekilde görülebileceği gibi ele alınan dönemde gelişmekte olan ülkelere yönelik mali kaynak akışının kabaca beşte birini yabancı doğrudan yatırımlar oluşturmaktadır. Meselâ 1960 yılında doğrudan yatırımların toplam mali kaynaklar içindeki payı yüzde 21,8 iken, 1978'de bu oran yüzde 18,7 olmuştur. 1973 yılında oran yüzde 27,2 ile en yüksek seviyesine ulaşmıştır. Bu oranlar, gelişmekte olan ülkelerin dış kaynak ihtiyacının karşılanmasında doğrudan yatırımların ihmal edilemeyecek bir büyüklüğe sahip olduğunu göstermesi bakımından ilginçtir.

Tablo III.47'de, sanayileşmiş ülkelerden yabancı sermaye alan başlıca gelişmekte olan ülkelere yönelik özel doğrudan yabancı sermaye yatırımları stok ve akış olarak verilmiştir. Tabloya göre Türkiye, 1969-1976 yılları arasında gelişmekte olan ülkelere yönelik 43.628 milyon ABD doları tutarındaki yabancı sermaye akışından ancak yüzde 0,2 oranında pay alabilmiştir. Buna karşılık komşumuz Yunanistan'ın aldığı pay Türkiye'nin iki kat fazlasıyla 0,8'dir. Bu dönemde İspanya'ya yönelik yabancı sermaye akışı ise 2.828 milyon dolar olup bu ülkenin payı da yüzde 6,5'tir.

1969-1976 yılları arasında gelişmekte olan ülkelere yönelik özel yabancı sermayenin önemli bir kısımı, Latin Amerika ve Karayipteki ülkelere akmıştır. Bu bölgeyi daha sonra sırasiyle Asya-Okyanusya, Afrika, Orta-Doğu ve Afrika izlemiştir. Gelişmeler aşağıdaki tabloda verilmiştir.

TABLO : III.48

DÜNYADA GELİŞMEKTE OLAN ÜLKELERE YÖNELİK ÖZEL YABANCI SERMAYE AKIŞI : 1969 - 1976

	Milyon ABD Doları	(%)
Avrupa	3,8	8,8
Afrika	5,0	11.5
Latin Amerika	16,0	36,7
(Meksika)	(1,6)	(3,6)
(Brezilya)	(6,9)	(15,8)
Orta-Doğu	3,9	8,9
Asya-Okyanusya	11,8	26,9
(Endonezya)	(2,9)	(6,6)
Diğerleri	3,1	7,2
Toplam	43,6	100,0

KAYNAK : **Private Direet Investment In Developing Countries,** s. 6.

Gelişmekte olan ülkeler arasında incelenen dönemde en fazla yabancı sermaye, Brezilya'ya yönelmiştir. Bu ülkenin toplam içindeki payı yüzde 18,8'dir. Brezilya'yı, Endonezya, Jamaika, Meksika ve Peru izlemektedir.

1969-1976 yılları arasında gelişmekte olan ülkelerdeki stok yabancı sermaye miktarına bakıldığında Brezilya yine yüzde 14,3 oranı ile ilk sırada yer almaktadır. Bu ülkeyi, İspanya, Meksika, Endonezya, Venezuella izlemektedir.

Türkiye'nin incelenen dönemde yabancı sermaye yatırımı yapılan belli başlı gelişmekte olan ülkeler içinde toplam yatırımlardaki payı bakımından yeri ancak yüzde 0,7'dir. Bu oranın diğer bazı gelişmekte olan ülkelere göre nisbi küçüklüğü Türkiye'de yabancı sermayeye kapılar ne kadar açılırsa açılsın gerekli «iklim şartları» sağlanamıyor ise, yabancı sermayeyi ülkeye çekme bakımından başarıya ulaşmanın mümkün bulunmadığını göstermesi bakımından ilginçtir.

XII. YABANCI SERMAYE KONUSUNDA GÖZ ÖNÜNDE BULUNDURULMASI GEREKEN ÖNEMLİ NOKTALAR

Ekonomik yönden geri kalmış ülkelerin «geri kalmışlık zincirini» bir an önce kırabilmeleri, yatırımları arttırmakla mümkündür. Yatırım ise tasarrufa bağlıdır. Tasarruf, yurt içi ve yurt dışı olarak iki şekilde ele alınabilir. Gelişmekte olan ülkelerde yurt içi tasarruf miktarı, ekonomik kalkınmayı gerçekleştirmeye yönelik yatırımları finanse etmeye yeterli bulunmamakta, dolayısiyle ekonomik kalkınmada bir «darboğaz» oluşturmaktadır[22]. Kaldıki, yurt içi tasarrufların özellikle gelişmekte olan ülkelerde yatırımlara kanalize edilebilmesi bunların özellikle konvertibl dövize çevrilmesini de zorunlu kılmaktadır[23].

Gelişmekte olan ülkelerin ekonomik kalkınma süreçlerinde karşı karşıya bulundukları bu tasarruf-yatırım darboğazı, diğer bir deyişle sermaye yetersizliği, bir ölçüde dışarıdan ülkeye yapılacak transferler ile ortadan kaldırılabilir. Diğer bir deyişle yabancı sermaye, iç tasarruf darboğazını genişletmek için kullanılabilecek önemli bir kaynaktır[24]. Bunun için akılcı bir poli-

---

[22] Gelişmekte olan ülkeler ekonomik kalkınmalarında başlıca iki tür darboğaz veya açık (gap) ile karşılaşmaktadır. Bunlar, «tasarruf açığı» ile «dış ticaret açığı»dır. Linder, gelişmekte olan ülkelerin karşılaştıkları bu açıklara «iki açık teorisi» adını vermektedir. Bkz. S.B. Linder, **Trade and Trade Policy for Development,** Prager, London, 1967, Chpater II.

[23] Ekonomik kalkınmada döviz açığı ve bunun kalkınmayı sınırlandırması konusunda bkz. H.B. Chenery ve M. Bruno, «Development Alternatives in an Open Economy The Case of Israil», **EJ,** March 1962, s. 79-103; R.I. Mc Kinnon, «Foreign Exchange Constrains in Economic Development and Efficient Aid Allocation», **EJ,** June 1964, s. 388-409.

[24] Erol Zeytinoğlu, «Türkiye'de Yabancı Sermaye», **Türkiye Ekonomisinin Elli Yılı Semineri,** Sermet Matbaası, İstanbul, 1973 içinde s. 399. Ayrıca Bkz. Erol Zeytinoğlu, **Az Gelişmiş Memleketlerin Kal-**

tika ile dışarıda biriken sermayeyi ülkeye çekmek ve ekonomik kalkınmadaki tasarruf darboğazını genişletmek mümkündür. Böylece, GSMH artarken GSMH içindeki yabancı sermayeli yatırımların payıda yükselecektir. 1975 yılında gelişmekte olan ülkelerde doğrudan yabancı sermayeli yatırımların GSMH içindeki payına ilişkin veriler, Tablo : III.49'da verilmiştir.

Gelişmekte olan ülkelere yabancı sermayeyi çekerken yabancı sermayenin çıkarları ile ülke çıkarlarının birbirine ters düşmeyecek şekilde ayarlanmasına dikkat etmek gerekir[25]. Yabancı sermayenin hiçbir zaman bir ülkeye yardım için veya onu kalkındırmak amaciyle değil[26], sırf ticarî çıkarlarını maksimize etmek için geldiğini ve yabancı sermaye ile olan ilişkinin «karşılıklı çıkar» ilişkisi olduğunu gözden uzak tutmamak gerekir. Bu açıdan konuya yaklaşıldığında, yabancı sermaye ile ilgili ülkenin karşılıklı çıkar dengesinin iyi kurulması icap eder. Diğer bir deyişle, «yatırımcıların kârı ile bizim kârımızın kesiştiği optimum noktayı iyi hesaplamak»[27] bu konuda üzerinde önemle durulması gereken bir noktadır.

Bugün dünyada sermaye diğer bütün üretim faktörleri gibi «kıt» bir kaynaktır. Dolayısiyle, bu kıt kaynaktan akılcı bir şekilde yararlanmak gerekir. Sanıldığının aksine yabancı sermaye, bu sermayeye büyük ölçüde ihtiyaç duyan gelişmekte olan ülkelere değilde daha çok sanayileşmiş ve kalkınmış ülkelere yönelmektedir. 1966-76 döneminde ABD'den gelişmekte olan ülkelere yönelik yabancı sermaye, bu ülkenin toplam yabancı sermaye akışının ancak yüzde 14'dür. 1965-75 yılları arasında bu oran İngiltere için kabaca yüzde 19, Almanya ve Fransa için

---

kınmasında **Yabancı Özel Sermaye Yatırımları ve Türkiye**, Aşkın Basımevi, İstanbul, 1966, s. 108-113; Daim Demircan, **Türkiye'de Yabancı Sermaye**, Dilek Matbaası, İstanbul, 1971, s. 93-94; Baran Tuncer, **Türkiye'de Yabancı Sermaye Sorunu**, Sevinç Matbaası, Ankara, 1966 s. 55-65.

(25) Bu konuda bkz. Jack N. Behrman, «Actors and Factors in Policy Decisions on Foreign Direct Investment, **World Development**, Vol. 2, No. 8, August 1974, s. 1-4.

(26) Yabancı sermayeli şirketlerin ülkeye girişi konusunda getirilen kontrol tedbirleri hakkında bkz. R.D. Robinson, **National Control of Foreign Business Entry, A Survey of Fifteen Countries, Praeger**, New York, 1976, s. 338.

(27) C. Tayyar Sadıklar, **Yabancı Sermaye Hakkında Görüşler**, İstanbul, 1982 içinde, s. 35.

TABLO : III.49

GELİŞMEKTE OLAN ÜLKELERDE DOĞRUDAN YABANCI SERMAYELİ YATIRIMLARIN GSMH İÇİNDEKİ PAYLARI : 1975

	(Milyon Dolar) GSMH	Payı (%) GSMH İçindeki
AVRUPA	202.630	3,1
Yunanistan	21.320	4,2
Yugoslavya	33.080	0,3
Malta	n.a.	—
Portekiz	15.060	2,3
İspanya	97.140	4,5
Türkiye	36.030	1,4
AFRİKA	128.370	8,7
Mısır	9.540	0,7
Ekvator Ginesi	100	20,0
Habeşistan	2.730	3,7
Cezayir	13.680	2,6
Angola	2.030	4,9
Benin	390	7,7
Bostvana	230	19,6
Burindi	410	5,4
Gabon	1.360	45,6
Gambiya	90	15,6
Gana	5.860	5,1
Gine	750	26,7
Kamerun	2.050	14,6
Kenya	2.970	21,9
Kamerun	70	—
Kongo	670	23,9
Liberya	640	125,0
Libya	13.510	4,7
Madagaskar	1.720	10,5
Malavi	660	12,9
Mali	530	1,9
Fas	7.860	3,8
Moritanya	420	13,1
Moritiyus	540	4,1
Mozambik	1.640	6,1
Nijer	590	5,9
Nijerya	25.600	11,3
Yukarı Volta	640	3,1
Rodezya	3.460	8,7
Ruanda	430	5,8
Zambiya	2.090	9,6
Senegal	1.800	16,7
Sierra-Leone	610	12,3
Somali	340	9,4
Sudan	4.140	1,3
Sivizland	220	18,2
Tanzanya	2.440	5,7
Togo	560	16,1
Çad	460	5,4
Tunus	4.090	8,9
Uganda	2.680	0,3
Zaire	3.450	24,6
Orta Afrika Cumhuriyeti	390	15,4
AMERİKA	323.470	11,6
Arjantin	39.330	5,1
Bahama	630	150,8
Barbados	350	45,7
Bolivya	2.040	4,9
Brezilya	110.130	8,3
Şili	10.130	3,9
Kosta-Rika	1.890	13,2
Dominik	3.390	10,3
Ekvator	4.180	12,0
Salvador	1.830	7,1
Guatemala	3.590	7,2
Guyan	400	45,0
Honduras	1.050	21,9
Jamaika	2.270	42,7
Kolombiya	13.630	8,8
Küba	7.460	—
Meksika	63.200	7,6
Nikaragua	1.580	5,7
Panama	2.150	104,7
Paraguay	1.470	4,8
Peru	11.670	14,6
Tirinidad ve Tobago	2.170	55,3
Uruguay	3.600	111,1
Venezuella	27.320	14,6
ASYA	384.550	5,2
Afganistan	2.060	1,0
Bahreyn	570	43,9
Bangladaş	7.280	1,1
Burma	3.320	1,7
Hong-Kong	7.700	16,9
Hindistan	85.960	2,8
Endonezya	29.120	12,0
Irak	13.880	0,9
İran	55.510	2,2
İsrail	13.160	5,2
Ürdün	1.240	2,8
Katar	2.200	7,2
Kuveyt	15.270	4,3
Pakistan	11.270	6,7
Filipinler	15.930	7,7
Suudi Arabistan	33.240	2,0
Singapur	5.500	30,9
Srilanka	2.540	2,4
Güney Kore	19.850	4,8
Güney Vietnam	n.a.	—
Suriye	5.330	1,0
Taywan	14.890	4,4
Tayland	14.600	2,3
Birleşik Arap Emirlikleri	8.880	2,3
Kıbrıs	780	11,3
OKYANUSYA	1.960	27,4

KAYNAK : Henry Krageau, **International** Direktinvestitionan, Erganzungetand 1978-79, Hamburg.

1966-76 dönemi arasında kabaca yüzde 30'dur. Bu konuda Japonya bir istisna teşkil etmiş ve bu ülkeden 1966-76 yılları arasında çıkan toplam sermayenin yüzde 60'ı gelişmekte olan ülkelere yönelmiştir. Fakat bu oran, zaman içinde düşme eğilimindedir[28].

Yabancı sermaye konusuna yaklaşırken, yabancı sermayenin sadece ülkeden götürdükleri ile değil, onun ülke ekonomisine yaptığı olumlu katkılarla birlikte değerlendirilmesi gerekir. Yabancı sermaye ekonomiye hiç bir katkı sağlamaz, ülke içinde tekel kurarak suni şekilde fiyatları yükseltip aşırı kâr elde eder, bunları dışarıya transfer ederek ödemeler dengesi üzerinde olumsuz etki yaratır, ülkede zaten az bulunan kıt kaynakları kendi çıkarları için kullanır, sanayileşmeyi yanlış sektörlerde gerçekleştirerek ekonomide çarpıklıklar doğurur, gereksiz tüketimi kamçılayarak yurt içi tasarruf hacmini daraltır, kısacası geldiği ülkeyi sömürür[29] ve yok eder gibi dogmatik ve doktriner düşünceleri bir kenara bırakıp, yabancı sermayeden ülke kalkınması, sanayileşme ve dışa açılma bakımından nasıl yararlanılabileceği konusuna gereken önem verilmelidir. Bu açıdan olaya bakıldığında, yabancı sermayeyi ülke çıkarları açısından nasıl sömürmek gerektiği üzerinde durmak, herhalde daha akılcı bir yol olsa gerektir.

Yabancı sermaye, ülkeye yatırım yapmak için gelir. Türkiye gibi gelişmekte olan ülkelerin hızlı bir kalkınma çabasına veya Rostow'un deyişiyle take-off'a geçebilmesi, herşeyden önce yatırım miktarının artmasına bağlıdır. Ekonomide artan yatırımlar, gizli ve açık işsizliğin çok büyük olduğu bu ülkelerde önemli bir sorunun mahallinde halledilmesine yol açar ve işsizlik gibi toplumu en fazla rahatsız eden ekonomik sıkıntılardan bir tanesinin hafifletilmesine yardımcı olur. Şüphesiz artan yatırımların tabii sonucu olarak artan üretim, milli gelirinde yükselmesine sebep olur[30].

Gelişmiş ülkelerde sabit sosyal sermaye (social overhead capital) yeterli ölçüde oluşmuş ve altyapı hizmetleri tamamlanmıştır. Yapılan yatırımların tekrar ülke dışına transferinde

---

(28) Billerbeck ve Yasugi, a.g.e., s. 5.
(29) Basri Öztekin, **Yabancı Sermaye Hakkında..**, s. 45.
(30) Benzer görüşler için bkz. Tuncer, a.g.e., s. 99-115.

herhangi bir sorun olmadığı gibi, bu ülkelerde esasen sermaye faktörünün mobilizasyonu esastır. Paraları konvertibl olduğu için ana para ve kâr transferlerinde önemli bir sorunla karşılaşılmamaktadır. Yabancı sermayenin ülkede bürokratik engellerle veya peşin yargılı bürokratla karşılaşma olasılığı da asgari seviyededir.

Gelişmiş ülkelerde ekonomik ve politik istikrar vardır. Ekonomik ve siyasal hayatta büyük dalgalanmalar görülmemekte, güven verici bir ortam herşeye hâkim bulunmaktadır. Dolayısiyle, sık sık yabancı sermayenin millileştirilmesi veya kamulaştırılması gibi sermayeyi ürkütücü ve tedirgin edici girişimlere pek rastlanmamaktadır. Gelişmiş ülkelerde yabancı sermayeye peşin bir «sömürücü» önyargı ile yaklaşılmadığı için, ondan mümkün olduğu ölçüde yararlanmaya çalışılmaktadır. Yatırımlar için gerekli teknik eleman ve nitelikli personel ile üretim için ihtiyaç duyulan girdiler herhangi bir sorunla karşılaşmadan kolayca karşılanabilmekedir. Üretim amaciyle gerekli ithalat rahatlıkla yapılabilmekte, bu konuda «döviz tahsisi» gibi sorunlarla karşılaşılmamaktadır. Bütün bu sebeplerden ötürü yabancı sermaye, büyük ölçüde sanayileşmiş ve gelişmiş ülkelere yönelmektedir.

Türkiye'de genellikle yabancı sermayeye çeşitli sebeblerden ötürü diğer gelişmekte olan ülkelerde olduğu gibi şüphe ile bakılmıştır[31]. Bu durum, biraz da geçmiş tecrübelerden kaynaklanmaktadır. Önceki Bölüm'de bahsedildiği gibi gerek Osmanlılar ve gerekse Cumhuriyetin ilk yıllarındaki kötü uygulamalar ve tecrübeler, Türk insanını adeta yabancı sermayeye karşı olumsuz yönde şartlandırmıştır[32]. Bu olumsuz hava günümüzün değişen şartlarında bir kenara bırakılmalı ve yabancı sermayenin çıkarları ile ülke çıkarları arasında akılcı bir denge sağlanmaya yönelinmelidir. Yabancı sermayenin ülkeye çağdaş teknolojiyi getirmesi için gerekli ortam sağlanmalı, Türk ekonomisinin daha kısa sürede dışa açılması için yabancı sermaye faktörü, diğer bazı gelişmekte olan ülkelerin bu arada

---

(31) Aynı görüş için bkz. Haluk Cillov, **Yabancı Sermaye Hakkında..**, içinde s. 31.

(32) Bkz. Kenan Bulutoğlu, **100 soruda Türkiye'de Yabancı Sermaye**, Gerçek Yayınevi, İstanbul, 1970.

komşumuz Yunanistan'ın ustaca yaptığı gibi bir kalkınma ve sanayileşme aracı olarak kullanılmadır.

Türk ekonomisinin 25 Mart 1981 tarihli Milli Güvenlik Konseyi'nin almış olduğu karar ışığında ileride AET ile bütünleşmesi söz konusudur. Bu bütünleşme, şüphesiz emek ve sermaye gibi üretim faktörlerinin serbest dolaşımını da içermektedir. Atatürk'ün çizmiş olduğu temel politikanın ışığı altında piyasa ekonomisi kurallarının hâkim olduğu AET ülkeleri ile bütünleşmede[33] özellikle Topluluk kökenli yabancı sermayenin önemli bir rolü olacaktır. Belirli bir dönem sonunda Türkiye AET ile entegre olduğunda emek gibi sermayede serbest bir şekilde hareket edebilecek ve kârlı bulduğu bölgede yatırım yapabilecektir. Bu sebeble, ülke çıkarları açısından ekonomiye yararlı olabilecek sermayeyi Türkiye'ye çekmek AET ile olan bütünleşmeye de önemli ölçüde katkı sağlıyacaktır[34].

Özetle belirtmek gerekirse, yabancı sermaye geldiği ülke ekonomisi üzerinde aşağıdaki belirtilen etkileri yaratır:

— Milli gelirin yaratılmasına, döviz giriş ve çıkışına, vergi gelirlerine etkide bulunur,

— İstihdam ve işgücü üzerinde etkide bulunur,

— Bölgesel ve şahsi gelir dağılımını etkiler,

— Sosyal-kültürel etkileri olur, toplumsal değerleri ve kurumları etkiler,

— Rekabet, yenilik, teknolojik gelişme konularında dinamik etkileri olur,

— Geldiği ülkenin hükümeti ve kamu kurumları ile yöneticileri üzerinde etkisi olur[35].

---

(33) Bu konuda bkz. S. Rıdvan Karluk, **AET İle İlişkilerimizin Atatürk'çü Ekonomi Politika Açısından Değerlendirilmesi**, İstanbul, 1982.

(34) Aksi görüş için bkz. Bulutoğlu, **100 soruda..**, s. 197-198.

(35) Yabancı sermayenin gelişmekte olan ülkeler ekonomisi üzerinde yaratmış olduğu etkiler konusunda bkz. H.C. Bos, Martin Sander, Carlo Secchi, **Private Foreign Investment in Developing Countries, A Quantitative Study on the Macro-Economic Effects**, D. Reidel, Boston, 1974.

XIII. TÜRKİYE'YE YABANCI SERMAYENİN GELMEMESİNİN NEDENLERİ

6224 sayılı Yabancı Sermayeyi Teşvik Kanunun 1954 yılından bu yana yürürlükte bulunmasına ve çok liberal hükümler taşımasına rağmen ülkemize istenilen ölçüde yabancı sermayenin geldiği söylenemez[36]. Bu durum, yabancı sermayenin sadece teşvik edici kanunlar ile ülkeye çekilemiyeceğini gösteren bir gerçektir. Kanunların ve mevzuatın yaratmış olduğu olumlu ortama rağmen, Türkiye'ye meselâ komşusu Yunanistan ile kıyaslanamıyacak kadar az miktarda yabancı sermaye gelmesinin altında yatan faktörler nelerdir? Bunları ana başlıklar altında şu şekilde özetlemek mümkündür:

— Ülkede zaman içinde görülen ekonomik ve özellikle siyasal istikrarsızlık,

— Türk bürokrasisinin yabancı sermaye karşı engelleyici tutumunu üst yöneticilerin belirli dönemlerdeki olumlu görüşlerine rağmen devam ettirmesi ve yabancı sermayeye devamlı zorluk çıkarması,

— Geçmişin olumsuz tecrübelerinin etkisinde kalınarak yabancı sermaye karşı genel isteksizlik,

— Yabancı sermaye konusunda 24 Ocak kararlarına kadar çeşitli kamu kurumlarının yetkili olmasının yarattığı koordinasyon eksikliği ve yetki dağınıklığı,

— Yabancı sermaye konusunda zaman zaman ortaya atılan devletleştirme veya millileştirme sloganları,

— Yabancı sermayenin ülkeye gelmesi için gerekli işlemlerin bazı istisnalar dışında Bakanlar Kurulu Kararını gerektirmesi ve bu karar sürecinin etkin bir şekilde işliyememesi sonucunda zaman kaybına yol açılması,

— Yabancı sermayenin transferleri konusunda ortaya atılan spekülatif nitelikteki haberler,

---

(36) Aynı görüş için bkz. Bulutoğlu, a.g.e., s. 159.

— Türkiye'nin geçmiş dönemde içinde bulunduğu siyasi istikrarsızlık dolayısıyle şirketlerin karşı karşıya kaldıkları üretimi aksatıcı ideolojik nitelikteki grevler,

— Türkiye'de çift vergileme sorununa henüz kesin ve açık bir uygulamanın getirilmemiş olması,

— Türkiye'nin yapısal olarak ödemeler dengesi açıkları ile karşı karşıya bulunmasının yabancı sermayeli şirketlerin kâr transferleri için olumsuz bir hava yaratması ve son yıllarda karşılaşılan döviz sıkıntısının üretim için gerekli ithalatın yapılmasını engellemiş olması,

— İhracat yapma konusunda bazı zorlayıcı tedbirlerin getirilmiş olması,

— Türkiye'de altyapının gelişmemiş olması, ulaşmış, haberleşme ve enerji imkânlarının yetersizliği,

— Geçmişte yabancı sermayeli şirketlere karşı izlenen olumsuz politikaların Türkiye'ye yeni gelmesi beklenen şirketleri bu kararlarından caydırması,

— Yabancı sermayeli şirketlerin yerli şirketler ile eşit muamele görmedikleri konusundaki görüş ve inançları,

— Mevzuatın, 6224 sayılı kanuna rağmen yerli ve yabancılı şirketlere eşit uygulanmaması; yabancı sermayeli şirketlerin ancak izin verilen konuda ve ölçüde faaliyet göstermesi, gayrimenkul almada karşılaştıkları güçlükler, teşviklerden yerli şirketler ile aynı ölçüde yararlanmamaları, belli sektörlerde yabancı sermayenin azınlıkta olma zorunluğu,

— Yabancı personelin Türkiye'de çalışabilmesi için alınması gereken izinlerin elde edilişindeki güçlükler,

— Yabancı sermayeli şirketlerde çalışan yabancı personele yapılan ücret ödemelerinde karşılaşılan zorluklar,

— Türkiye'de sermaye piyasasının gelişmemiş olması sebebiyle hisse senedi satın almak suretiyle yatırım yapma alternatiflerinin çok az olması,

— Türk ekonomisinin özellikle son yıllarda içinde bulunduğu durgunluk sonucu olarak pazar büyümesinin durması,

— Türk lirasının konvertibl olmaması ve kambiyo kontrollerinin çok sıkı uygulanması,

— Mevzuatın sık sık değişmesi dolayısiyle güven verici ortam konusunda şüpheler uyanması,

— Bir kısım basın, politikacı ve üniversite mensubunun yabancı sermaye konusunda yanlış kamu oyu oluşturması se-

bebiyle halkın yabancı sermayeli kuruluşlara karşı olumsuz tutumu,

— Yabancı sermayeli özellikle çokuluslu şirketlerin bölgede daha cazip imkânlar tanıyan, daha istikrarlı ve altyapısı Türkiye'ye göre daha gelişmiş ülkeleri tercih etmesi,

— Türkiye'nin imkânlarının sermaye ihraç eden ülkelere yeterince tanıtılmamış olması ve bu konuda aktif bir politika izlenmemiş olması,

— Son yıllara kadar Türk Lirasının yabancı paralar karşısındaki piyasa değeri ile sermayenin ifade edildiği döviz kurları arasındaki büyük farklar,

Bütün bu nedenler ortadan kalkmadan ve gerekli uygun ortam yaratılmadan, Profesör Klaus Schwab'ın[37] ifadesi ile yabancı sermayenin bir sıçrayışta Türkiye'ye gelmesini beklemek, gerçek dışı bir tutum olacaktır.

([37]) Profesör Schwab, Avrupa Yöneticileri Forumu Başkanıdır. Yukarıdaki demeci, 16/9/1982 tarihinde İstanbul'da sona eren «Avrupa Yöneticileri Forumu»ndan sonra vermiştir. Bkz. **Tercüman**, 17/9/1982.

IVX. YABANCI SERMAYE YATIRIMLARI KONUSUNDA TEDBİR VE ÖNERİLER

1954 yılında Amerikalı uzman Mr. Randall tarafından hazırlanarak yürürlüğe giren 6224 sayılı Yabancı Sermayeyi Teşvik Kanunu, bugün dünyanın en liberal yabancı sermaye kanunlarından biri olduğu[38], kârların ve sermayenin hiçbir kısıtlamaya tâbi olmadan geldiği ülkeye geri dönme imkânını yarattığı hâlde, Türkiye'ye istenilen ölçüde yabancı sermayeyi çekmede başarılı olamamıştır. Kanunun sermayenin geldiği ülkeye geri dönme konusunda getirmiş olduğu hak, bugüne kadar birkaç istisna dışında kullanılmamış ve gelen yabancı sermaye geri dönmemiştir. Bu sebeple, yabancı sermayenin sadece çıkarılan liberal kanunlar ile teşvik edilmesi ve ülkeye çekilmesi mümkün değildir.

Eğer böyle olsaydı, yabancı sermaye konusunda diğer benzer ülkelere göre oldukça uzun bir geçmişe sahip olan ve yabancı sermayeye sağlamış olduğu çok liberal mevzuata ek olarak, ABD ve Batı Almanya ile imzalamış olduğu anlaşmalarla yabancı yatırımcılara tam bir devlet güvencesi sağlayan[39] Tür-

---

(38) Aynı görüş için bkz. Kâzım Oksay, **Türkiye'de Yabancı Sermaye Yatırım Kılavuzu**, İstanbul, 1967, s. 26.

(39) Türkiye Cumhuriyeti, ABD ve Batı Almanya'nın Türkiye'deki yatırımlarını garanti etmiştir. ABD ile yapılan anlaşmanın 15 Kasım 1951 tarih ve 609 sayılı olanı «Amerikan Vatandaş ve Şirketlerinin Memleketimizde Yapacakları Yatırımların İktisadi İşbirliği İdaresince Garanti Edilmesine Dair Anlaşma» ismini taşımaktadır. 9 Temmuz 1956 tarih ve 6791 sayılı kanun ile bu anlaşma tasdik edilmiştir. Kanunun tam ismi şöyledir: «Amerikan Vatandaş ve Şirketlerinin Yapacakları Yatırımların İktisadi İşbirliği İdaresince Garanti Edilmesine Dair Anlaşmanın Tasdiki Hakkında Kanun». Federal Almanya Cumhuriyeti ile imzalanan 20 Haziran 1962 tarihli anlaşmaya göre, mütekâbiliyet esasları dahilinde Alman uyruklu şahıs ve şirketlere ek güvenceler getirilmiştir.

kiye'nin, R. Nurkse'ün ifadesi ile «fakirliğin kısır döngüsünü» çoktan kırıp ekonomik kalkınmasını tamamlaması gerekirdi.

Şüphesiz burada yabancı sermayenin Türk ekonomisindeki tasarruf açığını tamamen[40] kapatarak kalkınma için gerekli bütün yatırımları gerçekleştirmesi ve fakirliğin kısır dörgüsünü kırması söz konusu değildir. Bununla beraber, ekonomik kalkınma için gerekli olan yatırımlara katkısını da ihmal etmemek gerekir.

Yabancı sermayeye sağlanan bütün avantajlara ve Türk sermayesine verilen bütün hak ve imkânların yabancı sermayeye de sağlanmış olmasına rağmen, Türkiye bu kıt kaynaktan istenilen ölçüde yararlanamamıştır. Türkiye'nin yatırım potansiyelini ve ekonomik imkânlarını dışarıda aktif bir şekilde açıklamadan, bu konuda gerekli propaganda yapılmadan, yatırım yapacak müteşebbislere fiilen yardım edilmeden, idari formaliteleri asgari seviyeye indirip süratlendirmeden ve bütün bunları koordine edecek ve faaliyetlerini yurt dışında da etkin bir şekilde sürdürecek kamu ve özel kuruluşlar kurulmadan Türkiye'ye yabancı sermayenin büyük ölçüde ve kısa sürede gelmesi beklenmemelidir[41].

Yabancı sermayeyi, sadece ödemeler dengesine katkıda bulunan «döviz kaynağı» olarak düşünmek, yabancı sermayeden beklenen asıl önemli katkının gözden kaçırılmasına sebep olmaktadır. Aslında yabancı sermayeden beklenen asıl fayda, ülkeye gelen sermayeden değil, fakat sermayenin getirdiği ileri teknik bilgi, know-how, modern sevk ve idare ve işletme metodlarından elde edilmektedir[42].

Yabancı sermayenin Türkiye'ye çekilebilmesi için ülkedeki «yatırım ortamının» buna uygun olması gerekir. Bir ülkede, yabancı bir şirketin yatırım yapması uzun vadeli ve riskli bir iştir. Bu sebeple, uzun vadede yatırım yapılan ülkede siyasi, ekonomik ve mali istikrar olmalıdır. Yatırımcı, uzun vadeli he-

(40) Bu konuda bkz. H. Kızılyallı ve S. Togan, «Türkiye Ekonomisinde Tasarruf Açığı», Türk Ekonomisinde Tasarruf Açığı ve Dış Finansman Sorunları, ESEKH, İstanbul 21-24/1/1974.

(41) Ayni görüş için bkz. Halûk Cillov, **Milliyet**, 15 Ekim 1982.

(42) Ayni görüş için bkz. Bela Balassa, «Konvertibilite Yabancı Yatırımlara Hız Kazandıracaktır», **PARA**, Sayı 10, Mart 1982, s. 11.

sap yapabilmelidir. Bu ise, ancak istikrarlı bir ortamda mümkündür. Ayrıca, ekonomide mümkün olduğu ölçüde serbest piyasa düzeni hâkim olmalı, kamu ve özel sektör firmaları arasında eşitlik sağlanmalı, ülkede sermaye piyasasının geliştirilmesi için gerekli tedbirler alınmalıdır. Uygulanan vergi sistemi, yatırımları ve özellikle yabancı yatırımları teşvik edecek şekilde düzenlenmeli, çifte vergileme olayının önüne geçilmelidir.

Türkiye'ye gelen yabancı sermayenin kapsamında ortaya çıkan aksaklıklar düzeltilmelidir. 6224 sayılı kanunun ikinci maddesinde belirtilen «ana yabancı sermaye» net ve kesin olarak açıklanmalı (Yunanistan, Taywan kanunlarında olduğu gibi), Türkiye'ye yabancı sermaye ile birlikte gelen büro teçhizatı ile kuruluşta gerekli olan mühendislik hizmetleri ile etüd, inceleme ve araştırmalar için yapılan giderlerin ana yabancı sermaye olarak kabul edilmesi sağlanmalıdır. Yabancı sermayenin yerli sermaye ile işbirliği ve ortaklığı özendirilmeli, karma kuruluşların kurulması teşvik edilmelidir.

Yatırım için izin almış olan yabancı sermayeli şirketlerin izin süreleri içinde yatırımlarını gerçekleştirmeleri için yardımcı olunmalı, verilen izin süresi içinde ve mücbir sebepler dışında sürenin geçmesi ile verilen izin otomatik olarak hükümsüz sayılmalıdır. Ayrıca, yabancı sermayeli şirketlerin optimum ölçekte kurulmasına dikkat edilmelidir.

Yabancı kuruluşların Türkiye'deki faaliyetlerinden elde ettikleri kârları özsermayelerine katmaları teşvik edilmelidir. Böylece, hem yurt dışına transfer edilecek döviz miktarı azaltılmış ve hem de ekonomiye yeni bir kredi kaynağı sağlanmış olacaktır. Ayrıca, yabancı sermayeli şirketlerin kısa ve uzun vadeli dış kredi kullanabilme imkânları genişletilmelidir.

6224 sayılı kanun kapsamında Türkiye'de faaliyette bulunan yabancı sermayeli şirketlerin yabancı personel istihdam edebilmeleri kolaylaştırılmalı ve teşvik edilmelidir. Gelişmekte olan ülkelerde ekonomik kalkınmada ortaya çıkan önemli bir darboğaz «yönetim» (manegement)dir. Hem bu darboğazı genişletmek ve hem de yabancı personelin bilgi ve tecrübesinden yerli personelinde yararlanmasını temin etmek amaciyle bu personelin daha liberal bir rejim içinde Türkiye'ye gelmelerine izin vermek gerekir.

Bu açıdan 2007 sayılı «Türkiye'de Türk Vatandaşlarına Tahsis Edilen Sanat ve Hizmetler Hakkında Kanun»un yumuşatılmasında yarar vardır. Her ne kadar kanunun 6 ncı maddesinde belirtilen işler, 6224 sayılı kanunun uygulanması bakımından önemli işler olmamak ve bu konuda gerek 2007 ve gerekse diğer bazı kanunlarla konmuş olan yabancıların çalışma hürriyetlerini sınırlayıcı hükümlere 6224 sayılı Yabancı Sermaye, 8659 sayılı Petrol ve 8414 sayılı Turizm Endüstrisini Teşvik Kanunları[43] ile istisnalar konmuş olmakla beraber, yabancı sermayeli yatırımların hiç olmazsa kuruluş safhalarında yabancı uzmanlar tarafından kurulup çalıştırılmalarında ve bunların Türk personeli eğitmelerinde büyük yarar vardır. Özellikle yabancı personelin teknik eleman olması ve «gerekli bir süre» çalışması, sanayileşmemizi daha etkin ve kısa sürede sağlamak açısından faydalı olacaktır[44]. Bununla beraber, bazı yabancı uzmanların savunduklarının aksine[45], yabancı sermayeli şirketlerin muhasebeci, müfettiş ve uzmanları da dahil olmak üzere tüm personelini değil de, sadece üst seviyedeki yöneticileri ile teknik kadrosunu belirli bir süre getirmesine izin vermek gerekir. Bu konuda, yabancı sermaye mevzuatları Ek'te verilmiş olan ülkelerin durumlarını göz önüne almakta fayda vardır.

Türkiye'de yatırım yapan yabancı sermayeli şirketlerin (tüzel kişilerin) gayrimenkul iktisabı kolaylaştırılmalı, bu konuda karşılaşılan sorunlar çözümlenmelidir. Bilindiği gibi Türkiye'de yabancı gerçek kişilerin Osmanlı Devleti zamanında 1284 tarihli Safer kanuna göre gayrimenkul edinmeleri yasaktı. 24 Temmuz 1923 Lozan Anlaşması, mütekâbiliyet esasını kabul ederek yabancı gerçek kişilerin gayrimenkul mallara bazı istisnalar ile[46] sahip olabileceklerini kabul etmiştir.

Tüzel kişilerin gayrimenkul edinmeleri ise kanuni rejim ile sözleşme rejimlerine göre olmaktadır. Türkiye'de 1950 yılına

---

(43) Bkz. RG, 22 Mayıs 1953, No. 8414.

(44) Bkz. Jack N. Behrman, **Foreign Investment and Transfer of Knowledge and Skills**, University of Oregon Books, Eugene Oregon, 1962.

(45) Barbara H. Hisse, **Investment Factors in Turkey: Overseas Business Report**, Washington D.C. U.S. Bureau of International Commerce, November 1963. s. 9.

(46) Bkz. Köy Kanunu, 18/3/1340, No. 422; Askeri Memnu Mıntıkalar Kanunu, 21/6/1927, No. 1110, Tapu Kanunu.

gelinceye kadar yabancı tüzel kişilerin gayrimenkul edinmeleri, Tapu Kanunu ve Köy Kanunu ile yasaklanmıştır. 1950 yılından sonra çıkarılan Turizm Endüstrisini Teşvik Kanunu, Yabancı Sermayeyi Teşvik Kanunu ve Petrol Kanunu ile yabancı şirketlerin gayrimenkul edinmeleri mümkün olmuştur. Sözleşme rejimi altında ise, Türkiye'nin karşılıklı olarak imzalamış olduğu anlaşmalar ile tüzel kişilerin menkul ve gayrimenkul edinmelerine izin verilmiştir.

Türkiye'deki yabancı yatırımcılara gayrimenkul edinmede kolaylık sağlanması ve bu konuda fazla hassas davranılmaması gerekir. Yabancı işletmelerin kurulup işliyebilmesi, herşeyden önce zorunlu olarak gayrimenkul edinmeleri ile mümkündür. Bu iktisap, şüphesiz sadece işletmenin kurulup işliyebilmesi için gerekli olan gayrimenkulün edinilmesi ile sınırlı olacaktır.

Türkiye'de faaliyette bulunan yabancı sermaye, bir Türk işletmesi kurabilir, bir şirkete ortak olabilir, şube açabilir, patent hakkını kullanabilir veya ulaşım kurumu olabilir. Her durumda da Türkiye'de yürürlükte bulunan vergi kanunlarına göre vergilendirilir. Çünkü, vergi kanunları mülki niteliktedir ve yabancılar hakkında da aynen uygulanır. Dolayısiyle, yabancı şirketlerin Türk kanunlarına göre vergilendirilmesi gerekir. Bununla beraber, önemli ölçüde yabancı sermaye çeken ülkelerin yapmış oldukları gibi, yabancı yatırımların mükerrer vergilendirilmesini önlemek amacı ile yabancı ülkeler ile iki veya çok taraflı anlaşmalar imzalamak, yabancı sermayeyi ülkeye çekmek için faydalı bir tedbir olacaktır.

Yatırımın yapıldığı ülkede vergilerin düşük olması dolayısiyle alınmayan vergilerin, kazancın transfer edildiği ülkede de alınmaması, ancak özel bir anlaşma yapılarak mümkün olabilir. Meselâ, Türkiye'de kurumlar vergisi oranı sermaye ihraç eden ülkelere göre düşük ise, bunun teşvik unsuru olabilmesi için, elde edilen kazançların ilgili ülkelerde yeniden vergilendirilmesinin önlenmesi gerekir.

Yabancı Sermayeyi Teşvik Kanunu kapsamında Türkiye'ye gelen kuruluş, ülkede sağladığı net kâr payının tamamını, ana sermayesini ve yabancı sermayenin katıldığı işletmelerde çalışan yabancı personelin ücretlerinin bir kısmını yurt dışına transfer edebilmelidir. Bilindiği gibi yabancı sermayenin esas

amacı, kâr elde etmek ve bunu dışarı transfer etmektir. Bu, aslında özel müteşebbisin tabii bir amacıdır. Özel teşebbüsün temel amacı kâr elde etmektir. Dolayısiyle, yabancı sermaye kâr elde edemeyecek ve bu kârı dışarıya transfer edemeyecek ise, o ülkeye gelip yatırım yapmak istemez.

Bununla beraber, ülke içinde elde edilen kârların sınırsız bir şekilde ülke dışına çıkarılması yerine, ülke içinde yeni yatırımlara yönlendirilmesi için gerekli teşvik tedbirleri alınmalıdır. Ayrıca, son yıllarda ortaya çıkan döviz darboğazı dolayısiyle kâr transferlerinin yapılamaması veya böyle bir ihtimalin dahi mevcut olması yabancı sermayeyi ürkütmüştür. Bu sebeple, ekonomik durumdaki iyileşme ile birlikte konvertibiliteye geçmek ve döviz kontrol mekanizmasını tedrici bir şekilde terk etmek gereklidir.

Yabancı sermaye konusunda üzerinde önemle durulması gereken bir konuda, yabancı sermayeyenin istimlak ve devletleştirme risklerinin kanun ile garanti edilmesidir. Özel mülkiyete konu teşkil eden gayrimenkullerin kamulaştırılması veya devletleştirilmesi durumunda, gayrimenkullerin gerçek karşılıklarının belirlenmesi ve ödenmesinin kanun ile garanti edilmesi ve bunun açıkça belirtilmesi gerekir. Böylece, yabancı yatırımcıyı tereddüde sevk eden hususlar ortadan kaldırılarak yabancı sermaye kanuni koruma altına alınmış olur. Yabancı sermaye için teşebbüsün devletleştirilmesi, önemli bir korku kaynağıdır. Geçmişteki Sovyetler Birliği, İran, Mısır, Endonezya, Guetemala ve Küba örnekleri hâla hafızalardan silinmemiştir. Bu sebeple, özel mülkün devletleştirilmesinin hangi hâllerde yapılabileceğinin açık ve kesin olarak belirtilmesi ve ödenecek tazminatın rayiç bedel üzerinden olmasına dikkat edilmesi gerekir.

Yabancı sermaye faaliyette bulunduğu ortamda mümkün olduğu ölçüde asgari devlet müdahalesi olmasını ister. Devletin devamlı olarak ekonomiye müdahale ettiği, kâr hadderinin devletçe tesbit edildiği ve fiyat dondurmalarının yapıldığı bir ekonomik düzende, müteşebbisler işlerini büyütmek ve geliştirmek konusunda çekimser davranırlar. Bunun sonucunda, yabancı yatırımcının yatırım yapma arzusu büyük ölçüde ortadan kalkar. Bunun için, mümkün olduğu ölçüde yerli ve yabancı müteşebbislere az müdahale etmek gerekir. Yabancı Sermaye Kanununda belirlenen sınırlar içinde faaliyette bulunmak şartiyle

yabancı sermayeye çok fazla müdahale etmemek, onun piyasa şartları içinde çalışmasına izin vermek izlenmesi gereken yol olmalıdır.

Türkiye'ye gelecek yabancı sermayenin özellikle önsel ve gerisel bağlılıkların önemli, katma değerin yüksek, teknoloji aktarımının mümkün ve ekonomi için yararlı, yerli müteşebbisin gelişmesine katkısı fazla, döviz tasarrufu sağlayan ve istihdam imkânları yaratan imalat sanayii dallarında yatırım yapması için teşvik edilmesi, her halde ekonomik kalkınma amaçlarına uygun bir politika olacaktır.

ÇİN VE YABANCI SERMAYE KULLANAN ORTAK GİRİŞİMLER HAKKINDAKİ ÇİN HALK CUMHURİYETİ KANUNU (*)

(1 Temmuz 1979'da Beşinci Milli Halk Kongresi İkinci Oturumunda kabul edilmiş 8 Temmuz 1979'da yayınlanmıştır.) (**)

Madde 1

Uluslararası ekonomik işbirliği ve teknolojik değişimi geliştirmek amacı ile Çin Halk Cumhuriyeti, yabancı şirket, kuruluş, diğer ekonomik birim veya şahıslara (bundan böyle bunlar yerine yabancı iştirakçi denilecektir) Çin toprakları üzerinde Çinli şirket kuruluş veya öteki ekonomik birimler ile (bundan böyle bunlar yerine Çinli iştirakçi denilecektir) eşitlik ve karşılıklı yarar ilkesine göre ortak girişimler kurmaya izin verebilir.

Madde 2

Yürürlüğe giren bu Kanunla Çin Hükümeti, yabancı iştirakçi tarafından ortak girişime yatırılan kaynakları, anlaşmalar ve şirket sözleşmesine uygun olarak yabancı iştirakçinin elde etmiş olduğu kârları ve yabancı iştirakçinin diğer hak ve çıkarlarını korur.

Ortak girişimin tüm faaliyetleri, Çin Halk Cumhuriyeti'nin kanun, kararname ve yönetmelikleri kapsamında yürütülür.

Madde 3

Ortak girişimci, Çin Halk Cumhuriyeti Yabancı Yatırımları Komisyonu'na, girişime katılan taraflarca belirlenen şirket sözleşmenin kabulü için başvuruda bulunur. Komisyon sözleşme ve diğer dokümanları üç ay içinde ya kabul veya reddeder. Kabul ettiği takdirde ortak girişimin kuruluşu, Çin Halk Cumhuriyeti Sanayi ve Ticaret Genel Yönetimi nezdinde kaydolunur.

(*) «The Law of the People's Republic of China on Joint Ventures Using Chinese and Foreign Investment.»

(**) Çeviri, **Collection of Laws and Regulations of the People's Republic of China Concerning Foreign Economic Affairs**, Volume I içinde yayınlanan İngilizce metinden yapılmıştır.

Madde 4

Ortak girişim, sınırlı sorumlu şirket şeklinde kurulur. Ortak girişimin kayıtlı sermayesinde yabancı iştirakçinin katılımda bulunduğu yatırım miktarı oranı genel olarak yüzde 25 den daha az olamaz.

Ortak girişimin kâr, risk ve zararları, girişime katılan taraflarca kayıtlı sermayeye olan katılımları ile orantılı olarak paylaşılır.

Bir tarafın kayıtlı sermayedeki payının devri, yalnızca, girişime katılan diğer tarafların rızası ile yapılır.

Madde 5

Ortak girişime katılan her bir taraf, girişime nakit, sermaye malları, sınai mülkiyet hakları v.b. ile iştirakte bulunabilir.

Herhangi bir yabancı iştirakçi tarafından yatırım olarak katılımda bulunulan teknoloji veya teçhizat, gerçekten gelişmiş ve Çin'in ihtiyaçlarına uygun olacaktır.

Modası geçmiş teçhizat ve teknolojinin kasdi olarak getirilmesi suretiyle hile yapılması sonucu zarara uğranılması durumunda bu zararlar için tazminat ödenir.

Çin'li iştirakçi tarafından katılımda bulunulan yatırıma, ortak girişim için faaliyet süresince arazi kullanım hakkı da dahil olabilir. Böyle bir katılımda Çin'li iştirakçi eğer yatırımının bir parçasını teşkil etmiyorsa, bu durumda ortak girişim Çin Hükümeti'ne arazinin kullanımı için ödemede bulunur.

Bu madde de değinilen çeşitli katılımlar, ortak girişimle ilgili akitlerde veya ortak girişimin sözleşmesinde belirtilir ve herbir katılımın değeri (arazi hariç), ortaklık değerlendirilmesi yapılarak iştirakçilerce araştırılır.

Madde 6

Ortak girişimde, ortaklığa katılan taraflar arasındaki müzakerelerden sonra akitler ve şirket sözleşmesinde belirlenen şartlardaki yapıya uygun bir yönetim kurulu oluşturulur. Her bir yönetim kurulu üyesi mensubu olduğu tarafça atanır veya

görevden alınır. Yönetim kurulunun Çin tarafınca atanan bir veya iki başkan yardımcısı olur. Önemli bir problemin halledilmesi sırasında yönetim kurulu, taraflar arasında eşitlik ve karşılıklı yarar ilkelerine göre yapılacak olan müzakerelerden sonra karara varır.

Yönetim kurulu, ortak girişim şirketi sözleşmesinin hükümlerine uygun olarak girişimle ilgili tevsii projeleri, üretim ve iş programları, bütçe, kâr dağıtımı, işgücü ve ödeme baremleri ile ilgili planlar, işi sonuçlandırma, başkan, başkan yardımcıları, baş mühendis, muhasip ve murakıpların atanması veya sözleşme ile çalıştırılması ve bunların fonksiyonları, yetki ve ücretleri gibi tüm bellibaşlı hususlar üzerinde müzakerede bulunmak ve harekete geçmekle yetkilidir.

Başkan ve başkan yardımcısı (veya yardımcıları), genel idareci ve genel idareci yardımcısı (ya da yardımcıları) girişime katılan taraflar arasından seçilir.

Ortak girişimde çalışan işçilerin ve personelin işe alımı, işten çıkarılmasını kapsayan prosedüre ilişkin şartlar, anlaşma hükümlerine veya taraflar arasında yapılmış olan akde göre belirlenir.

Madde 7

Ortak girişimin net kârı, taraflar arasında, kayıtlı sermayedeki kendi payları ile orantılı olarak dağıtılır. Bu dağıtım, Çin Halk Cumhuriyeti vergi kanunlarına göre ortak girişimin brüt kârı üzerinden alınan gelir vergisi ödendikten sonra kalan kısımdan şirket sözleşmesinde belirtildiği üzere ihtiyat akçesi, personel ikramiyeleri ile diğer sosyal fonlar ve girişimin gelişme fonları düşüldükten sonra yapılır.

Dünya standartlarına göre en son teknolojiyle kurulmuş ortak girişim, gelir vergisinde, kâr elde ettiği ilk iki yıldan üç yıla kadar olan süre için bir azaltma veya bu vergiden tamamen muafiyet için başvuruda bulunabilir.

Net kârdaki payının herhangi bir kısmını Çin topraklarında yeniden yatıran yabancı iştirakçi, ödediği gelir vergisinin bir kısmının iadesi içinde başvurabilir.

Madde 8

Ortak girişim, Çin Bankası'nda veya Çin Bankası'nca kabul edilen bir bankada hesap açar.

Ortak girişim, kambiyo işlemlerini Çin Halk Cumhuriyeti kambiyo mevzuatına göre yürütür.

Ortak girişim, kendi iş muameleleri için yabancı bankalardan doğrudan fonlar elde edebilir.

Ortak girişime uygulanan sigortalar, Çin sigorta şirketlerince yapılır.

Madde 9

Ortak girişimin üretim ve iş programları ilgili makamlarca düzenlenir ve iş akitleri aracılığı ile yerine getirilir.

Ortak girişim, ihtiyaç duyduğu ham ve yarı mamul madde, yakıt, yardımcı teçhizat vb. satın alımı sırasında önceliği Çin kaynaklarına vermelidir. Ancak onları kendi döviz fonlarıyla doğrudan dünya pazarlarından da temin edebilir.

Ortak girişim, ürünlerini Çin dışına pazarlaması için teşvik edilir. İhraç mallarını bizzat kendisi veya ortaklık acentaları ya da Çin Dış Ticaret kuruluşları aracılığı ile dış pazarlara sürebilir. Ürünleri aynı zamanda Çin pazarında da dağıtabilir.

Ortak girişim, Çin dışında kendine bağlı acentalar kurabilir.

Madde 10

Yabancı iştirakçi, ilgili kanunlar, anlaşmalar ve akitlere uygun olarak yükümlülüklerini yerine getirdikten sonra payı olarak alacağı net kârı, ortak girişimin sona erdiği veya işlemlerini tasfiye ettiği tarihte aldığı fonları, Çin Bankası aracılığı ile kambiyo mevzuatına göre ve ortak girişimle ilgili akitlerde belirtilen efektif para cinsinden yurt dışına transfer edebilir.

Yabancı iştirakçi, yurt dışına göndermeye yetkili olduğu dövizin herhangi bir kısmını Çin Bankası'nda tutması halinde teşvik alır.

Madde 11

Ortak girişimde çalışan yabancı işçi veya personelin kazancı olan ücretler, maaşlar veya öteki gelirler, Çin Halk Cum-

huriyeti vergi kanunlarına göre şahsi gelir vergisi ödemesi yapıldıktan sonra, Çin Bankası aracılığı ile kambiyo mevzuatına göre yurt dışına gönderilebilir. (*)

Madde 12

Bir ortak girişimin akit süresi taraflar arasında işin ve şartların özel akışına göre kararlaştırılır. Bu süre, taraflararası anlaşma aracılığı ile Çin Halk Cumhuriyeti Yabancı Yatırımlar Komisyonu'nun iznine tabi olarak uzatılabilir. Böyle bir uzatma için herhangi bir başvuru, akit süresinin bitiminden 6 ay önce yapılır.

Madde 13

Büyük miktarda zararlar, ortak girişimin herhangi bir tarafının şirket sözleşmesine göre yükümlülüklerini yerine getirmede başarısızlığı gibi durumlarda, ortak girişim akit süresinin bitişinden önce, taraflararası müzakere ve mutabakat ve Çin Halk Cumhuriyeti Yabancı Yatırımlar Komisyonu'nun izni Sanayi ve Ticaret Genel Yönetimi'nin tescili ile sona erdirilebilir.

Girişimin, taraflardan birince aktin ihlâli sonucu zarara uğraması durumunda, anılan taraf açısından mali sorumluluk doğar.

Madde 14

Ortak girişimin tarafları arasında doğan ve yönetim kurulunun müzakerede bulunarak gidermede başarısız kaldığı anlaşmazlıklar, Çin Hakem Kurulunca uzlaştırılarak veya hakemlik yapılarak ya da tarafların üzerinde mutabakata vardığı bir hakemlik kuruluşunca hakemlik yapılarak giderilebilir.

Madde 15

Bu kanun yayınlandığı tarihte yürürlüğe girer.

Düzenleme yapma yetkisi Çin Halk Kongresi'ne verilmiştir.

(*) Çin Halk Cumhuriyeti'nde yabancıların elde ettikleri kazançların vergilendirilmesi, 10 Eylül 1980 tarihinde yayınlanan ve yürürlüğe giren «Individual Income Tax Law of the People's Republic of Chine» isimli kanuna göre yapılmaktadır.

KANUN NO: 89/1967

YUNANİSTAN'DA YABANCI TİCARET VE SANAYİ ŞİRKETLERİNİN KURULUŞU (*)

(Tadil Edilmiş Şekliyle)

Madde 1

Tescilli oldukları ülkede kanuni olarak çalışan sadece Yunanistan dışında ticaretle uğraşan her tür ve biçimden yabancı ticaret ve sanayi şirketleri Koordinasyon Bakanlığı'nın kararı ile verilen özel izni takiben Yunanistan'da kurulabilirler. Bu amaca yönelik başvuru, Koordinasyon Bakanlığı Yabancı Sermaye Dairesine yapılmalıdır. Başvuruda şirketin uyruğu, tescilli olduğu ülkede hangi şekil altında çalıştığı, Yunanistan'da hangi şekil altında çalışacağı (meselâ şube, acenta, ya da ana şirketin bürosu), şirketin amaçları, Yunanistan'daki yönetici olacak kişinin adı bulunmalıdır. Başvuruda bulunan şirket ayrıca, bir Yunan Bankası ya da tanınmış bir yabancı banka yoluyla garanti depozitosu yatırmak isteyip istemediğini de açıklamalıdır. Bu kanun hükümlerinin şirket personeli tarafından ihlali halinde bu depozitoya ceza olarak devlet adına el konacaktır. Başvurunun tesliminden itibaren 8 gün içinde, Koordinasyon Bakanı şirketin kurulması için izin verilip verilmeyeceğini kararlaştırır.

Madde 2

1. Önceki maddede sözü edildiği gibi kuruluş izni almış olan yabancı ticaret ve sanayi şirketleri, sadece konusu Yunanistan dışında olan ticari faaliyetlerde bulundukları takdirde başka formalite olmaksızın, gümrük vergileri, vergiler ve diğer hususlara ilişkin aşağıdaki kolaylıklara hak kazanırlar:

(*) Kanun metni, Hellenic Industrial Development Bank S.A.'nın yayınlamış olduğu İngilizce çevirisinden Türkçeleştirilmiştir.

a) Adı geçen şirket tarafından çalıştırılan yabancı personele iki yılı aşmayan ve aynı uzunlukta bir dönem için temdit edilebilen, çalışma ve oturma izni verilir ve ülkeye bir kaç kez girip çıkmalarına müsade edilir.

b) Yukarıda adı geçen personele bir yıl geçerli vergi takas belgesi verilebilir.

c) Adı geçen şirketler Yunanistan'daki bürolarının kuruluşu için gerekli olan ithal malları için gümrük resimleri, ithalat vergileri, damga resimleri, iştirakler, muamele vergisi, lüks vergisi ve diğer resimlerden ve devlet adına şimdi mevcut olan ya da gelecekte konabilecek mükellefiyetlerden muaf olacaktır.

d) Adı geçen şirketler, Yunanistan dışındaki faaliyetlerinden elde edilen gelirleri için, gelir vergisi ve Devlet ya da herhangi bir üçüncü kişi adına, şimdi mevcut olan veya gelecekte konabilecek herhangi bir vergi, yükümlülük ya da katılmadan muaf olacaktır. Aynı muafiyet, adı geçen şirketlerce istihdam edilen ve Yunanistan'da daimi olarak ikamet etmeyen yabancı uyruklu herkese, yukarda adı geçen ticari faaliyetler için verdikleri hizmetlerden elde ettikleri kazançlar içinde geçerlidir.

e) Adı geçen şirketin personeli, kendi özel kullanımları için gümrüksüz bir araç ithal edebilir. Çalışanın Yunanistan dışına çıktığı zamanlarda, işveren şirketin, çalışanın yokluğunun geçici ve hizmet sözleşmesinin yürürlükte olduğunu doğrulaması halinde, bu aracın mühürletilmesi yükümlülüğü yoktur. Aynı şekilde, Yunanistan'da kaldıkları sırada yabancı çalışanlar, şirket tarafından verilen ve ithal edilen eşyanın çalışanın evine ait olduğunu belirten bir belge ibraz ederek ev eşyalarını gümrüksüz ithal edebilirler.

f) Adı geçen şirketlerin yurt dışına taahhütlü mektup göndermeden önce zarfın üzerinde şirketin adı, mührü ve yöneticinin parafı bulunduğu takdirde, postane onayı almalarına gerek yoktur.

g) Adı geçen şirketler, ticari değeri olmayan numune ve reklam malzemelerini hiçbir formalite olmaksızın ithal ve ihraç edebilirler. Şüphe halinde, ilgili makamlar bunun ilgili şirket tarafından doğrulanmasını ister. Mevcut kanunların hükümleri

uyarınca ek ödeme yapılması şartıyla, bu şirketlerdeki her türden personele şirketin ihtiyaçları gerektirirse, fazla mesai yaptırılabilir.

2) Bu maddenin 1. paragrafının (c) ve (d) alt paragraflarına göre gümrüksüz ithal edilmiş mallar, Koordinasyon ve Finans Bakanlığının onayına bağlı olarak, bu tür gümrük ve vergi muafiyetine sahip diğer kişilere serbestçe re-export edilebilirler. Adı geçen durumlar dışında, Yunanistan'dan son ayrılış tarihinde bu gümrük ve vergi muafiyetine sahip kişinin elden çıkardığı bu paragrafda sözü edilenlerin dışında her mal uygun gümrük ve vergiye tabi olacaktır.

3) Koordinasyon Bakanlığınca istenebilecek garanti mektubunun şekil ve miktarı, ilgili şirketin önerisi ve Koordinasyon Bakanlığındaki Yabancı Sermaye Dairesi ve Devlet Danışmanının düşüncesini takiben adı geçen Bakanlığın kararı ile belirlenecektir.

Madde 3

1. Koordinasyon ve Finans Bakanlıklarının isteği ile çıkarılacak bir Krallık Kararnamesiyle, madde 1'de sözü edilen yabancı ticaret ve sanayi şirketlerine daha fazla imtiyazlar verilebilir (*). Aynı kararname bu kanunun uygulanışını ilgilendiren ayrıntıları da düzenleyebilir.

2. Tüm kamu hizmet ve makamları, bu kanunun gecikmesiz uygulanması için Koordinasyon Bakanlığı Yabancı Sermaye Dairesine tüm ilgili bilgileri ve yardımı derhal sağlayacaktır.

Madde 4

Hükümet Gazetesinde yayınlanış gününden itibaren (**) yürürlüğe girecek olan bu Kanun «ülke ekonomisinin kalkınmasına yardım için genel tedbirler» ile ilgili 4171/1961 sayılı kanunun 9 maddesi hükümlerine ve «kamu limited şirketleri» ile ilgili 2190/1920 sayılı Kanunun 50 maddesi hükümlerine aykırı olamaz.

(*) Krallık Kararnamesinin önemli maddelerinin Türkçeye çevirisi de ekte verilmiştir.

(**) Hükümet Gazetesi'nin A/132 sayı ve 1 Ağustos 1967 tarihli nüshasında yayınlanmıştır.

KANUN NO: 378/1968

YUNANİSTAN'DA YABANCI TİCARET VE SANAYİ ŞİRKETLERİNİN KURULMASI HAKKINDA 89/1967 SAYILI EK KANUN (*)

(Tadil Edilmiş Şekliyle)

Madde 1

1. Her tür ve şekilden yabancı nakliye şirketleri 89/1967 sayılı kanun hükümlerine göre Yunanistan'da kurulabilir ve kuruluş lisansı verme kararı ile açıkça onaylanmış tüm faaliyetlerinde yukarda adı geçen kanunun ve bu kanunun tüm kolaylıklarından yararlanabilirler. 89/1967 sayılı kanunun 1. maddesinde istenen hususları taşıyan ve şirketin faaliyetlerini açıkça gösteren ilgili başvuru, Deniz Ticareti Bakanlığına yapılacak ve Koordinasyon ve Deniz Ticareti Bakanlıklarının ortak kararı ile onaylanacaktır. Koordinasyon Bakanlığının 89/1967 sayılı kanuna göre Yunanistan'da yabancı nakliye şirketlerinin kuruluşunu onaylayan kararları kanuni olarak yayınlanmış sayılacaktır.

2. 89/1967 sayılı kanunun yayınlanışından önce Yunanistan'da kurulmuş bulunan her tür ve şekilde Yunan nakliye şirketleri ve bunların büroları istek üzerine, faaliyetleri, 89/1967 sayılı kanunla kurulan yabancı nakliye şirketleriyle aynı olduğu takdirde, yukarıda adı geçen kanunun ve bu kanunun hükümlerine tabi olabilirler.

Adı geçen teşebbüslerin 89/1967 sayılı kanuna tabi olmalarının onaylanması, ilgilinin müracaatını takiben, 1. paragraf hükümleri uyarınca, Koordinasyon ve Deniz Ticareti Bakanlıklarının ortak kararı ile olur. Adı geçen şirketlerin 89/1967 ve

(*) Kanun metni, Hellenic Industrial Development Bank S.A.'nın yayınlamış olduğu İngilizce çevrisinden Türkçeleştirilmiştir.

bu kanun hükümlerine tabi olmasından önce ödemiş oldukları hiçbir vergi, gümrük resmi, katılma, indirim ya da her türden mükellefiyet geri ödenmiyecektir.

3. Çalışma şekillerine bakılmaksızın Yunanistan'da 89/1967 sayılı kanun ve bu kanun ile kurulan şirketler tarafından yönetilen ya da herhangi bir şekilde temsil edilen yabancı bandıralı gemiler, adı geçen şirketler aracılığıyla ya da onlar tarafından yürüttükleri işlemlerden elde ettikleri gelirler için gelir vergisinden ve şimdi mevcut olan veya gelecekte konacak her türlü vergi, gümrük resmi, katılma ya da indirimden muaf olacaktır.

Aynı vergi muafiyetinden, gemilerini herhangi bir şekilde yukarda adı geçen şirketler aracılığı ile işleten ya da gemileri o şirketler tarafından işletilen gemi sahipleri, nakliye şirketi yöneticileri veya bu gemileri işleten diğer kişilerde yararlanacaktır.

1 Ocak 1968 itibariyle yurt dışında elde edilen gelirler için, L.D. 3323/1955'in, L.D. 3765/1957 madde 1 ve L.D. 4444/1964 madde 1, paragraf (5) ile tadil edilen 3'cü madde 1'nci paragrafının ikinci alt paragrafı hükümleri herhangi bir şekilde gemi işleten Yunanlı gemi sahipleri, nakliye şirketi yöneticileri ya da diğer kişilere uygulanmayacaktır. L.D. 3843/1958'in 4'ncü madde 3'ncü paragraf (d) kalemi kaldırılmıştır.

1880/1951 sayılı Kanunun gemiler üzerindeki vergiler ile ilgili daha sonra tadil edilen hükümleri uygulanmaya devam olunacaktır.

Madde 2

1. 89/1967 sayılı kanunun birinci kısım 2'nci madde, 1'nci paragraf (d) alt paragrafının gerçek anlamı şudur:

89/1967 hükümlerine göre kurulmuş ya da bundan böyle kurulacak ticaret, sanayi ve nakliye şirketleri, ilgili kuruluş lisansını veren ya da yukarda adı geçen şirketleri 89/1967 hükümlerine tabi kılan Bakanlık kararı tarafından tasdik olunması şartiyle tüm faaliyetlerinden elde edilen gelirler üzerinde, mevcut veya konacak gelir vergisi ve devlet ya da herhangi bir mükellefiyet, iştirak ya da indirimden muaf olacaktır.

2. 89/1967 sayılı Kanunun ikinci kısım 2'nci madde 1'nci paragraf (d) alt paragrafının gerçek anlamı şudur: Aynı muafiyet, ellerinde 89/1967'nin 2'nci madde 1'nci paragraf (d) alt paragrafı hükümlerine göre uygun şekilde çıkarılmış geçerli bir çalışma ve ikamet izni bulunduğu takdirde, yabancı ticaret, sanayi ve nakliye şirketleri tarafından istihdam edilen yabancı uyruklu herkese uygulanacaktır.

Madde 3

1. 89/1967 sayılı Kanun hükümleri altındaki ticaret, sanayi ve nakliye şirketlerinin yabancı personeline, 89/1967'nin 2'nci madde, 1'nci paragraf, (a) alt paragrafına göre verilen Yunanistan'da çalışma ve oturma izni, adı geçen şirketlerin hâlâ 89/1967 hükümlerine bağlı olmaları şartıyla her iki yılda bir uzatılabilir. Çalışma ya da oturma izni için, veya halihazırda çıkarılmış bir iznin uzatılması için başvuruya, şirketin, başvuran yabancı uyruklu kişinin adı geçen şirket personeline mensup olduğunu ve sadece o şirkette çalıştığını belirten resmi bir beyannameside eklenmelidir.

Yunanistan'da kurulan şirketlerin yabancı yönetici ve hizmet personelinin 89/1967'nin 2'nci madde 1'nci paragraf (e) alt jaragrafında hükme bağlanmış olan, gümrüksüz özel araba ithal ve kullanımları, bu personele 89/1967'nin 2'nci madde, 1'nci paragraf (a) alt paragrafına göre verilmiş oturma ve çalışma izninin geçerlik süresince yürürlükte olacaktır.

3. Her yabancı çalışanın, kendisi ve ailesi için sadece bir özel arabayı gümrüksüz ithal etme ve kullanma hakkı olacaktır. Aile, çalışanın ebeveyni ya da çocukları ve ailesi olarak ele alınacaktır.

Gümrüksüz ithal edilen arabanın, çalışanın kendisi, ailesi, ya da sahibinin çalıştığı şirketin hizmetindeki ücretli bir sürücü dışında başka biri tarafından kullanılması yasaktır.

Madde 4

89/1967 sayılı Kanunun 1'nci maddesi ve 2'nci madde 3'ncü paragrafı ile şart koşulan garanti mektubunun miktarı; 1000 ABD dolarından az veya 5.000 ABD dolarından ya da bunun drahmi değerinden fazla olmamalıdır. Banka garantisi yerine, şirketin personeli için kendi şahsi garantisi kabul edilebilir.

Garantinin ceza olarak alınmasından önce, bunu öneren Koordinasyon Bakanlığının Yabancı Sermaye Bölümü, şirketten bu cezanın sebebi hakkında yazılı bir ifade istemelidir. Şirket bu ifadeyi istekten itibaren 10 gün içinde vermelidir.

Madde 5

89/1967 sayılı «şirket» kelimesi geçtiği yerde, herhangi bir kanuni şekil içindeki (şahsi teşebbüsde dahil olmak üzere) bir teşebbüs anlamı çıkacaktır.

Madde 6

Bu Kanun, 89/1967 sayılı Kanunun yürürlüğe girdiği tarihten itibaren geçerli olacaktır. (*)

(*) 1 Ağustos 1967.
378/1968 sayılı Kanun Hükümet Gazetesinin A/82 sayı ve 17 Nisan 1968 tarihli nüshasında yayınlanmıştır. 27/1975 sayılı Kanun Hükümet Gazetesinin A/77 sayı ve 22 Nisan 1975 tarihli nüshasında yayınlanmıştır.

EK : IV

TAYWAN CUMHURİYETİNDE YATIRIM YAPACAK YABANCI UYRUKLULAR İÇİN KANUN (*)

(14 Temmuz 1954'de yayınlanmıştır. 14 Aralık 1959, 8 Ocak 1968, 22 Haziran 1968, 27 Temmuz 1979, 3 Nisan 1986 ve 9 Mayıs 1980'de değiştirilmiştir.) (**)

Madde 1

Çin Cumhuriyeti sınırları içinde yabancılarca yapılacak yatırımların korunması ve idaresi ile ilgili konular bu Kanun ile yönetilecektir.

Madde 2

Bu Kanunda sözü edilen yabancılar, yabancı tüzel kişileri kapsayacaktır.

Yabancı tüzel kişinin milliyeti, bu gibi tüzel kişinin bağlı olduğu kanuna göre belirlenecektir.

Çin Cumhuriyetinde bu Kanuna göre yatırım yapacak yabancılar bundan böyle yatırımcılar veya yatırımcı diye anılacaktır.

Madde 3

Bu Kanunda yatırım için sermayeden söz edildiğinde aşağıdakiler kabul edilecektir:

1. Gönderilen veya getirilen döviz şeklindeki nakit,
2. Kendi imkânları ile döviz karşılığında temin edilmiş makine ve cihaz, kendi ihtiyacı için kullanılacak ham maddeler veya ithaline izin verilen ve işletme sermayesini arttırmaya yönelik maddeler,
3. Know-how veya patent hakları,

(*) «Statute For Investment by Foreign Nationals.»

(**) Çeviri, Statute For Investment by Foreign Nationals, Taipei, Taiwan July 1981'de yayınlanan İngilizce metninden yapılmıştır.

4. Sermaye, net kâr, faiz veya yatırımla ilgili herhangi bir diğer gelirin döviz anlaşması için onaylanmış kısımları.

Madde 4

Bu Kanunda sözü edilen yatırım türleri aşağıdakilerdir:

1. Yeni teşebbüsler kurmak veya ferdi olarak ya da diğer yabancılarla birleşerek veya Çin Hükümeti Çin vatandaşları veya tüzel kişilerle ortaklaşa sermaye yatırımını üstlenerek sermaye yatırımını arttırmak suretiyle mevcut teşebbüsleri genişletmek,

2. Mevcut teşebbüslerin hisse senedi ve tahvillerini satın almak veya bu teşebbüslere nakit borç, makina, ekipman ya da ham madde temin etmek,

3. Sermaye olarak know-how veya patent hakları temin etmek;

Sermaye dışında know-how ve patent hakları temin etmek şeklindeki işbirliği, diğer bir kanunla belirlenecektir.

Madde 5

Bu Kanunda sözü edilen yatırımlar aşağıdaki kategorilerden herhangi birine dahil olanlardır.

1. Yerli ihtiyaç için üretim yapan teşebbüslere yapılan yatırımlar,

2. İhraç piyasası olan teşebbüslere yapılan yatırımlar,

3. Önemli sınai, madencilik veya haberleşme teşebbüslerine yapılan yatırımlar,

4. Bilimsel ve teknik araştırma, geliştirme ile uğraşan teşebbüslere yapılan yatırımlar,

5. Çin'in ekonomik ve sosyal kalkınmasına katkıda bulunan diğer teşebbüslere yapılan yatırımlar.

Madde 6

Üretim yapan bir teşebbüsü işletmek amacıyla bir şube kurmayı tasarlayan yabancı şirket, bu Kanunun hükümlerine uygun olarak yatırım için ayrıca müracaatta bulunacaktır.

Madde 7

Bu Kanuna göre yapılacak yatırımlarla ilgili konular üzerindeki yetkili merci, Ekonomik İşler Bakanlığı olacaktır.

Bu Kanuna göre yabancılarca yapılan yatırımları değerlendirmek ve ele almak için Ekonomik İşler Bakanlığı bir yatırım değerlendirme komitesi kurabilir. (bundan böyle Yatırım Komitesi olarak anılacaktır.)

Madde 8

Bu Kanun uyarınca yatırım yapacak yabancıların, yatırım müracaatlarını yatırım plânları ve ilgili dökümanlar ile birlikte onaylaması için Yatırım Komisyonuna sunmaları gerekir. Yatırım müracaat formu Yatırım Komisyonunca belirlenecektir.

Eğer, diğer kanunlara göre, yatırımcı veya yatırımda bulunduğu teşebbüsün işlemler için ilgili yetkili mercilere başvurması gerekiyorsa, müracaatlar Yatırım Komisyonunda dosyalanabilir ki bu durumda yatırım komisyonu ilgili mercilere kendisine tanınmış yetki uyarınca başvuruları onaylayabilir ya da bu başvuruları onaylaması için ilgili mercilere nakledebilir.

Yatırım Komisyonu, her yatırım müracaatı için, müracaatçı tarafından başvuru işlemlerinin tamamlanmasından sonraki iki ay içersinde karar verecektir.

Madde 9

Yatırımcı, onaylanmış sermayesinin tamamını belirtilen süre içersinde getirtecek ve bu sermayenin alındığına dair bir raporu Yatırım Komisyonunun tetkikine sunacaktır.

Eğer yatırımcı, yatırımının onaylanmasından sonra belirtilen süre içersinde sermayeyi ödeyerek yatırımını gerçekleştiremezse, yatırım onayı, belirtilen bu sürenin sona ermesi üzerin iptal edilecektir.

Şayet yatırımcı yatırımını belirtilen süre içinde kısmen uygulamışsa, yatırım sermayesinin ödenmemiş olan kısmı belirtilen sürenin sonunda iptal edilecektir. Belirli bir sebep göste-

rildiği takdirde yatırımcı, belirtilen süre sona ermeden önce bu sürenin uzatılması için Yatırım Komisyonuna başvurabilecektir.

Yatırımcı yatırımını gerçekleştirdikten sonra, yatırımın toplam miktarını doğrulamasını Yatırım Komisyonundan talep edecektir. Yatırımı doğrulamakta kullanılan metodu Ekonomik İşler Bakanlığı belirliyecektir. Yatırım sermayesi olarak know-how veya patent hakkı kullanıldığı takdirde yatırımın toplam miktarı, yatırım için başvurulduğunda Yatırım Komisyonunca tesbit edilecektir.

Madde 10

Eğer yatırımcı onaylanmış yatırım plânının uygulanmasından sonra, işe başlanmadan önce karşılaşılan güçlükler sebebiyle plânda öngörülen gelişme programının gerçekleşmesinin mümkün olamayacağını anladığı takdirde, halihazırda yatırdığı sermayesini aşağıda belirtilen şekilde kullanmak için onay almak üzere Yatırım Komisyonuna başvuracaktır.

1. Yatırılmış ve yatırım için projelenmiş sermayeyi madde 5 de belirtilen teşebbüslere transfer etmek,

2. Yatırılmış sermayeyi asıl şeklinde ihraç etmek.

Madde 11

Yatırımcı, madde 5 de belirtilen teşebbüslere, halihazırda uygulanmış olan yatırılmış sermayesini nakletmeyi tasarladığı takdirde asıl yatırımın iptal edilmesi ve yeni yatırımın onaylanması için Yatırım Komisyonuna başvuracaktır.

Eğer yatırımcı yatırımını devretmeyi planlıyorsa, devreden ve devralan, onay için Yatırım Komisyonuna müştereken başvuracaklardır.

Madde 12

Yatırımcı bu Kanunun hükümleri uyarınca döviz anlaşması için yetkili olacaktır. Bu imtiyaz sadece yatırımcının kanuni mirascısına veya diğer yetkili yabancı ülke mensuplarına ya da yatırımcının yatırımını devrettiği deniz aşırı ülkedeki Çinli'ye

transfer edilebilecek, bunun dışındakilere transfer edilemiyecektir.

Madde 13

Yatırımcı, net kârdan elde ettiği yıllık gelir veya yatırımdan doğan faiz karşılığında döviz anlaşması için başvurabilir.

Yatırımcı, yatırımda bulunulmuş teşebbüsün işe başlamasından bir yıl sonra, müteakip her yılın sonunda yatırım komisyonunca vaktinde onaylanmış yatırılmış sermayesinin yüzde 15 tutarı karşılığında döviz anlaşması için başvurabilir.

Önceki paragrafda döviz için belirtilen yüzde, yetkili görevlinin tavsiyesi üzerine, Executive Yuan'ın onayı ile, döviz anlaşması için her yıl müracaat yapıldığında mevcut duruma göre arttırılabilir.

Eğer yatırımcı, bir yatırım durumunda üzerinde anlaşmaya varılmış şartlar uyarınca, yatırılmış sermayesinin bir kısmını mahalli yatırımcıya (veya yatırımcılara) transfer ederse, müracaat üzerine, bu gibi transferlerle ilgili olarak gerçekleştirilen kazançlara tek bir döviz anlaşması için izin verilecektir.

Yatırımcıların sermaye üzerinden ödeme ve ikraz yatırımı faizleri karşılığında döviz anlaşması için yapacağı başvurular, onaylanmış ve üzerinde anlaşmaya varılmış şartlara göre yönlendirilecektir.

Menkul kıymetlere yapılan yatırımlar ile onların döviz anlaşmasını yönlendiren tedbirler Executive Yuan tarafından belirlenecektir.

Madde 14

Yatırımcı, net kâr karşılığında döviz anlaşması için başvurduğu zaman, yatırımda bulunan teşebbüsün net kâr ödeme tarihinden başlamak üzere 6 ay içersinde, döviz ile ilgili yetkili görevliye döviz anlaşmasının onaylanması için, yatırımda bulunmuş teşebbüsün kâr dağılım listesini, bilânço kâr ve zarar durumunu ve diğer ilgili dökümanları sunacaktır. Yatırımda bulunmuş teşebbüs, vergi tahsilatı yetkililerince vergisinin tahakkuk ettirilmesini takip eden bir ay içersinde, vergi tahak-

kuku bildirimini döviz ile ilgili yetkili görevliye sunacaktır.

Yatırımcı, yatırılmış sermaye karşılığında döviz anlaşması için başvurduğunda, yatırılmış sermayeyi devretmek veya yatırımda bulunulmuş teşebbüsün sermayesini azaltmak amacıyla verilmiş onay tarihinden itibaren 6 ay içersinde, döviz anlaşmasının onaylanması için dövizle ilgili yetkili görevliye konuya ait dökümanları sunacaktır.

Yatırımcı, ikraz yatırım sermayesi veya bundan doğacak faiz karşılığında döviz anlaşması için başvurulduğunda, onaylanmış her anlaşma üzerinde varılan karara göre, ödeme için son tarihten başlayarak 6 ay içersinde, döviz anlaşmasının onaylanması maksadıyla dövizle ilgili yetkili görevliye konuya ait dökümanları sunacaktır.

İyi bir sebep gösterildiği takdirde, yatırımcı, bu maddenin 1, 2 ve 3 ncü bentlerinde belirtilen sürelerin uzatılması için bu süre sona ermeden önce döviz anlaşması ile ilgili yetkili görevliye başvurabilir. Uzatılan bu süre bir yılı geçmeyecektir.

Madde 15

Yatırımcının yatırımı, yatırımda bulunduğu teşebbüsün toplam sermayesinin yüzde 45'inden az olduğu takdirde, eğer hükümet isterse veya milli savunma ihtiyaçları sebebiyle teşebbüsün kamulaştırılmasiyle, yatırımcıya makul ölçüde tazminat ödenecektir.

Önceki paragrafda sözü edilen tazminatın, yatırımcı tarafından döviz ile ilgili yetkili görevliye müracaatı üzerine, zaman zaman dövize çevrilmesine izin verilecektir.

Madde 16

Yatırımcının yatırımı, yatırımda bulunduğu teşebbüsün toplam sermayesinin yüzde 45'ini veya daha fazlasını teşkil ediyorsa, yatırımcı bu teşebbüsün toplam sermayesinin yüzde 45'ine sahip olduğu sürece yatırım, işe başlanılan tarihten itibaren 20 yıl süre ile devletleştirme veya kamulaştırmaya tabi olmıyacaktır.

Madde 17

Bu Kanuna göre yapılan döviz anlaşması ile ilgili başvuru-

lar aşağıdaki gibi ele alınacaktır.

1. Yatırılmış sermaye, net kâr ve bundan doğacak faiz karşılığında döviz anlaşması için başvurulduğunda, bu gibi döviz anlaşması, yatırım zamanında gönderilmiş veya getirilmiş olan aynı kur üzerinden yapılacaktır. Eğer yatırılmış sermaye, kendi kullanımı için makina, ekipman ve ham madde ile, teknik bilgi, patent hakları veya üretilen malların satışından elde edilmiş ise, döviz anlaşması, esasen bunların değerinin hesaplanması için onaylanmış olan kur üzerinden yapılacaktır.

2. Uygulanabilir döviz kuru, döviz ile ilgili yetkili görevlinin anlaşma gününde ilân ettiği döviz satış kurudur.

Madde 18

Şirketler Kanunu'na göre şirket olarak teşkilatlanmış yatırımda bulunan bir teşebbüs için yatırımcılar, ayni Kanunun 98-1, 108-2, 128-1, 208-4 ve 216-1 maddelerinin kapsadığı Çin hudutları içersinde ikamet etme, Çin vatandaşlığı ve yatırım miktarı ile ilgili kısıtlamalardan muaf tutulabilirler.

Eğer yatırımcının yatırımı, yatırımda bulunduğu teşebbüsün toplam sermayesinin yüzde 45'i ya da daha fazlası kadarsa, hisse senetlerinin kamuya ihraç edilmesini gerekli kılan Şirketler Kanunu'nun 156-4 maddesi uygulanmaz.

Madde 19

Yatırımcı veya yatırım yaptığı teşebbüs, Executive Yuan'ın özel onayından sonra, çeşitli kanunların aşağıda belirtilen hükümlerindeki kısıtlamalara tabi olmayacaktır.

1. Madde 5-1, madde 5-3 hükümleri, Çin vatandaşları ile ilgili madde 8-1 ve Madencilik Kanununun 43 ncü maddesi, bent 2;

2. Toprak Kanununun 17 nci maddesi, bent 7;

3. Deniz Kanununun 3 ncü bendi, 1, 2, 3 ve 4 ncü maddeleri ile 2 nci maddenin 4 ncü bendi. Mamafih iç sularda ve kıyı sularındaki nakliyat teşebbüsleri veya Kanunun 3 ncü maddesi, 1 nci bendinde belirtilen ortak teşebbüs şeklinde olmayan teşebbüsler kısıtlamaya tabi olacaktır.

4. Madde 10, fıkra 1, bent 3 ün 1, 2, 3, 4 ve 5 nci başlıkları ile Sivil Havacılık Kanununun 55 nci madde 1 nci bendi.

Madde 20

Bu Kanunda sözü edilmeyenler için, yatırımcının yatırımını gerçekleştirdiği teşebbüsler, Çin vatandaşlarının işletmekte olduğu aynı türdek teşebbüslere uygulanan muameleye tabi tutulacaktır.

Madde 21

Yatırımcı, bu Kanunun 8, 11, 14 ve 15 nci maddelerinde sözü edilen dökümanlarda yanlış beyanda bulunduğu takdirde kanuna göre cezalandırılacaktır.

Yatırımcı tüzel kişi ise, önceki paragraf o tüzel kişinin sorumlu personeli için geçerli olacaktır.

Madde 22

Eğer yatırımcı bu Kanunun hükümlerini ihlâl ederse veya yatırım Komisyonu'nun onayladığı herhangi bir hususu yerine getirmezse, bu Kanunda belirtilmediği takdirde, Ekonomik İşler Bakanlığı durumu aşağıdaki gibi ele alacaktır.

1. Belirtilen bir süre için net kârdan elde edilen gelir ile ondan doğacak faiz karşılığında döviz anlaşması için verilen hakkı iptâl etmek,

2. Yatırım durumununu ve bu Kanunla tanınan hakları iptâl etmek.

Madde 23

Bu Kanunun yetki alanı şimdilik Taiwan sahası ile sınırlı olacaktır. Yetki alanının genişletilmesine Legislative Yuan karar verecektir.

Madde 24

Bu Kanun yayınlandığı tarihten itibaren geçerli olacaktır.

EK : V

YABANCI SERMAYEYİ TEŞVİK KANUNU

Kanun No. 6224 **Kabul Tarihi : 18/1/1954**

KANUNUN MEVZUU

MADDE 1 — Bu kanun, yatırım yapılacak teşebbüsün :

a) Memleketin iktisadi inkişafına yararlı olması,

b) Türk hususî teşebbüslerine açık bulunan bir faaliyet sahasında çalışması,

c) İnhisar veya hususî bir imtiyaz ifade etmemesi

şartiyle ve Yabancı Sermayeyi Teşvik Komitesinin ve İcra Vekilleri Heyetinin tasvibi ile Türkiye'ye ithal edilecek yabancı sermaye ve dışardan yapılacak istikrazlara tatbik olunur.

Bu maddede derpiş edilen ve 8 inci madde ile kurulmuş olan «Yabancı Sermayeyi Teşvik Komitesi» bundan böyle «Komite» diye zikredilecektir. (*

ANA YABANCI SERMAYE

MADDE 2 — Bu Kanunun tatbikatı bakımından ana sermaye tabiri aşağıda gösterilen şekilde takdir ve tesbit olunan kıymetlerin mecmuunu ifade eder :

a) Bu kanun mevzuuna giren bir teşebbüsün verimli bir şekilde kurulması, tevsii veya yeniden faaliyete geçirilmesi için hariçten ithal edilen :

1 — Yabancı para şeklindeki sermaye,

2 — Makine, teçhizat, âlet ve bu mahiyetteki mallar, makina aksamı, yedek parçalar ve malzeme ile Komitenin kabul ettiği sair lüzumlu mallar,

3 — Lisanlar, patent hakları ve alâmeti farika gibi fikri haklar ve hizmetler,

(*) Bu Kanunla Yabancı Sermaye Komitesine verilmiş olan görevler 933 sayılı Kanunun 6. maddesi ile Devlet Plânlama Teşkilâtına devredilmiştir.

4 — 3 üncü madde gereğince yeniden yatırılmak suretiyle sermayeye kalbedilen kârlar,

b) Mal, hizmet veya fikri haklar şeklinde ithal edilen sermayenin kıymeti ve Komitede kabul edilen teşebbüs mevzuu mallar ve kıymetler olup olmadığı Komitece seçilen eksperler tarafından takdir olunur.

Esperlerce takdir olunan kıymet, Komite tarafından yeniden tetkik ve tadil edilebilir.

Kıymet takdiri, hem menşe memleket parasiyle, hem de ithal zamanında cari resmi kambiyo rayicine göre Türk parasiyle yapılır.

8 inci maddede derpiş olunan itiraz yolu mahfuz kalmak şartiyle Komitenin kıymet takdiri hususundaki kararı nihaidir.

KÂRLARIN SERMAYEYE KALBİ

MADDE 3 — Bu Kanuna tabi bir teşebbüsün yürürlükteki vergi kanunları hükümlerine göre elde ettiği kârlardan ana yabancı sermayenin sahiplerine isabet eden net miktarların tamamı veya bir kısmı Komitenin kararı ile ana yabancı sermayeye ilâve edilebileceği gibi 1 inci maddedeki şartları haiz diğer bir teşebbüse de yatırılabilir.

KÂRLARIN VE ANA SERMAYENİN TRANSFERİ

MADDE 4 — a) Aşağıda yazılı kâr ve sermayeler, bu maddenin (c) fıkrası hükümlerine tabi olarak ana yabancı sermayenin mensup olduğu menşe memleket para cinsiyle ve cari resmi kambiyo rayici üzerinden harice transfer edilir:

1 — 31 Aralık 1953'den sonra elde edilmiş bulunan ve yürürlükteki vergi kanunlarına göre taayyün eden kazançlardan ana yabancı sermaye sahiplerine isabet eden net kârlar,

2 — Bu Kanuna tabi bir teşebbüsün, kısmen veya tamamen tasviyesi halinde; makul fiatla satış neticesi elde edilen hasılâttan, ana yabancı sermayenin sahiplerine isabet eden hisse,

3 — Bu Kanuna göre kurulmuş veya çalışmakta olan bir

teşebbüsteki ana yabancı sermayenin kısmen veya tamamen, makûl fiyatla satışı neticesi elde edilen hasılât,

4 — Bu Kanunun 6 ncı maddesi hükümleri dahilinde akdedilen bir dış istikrazın, istikraz mukavelesi hükümlerine göre hülûl eden resülmal ve faizleri.

b) Maliye Vekâleti veya Komite lüzum gördükleri takdirde:

1 — Bu maddenin (a) fıkrasının 1 inci bendine göre transferi istenebilecek miktarla tayin etmek üzere, bu Kanuna tabi teşebbüsün defterlerini ve vergi beyannamelerini,

2 — Hisselerin ve mevcutların satışının, istikrazların, hüsnüniyete makrun olup olmadığını,
tetkik ettirebilirler.

c) Maliye Vekâleti bu maddenin (a) fıkrası hükümleri gereğince transferi icabeden kârlar ile satış bedelleri ve borç resülmal ve faizlerinin transferi için yapılacak müracaat üzerine gerekli müsaadeyi verir.

HİSSELERİN TRANSFERİ

MADDE 5 — a) Maliye Vekâleti talep vukuunda, 2 nci maddesi tarif edilen ana yabancı sermayeyi temsil eden ve bir Türk şirketinin defterlerinde mukayyet bulunan hisse senetleri veya muvakkat makbuzlarına aşağıdaki metinde ifade edildiği şekilde garanti verir.

(Bu hisse senedine isabet eden temettüler, transfer zamanında cari olan resmi kambiyo rayici üzerinden hisse senedi veya muvakkat makbuzun Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası veya onun yabancı memleketlerdeki selâhiyetli mümessillerine ibrazı üzerine, derhal... (Menşe Yabancı Para) olarak transfer edilir. Bu hisse senedi veya muvakkat makbuzun, satış hasılâtı veya tasfiye neticesi elde edilen hasılâttan bu hisse senedi veya muvakkat makbuz sahibine isabet eden miktar transfer zamanında cari olan resmi kambiyo rayici üzerinden... (Menşe Yabancı Para) olarak Türkiye Cumhuriyetinin 6224

numaralı Kanununun 4 üncü maddesi mucibince transfer edilir.)

Maliye Vekili
Veya
Selâhiyetli Kılacağı Memur

b) Bu garantileri haiz bulunan nama muharrer hisse senetleri veya muvakkat makbuzlar gerek Türkiye'de, gerekse hariçte her tabiyetten kimseler arasında serbestçe tedavül eder. Bu hisse senetlerinin veya muvakkat makbuzların Türkiye'de yerleşmiş hakiki veya hükmi şahıslara satışından önce, yerlerine kaim olmak üzere üzere yeniden hisse senedi veya makbuz çıkarılsın veya çıkarılmasın garantilerinin iptali için Maliye Vekâletine ibrazı mecburidir.

İSTİKRAZLARIN GARANTİ EDİLMESİ

MADDE 6 — a) Maliye Vekâleti bu Kanunun 1 inci maddesinde yazılı vasıfları haiz bir teşebbüsün yapacağı dış istikrazın resülmal ve faizleri için teminat veya kefalet mukabilinde bir milyar Türk Lirasını geçmemek üzere, Vekiller Heyeti kararı ile kefalet verebilir.

b) Bu kefalet, istikrazın resülmal veya faizlerinin ödenen kısımları için kendiliğinden kalkar.

YABANCILARIN İSTİHDAMI

MADDE 7 — a) Bu Kanun gereğince kurulan bir teşebbüsün etüd, kurulma ve işletme devrelerinde 2007 ve 2818 sayılı Kanunların koydukları şartlar ve memnuiyeler böyle bir teşebbüse para yatıran yabancılara, para yatıranların mümessili olan yabancılara, mütehassıs, ustabaşı ve diğer yetişkin personele, Komitece teşebbüsün verimli surette kurulmsı, genişletilmesi yeniden faaliyete geçirilmesi veya işletilmesi için grekli bir devre zarfında tatbik olunmaz.

b) Yukarıdaki hüküm, Komitece, bu kanunun 1 inci maddesinin koyduğu şartlara uygun olduğu kabul edilen yerli teşebbüslerin istihdam edecekleri yabancı mütehassıs, ustabaşı ve diğer yetişkin personel hakkında da tatbik olunur.

c) Bu madde hükümleri gereğince istihdam edilen yabancılar, Maliye Vekâletinin önceden istihsal edilmiş muvafakatı şartiyle, ailelerinin maişeti maksadiyle veya normal tasarruflarının harice gönderilmesi için kazançlarının hizmet mukavelelerinde derpiş edilen kısmını, cari resmi kambiyo rayici üzerinden, kendi memleketleri parasiyle transfer edebilirler.

YABANCI SERMAYEYİ TEŞVİK KOMİTESİ

MADDE 8 — a) Bu kanunun verdiği vazifeleri görmek üzere Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası Umum Müdürünün Reisliğinde, Hazine Umum Müdürü, İç Ticaret Umum Müdürü, Sanayi İşleri Umum Müdürü, İşletmeler Vekâleti Etüd ve Plân Dairesi, Türkiye Ticaret ve Sanayi Odaları ve Ticaret Borsaları Birliği Umumi Kâtibinden müteşekkil bir Komite kurulmuştur. Bu Komite lüzum gördüğü hallerde istişari mahiyette olmak üzere diğer vekâlet ve müesseseler temsilcilerinin mütalâalarına müracaat edebilir. Komite kendisine intikâl ettirilen müracaatları en geç 15 gün içinde karara bağlar.

Komitenin Umumi Kâtipliği İç Ticaret Umum Müdürü tarafından ifa ve icab Komite Umumi Kâtip tarafından toplantıya davet olunur.

Komite Reis ve üyelerine verilecek ücret İcra Vekilleri Heyetince tesbit edilir.

b) Komite kararlarına, ilgililerce kararın kendilerine tebliğ tarihinden itibaren (30) gün içinde itiraz edilebilir. İtiraz mercii Maliye, Ekonomi ve Ticaret ve İşletmeler Vekillerinden terekküp eder. Bu merciin kararı nihaîdir. (*)

MADDE 9 — a) Bu kanunun tatbikatında merci Ekonomi ve Ticaret Vekâletlidir.

b) Ekonomi ve Ticaret Vekâleti Komitenin vereceği karar üzerine aynî sermayenin memlekete ithali hususunda ilgili giriş gümrüğüne emir verir.

(*) 933 sayılı Kanunun 6. maddesinde, «Bu fıkrada zikredilen itiraz mercii Yüksek Plânlama Kuruludur» denmek suretiyle 8. maddenin (b) fıkrası tadil edilmiştir.

YERLİ VE YABANCI SERMAYENİN MÜSAVİ MUAMELE GÖRMESİ

MADDE 10 — Yerli Sermayeye ve teşebbüslere tanınan haklar, muafiyetler ve kolaylıklardan, aynı sahalarda çalışan yabancı sermaye ve teşebbüsler de aynı şartlar dahilinde istifade ederler.

MADDE 11 — a) 1567 sayılı aKnunun verdiği selâhiyete istinaden çıkarılmış olan 13 sayılı kararın 31 inci maddesi gereğince yatırım yapmış olanlara tanınmış bulunan haklar ile 5583 ve 5821 sayılı Kanunlarla tanınmış olan haklar mahfuzdur.

b) 1 Ağustos 1951 tarihi ile bu Kanunun mer'iyete girdiği tarih arasında 5821 sayılı Kanuna göre yapılmış yatırımlar da bu Kanunun hükümlerinden faydalanır.

ESKİ KANUNUN YÜRÜRLÜKTEN KALDIRILMASI

MADDE 12 — 5821 sayılı Kanun yürürlükten kaldırılmıştır.

KANUNUN MERİYETE GİRMESİ

MADDE 13 — Bu Kanun neşri tarihinden itibaren mer'idir.

MADDE 14 — Bu Kanunun icrasına İcra Vekilleri Heyeti memurdur.

(24/1/1954 tarihinde Resmî Gazete'de yayınlanmıştır.)

LAW CONCERNING THE ENCOURAGEMENT OF FOREIGN CAPITAL

Law No. 6224 **Date: January 18th, 1954**

OBJECT OF THE LAW

ARTICLE 1 — This law shall apply to foreign capital to be imported into Turkey and to loans to be made from abroad with the decision of the Committee for the Encouragement of Foreign Capital and the approval of the Council of Ministers, on condition that the business in which investment will be made:

a) Is useful for the economic development of the country,

b) Is in a field of activity open to Turkish private enterprise,

c) Does not entail any monopoly or any special concession.

The Committee for the Encouragement of Foreign Capital provided for in this Article and constitited according to Article 8 shall be hereinafter referred to as the «Committee.» (*)

PRINCIPAL FOREIGN CAPITAL

ARTICLE 2 — For the purpose of this law, the term «principal foreign capital» shall mean the total of the values appraised and established as follows:

a) The following items imported from abroad for the efficient establishment or expansion of an enterprise coming within the scope of the present law, or for putting the same again into acitivity:

1 — Capital in the form of foreign currency,

2 — Machinery, equipment, tools and similar articles, mac-

(*) The functions of this committee were transferred to the State Planning Organization by Article 6 of Law No. 933.

hinery components, spare parts and materials and other necessary commodities to be approved by the Committee,

3 — Services and rights over immaterial property such as patent rights, licenses and trade marks,

4 — Profits converted into capital by way of reinvestment in pursuance of the provisions of Article 3.

b) Experts selected by the Committee shall appraise the value of capital imported in the form of commodities, services and rights over immaterial property, and determine whether they constitute the commodities and astest for the object of the business approved by the Committee.

The value appraised by experts may be re-examined and modified by the Committee.

The appraisal shall be made both in the currency of tfe country of origin and in Turkish currency at the official rate of exchange prevailing at the time of importation.
The decision of the Committee regarding the appraisal shall be final, provided, however, that appeal as per Article 8 is reserves.

REINVESTMENT OF PROFITS

ARTICLE 3 — The whole or part of the net amounts accruing to the owners of the principal foreign capital out of the profits earned by a business coming under the present law, in accordance with the tax laws in force, may be, by decision of the Committee, added to the principal foreign capital or invested in another concern meeting the conditions of Article 1.

TRANSFER OF PROFITS AND PRINCIPAL CAPITAL

ARTICLE 4 — a) Subject to conditions specified in Paragraph (c) of this Article, the following profits and capital funds may be transferred abroad in the currency of the country of origin of the prinicipal foreign capital at the current official rate of exchange:

1 — Net profits accruing to the owner of the principal foreign capital out of earnings obtained after 31st

December 1953 and determined in accordance with the tax laws in force.

2 — In case of a partial or total liquidation of an enterprise coming under the present law, the share accruing to the owners of the principal foreign capital out of the proceeds of the sale made at reasonable prices.

3 — The proceeds of the sale at a reasonable price of the whole or part of the principal foreign capital invested in a business founded or working under the terms of the present law.

4 — The principal of and interest on a foreign loan concluded in accordance with the provisions of Article 6 of stih law, which have become due under the terms of the loan agreement.

b) The Ministry of Finance or the Committee may, if they deem it necessary:

1 — Order the examination of the accounting books and tax returns of the concern coming under the present law, in order to determine the amount available for transfer under subparagraph (1) paragraph (a) of the present Article.

2 — Order an enquiry in order to ascertain whether the sale of shares and of assets and the making of loans are bonafide.

c) The Ministry of Finance shall, upon application, issue the necessary permission for the transfer of profits, proceeds of sale, and principal and interest of loans, which are to be transferred under the provisions of paragraph (a) of the present Article.

TRANSFER OF SHARES

ARTICLE 5 — a) The Ministry of Finance shall give, upon request, the guarantee expressed in the following text on the share certificates or provisional receipts representing the principal foreign capital as defined in Article 2 and registered on the books sof a Turkish Company:

(The dividends on this share of stock shall be immediately transferred upon presentation of the share certificate or provisional receipt to the Central Bank of the Turkish Republic or to its authorized representatievs abroad (in foreign currency of origin) at the official rate of exchange prevailing on the date of transfer. The amount accruing to the owner of this share certificate or provisional receipt on the proceeds of sale of this certificate or the proceeds of liquidation shall be transferred in accordance with Article 4 of the Law No. 6224 of the Turkish Republic in (foreign currency of origin) at the official rate of exchange prevailing at the time of the transfer.)

The Minister of Finance
or
The Official Authorized by Him

b) Registered share certificates or provisional receipts bearing such guarantees shall be freely transferable between persons of any nationality both in Turkey and abroad. Before the sale of such share certificates or provisional receipts to real or juridical persons established in Turkey, they shall be presented to the Ministry of Finance for the cancellation of the guarantees, whether or not new share certificates or provisional receipts be issued in substitution of the old ones.

GUARANTEE OF LOANS

ARTICLE 6 — a) The Ministry of Finance may, by decision of the Council of Ministers, give its guarantee up to an amount of a billion Turkish Liras and against guarantee or surety, for the principal and interest of a foreign loan to be concluded by a business meeting the conditions provided for under Article I of the present law.

b) This guarantee shall automatically lapse for the repaid portion of the principal or interest of the loan.

EMPLOYMENT OF ALIENS

ARTICLE 7 — a) During the period of survey, foundation and operation of a business founded in accordance with the present

law, the conditions and prohibitions set forth by Laws No. 2007 and 2818 shall not apply to aliens investing in such a concern, to alien representatives of such investors, to alien experts, foremen and other skilled personnel, for a period deemed necessary by the Committee for the efficient establishment, expansion or operation of the concern or for its being put again into activity.

b) The above provision shall also apply to alien experts, foremen and other skilled personnel to be employed by local concerns that are certified by the Committee as meeting the conditions provided by Article 1 of this law.

c) Aliens employed in accordance with the provisions of this Article may, with the permission of the Ministry of Finance obtained in advance, transfer, in the currency of their own country at the current official rate of exchange, such portions of their earnings as specified in their contracts of employment for the purposes of supporting their families or remitting their normal savings abroad.

COMMITTEE FOR THE ENCOURAGEMENT OF FOREIGN CAPITAL

ARTICLE 8 — a) For the purpose of carrying out the duties provided for by this law, a Committee under the chairmanship of the General Manager of the Central Bank of the Turkish Republic and comprising the Director General of the Treasury, the Director General of Home Trade, the Director General of Industry, the Head of the Department of Research and Planning of the Ministry of State Exploitations and the Secretary General of the Union of Chambers of Commerce and Industry and Commodity Exchanges of Turkey is hereby constituted. In cases deemed necessary this Committee may consult in an advisory capacity the representatives of other ministries and institutions. The Committee shall render its decision regarding applications referred to the Committee at the latest within 15 days.
The duties of the Secretary General of the Committee shall be performed by the Director General of Home Trade, and when necessary the Committee shall be convened by the Secretary General.

The remuneration to be paid to the Chairman and members of the Committee shall be fixed by the Council of Ministers.

b) The interested parties may appeal against the decisions of the Committee within 30 days after they are served the decision. The authority to which the appeal shall be addressed shall consist of the Minister of Finance, the Minister of Economy and Commerce and the Minister of State Exploitations. The decision of this authority shall be final. (*)

ARTICLE 9 — a) The Ministry of Economy and Commerce shall be the responsible authority for the application of this law.

b) The Ministry of Economy and Commerce shall give orders to the Import Customs Office conserned regarding the importation into Turkey of capital in kind in accordance with the decisions of the Committee.

EQUAL TREATMENT FOR NATIONAL AND FOREIGN CAPITAL

ARTICLE 10 — All rights, exemptions and privileges granted to national capital and business shall be available under the same conditions to foreign capital and business working in the same field.

ARTICLE 11 — a) All rights granted to those who have made investments in accordance with Article 31 of Decree No. 13 issued under the authority of Law No. 1567 and by the Laws No. 5583 and 5821, are reserved.

b) The provisions of this law shall also apply to investment made in accordance with Law No. 5821, between August 1, 1951 and the date of the coming into force of this law.

REPEAL OF THE FORMER LAW

ARTICLE 12 — Law No. 5821 is repealed.

COMING INTO FORCE

ARTICLE 13 — This law shall come into force on the date of its publication.

(*) According to the amendment in Article 6 of Law No: 933, the authority of appeal is the Higher Planning Board.

FRAMEWORK DECRE ON FOREIGN CAPITAL (*)

Decree No: 8/168 **Date: January 24th, 1980**

ARTICLE 1 — OBJECTIVE : Foreign capital coming to Turkey in line with Article 1 of Law No: 6224 entitled «Law Concerning the Encouragement of Foreign Capital» shall be evaluated according to the provisions of this Decree provided that the project:

— Is useful for the economic development of the country,

— Is in a field of activity open to Turkish private enterprise,

— Does not entail any monopoly or any special concession.

ARTICLE 2 — ORGANIZATION : In accordance with the President's Letter No. 4-44 of 14 January 1980, the «Foreign Investment Department» has been formed in the Prime-Ministry to ensure harmony and speed in operations concerning decisions on foreign capital and to bring together the services carried out by the Ministries of Finance, Commerce, Industry and Technology and by the State Planning Organization.

Following the publication of the Decree in the Official Gazete, all related foreign credits and procedures (evaluation, promation, intangible rihts, registration, inspection etc.) shall be carried out by the Foreign Investment Department.

ARTICLE 3 — GENERAL PRINCIPLES : Foreign capital participation permits which shall be issued by the Foreign Investment Department must be in accordance with the following principles:

a) Investments in which foreign capital participate must have a total fixed investment of maximum 50 million dollars.

(*) As amended by the following decrees :

No. of Decree	Date of Decree	Date of Publication in the Official Gazete
8/ 875	16. 5.1980	30. 5.1980
8/1725	8.10.1980	16.11.1980
8/4319	23. 2.1982	9. 3.1982

b) The foreign capital participation ratio can be neither less than 10 % nor more than 49 %.

c) Foreign capital can participate in the following fields of investment:

AGRICULTURE :

— Seed production
— Any kind of stud cattle breeding
— Fodder plants production
— Integrated animal husbandry projects
— Export oriented fresh vegetable and fruit production
— Other investments which will ensure technological development of agriculture.

MINING :

— Mines which have not been nationalized by the Council of Ministers according to the Mine Law.

FOOD INDUSTRY :

— Investments in food industry of any kind, on the condition that at least 30 % will be exported.

TEXTILES - CLOTHING :

— Clothing and knitting installations on the condition that at least 50 % will be exported.
— Auxiliary clothing industry.

FORESTRY PRODUCTS :

— Furniture production installations on the condition that at least 60 % will be exported.
— Auxiliary furniture industry.

CHEMICAL INDUSTRY :

IRON AND STEEL INDUSTRY :
— Casting installations
— Forging and pressing installations

NON - FERROUS METALS :
TRANSPORT VEHICLES :

— Dockyards
— Refrigerated urucks and trailers
— Aeroplanes and helicopters (on the condition of cooperating with TUSAŞ)
— Marine diesel engines
— Diesel engines (on the condition of cooperating with TÜMOSAN)
— Gasoline engines
— Buses (on the condition that at least 40 % are exported)
— Lorries (on the condition that at least 25 % are exported)
— Auxiliary automotive industry

METAL GOODS INDUSTRY :

— On the condition that generally 30 % will be exported

MEASURING, CONTROLLING AND OPTICAL INSTRUMENTS AND EQUIPMENTS
MACHINE TOOLS :

— Fields to be cooperated with TAKSAN
— Other fields

STEAM, WATER AND GAS TURBINES :

— Projects to be cooperated with TEMSAN
— Other fields

INDUSTRY MACHINERY :
CONSTRUCTION MACHINERY :
ELECTRIAL MACHINERY :

— Projects to be cooperated with TEMSAN
— Other fields

ELECTRONICS INDUSTRY :

— Projects to be cooperated with TESTAŞ
— Other fields

OTHER FIELDS :

Other fields which are listed on the General Promotion Table and have the approval of the Foreign Investment Department.

d) For existing investments with foreign capital:
— Capital increase and capacity expansion permits (including renewal, quality improvement, modernization and bottle-neck removal), provided that participation rate and field of activity will not change; and new investments or partnership permits within the framework of paragraphs (a), (b) and (c) of this Article shall be issued by the Foreign Investment Department.
— Permits to change the participation ratio of foreign capital within the limits of paragraph (b) of this Article; permits to reduce the participation rate in companies with more than 49 % foreign capital; and permits to change the duration, amount, value and ratio on the authorizing Decree shall be issued by the Foreign Investment Department.

e) For investments in which international institutions such as the Islamic Development Bank and IFC participate permits shall be issued by the Foreign Investment Department without considering the limits stated in paragraph (a) of this Article.

f) Investments with the particapiton of foreign cpaital from Saudi Arabia, Libya, İran, Iraq, Kuwait, UAE, Bahrain and Quatar, having export potential towards these countries and other Middle East countries shall be issued permits by the Foreign Investment Department without considering the limitations in pharagraphs (a) and (b) of this Article.

g) Investments of any kind that complement each other with respect to products of existing establishments or of those to be founded between Saudi Arabia, Libya, Iran, Iraq, Kuwait, UAE, Bahrain, Quatar and Turkey shall be issued permits by the Foreign Investment Department without considering the limitations stated in paragraphs (a) and (b) of this Article.

h) Conditions stated in paragraphs (a) and (b) of this Article shall not be required for tourism investments having the following specifications:

— Installations having a capacity of more than 200 beds and allocating at least 40 % of this capacity to foreign tourism.
— Hotels with a minimum capacity of 200 beds and secondary hotel chains with a minimum capacity of 100 beds to be integrated with the main hotel and/or hotels.
— Yacht tourism investments with a minimum capacity of 60 beds, each unit having at least 4 beds.

Permits to firms with foreign capital for investment in and the operation of tourism facilities that are in accordance with these conditions shall be issued by the Foreign Investment Department.

The conditions stated in paragraphs (a) and (b) of this article are sought for permits for investment in and operation of tourism installations that do not meet these requirements.

ı) In investments participated at a ratio of at least 25 % by Turkish workers abroad, the foreign capital participation rate can be over 49 %.

j) In the participation of international institutions such as the Islamic Development Bank and IFC in existing companies with wholly national capital, permits shall be issued by the Foreign Investment Department without considering the conditions stated in paragraphs (a) and (c) of this Article.

k) Permits for the participation of foreign capital in existing companies with wholly national capital shall be issued by the Foreign Investment Department provided that they meet the conditions stated in paragraphs (a), (b) and (c) of this Article.

l) Evaluation of the existing shares in the portfolio investments stated in paragraphs (j) and (k) of this Article and the necessary procedure shall be carried out by the Foreign Investment Department.

m) Permits for the participation of foreign capital in existing

investments which are under construction or have not started production, shall be issued by the Froeign Investment Department in accordance with paragraphs (a), (b) and (c) of this Article.

ARTICLE 4 — The preliminary examination of investments with fixed capital of more than 50 million dollars and outside the exceptions stated in Article 3 shall be made by the Foreign Investment Department. Each of these investments shall be considered individually by the Foreign Investment Department without considering the participation ratio and sectoral limitations stated in Article 3, and shall be submitted to the Council of Ministers for ratification.

ARTICLE 5 — Applications for foreign capital participation in existing banks or in those to be founded and applications for the establishment of offices in Turkey by foreign banks shall be made to the Foreign Investment Department. These applications shall be studied and submitted to the Council of Ministers for ratification after the views of Ministers of Finance and commerce are obtained.

ARTICLE 6 — This Decree shall come into force on the date of its publication.

(Published in the Official Gazette on 25/1/1980.)

EK : VII

YABANCI SERMAYE ÇERÇEVE KARARNAMESİ (*)

Karar Sayısı : 8/168 **Kabul Tarihi : 24 Ocak 1980**

MADDE 1 — GAYE: 6224 sayılı Yabancı Sermayeyi Teşvik Kanununun birinci maddesinde belirtilen yatırım yapacak teşebbüsün;

— Memleketin iktisadî kalkınmasına yararlı olması,

— Türk özel sektörüne açık bulunan bir faaliyet sahasında çalışması,

— Tekel veya özel imtiyaz ifade etmemesi,

şartlarıyla, Türkiye'ye gelecek yabancı sermayenin bu Kararname hükümlerine göre değerlendirilmesi uygun görülmüştür.

MADDE 2 — TEŞKİLÂT: Yabancı sermaye ile ilgili kararlar ve işlemlerde ahenk ve sürat sağlamak üzere, Maliye, Ticaret, Sanayi ve Teknoloji Bakanlıkları ile Devlet Plânlama Teşkilâtı tarafından yürütülen hizmetleri bir arada toplamak maksadıyla; Cumhurbaşkanlığının 14 Ocak 1980 tarih ve 4-44 sayılı tezkeresine dayanılarak, Başbakanlığa bağlı «Yabancı Sermaye Dairesi» kurulmuştur.

Yabancı sermaye ve bununla ilgili dış krediler ve bütün işlemler bu kararnamenin Resmî Gazete'de yayınını müteakip Yabancı Sermaye Dairesi tarafından yürütülecektir. (Değerlendirme, teşvik, gayri maddî haklar, tescil, murakabe ve diğer işlemler.)

(*) Aşağıdaki kararnamelerle yapılan değişiklikleri kapsamaktadır:

Kararname Sayısı	Kararname Tarihi	Resmî Gazete'de Yayın Tarihi
8/ 875	16. 5.1980	30. 5.1980
8/1725	8.10.1980	16.11.1980
8/4319	23. 2.1982	9. 3.1982

MADDE 3 — GENEL ESASLAR: Yabancı Sermaye Dairesince verilecek yabancı sermaye iştirak müsaadeleri aşağıdaki esaslara uygun olacaktır:

a) Yabancı sermaye iştiraki bahis konusu olan yatırımın toplam sabit yatırım tutarı azami 50 milyon dolar olacaktır.

b) Yabancı sermaye iştirak nisbeti % 10'dan aşağı, % 49 dan yukarı olamaz;

c) Yabancı sermayenin iştirak edebileceği yatırım sahaları şunlardır:

TARIM:
Tohum üretimi,
Her türlü damızlık hayvan yetiştiriciliği,
Yem bitkileri üretimi,
Entegre hayvancılık projeleri,
İhracata dönük yaş meyve ve sebze üretimi,
Tarımda teknolojik gelişmeyi sağlayacak diğer yatırımlar.

MADENCİLİK:

Maden Kanunu ile Bakanlar Kurulunca devletleştirilmeyen madenler.

GIDA - SANAYİİ:

Asgarî % 30'u ihraç edilmek kaydıyla gıda sanayii yatırımları.

DOKUMA - GİYİM:

Asgarî % 50'si ihraç edilmek kaydıyla örme ve konfeksiyon tesisleri,
Konfeksiyon yan sanayii.

ORMAN ÜRÜNLERİ:

Asgarî % 60'ı ihraç edilmek kaydıyla mobilya üretim tesisleri,
Mobilya yan sanayii.

KİMYA SANAYİİ:

DEMİR - ÇELİK :

Döküm tesisleri,
Dövme ve presleme tesisleri.

DEMİR DIŞI METALLER :
TAŞIT ARAÇLARI :

Tersaneler,
Frigorifik çekici ve treyler,
Uçak ve helikopter (TUSAŞ ile işbirliği şartıyla),
Gemi dizelleri,
Dizel motorları (TUMOSAN ile işbirliği şartıyla),
Benzin motorları,
Otobüs (Asgarî % 40'ı ihraç edilmek kaydıyla),
Kamyon (Asgarî % 25'i ihraç edilmek kaydıyla),
Otomotiv yan sanayii.
MADENÎ EŞYA SANAYİİ :
Genel olarak % 30'u ihraç edilmek kaydıyla.

ÖLÇÜ, KONTROL VE OPTİK ALET VE TEÇHİZAT TAKIM TEZGÂHLARI :

— (TAKSAN ile işbirliği yapılacak sahalar),
— Diğer sahalar.

BUHAR, SU, GAZ TÜRBİNLERİ :

— TEMSAN ile işbirliği yapılacak projeler,
— Diğer sahalar.

SANAYİ MAKİNALARI :
İŞ MAKİNALARI :
ELEKTRİK MAKİNALARI :

— TEMSAN ile işbirliği yapılacak projeler,
— Diğer sahalar.

ELEKTRONİK SANAYİİ :

— TEMSAN ile işbirliği yapılacak projeler,
— Diğer sahalar.

DİĞER SAHALAR :

Genel Teşvik Tablosunda yer alması kaydıyla Yabancı Sermaye Dairesince uygun görülecek diğer sahalar.

d) Mevcut yabancı sermaye iştirakli şirketlerin :

— Hisse nisbeti ve iştigal alanları değişmemek kaydıyla sermaye artışı, kapasite tevsii müsaadeleri (yenileme, kalite düzeltme, modernizasyon, darboğaz giderme dahil); (a), (b), (c) fıkralarındaki esaslar dahilinde yapacakları yeni üretim, yatırım, iştirak müsaadeleri Yabancı Sermaye Dairesince verilir.

— (b) fıkrasında yazılı sınırlar dahilinde iştirak nisbeti değişiklikleri; % 40 üzerinde yabancı sermaye iştiraki bulunan şirketlerde yabancı ortaklara ait hisse nisbetinin düşürülmesi; kararnamelerinde belirtilen süre, miktar, değer ve nisbetlere ait değişiklikler Yabancı Sermaye Dairesince yapılır.

e) İslâm Kalkınma Bankası, IFC ve benzeri milletlerarası kuruluşların iştirak ettiği yatırımlarda bu maddenin (a) fıkrasında yazılı sınırlama dikkate alınmaksızın Yabancı Sermaye Dairesince müsaade verilir.

m) (a), (b) ve c) fıkralarında belirtilen esaslara uygun olmak kaydıyla kurulmakta olan veya henüz üretime geçmemiş yatırımlara yabancı sermaye iştirak müsaadeleri Yabancı Sermaye Dairesince verilir.

MADDE 4 — 3. maddede belirtilen istisnalar dışında sabit sermaye yatırım tutarı 50 milyon dolardan daha fazla olan yabancı sermaye yatırımlarının ön incelemesi Yabancı Sermaye Dairesi tarafından yapılır. Bu yatırımların her biri 3. maddede yazılı iştirak nisbeti ve sektörel sınırlamalar nazarı itibare alınmadan, ayrı ayrı müzakere edilir ve Bakanlar Kurulu'nun tasvibine sunulur.

MADDE 5 — Türkiye'de kurulu veya kurulacak bankalara yabancı sermaye iştirakleri ve yabancı bankaların Türkiye'de şube açabilmesi ile ilgili talepler Yabancı Sermaye Dairesine yapılır. Bu talepler Yabancı Sermaye Dairesince incelenir ve Maliye Ticaret Bakanlıklarının görüşü alınarak Bakanlar Kurulunun tasvibine sunulur.

MADDE 6 — Bu Kararname yayını tarihinde yürürlüğe girer.

(25.1.1980 tarihinde Resmî Gazete'de yayınlanmıştır.)

EK : VIII

Supplementary Decree to Decree Nr. 8/168 dated 24.1.1980

FRAME DECREE ON FOREIGN CAPITAL

Article 1 - OBJECTIVE: Provided that an enterprise which shall engage investment activities indicated in the first article of Law Nr. 6224 concerning the Encouragement of Foreign Capital

— Shall contribute to the economic development of the country,

— Shall direct its activities to fields open to the Turkish Private Sector,

— Shall not represent a monopoly or a special priviledge,

It has been aproved that the foreign capital directed to Turkey shall be evaluated within the provisions of this decree.

Article 2 - ORGANIZATION: With the aim of creating a harmony and rapidity in the procedures and decisions concerning foreign capital, and in order to combine the services rendered jointly by the Ministries of Finance, Trade, Industry and Technology and the State Planning Organization, the «Foreign Capital Department» connected to the Prime Ministry has been established, based on the letter of the Presidency of the Turkish Republic, dated 14 January 1980 and with the reference Nr. 4-44.

All procedures and foreign credits related to foreign capital shall be implemented by the Foreign Capital Department, following the publication of this Decree in the Official Gazette. (Evaluation, promotion, intangible rights, registration, control and other procedures.)

Article 3 - GENERAL PROVISIONS: The permissions for foreign capital shares to be extended by the Foreign Capital De-

partment shall comply with the provisions indicated below:

a) The total fixed investment amount of an investment, wherein foreign capital shall have a share, shall be at most 50 million dolars.

b) The rate of foreign capital share shall not be less than 10 ‰ and more than 49 %.

c) The investment areas where foreign capital can participate are indicated below:

AGRICULTURE

Production of seeds
All kinds of animal breeding
Production of fodder plants
Protects for integrated animal husbandry
Production of fresh fruits and vegetables for export
Other investments to accomplish a technological development in agriculture.

MINING

All mines which have not been nationalized by the Law on Mines and the Board of Banks.

FOOD INDUSTRY

Food industry investments, provided that 30 % of the production shall be directed to export.

TEXTILES - GARMENTS

Knitting and confection plants, provided that 50 ‰ of the production shall be directed to exports,
Confection side industry.

CHEMICAL INDUSTRY

FORESTRY PRODUCTS

Furniture production plants, provided that 60 % of the production shall be direct to exports,
Side industry for furniture production.

IRON - STEEL
Casting plants,
Forging and pressing plants.

NON - FERROUS METALS

TRANSPORTATION VEHICLES

Shipbuilding yards,
Frigorific trailers,
Aircraft and helicopter (in cooperation with TUSAŞ),
Ship diesels,
Diesel engines (in cooperation with TUSAŞ),
Gasoline engines,
Buses (provided that at least 40 ‰ of the production shall be directed to exports),
Trucks (provided that at least 25 % of the production shall be directed to exports),
Automotive side industry.

METAL WARES INDUSTRY

Provided that in general 30 ‰ of the production shall be directed to exports.

MEASURING, CONTROL AND OPTICAL DEVICES AND INSTRUMENTS
MACHINE TOOLS

Areas of cooperation with TAKSAN,
Other areas.

VAPOR, GAS AND WATER TURBINES
Areas of cooperation with TEMSAN,
Other areas.

INDUSTRIAL MACHINES

WORKING MACHINES

ELECTRICAL MACHINES

Projects of cooperation with TEMSAN,
Other areas.

ELECTRONICS INDUSTRY

Projects of cooperation with TESTAŞ,
Other areas.

OTHER AREAS
Other areas to be approved the Foreign Capital Department,

provided that they are included in the General Encouragement Table.

d) Concerning the compaines with foreign capital shares existing at present:

— Provided that their field of activity and amount of foreign capital share remains unchanged, the permissions related to their capital increase, capacity extention (including renewal; improvement of quality, modernization, elimination of bottleneck) and the permissions for new productions, investments and participations which they shall carry out in accordance with the provisions indicated in paragraphs (a), (b), (c) shall be extended by the Foreign Capital Department.

— The changes in the rates of participation to be applied within the limitations indicated in paragraph (b), decreasing the rate of shares belonging to the foreign partners of the companies which have a foreign capital share of more than 49 %, and all changes concerning the time, value and rates indicated in their decrees shall be carried out by the Foreign Capital Department.

e) For investments which are realized with the participation of the Islamic Development Bank, IFC and similar international institutions, the necessary permissions shall be extended by the Foreign Capital Department, without taking into consideration the limitation indicated in paragraph (a) of this article.

f) For foreign capital participations to be extended by Suudi Arabia, Libya, Iran, Iraq, Kuwait, United Arab Emirates, Bahreyn and Qatar in relation to investments to be directed to these countries and Middle East countiries and to carry an export potential towards Middle East countries, the necessary permisson shall be given by the Foreign Capital Department, without taking into consideration the limitations indicated in paragraphs (a) and (b) of this article.

g) For investments which have a complimentary nature as regards the products to be produced at enterprises existing or to be established in Turkey and Suudi Arabia, Libya, Iran, Iraq, Kuwait, United Arab Emirates, Bahreyn, Qatar, the necessary

permission shall be extended by the Foreign Capital Department, without taking into consideration the limitations indicated in paragraphs (a) and (b) of this article.

h) Tourism investments which enjoy the below mentioned characteristics shall not be subject to the conditions indicated in paragraphs (a) and (b) of this Article :

— Establishments with a capacity over 400 beds and which reserve at least 60 % thereof to foreign tourism,

— Hotels with a capacity of minimum 400 beds and secondary hotel chains with a capacity of at least 100 beds, to be integrated with the main hotel or hotels,

— Yacht tourism investments with a capacity of at least 60 beds, of which each unit shall have a capacity not less than 20 beds.

The investment and operation permissions to be extended to foreign capital companies for tourism enterprises complying with the above mentioned conditions shall be given by the Foreign Capital Department.

i) In foreign capital companies, where Turkish workers working abroad have a share of at least 25 %, the foreign capital participation rate can be above 49 %.

j) For the participations of be Islamic Development Bank, IFC and similar international institutions in already existing companies with totally domestic capital, the necessary permission shall be extended by the Foreign Capital Department, without taking into consideration the limitations indicated in paragraphs (a) and (c) o this article.

k) The permission concerning the foreign capital participations of Suudi Arabia, Libya, Iran, Iraq, Kuwait, United Arab Emirates, Bahreyn and Qatar ii existing investments shall be extended by the Foreign Capital Department, provided that they comply with the provisions of paragraphs (a), (b), and (c).

l) The evaluations concerning the existing shares in the portfolio investments indicated in paragraphs (j) and (k) shall be investigated and decided upon by the Foreign Capital Department and the necessary procedures shall be completed by

the same Department.

m) The permissions concerning foreign capital participations in investments, which are at the stage of being established or which have not started their production yet, shall be extended by the Foreign Capital Department, provided that they comply with the provisions of paragraphs (a), (b) and (c).

Article 4 - The primary investigation on foreign capital investments, which are not included in the exceptions indicated in Article 3, and whose fixed capital investment amount is more than 50 million dolars, shall be carried out by the Foreign Capital Department. Without taking into consideration the participation rates and sectoral limitations indicated in Article 3, each of these investments shall be investigated individually and shall be submitted to the approval of the Council of Ministers.

Article 5 - The applications related to foreign capital participations in banks established or to be established in Turkey, as well as the applications concerning the permission to be extended to foreign banks to open branch offices in Turkey, shall be directed to the Foreign Capital Department. These applications shall be investigated by the Foreign Capital Department, and after consulting the Ministries of Finance and Trade, they shall be submitted to the approval of the Council of Ministers.

Article 6 - This Decree shall be put into force on the date of its publication.

EK : IX

TÜRK PARASI KIYMETİNİ KORUMA HAKKINDA 17 SAYILI KARARA EK KARAR

Karar Sayısı : 83/6252 **Kabul Tarihi : 22 Mart 1983**

MADDE 1 — Türk Parası Kıymetini Kortma Hakkında 17 sayılı kararın 36 ncı maddesi aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir.

YABANCI SERMAYEYİ TEŞVİK KANUNU'NA GÖRE YATIRIMLAR

MADDE 36 — 6224 sayılı Yabancı Sermayeyi Teşvik Kanunu'na göre izin alan teşebbüslerde, yabancı sermaye sayılan işletmelerin Türk Parası Kıymetini Koruma Hakkındaki Kararname ve Tebliğler gereğince varsa bloke edilmiş paraları ile Türkiye'de sahip oldukları;

— İşletmelerin öz sermaye payları,

— Menkul ve gayrimenkul kıymetler ile bunların gelir ve satış bedelleri,

— Türkiye'deki faaliyetlerinden mütevellit kâr, temettü, kazanç, faiz, tasfiye ve iştirak hisseleri ve bunların satış ve devir bedelleri,

— Menkul mallar ile bunların gelir ve satış bedelleri ve Türk Parası ile olan diğer her nevi mevcut, hak ve alacaklar, blokaja tabi tutulmadan aşağıdaki şartlarla sahipleri veya üçüncü şahıslar tarafından yabancı ortak payı olarak kullanılmasına Maliye Bakanlığı'nca müsaade edilebilir :

a) Kullanılacak ayni ve nakdi değerler toplamının en az yarısı kadar dışarıdan nakdi veya ayni sermaye getirilmesi şarttır.

b) Bu suretle cari kur üzerinden kullanılacak nakdi ve ayni değerler Yabancı Sermayeyi Teşvik Kanunu'na göre dı-

şarıdan getirilmiş yabancı sermaye sayılır.

c) Bu suretle kullanılan ayni ve nakdi değerler karşılığı sermayenin en az 5 yıl süre ile transferi talebinde bulunulmayacağı ilgili tarafından taahhüt edilir ve bu meblağa karşı çıkarılacak hisse senetlerine keyfiyet kaydolunur.

Türkiye'de yapılacak toplu turistik seyahatlarda kullanılmak üzere paraların deblokajına ve devrine Maliye Bakanlığı'nca izin verilebilir.

MADDE 2 — Aynı Kararın 42 nci maddesine aşağıdaki fıkra eklenmiştir.

«Bu kararın 36 ncı maddesi hükmü saklıdır.»

MADDE 3 — Bu karar yayımı tarihinde yürürlüğe girer.

MADDE 4 — Bu kararı Maliye Bakanı yürütür.

PETROL KANUNUNUN BAZI MADDELERİNİN DEĞİŞTİRİLMESİ VE KANUNA BAZI MADDE VE FIKRALAR EKLENMESİ HAKKINDA KANUN

Kanun No. 2808 **Kabul Tarihi : 28/3/1983**

MADDE 1. — 6326 sayılı Kanunun 3 üncü maddesine aşağıdaki 42 nci fıkra eklenmiştir.

42 — Türk Silahlı Kuvvetleri ve Türkiye'nin diğer kamu kurum ve kuruluşları ile gerçek ve tüzelkişilerinin ve Türkiye'deki tasfiyehanelerin petrol tasfiye etmeleri için kullandıkları petrol ve Türkiye hudutları ve karasuları dahilinde her türlü yabancı kara, deniz ve hava vasıtalarına verilen petrolün tümüne «memleket ihtiyacı»;

MADDE 2. — 6326 sayılı Kanunun 1702 sayılı Kanunla değişik 6 ncı maddesi aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir.

Madde 6. — Petrol ile ilgili; müsaade, arama ruhsatnamesi ve işletme ruhsatnamesi alma hakkı Devlet adına, Türkiye Petrolleri Anonim Ortaklığına aittir. Ortaklık bu hakkı bizzat veya idaresine ve sermayesine hâkim olduğu uzman kuruluşlar aracılığı ile kullanılır veya bu Kanun hükümleri dahilinde bu kuruluşlara devredebilir. Ancak, iktisap edilen ruhsatlar kanunda gösterilen sınırlayıcı hükümleri aşamaz.

Kuruluş amacına uygun olmak şartıyla, sermayesinin yarısından fazlası doğrudan doğruya veya dolayısıyla Devlete ait olan kamu kuruluş ve ortaklıklarına, Devlet adına, Bakanlar Kurulu kararıyla belge verilebilir.

Bu Kanundaki esaslara uygun olmak şartıyla şirketlerine veya yabancı devletler mevzuatına göre sermaye şirketi niteliğinde bulunan özel hukuk tüzelkişilerine müsaade, arama ruhsatnamesi, işletme ruhsatnamesi ve bu Kanunun 60 ıncı maddesinde yazılı şartlarla Bakanlar Kurulu kararıyla belge verilebilir.

MADDE 3. — 6326 sayılı Kanunun 6987 sayılı Kanunla değişik 13 üncü maddesi aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir.

Madde 13. — 1. Petrol hakkı sahipleri, 1 Ocak 1980 tarihinden sonra keşfettikleri petrol sahalarında ürettikleri ham petrol ve tabiî gazın tamamı üzerinden, kara sahalarında % 35'ini ve deniz sahalarında % 45'ini ham veya mahsul olarak ihraç etmek hakkına sahiptirler, geri kalan kısım ile 1 Ocak 1980 tarihinden önce bulunmuş sahalardan üretilen ham petrol ve tabiî gazın tamamı ve bunlardan elde edilen petrol mahsulleri memleket ihtiyacına ayrılır.

Petrol hakkı sahiplerinin ürettikleri ham petrol ve tabiî gazdan memleket ihtiyacını karşılamak üzere ayrılan kısmına piyasa fiyatı uygulanır. Piyasa fiyatının teşekkülüne esas olan ve bu Kanunun 3 üncü maddesinin 25 inci fıkrasında zikredilen unsurları ve uygulama esaslarını tespite Bakanlar Kurulu yetkilidir. Bakanlar Kurulu bu yetkiyi gerektiğinde Bakana devredebilir.

Petrol hakkı sahibince kendi petrolü için talep ettiği piyasa fiyatına esas olan serbest rekabet fiyatı Bakanlıkça bu esaslar dahilinde değerlendirilerek onaylanır. Dünya serbest rekabet fiyatları değiştikçe bu işlem tekrarlanır.

Ülkede petrol mahsullerinin fiyatlarının teşekkülüne esas olan unsurları ve uygulama esaslarının belirlenmesine Bakanlar Kurulu yetkilidir.

2. Bakan, mevcut kuyulardan kâfi miktarda petrol istihsal etmelerini petrol hakkı sahiplerinden isteyebilir. Bununla beraber hiç bir petrol hakkı sahibi;

a) Kuyulardan en iyi verimle azamî istihsal nispetinden fazla istihsal yapmakla,

b) Diğer petrol müstahsillerinden istenilenden daha büyük nispette istihsalini artırmakla mükellef tutulamaz.

Ancak millî emniyetin veya hakkaniyetin gerektirdiği veya israfı önlemenin emrettiği nispette, Bakanlar Kurulu kararıyla, bu kaideden inhiraf edilebilir.

MADDE 4. — 6326 sayılı Kanunun 24 üncü maddesinin 1 inci fıkrası aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir.

1. Diğer bir makamın yetki alanına giren bir hususu da ihtiva eden bir müracaat hakkında karar almadan önce, Bakanlık ilgili merciin muvafakatını alır. İlgili merciler Bakanlık tarafından bu madde ile ilgili olarak yapılan talepleri öncelik ve ivedilikle incelemeye ve iki ay içinde sonuçlandırmaya mecburdurlar. Bu süre içerisinde sonuçlandırılmayan taleplere muvafakat verilmiş sayılır.

MADDE 5. — 6326 sayılı Kanunun 25 inci maddesi aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir.

Madde 25. — Müracaat ve petrol hakkı sahibi, Petrol İşleri Genel Müdürlüğü tarafından alınan ve müracaat, müsaade, arama ruhsatnamesi, işletme ruhsatnamesi veya belgeden doğan haklarına tesir eden kararlara karşı bu Kanun hükümleri dairesinde tebliğ tarihinden itibaren yirmi gün içinde Bakana itiraz edebilir.

MADDE 6. — 6326 sayılı Kanunun 1702 sayılı Kanunla değişik 30 uncu maddesi aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir.

Madde 30. — Bakan, kendisine itiraz yolu ile intikal eden ihtilâhları en çok yirmi gün içinde karara bağlar ve Bakanın bu kararı en çok on gün içinde ilgililere tebliğ olunur.

MADDE 7. — 6326 sayılı Kanununun 1702 sayılı Kanunla değişik 31 inci maddesi aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir.

Madde 31. — Bu Kanun hükümleri dairesinde itiraz etmek ve Danıştay'da dava açmak süresi kararların tebliği tarihinden itibaren yirmi gündür.

Danıştay bu davaları öncelik ve ivedilikle karara bağlar.

MADDE 8. — 6326 sayılı Kanunun 1702 sayılı Kanunla değişik 32 nci maddesinin 1 inci fıkarsı aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir.

1. Petrol İşleri Genel Müdürlüğünün petrol hakkı ile olup kesinleşen kararlarının onbeş gün içinde Resmî Gazete ile ilan edilmesi zorunludur. Her türlü mükellefiyet bu ilan ile başlar.

MADDE 9. — 6326 sayılı Kanunun 46 ncı maddesinin 3 üncü fıkrası aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir.

3. Petrol İşleri Genel Müdürlüğü müsaade talebi hakkın-

daki kararını, müracaat tarihinden itibaren altmış gün içinde vermeye mecburdur.

MADDE 10. — 6326 sayılı Kanunun 1702 sayılı Kanunla değişik 52 nci maddesi aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir.

Madde 52. — 1. Petrol aramalarına açık bir sahaya yapılan arama ruhsatnamesi müracaatlarının muhtevsı ilk müracaatı takiben dört iş günü gizli tutulur.

a) Bu süre içinde aynı arazi parçasını kısmen veya tamamen ihtiva eden başka bir veya birden fazla müracaat yapılmışsa bu müracaatlar aynı günde yapılmış sayılarak Genel Müdürlükçe bu Kanunun 4 üncü ve 51 inci maddeleri çerçevesinde değerlendirilir.

b) Birinci müracaatı takiben dört iş günü içinde aynı arazi parçasının tamamı veya bir kısmı için başka bir arama ruhsatnamesi müracaatı yapılmamışsa talep Genel Müdürlükçe 4 ve 51 inci maddeler dikkate alınarak karara bağlanır.

c) Birinci müracaatı takiben dört iş gününden sonra yapılan ve aynı arazi parçasını kısmen veya tamamen ihtiva eden arama ruhsatnamesi müracaatları değerlendirmeye tabi tutulmaz.

2. Reddedilen arama ruhsatnamesi müracaat sahasına veya terkedilen bir arama sahasına, red veya terk keyfiyetinin kesinleşip Resmî Gazete'de ilanını takiben yapılacak müracaatlar hakkında da yukarıdaki hükümler uygulanır.

3. Usulüne uygun olarak yapılmış olan müracaatlar Genel Müdürlükçe en geç üç ay içinde sonuca bağlanarak Bakana sunulur. Bakan bu Kanunun 4 üncü maddesinin 1 inci bendi ve 20 nci maddesi hükümleri dahilinde takdir hakkını kullanarak gerekli kesin kararı en geç yirmi gün içinde verir.

MADDE 11. — 6326 sayılı Kanunun 6558 ve 1702 sayılı kanunlarla değişik 53 üncü maddesinin 2 nci ve 4 üncü fıkrları aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir.

2. Bir bölgede bir tüzelkişi aynı zamanda en fazla sekiz arama ruhsatnamesine sahip olabilir. Ancak, Türkiye Petrolleri Anonim Ortaklığı, toplam ruhsat adedi petrol arama bölgesi sayısının on katını aşmamak kaydıyla, her bölgede en çok

oniki adet arama ruhsatı alabilir.

4. Kanunî süresi sona eren veya terk edilen bir arama ruhsatnamesinin kapsadığı arama sahası için, aynı tüzelkişi tarafından bir yıl içinde yeniden müracaatta bulunulamaz.

MADDE 12. — 6326 sayılı Kanunun 1702 sayılı Kanunla değişik 55 inci maddesinin 1 inci, 2 nci ve 3 üncü fıkraları aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir.

1. Bir arama ruhsatnamesinin süresi dört yıldır.

2. Bir bölge dahilinde arama sahalarının herhangi birinde bu Kanun hükümlerine riayet etmek suretiyle ve hüsnüniyetle aramaya devam eden bir arayıcının o bölgedeki arama ruhsatnameleri süresi ihtiyaca göre iki yılı aşmamak üzere uzatılabilir.

Ancak, ikinci yılın sonunda arayıcının çalışmaları keşif ihtimalini doğuracak durumda ise uygun bir programla uzatma talebinde bulunulması halinde, Bakanlar Kurulu teminat karşılığında süreyi iki yıla kadar daha uzatabilir. Teminatın cinsi ve miktarı Bakanlar Kurulu tarafından tespit edilir. Progamda öngörülen hususların yerine getirilmemesi halinde teminat hazineye irat kaydedilir.

3. Bu madde hükümlerine göre yapılan uzatmalar dahil 4 üncü fıkra hükmü müstesna olmak üzere bir arama ruhsatname süresi ilk yürürlük tarihinden itibaren sekiz yıldan fazla olamaz.

MADDE 13. — 6326 sayılı Kanunun 6558 ve 1702 sayılı kanunlarla değişik 56 ncı maddesi aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir.

Madde 56. — Arayıcı, her arama sahası için Devlet hakkı ödemekle yükümlüdür. Devlet hakkı, arama sahasının hektarı başına yılda;

1, 2, 3 üncü yıllar için	40
4 ve 5 inci yıllar için	80
5 inci yıldan sonra her yıl için	120 Türk Lirası'dır.

Bakanlar Kurulu, bu miktarları on katına kadar artırabilir.

Arayıcının bir yıl zarfında fiilen yaptığı jeolojik araştırma

ve sondaj masrafları o yıl içinde ödeyeceği toplam Devlet hakkından tenzil edilir. Ancak, tenzil edilecek miktar toplam Devlet hakkının yüzde ellisinden fazla olamaz.

Yukarıda belirtilen Devlet hakkı deniz aramalarında su derinliği ve çalışma şartları göz önüne alınarak Bakanlıkça yüzde elli oranına kadar azaltılabilir.

MADDE 14. — 6326 sayılı Kanunun 1702 sayılı Kanunla değişik 58 inci maddesinin 1 inci fıkrası aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir.

1. Arayıcı, aynı bölgeye dahil arama sahalarının herhangi birinde o bölgeye ait en eski ruhsatnamesinin tarihinden itibaren en geç üç yıl içinde arama sondajlarına başlamaya mecburdur. Bu süre Bakanlar Kurulunca cinsi ve miktarı saptanacak teminat karşılığında, en çok bir yıl daha uzatılabilir.

Arayıcının mükellefiyetini yerine getirmemesi halinde teminat hazineye irat kaydedilir.

MADDE 15. — 6326 sayılı Kanunun 1702 sayılı Kanunla değişik 60 ıncı maddesi aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir.

Madde 60. — Bir işletme ruhsatnamesi, işletmeciye, bu Kanun hükümlerine tabi olmak kaydıyla, hakkı geçerli olduğu müddetçe, ilgili bulunduğu sahada petrol aramak, inkişaf ettirmek, istihsal etmek, istihsal ettiği petrolü nakletmek ve her safhada satmak haklarını verir.

İşletmeciye, tek başına veya diğer işletmecilerle birlikte talebi halinde sahaların rezerv ve üretim durumu elverişli olmak ve ekonomik olduğu kabul edilmek ve bu Kanunun amacına ve belge ile ilgili diğer hükümlerine uygun görülmek kaydıyla Bakanlar Kurulu kararıyla belge de verilebilir.

MADDE 16. — 6326 sayılı Kanunun 1702 sayılı Kanunla değişik 63 üncü maddesinin 2 nci fıkrası aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir.

2. İşletme ruhsatnamesinin verilmesiyle arama ruhsatnamesi nihayet bulur. Ancak, arama sahasının arta kalan bölümü için hak sahibi tarafından yeniden arama ruhsatı talebinde bulunulur ise, bu talep Petrol İşleri Genel Müdürlüğünce Kanunun 53 üncü maddesinin 4 üncü fıkrası hükmü dışında değerlendirilebilir.

MADDE 17. — 6326 sayılı Kanunun 1702 sayılı Kanunla değişik 69 uncu maddesinin 1 inci fıkrası aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir.

(2) Petrol hakkı sahibince, Petrol Kanunu çerçevesinde Türkiye'deki kendi petrol ameliyesi için gerekli her türlü dövizli ödemelerde kullanılabilir. Ancak, bu ödemeler Türkiye'ye ithal edilmiş sermaye sayılmaz.

(3) Yurt dışında muhafaza edilen dövizin Türk Lirası karşılığı, bu Kanunun transfer hükümleri uygulamasında nakdî fon olarak değerlendirilir.

Yurt dışında muhafaza edilen dövizin, gerek ithal edilmiş sermayeye gerekse ithal edilmiş sermayeyi aşan transfer edilebilecek net kıymetlere mahsubunda bu Kanunun 116 ncı maddesinin 3 üncü fıkrasında belirtilen döviz kurlarına ilişkin esaslar uygulanır.

c) Petrol hakkı sahibi her yıl Haziran ayı sonu itibariyle (b) bendindeki mahsup ve kullanma işlemleri dışında kalan döviz tutarı üzerinden mutabakat sağlayarak bakiyeyi T.C. Merkez Bankasında açılacak özel döviz hesabına aktarır. Petrol hakkı sahibi bu hesapta biriken dövizin (b) bendinde belirtilen maksatlar için ve anılan bentte yer alan esaslar dahilinde kullanılmasını talep edebilir.

d) Bu hükümler, petrol hakkı sahibi Türk sermaye şirketlerinin yabancı ortaklıklarla müştereken yapacağı aramalarda keşfedilecek sahalardan üretilecek petrolden yabancı ortaklığın payına düşen bölüm için de geçerlidir.

e) Türk sermaye şirketlerinin bu fıkra hükümleri gereğince yurt dışında muhafaza edilebileceği dövize ilişkin miktar ve esaslar Bakanlar Kurulunca belirlenir.

MADDE 21. — 6326 sayılı Kanunun 119 uncu maddesi aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir.

Madde 119. — Bir petrol hakkı sahibinin, petrol ameliyatının ifası için kendisine lüzumlu olabilecek yabancı idarî ve meslekî personelle mütehassıs işçileri, Enerji ve Tabiî Kaynaklar Bakanlığının uygun görüşü ve İçişleri Bakanlığının izni ile, 2007 sayılı Türkiye'de Türk Vatandaşlarına Tahsis Edilen Sanat ve Hizmetler Hakkında Kanun hükümlerinden istisna edilerek çalıştırılabilir.

MADDE 22. — 6326 sayılı Kanunun 1702 sayılı Kanunla değişik 121 inci maddesi aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir.

Madde 121. — Petrol hakkı sahibi Türkiye Petrolleri Anonim Ortaklığı, bu Kanunun 56 ncı maddesinde öngörülen mükellefiyete tabi değildir.

MADDE 23. — 6326 sayılı Petrol Kanununa aşağıdaki ek madde eklenmiştir.

EK MADDE 3. — Yerden çıkarılabilen katı hidrokarbonlardan asfaltit, bitümlü şistler ve bitümlü şeyl gibi, petrol mahsullerinin üretilmesine elverişli olabilecek sahalar, Bakanın teklifi üzerine Bakanlar Kurulu kararı ile Petrol Kanunu kapsamına alınabilir.

MADDE 24. — 6326 sayılı Kanunun 72 nci maddesi yürürlükten kaldırılmıştır.

GEÇİCİ MADDE 1. — Bu Kanunun yürrülüğe girdiği tarihten önce işlemeye başlamış olan itiraz, itirazları inceleme ve yargı mercilerine başvurma süreleri bu Kanunun yayımı tarihinden önce uygulanan hükümlere tabidir.

GEÇİCİ MADDE 2. — Bu Kanunun yürürlüğe girdiği tarihte Türkiye Petrolleri Anonim Ortaklığının her bölge için almış olduğu arama ruhsatnameleri sayısı bu Kanunda belirtilen süreler sonuna kadar geçerlidir.

GEÇİCİ MADDE 3. — Türkiye Petrolleri Anonim Ortaklığının bu Kanunun yürürlüğe girmesinden önce yaptığı arama ruhsatnamesi müracaatları ile kanunî süreleri sona eren arama ruhsatnamelerinin yeniden iktisabı için yapmış olduğu müracaatlar, arama ruhsatnamelerinin toplam adedi petrol bölgesi sayısının on katını aşmamak kaydıyla, bu Kanunun yayımı tarihinden önce uygulanan hükümlere tabi tutulabilir.

MADDE 25. — Bu Kanun yayımı tarihinde yürürlüğe girer.

MADDE 26. — Bu Kanun hükümlerini Bakanlar Kurulu yürütür.

1. İşletmeciler her işletme sahası için bir Devlet hakkı ödemekle mükelleftirler. Devlet hakkı işletme sahasının hektarı başına yılda;

1 inci yıl için	225
2 nci yıl için	300
3 üncü yıl için	375
4 üncü yıl için	450
5 inci yıl için	600
6 ncı ve müteakip yıllar için	750 Türk Lirası'dır.

Bakanlar Kurulu, bu miktarları on katına kadar artırabilir.

MADDE 18. — 6326 sayılı Kanunun 6558, 6987, 1702 ve 2217 sayılı kanunlarla değişik 112 nci maddesinin 1 nci fıkrası aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir.

1. Bir petrol hakkı sahibi bizzat veya bir temsilci veya Genel Müdürlükçe kabul edilmiş bir müteahhidi vasıtasıyla kendi adına Türkiye'deki petrol ameliyesi için idarî faaliyetleri ile bina tesislerinin ve teçhizatlarının inşası, kurulması ve işletilmesine ait malzemeler hariç olmak üzere Genel Müdürlükçe lüzumlu görülen malzemeyi, akaryakıtı ve kara, deniz, hava nakil vasıtalarını münhasıran bu ameliyelerde kullanılmak kaydıyla, gümrük ve diğer ithal vergi ve resimlerden muaf olarak ithal edebilir. Ancak; Bakanlar Kurulu, Türkiye'de istihsal veya imal edilen ve evsafı, mevcudu ve emre amade miktarı bakımından ithal edilen benzer maddelerle kıyası kabil bulunan maddelerin isimlerini içeren, ayrıntılı bir liste neşrederek bu listede gümrükten muaf olarak ithal edilmekte bulunan maddelerden hangilerinin gümrük vergisine ve diğer ithal vergisi ve resimlerine tabi tutulacağını tayin ve tespit edebilir. Bu liste ülkenin sanayideki gelişmesine paralel olarak değiştirilebilir. Listeler yayımlandığı tarihte yürürlüğe girer. Ancak, listenin yayımlandığı tarihten önce Genel Müdürlüğe verilmiş dilekçeler ile ithali istenilen maddeler bu Genel Müdürlükçe gerekliliği onaylanmak kaydıyla, listenin yürürlüğe girdiği tarihten itibaren bir yıl içinde ithal edildikleri takdirde, muafiyetten faydalanırlar.

MADDE 19. — 6326 sayılı Kanunun 114 üncü maddesi aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir.

Madde 114. — Petrol hakkı sahibi, 13 üncü maddenin 1 inci fıkrası mucibince ihraç hakkına sahip olduğu petrol ile bu petrolden imal ettiği petrol mahsullerini her türlü ihraç vergi ve resimlerinden muaf olarak ihraç edebilir. İhraç edilen ham-

petrol, tabiî gaz ve petrol mahsullerinin ihraç fiyatları bunların serbest rekabet emsal fiyatları ile değerlendirilerek Petrol İşleri Genel Müdürlüğünce tespit edilir. Bu fiyatlar, Bakan onayı ile yürürlüğe girer. Petrol İşleri Genel Müdürlüğünce değerlendirmede, tabiî gazın kalori eşdeğeri yönünden hampetrol ihraç fiyatına bağlılığı ve alıcı piyasasına yakınlığı esas alınır.

MADDE 20. — 6326 sayılı Kanunun 6987 ve 1702 sayılı kanunlarla değişik 115 inci maddesine aşağıdaki 4 üncü fıkra eklenmiştir.

4. a) Petrol hakkı sahibi bu Kanunun 13 üncü maddesinin 1 inci fıkrasına göre ihracına izin verilen petrolden sağladığı dövizi, yurt dışında muhafaza edebilir.

İhracına izin verilen petrolden sağlanan dövizin ihraç tarihindeki kur üzerinden Türk lirası karşılığı petrol hakkı sahibinin kanunî defterlerine hâsılat olarak kaydedilir.

b) Yurt dışında muhafaza edilen döviz tutarı;

(1) Petrol hakkı sahibi tarafından Türkiye'ye ithal edilmiş müseccel sermaye ile ithal edilmiş sermayeyi aşan transfer edilebilecek net kıymetlerin transferinde mahsup edilir.

EK : XI

DPT YABANCI SERMAYE DAİRESİNİN YENİ YABANCI SERMAYE KANUNU TASARISI

MADDE 1 — KANUNUN KONUSU

Bu kanun her çeşit mal ve hizmet üretimine yönelik teşebbüslerin :

a. Memleketin iktisadi gelişmesine yararlı olması,
b. Türk özel teşebbüslerine açık bulunan bir faaliyet alanında çalışması,
c. Tekel veya özel bir imtiyaz ifade etmemesi,

şartlarıyla ve Yabancı Sermaye Başkanlığının veya Bakanlar Kurulunun izniyle Türkiye'ye gelecek yabancı sermayeye ve yabancı sermaye iştirakinin bulunduğu teeşbbüsün alacağı dış kredilere uygulanır.

Bu maddede adı geçen ve 10. maddede tanımlanan «Yabancı Sermaye Başkanlığı» bundan böyle «Başkanlık» diye anılacaktır.

MADDE 2 — YABANCI SERMAYE

a. Bu kanunun uygulaması bakımından «yabancı sermaye» tabiri aşağıda gösterilen şekillerdeki kıymetleri ifade eder :
Bu kanun kapsamına giren bir teşebbüsün verimli bir şekilde kurulması, işletilmesi, tevsii veya yeniden faaliyete geçirilmesi için dışarıdan getirilen :

1. Yabancı para şeklindeki sermaye (nakdi yabancı sermaye),

2. Makina, teçhizat, aletler ve bu mahiyetteki mallar, makina aksamı, yedek parçalar ve malzeme ile Başkanlığın kabul ettiği diğer lüzumlu mallar (aynı yabancı sermaye),

3. Lisans, patent hakkı, alamet-i farika, teknik yardım gibi fikri haklar ve hizmetler (gayrimaddi yabancı sermaye),

4. Altıncı madde gereğince sermayeye dönüştürülen kıymetler,

5. Türkiye'de kurulu teşebbüslere yukarıdaki bentlerde belirtilen şekilde iştirak edilmesi (portföy yatırımı),

b. Mal, hizmet ve fikri haklar şeklinde getirilen sermayenin kıymeti ve Başkanlıkça kabul edilen teşebbüs konusu mallar ve kıymetler olup olmadığı Başkanlıkça seçilen eksperler tarafından takdir olunur. Eksperlerce takdir olunan kıymet, Başkanlık tarafından yeniden incelenebilir veya değiştirilebilir. Kıymet takdiri hem menşe memleket parasıyla, hem de ithal tarihinde cari resmi kambiyo rayicine göre Türk parasıyla yapılır.

MADDE 3 — YERLİ VE YABANCI SERMAYENİN EŞİT MUAMELE GÖRMESİ

Bu kanuna tabi her teşebbüs, yabancı sermayenin ortaklık payı hangi oranda olursa olsun Türk teşebbüsüdür.

Yerli sermaye ve teşebbüslere tanınan bütün haklar, muafiyetler ve kolaylıklardan, aynı alanlarda çalışan yabancı sermaye ve teşebbüsler de aynı şartlar dahilinde istifade ederler.

Bu kanuna tabi teşebbüsler Türk teşebbüsleri için geçerli ticari, hukuki, idari ve mali kanunlara ve mevzuata bağlı olup haklarında farklı işlem, vecibe ve yükümlülük uygulanamaz.

MADDE 4 — FAALİYET ALANI

Bu kanuna tabi bir teşebbüsün ana faaliyet alanı, teşebbüsün izin belgesinde belirtilen her çeşit mal ve hizmet üretimini ve bunlarla ilgili sınai, ticari ve mali faaliyetleri ihtiva eder. Teşebbüsün faaliyet alanına giren her çeşit mal ve hizmet üretiminin gereği veya sonucu olarak ortaya çıkan ürün, yan ürün veya hizmetler ile bu ürün ve hizmetleri pazarlama, satış, tanıtma ve finansman gibi ana faaliyet alanı ile bütünleşen veya onu tamamlayan faaliyetler teşebbüsün ana faaliyet alanı içinde sayılır.

MADDE 5 — KÂRLARIN VEYA YABANCI SERMAYENİN TRANSFERİ

a. Aşağıda yazılı yabancı sermaye ve kârlar menşe memleket parası veya serbest döviz cinsiyle cari resmi kambiyo rayici üzerinden dışarıya transfer edilir:

1. Teşebbüsün elde ettiği gelirlerden yürürlükteki vergi kanunlarına göre yabancı sermaye sahiplerine isabet eden net kârlar,
2. Bu kanuna tabi bir teşebbüsün kısmen veya tamamen tasfiyesi halinde, satış neticesi elde edilen gelirden, yabancı sermaye sahiplerine isabet eden hisse,
3. Bu kanuna tabi bir teşebbüsteki yabancı sermayenin kısmen veya tamamen satışı neticesi elde edilen gelir,
4. Bu kanunun ikinci maddesi (a) fıkrası üçüncü bendinde yer alan fikri hak ve hizmet bedelleri,
5. Bu kanuna tabi kuruluşların aldığı dış kredilerin Türk Lirası karşılığı ödenmiş ana para ve faizleri,

b. Lüzum gördüğü takdirde Başkanlık veya onun tevkil edeneği kuruluş ve şahıslar:

— Transferi istenilen kâr miktarını tayin etmek üzere, bu kanuna tabi teşebbüsün defterlerini ve vergi beyannamelerini,

— Hisselerin satışının veya tasfiye işlemlerinin iyi niyet dahilinde olup olmadığını inceleyebilirler.

Ancak yapılacak inceleme transferin geciktirilmesini veya durdurulmasını gerektirmez. İnceleme sonucunda bir fark ortaya çıktığı takdirde, bulunan farkı yabancı sermaye sahiplerinin transfer edilecek para cinsinden aynen iade edeceklerine dair bir taahhütname vermeleri halinde, incelemenin bitirilmesi beklenmeksizin transfer yapılır.

MADDE 6 — TRANSFER EDİLEBİLİR GELİRLERİN SERMAYEYE DÖNÜŞTÜRÜLMESİ

a. Bu kanuna tabi bir teşebbüsün yürürlükteki vergi ka-

nunları hükümlerine göre elde ettiği kârlardan yabancı sermaye sahiplerine isabet eden net miktarların tamamı veya bir kısmı Başkanlığın izni ile teşebbüsteki yabancı sermayeye ilâve edilebileceği gibi, birinci maddedeki şartları haiz diğer bir teşebbüse de yabancı sermaye olarak yatırılabilir.

b. Bu kanunun 5. maddesi (a) fıkrasında belirtilen transfer edilebilir gelirlerden, yürürlükteki vergi kanunlarına göre yabancı sermaye sahiplerine isabet eden net miktarların tamamı veya bir kısmı, Başkanlığın izniyle, birinci maddedeki şartları haiz teşebbüslere yabancı sermaye olarak yatırılabilir.

MADDE 7 — HİSSELERİN TRANSFERİ

a. Başkanlık, talep edildiği takdirde, ikinci maddede tarif edilen yabancı sermayeyi temsil eden ve bir Türk şirketinin defterlerinde kayıtlı bulunan hisse senetleri veya geçici makbuzlarına aşağıdaki metinde ifade edildiği şekilde garanti verir:

(Bu hisse senedine isabet eden kâr payları, transfer tarihinde cari olan resmi kambiyo rayici üzerinden, hisse senedi veya geçici makbuzun T.C. Merkez Bankasına veya onun yabancı memleketlerdeki yetkili temsilcilerine ibrazı üzerine, derhal ..... (menşe memleket parası veya serbest döviz) olarak transfer edilir. Bu hisse senedi veya geçici makbuzun satış veya tasfiye neticesi elde edilen gelirden, bu hisse senedi veya geçici makbuza isabet eden miktar trasnfer tarihinde cari olan resmi kambiyo rayici üzerinden ..... (menşe memleket parası veya serbest döviz) olarak Türkiye Cumhuriyetinin ..... sayılı kanununun beşinci maddesi gereğince transfer edilir.)

b. Yabancı Sermaye Başkanlığı bu garantileri haiz nama yazılı hisse senetleri veya geçici makbuzlar gerek Türkiye'de ve gerekse dışarıda her tabiiyetten kimseler arasında serbestçe tedavül eder. Bu hisse senetlerinin veya geçici makbuzların Türkiye'de yerleşmiş gerçek ve tüzel kişilere satışından önce, yerlerine kaim olmak

üzere yeniden hisse senedi veya geçici makbuz çıkarılsın veya çıkarılmasın, garantilerin iptali için Başkanlığa ibrazı zorunludur.

MADDE 8 — SATIŞ FİYATI VE MAKÛL SATIŞ FİYATI

a. Bu kanuna tabi bir teşebbüsün kısmen veya tamamen tasfiyesi, teşebbüsteki yabancı sermayenin kısmen veya tamamen satışı veyahut yabancı sermayenin bir teşebbüse ortak olması halinde satış fiyatı taraflar arasında mutabık kalınan fiyattır.

b. Yukarıdaki fıkrada belirtilen şekilde tesbit edilen fiyatın iyi niyete dayanmadığının anlaşılması halinde, makûl satış fiyatı Başkanlıkça veya tevkil edeceği eksperlerce tayin edilir.

c. (a) fıkrasında belirtilen değerlerin borsasının teşekkül etmesi halinde (b) fıkrasındaki tesbit şekli yerine borsa değeri esas alınır.

MADDE 9 — YABANCILARIN İSTİHDAMI

a. Bu kanun gereğince kurulan bir teşebbüsün etüd, kurulma ve işletme devrelerinde 2007 ve 2818 sayılı kanunların koydukları şartlar ve yasaklar, böyle bir teşebbüste sermayesi olan yabancılara sermaye sahiplerinin temsilcisi olan yabancılara uzman, teknisyen ve diğer yetişkin idari ve teknik personele, Başkanlıkca, teşebbüsün verimli surette kurulması, işletilmesi, genişletilmesi veya yeniden faaliyete geçilmesi için gerekli bir devre süresinde uygulanmaz.

b. Yukarıda hüküm, Başkanlıkça, bu kanunun birinci maddesindeki şartları haiz olduğu kabul edilen yerli teşebbüslerin istihdam edecekleri yabancı uzman, teknisyen ve diğer yetişkin idari ve teknik personel hakkında da uygulanır.

c. Bu madde hükümleri gereğince istihdam edilen yabancılar, Başkanlığın önceden izni alınmak kaydıyla, ailelerinin geçimi amacıyla veya normal tasarruflarının dışarıya gönderilmesi için kazançlarının hizmet sözleşmelerinde belirtilen kısmını, cari resmi kambiyo rayici üze-

rinden, kendi memleketleri parasıyla veya serbest dövizle transfer edebilirler.

MADDE 10 — YABANCI SERMAYE BAŞKANLIĞI

a. Bu kanunun verdiği görevler ile bu kanuna tabi teşebbüsler için teşvik tedbirlerinin uygulanması Başbakanlığa bağlı olarak kurulmuş bulunan «Yabancı Sermaye Başkanlığı» tarafından yerine getirilir.
b. Başkanlığın görev ve yetkileri Bakanlar Kurulunca çıkarılacak «Yabancı Sermaye Çerçeve Kararnamesi» ile düzenlenir.
c. Başkanlıkta yönetici, yerli ve yabancı uzman ve diğer personel sözleşme ile çalıştırılabilir.
d. Yabancı sermaye konusunda gerekli etüd, araştırma, mühendislik, müşavirlik ve benzeri hizmetler yerli ve yabancı özel ve tüzel kişilere sözleşme ile yaptırılabilir. Bu konuda 2490 sayılı Kanun, ek ve tadilleri uygulanmaz.
e. Yabancı sermaye konusunda takip ve tanıtma faaliyetlerinde bulunmak üzere yurt dışında bürolar kurulabilir.
f. Başkanlık kararlarına ilgililerce kararın kendilerine tebliğ tarihinden itibaren (30) gün içinde itiraz edilebilir. İtiraz mercii Yüksek Planlama Kurulu'dur. Bu Kurul'un kararı nihaidir.

MADDE 11 — 6224 sayılı kanuna göre tanınmış haklar saklıdır. 6224 sayılı Kanuna göre kurulmuş teşebbüsler bu kanun hükümlerine tabidir.

MADDE 12 — 6224 sayılı Kanun yürürlükten kaldırılmıştır.

MADDE 13 — Bu kanun yayımı tarihinde yürürlüğe girer.

MADDE 14 — Bu kanunu Bakanlar Kurulu yürütür.

EK : XII

TÜRKİYE'DE 6224 SAYILI KANUN KAPSAMINDA YATIRIM YAPAN ÖNEMLİ YABANCI YATIRIMCILAR

Firma İsmi	Ürün	Ülke
AEG	Elektrik malzemeleri	F. Almanya
ATLAS COPCO	Hava kompresörleri	Belçika
BAYER	İlaç, kimya	F. Almanya
BASF	Kimya	»
BOSCH	Enjektör	»
CONRADI	Elektroplak	»
CIBA GEIGY	İlaç	İsviçre
COCA COLA	Alkolsüz içki	ABD
DAIMLER BENZ	Ticari araçlar	F. Almanya
ETERNIT	Künk boru ve tüp	İsviçre
FIAT	Otomobil	İtalya
GENERAL ELECTRIC	Elektrik ampulü	ABD
GOODYEAR	Oto lastik	ABD
HOECHST	İlaç	F. Almanya
HENKEL	Kimya	F. Almanya
INTERNATIONAL HARVESTER	Tarım araçları	ABD
JEUMONT SCHNEIDER	Transformatör	Fransa
KORTENBACH	Şemsiye	F. Almanya
KULENKAPFF	Tütün işleme	F. Almanya ve İsviçre
LUCAS	Enjektör	İngiltere
LMT	Telefon prizleri	Fransa
MERCK	Kimya	F. Almanya
MAN	Ticari araçlar	»
MANNESMAN	Boru	»
MARELLI	Kompresör parçaları	İtalya
NORTHERN TELECON	Elektrik malzemeleri	Kanada
NESTLE (*)	Çukulata	İsviçre
NCR (*)	Kilitli kasa	ABD
PHILIPS	Elektrik ampulü	Hollanda
PFIZER	İlaç	ABD
PEPSI COLA	Alkolsüz içki	ABD
PETROCHEMICAL INDUSTRIES	Gübre	Kuveyt

(*) 17 Sayılı Karar kapsamında.

Firma İsmi	Ürün	Ülke
PIRELLI	Oto lastik	İsviçre İngiltere İtalya
OY NOKLA	Kablo	Finlandiya
ROCHE	İlaç	İsviçre
RENAULT	Otomobil	Fransa
SHERING	İlaç	F. Almanya
SIEMENS	Elekt. araç. ve kablo	»
SANDOZ	Kimya, ilaç	İsviçre
SINGER	Örgü makinaları	ABD
SADOLIN	Boya	Danimarka
THYSSEN	Kesme makinaları	F. Almanya
TUBORG	Bira, malt	Danimarka
UNIROYAL	Oto lastiği	ABD
UNILEVER	Margarin, gıda	Hollanda
VEREINIGTE EDELSTAHLWERKE	Kaliteli çelik parçaları	Avusturya
YTONG	İnşaat malzemesi	İsveç

EK : XIII

YABANCI SERMAYE ANKET FORMU

ŞİRKETİN ÜNVANI VE AÇIK ADRESİ .....
.....
ŞİRKETİN KURULUŞ YERİ VE TARİHİ .....
.....
ŞİRKETİN HUKUKİ STATÜSÜ, ÜRETİM KONUSU VE SANAYİİ DALI .....
ANKETİ CEVAPLANDIRAN YÖNETİCİNİN ADI, SOYADI VE POZİSYONU .....
CEVAPLANDIRMA TARİHİ .....
.....

SORULAR :

1. Şirketinizin toplam sermayesi ne kadardır? (TL.)

   I. a) Döner Sermaye .....
      b) Sabit Sermaye .....
   II. a) Nakdi Sermaye .....
      b) Ayni Sermaye .....
      c) Bloke Paralar .....
      d) Gayri Maddi Sermaye .....
      .....

   III. TOPLAM .....

2. Yabancı Sermaye tutarı ne kadardır? (TL. ve $ olarak)
   TL. ..... ABD $ .....
3. Yabancı Sermayenin toplam sermayeye oranı nedir? (Yüzde olarak) .....
4. Gelen yabancı sermayenin milliyeti nedir? .....
   .....
5. Yabancı sermayenin Türkiye'ye geliş tarihi nedir? .....
   .....

6. Şirketinizin Türk ortakları kimlerdir. Ortaklık payları ne kadardır? .....
.....

7. Şirketinizin ürettiği ürünler nelerdir? .....
.....

8. Şirketinizin ANA FAALİYET KONUSU'nu kısaca açıklıyarak yazınız. .....
.....

9. Son üç yıllık toplam satışlar tutarı ne kadar? (TL.)

1979 .....
1980 .....
1981 .....

10. Yabancı ortak satış hasılatından memnun mudur?

Evet Hayır

Cevabınız hayır ise sebebi nedir? .....
.....

11. Son üç yıllık kârınız nedir?

1979 .....
1980 .....
1981 .....

12. Şirketinizin Türkiye'deki kârından yabancı ortak memnun mudur?

Evet Hayır

Cevabınız hayır ise sebebi nedir? .....
.....

13. Şirketinizin kârını dünyada ayni faaliyet kolunda faaliyette bulunan firmaların kâr oranları ile karşılaştırdığınızda Türkiye'de sağladığınız kârdan memnun musunuz?

Evet Hayır

Cevabınız hayır ise sebebi nedir? .....
.....

14. Şirketinizin son üç yılda ödediği kurumlar Vergisi, istihsal Vergisi ve diğer vergiler ne kadardır?

		1979	1980	1981
a)	İstihsal Vergisi	.....	.....	.....
b)	Kurumlar Vergisi	.....	.....	.....
c)	Gelir Vergisi	.....	.....	.....
d)	Gümrük Vergisi	.....	.....	.....
e)	Mali Denge Vergisi	.....	.....	.....
f)	TOPLAM	.....	.....	.....

15. Şirketinizde kaç kişi istihdam edilmektedir?

a) İşçi ..... b) Memur .....
c) Teknik eleman ..... d) Üst yönetici .....
e) Yabancı uyruklu ..... f) Toplam .....

16. Üretim sürecinde doğrudan işçilik payı nedir? (Ortalama % olarak) .....

17. Üretimde kullandığınız hammadde ve ara malının ne kadarını ithal ediyorsunuz? (% olarak)

a) Hammadde ..... b) Ara malı .....

18. Üretimde kullandığınız hammadde ve ara malı oranları nedir (% olarak)

a) Hammadde ..... b) Ara malı .....

19. İthal ettiğiniz hammadde ve ara malını yabancı sermaye sahibi ana şirketten mi karşılıyor sunuz?

a) Evet b) Hayır

Cevabınız hayır ise bunları nasıl karşılıyorsunuz?

a) Doğrudan ithal b) İç piyasadaki ithalatçı kuruluşlardan
c) Diğer

20. Üretimini yaptığınız malların dünya fiyatlarına göre durumu nedir (% olarak)

a) Dünya fiyatlarından ucuz:

b) Dünya fiyatlarından pahalı:

21. Üretim maliyetiniz dünya fiyatlarının üzerinde ise, sizce aşağıdaki maliyetleri arttırıcı faktörlerin bu artıştaki etkisi nedir?

a) Hammadde
b) Gümrük
c) Üretim miktarının yetersizliği
d) Enerji fiyatı
e) İşçilik
f) Teknoloji geriliği
g) Alt yapının yetersizliği
h) Pazara uzaklık
i) Sendikal faaliyetler
k) Yetişmiş yönetici kadro eksikliği
l) Diğer

(Önem sırasına göre ilgili kutuları (1) den itibaren numaralayınız).

22. Şirketiniz dünya üretim ölçeğine göre optimum ölçekte kurulmuş mudur?

a) Evet
b) Hayır

Cevabınız hayır ise bunun sebepleri nelerdir? .....
.....

23. Üretim kapasitesi kullanım oranı nedir?
% 39'dan az % 40-59 arası % 60-79 arası % 80-100 arası

24. İşyeri tam üretim kapasitesi ile çalışmıyor ise sebepleri nelerdir? (Önem sırasına göre ilgili kutuları (1) den itibaren numaralayınız).

a) Hammadde yetersizliği ile ilgili:
Yerli mallarda
İthal mallarında

b) Enerji yetersizliği ile ilgili:
Elektrik
Akaryakıt
Kömür

c) İşçiler ile ilgili:

d) Mali

e) Satış yetersizliği ile ilgili:
İç pazarda
Dış pazarda

f) Diğerleri .....

25. Üretim iç pazaramı yoksa dış pazaramı yönelik yapılmaktadır?

İç pazara Dış pazara

26. Son üç yılda gerçekleştirdiğiniz ihracat (TL.) ne kadardır? Toplam satışların yüzde kaçını hangi ülkelere ihraç ettiniz?

	İhracat (TL.)	İhracatın Toplam Satışlara Oranı	Ülkeler
1979	.....	.....	.....
1980	.....	.....	.....
1981	.....	.....	.....

27. Sizce ihracatı engelleyen faktörler nelerdir? (Önem sırasına göre kutuları (1) den itibaren numaralayınız).

a) İç talebin büyük olması
b) Dış pazara çıkma zorluğu
c) İhracatta bürokrasi
d) Maliyet yüksekliği
e) Kaliteli üretim yapılmaması
f) Hammadde ve ara mallarının pahalı olması
g) Kambiyo kontrolünün çok sıkı uygulanması
h) Yabancı ortağın ihracata gerekli ilgili göstermemesi
i) İhracata yeterli teşvikin sağlanmamış olması
k) İhracata devlet desteğinin yetersizliği
l) İhracat sigortasının yokluğu
m) İhracatta finansman zorlukları

n) Diğerleri (yazınız) .....
.....

28. Türkiye'nin AET'ye Katma Protokol'de öngörülen süre içinde enteğrasyonu mümkün müdür?

a) Evet b) Hayır

29. AET ile rekabette karşılaşabileceğiniz sorunlar hangileridir? (Önem sırasına göre ilgili kutuları (1) den itibaren numaralayınız).

a) İşçilik maliyeti
b) Prodüktivite düşüklüğü
c) Teknoloji geriliği
d) Ulaştırma
e) Enerji yetersizliği
f) Pazar darlığı
g) İthal girdilerindeki yüksek gümrük oranı

h) Kalite kontrolünün yetersizliği
i) Standardizasyon yetersizliği
k) Kalifiye eleman yetersizliği

30. Şirketiniz son üç yılda Orta-Doğu ülkelerine yönelik ihracat yaptımı?

Evet Hayır

31. Son üç yılda Orta-Doğu ülkelerine ihracat yapmış iseniz hangi ülkelere, ne kadar ihracat yaptınız? Bu ülkelere yönelik ihracatınızın toplam ihracat içindeki payı nedir?

	İhr. Değeri ($ ve TL.)	Top. İhr. İçin. Payı %	Ülkeler
1979	.....	.....	.....
1980	.....	.....	.....
1981	.....	.....	.....

32. İhracatın Batı Avrupa Ülkelerine mi, yoksa Orta-Doğu ülkelerine mi yönelik olması daha kârlıdır?

Batı Avrupa Orta-Doğu

Bu konudaki düşünceleriniz nelerdir? .....
.....
.....

33. Üretiminizin daha fazla kısmını Orta-Doğu ülkelerine ihraç etmeyi düşünüyor musunuz? Bu konuda önerileriniz var mı?

Evet Hayır

Öneriler .....
.....

34. Şirketinizin daha fazla dışa açılması ve ihracat yapması için devletten beklediklerinizi nelerdir? .....
.....

35. Son üç yılda vergi teşviklerinden yararlanma durumunuz nedir? (TL.)

	Gümrük Muafiyeti	İhr. Vergi İadesi	Toplam
1979	.....	.....	.....
1980	.....	.....	.....
1981	.....	.....	.....

36. Türkiye'de şu anda yürürlükte bulunan yabancı sermaye mevzuatından memnun musunuz?

Evet Hayır

Şikâyet ve önerileriniz varsa nelerdir? .....
.....

37. Türkiye'ye daha fazla yabancı sermaye gelmesi konusunda neler önerirsiniz? .....
.....

38. Türkiye'ye yabancı sermayenin gelmesinde Türkiye'de yabancı sermayeye karşı yaratılan olumsuz politik atmosferin etkisi var mıdır?

Evet Hayır

Bu konudaki düşünceleriniz? .....
.....

39. Türkiye'de devletin yabancı sermayeye karşı izlediği politikadan memnun musunuz?

Evet Hayır

Cevabınız hayır ise, bu konudaki önerileriniz nelerdir? .....
.....

40. Ana firmadan teknoloji aktarımı konusunda şu andaki durumunuz nedir?

a) Devamlı veriyor
b) İlk gelişte verdi
c) Talep halinde veriyor
d) Bedelsiz veriyor
e) Bedel karşılığı veriyor

41. Şirketiniz gayri maddi haklardan hangisini kullanıyor? (Önem sırasına göre ilgili kutuları (1) den itibaren numaralayınız).

a) Royalty
b) Patent
c) Know-how
d) Lisans

42. Gayri maddi hakları kullanmada karşılaştığınız sorunlar var mı? Varsa nelerdir? .....
.....

43. Türkiye'de karşılaşmış olduğunuz bürokratik engeller aşağıdaki kamu kuruluşlarından hangisinden daha fazla kaynaklanıyor?

a) Maliye Bakanlığı
b) Ticaret Bakanlığı
c) Sanayi Bakanlığı
d) DPT
e) Polis, İkamet vb.
f) Mahalli İdareler, Belediye, Valilik

44. Türkiye'deki faaliyetleriniz, üretim ve satışlarınızdan memnun musunuz? EVET HAYIR

a) Üretim

b) Satış

c) Kâr

d) Genel olarak

45. Türkiye'deki iç pazarı yeterince kârlı buluyor musunuz?

Evet Hayır

Cevabınız hayır ise sebepleri nelerdir? .....
.....

46. Türkiye'deki faaliyetlerinizi genişletmeyi düşünüyor musunuz?

Evet Hayır

47. Kâr transferlerinden memnun musunuz? Şikâyetiniz varsa nelerdir?

Evet Hayır

Şikâyetleriniz .....
.....

48. Şirketinizin bugüne kadarki yatırım tutarı nedir? (TL.)

a) Toplam yatırım .....
b) Sabit yatırım .....
c) İşletme sermayesi .....

49. Yatırımlarınızı ne şekilde finanse ediyorsunuz? (Önem sırasına göre ilgili kutuları (1) den itibaren numaralayınız).

a) İç Banka kredileri
b) Diğer krediler
c) Dış finansman
d) Garantisiz ticari borçlar

Garantisiz ticari borçlardan son üç yılda karşılanan miktar ne kadardır (ABD doları $)?

1979 .....
1980 .....
1981 .....

50. Yatırımlarınızda dış finansman kullanış iseniz kullandığınız finansman, toplam yatırım tutarının yüzde kaçıdır ve kaynakları nelerdir?

a) Toplam yatırımların yüzdesi olarak .....
b) Kaynakları : .....
.....

51. Son üç yıllık vergiden önceki kârınız, transfer edilebilir kârınız ve transfer edilebilir lisans ücretleriniz nelerdir? (TL.)

	Vergiden önceki Kâr	Transfer edilebilir Kâr	Trans. Edilebilir Lisans Ücretleri
1979	.....	.....	.....
1980	.....	.....	.....
1981	.....	.....	.....

52. Son üç yılda doğrudan ithal girdiniz nedir? İhracatın ithalatı karşılama oranı nedir? (TL.)

	Toplam Girdi	Doğrudan İthal Girdisi	İhracatın İthalatı Karşılama Or. (%)
1979	.....	.....	.....
1980	.....	.....	.....
1981	.....	.....	.....

53. Son üç yılda Türkiye'ye getirdiğiniz sermaye ve kredi ne kadardır? (TL.)

	Nakdi Serm.	Ayni Serm.	Gayrimaddi Sermaye	Nakdi Kredi	Ayni Kredi	Toplam
1979	.....	.....	.....	.....	.....	.....
1980	.....	.....	.....	.....	.....	.....
1981	.....	.....	.....	.....	.....	.....

54. Son üç yılda yurt dışına yapmış olduğunuz transferler ne kadardır (TL.)

	Kâr	Kredi taksit ve faizi	Gayrimaddi hak Lisans	Toplam
1979	.....	.....	.....	.....
1980	.....	.....	.....	.....
1981	.....	.....	.....	.....

55. Türkiye'ye daha fazla yabancı sermaye gelmesi ve yabancı sermayeli kuruluşların ihracata yöneltilmesi konusundaki görüş ve düşünce ve önerileriniz nelerdir?

EK : XIV

TÜRKİYE'DE YABANCI SERMAYEYİ TEŞVİK KANUNU KAPSAMINDA FAALİYETTE BULUNAN FİRMALARIN ADRESLERİ (31/7/1982)

FEDERAL ALMANYA :

AEG-ETİ ELEKTRİK END. A.Ş.
P.K. 954 KARTAL - İSTANBUL

ARTEMA ARMATÜR VE TESİSAT MALZ. SAN. VE TİC. A.Ş.
BÜYÜKDERE CADDESİ 15/A ŞİŞLİ - İSTANBUL

BAYER TARIM İLAÇLARI SANAYİİ LTD. ŞTİ.
KEMANKAS CADDESİ, İNCİ HAN 231-233 TOPHANE - İST.

BAYER TÜRK KİMYA SAN. LTD. ŞTİ.
MECLİSİ MEBUSAN CADDESİ, SAADET HAN 33/4
FINDIKLI - İSTANBUL

BİRLEŞİK ALMAN İLAÇ FABRİKALARI T. LTD. ŞTİ.
DAVUTPAŞA CADDESİ, 36 TOPKAPI - İSTANBUL

C. CONRADTY İSTANBUL ELEKT. VE GAL. KOM. SAN. A.Ş.
ORTABAHAR SOKAK, 25 GÖZTEPE - KARAKÖY - İSTANBUL

DOK-METAL DÖKÜM. METALURJİ SAN. VE TİC. A.Ş.
KEMERALTI CAD. 69 BALKAN HAN KAT 3 KARAKÖY - İST.

DORA PLASTİK FABRİKASI A.Ş.
KARTALTEPE AKSU CADDESİ, 15 BAKIRKÖY - İSTANBUL

GÖKTARSAN GÖKSUN TARIM SAN. VE TİC. A.Ş.
GÖKSUN/KAHRAMANMARAŞ

İMİPAS İŞ MAKİNALARI İMALAT VE PAZARLAMA A.Ş.
SELANİK CADDESİ, 44/1 ANKARA

KORTENBACH İSTANBUL ŞEMSİYE SAN. A.Ş.
BERASET SOKAK, 23/5 KABATAŞ - İSTANBUL
MAĞNESİT A.Ş.

İNÖNÜ CADDESİ, GÜMÜŞSUYU PALAS 26/9 TAKSİM - İST.
MAKİNA TAKIM ENDÜSTRİSİ A.Ş.
TÜNEL CADDESİ, 18 KARAKÖY - İSTANBUL

FEDERAL ALMANYA

MAN KAMYON VE OTOBÜS A.Ş.
ÇIRPICI YOLU, 10 TOPKAPI - İSTANBUL

M.A.N. MOTOR SANAYİİ VE TİC. A.Ş.
BÜYÜKDERE CADDESİ, 121 GAYRETTEPE - İSTANBUL

MANNESMAN - SÜMERBANK BORU ENDÜSTRİSİ A.Ş.
YENİDOĞAN SİGORTA HASTANESİ KARŞISI İZMİT

MASSTAŞ MUDURNU ABANT SUNTA SAN. VE TİC. A.Ş.
YOL SOKAK, POLAT ÇELİK HAN KAT 3/5 MECİDİYEKÖY-İST.

MUŞ MEYAN KÖKÜ SAN. VE TİC. A.Ş.
BÜYÜKDERE CADDESİ 147/3 ZİNCİRLİKUYU - İSTANBUL

OTOMARSAN OTOBÜS VE MOTORLU ARAÇLAR SAN. A.Ş.
BURMAÇEŞME SOKAK, ASKERİ FIRIN YOLU KAT 2
TOPKAPI - İSTANBUL

RİSTRANS ULUSLARARASI TAŞIMACILIK ORGANİZAS. A.Ş.
İZMİR CADDESİ 33/4 ANKARA

ROBERT BOSCH TÜRK MOTORLU ARAÇLAR YAN. SAN. A.Ş.
ORGANİZE SANAYİİ BÖLGESİ BURSA

SENAPLAST PLASTİK VE MAKİNE SAN. A.Ş.
FRUZKÖY BAĞLIK MEVKİİ AVCILAR - İSTANBUL

SİMKO TİC. VE SANAYİİ A.Ş.
MECLİSİ MEBUSAN CADDESİ, 55 FINDIKLI - İSTANBUL

SİİRT MEYAN KÖKÜ SANAYİİ VE TİCARET A.Ş.
BÜYÜKDERE CADDESİ, 147/3 ZİNCİRLİKUYU - İSTANBUL

TAREKS TARIM ÜRÜNLERİ İHRACAAT A.Ş.
URAY CADDESİ, 56 MERSİN

TOHUM ISLAH VE ÜRETİM A.Ş.
P.K. 41 MECİDİYEKÖY - İSTANBUL

FEDERAL ALMANYA

TÜRK HENKEL KİMYEVİ MADDELER SAN. VE TİC. A.Ş.
NİŞANTAŞI VALİ KONAĞI CADDESİ SONU, YAPI KREDİ BANK. MENS. VAKFI AP. 3/3-4 İSTANBUL

TÜRK HOECHST SAN. VE TİC. A.Ş.
NİŞANTAŞI VALİ KONAĞI CADDESİ SONU, YAPI KREDİ BANK. MENS. VAKFI AP. D. 3 İSTANBUL

TÜRK SİEMENS KABLO VE ELEKTRİK SANAYİİ A.Ş.
İNCİRDİBİ MEVKİİ BURSA YOLU 1 MUDANYA

TURYAĞ TÜRKİYE YAĞ SANAYİİ A.Ş.
ŞAİR EŞREF BULVARI, 48 TUZCUOĞLU İŞHANI - İZMİR

TÜTÜNTEX TİCARET A.Ş.
ESKİ BORNOVA YOLU, ETİBANK TRAFO İSTASYON YANI 45 İZMİR

İSVİÇRE :

AKIP TEKSTİL SAN. VE TİC. A.Ş.
YILDIZ POSTA CADDESİ DEDEMAN İŞHANI 5/12
ESENTEPE - İSTANBUL

ANTALYA ENTERNASYONEL TURİZM A.Ş.
TÜNEL CADDESİ, 18 TRANSTÜRK HAN KARAKÖY - İST.

AYDAŞ ANADOLU YAY. DÖŞ. KAPİTONE SAN. VE TİC. A.Ş.
MERCAN TACİRHANE SOKAK, 28 İSTANBUL

BASF-SÜMERBANK TÜRK KİMYA SANAYİİ A.Ş.
SETÜSTÜ MEZARLIK ÇIKMAZI 1/3 KABATAŞ - İSTANBUL

CİBA-GEİGY İLAÇ VE KİMYA ÜRÜNLERİ SAN. VE TİC. A.Ş.
P.K. 798 SİRKECİ - İSTANBUL

ÇUKUROVA ÇELİK ENDÜSTRİSİ A.Ş.
BÜYÜKDERE CADDESİ, 14 ŞİŞLİ - İSTANBUL

ÇUKUROVA GIDA SAN. VE TİC. A.Ş.
BÜYÜKDERE CADDESİ, 14 ŞİŞLİ - İSTANBUL

İSVİÇRE

ÇUKUROVA KİMYA END. A.Ş.
BÜYÜKDERE CADDESİ, 14 KAT: 1 ŞİŞLİ - İSTANBUL

ÇUKUROVA SANAYİİ İŞLETMELERİ A.Ş.
P.K. 11 TARSUS

DELTAN PLASTİK END. A.Ş.
BARBAROS BULVARI PREVEZE HAN 49 BEŞİKTAŞ - İST.

ETERNİT SAN. A.Ş.
BÜYÜKDERE CADDESİ, BEYTEM İŞ HANI KAT: 9 ŞİŞLİ - İST.

GOLBON - IŞIL SERAMİK A.Ş.
FABRİKALAR OTOBÜS DURAĞI LEVENT - İSTANBUL

GÜNEY TURİZM A.Ş.
BOSTAN SOKAK, 10 KÂĞITHANE - İSTANBUL

KASTAS KARACABEY KÂĞIT VE SEL. FAB. SAN. TİC. A.Ş.
KEMERALTI CADDESİ, TOPHANE İŞ HANI KAT: 7
TOPHANE - İSTANBUL

KOMİLİ KİMYA SAN. A.Ş.
SİLAHTARAĞA ALİBEYKÖY YOLU 10/6 EYÜP - İSTANBUL

KONFEKS DİFİSYON GİYİM SAN. VE TİC. A.Ş.
BÜYÜKDERE CAD. 49/1 MECİDİYEKÖY - İSTANBUL

MAMSAN MAMA SAN. VE TİC. A.Ş.
P.K. 204 OSMANBEY - İSTANBUL

OERLİKON KAYNAK ELEKTROTLARI VE SANAYİİ A.Ş.
PERÇEMLİ SOKAK, 11-15 KARAKÖY - İSTANBUL

OLKAR KÂĞIT VE AMBALAJ TİC. LTD. ŞTİ.
KEMERALTI CAD. TOPHANE İŞHANI KAT: 7 KARAKÖY - İST.

ORGANİK KİMYA SAN. VE TİC. A.Ş.
BÜYÜKDERE CADDESİ, 85/8 MECİDİYEKÖY - İSTANBUL

ORİENT MEMBA SULARI MEŞRUBAT SAN. İHR. VE TİC. A.Ş.
CUMHURİYET BULVARI, 77/401 İZMİR

İSVİÇRE

REKOR KAUÇUK SAN. VE TİC. A.Ş.
BÜYÜKDERE CADDESİ, 89 KAT: 3 GAYRETTEPE - İSTANBUL

ROCHE MÜSTAHZARLARI SAN. LTD. ŞTİ.
BÜYÜKDERE CADDESİ, 181 LEVENT - İSTANBUL

SANDOZ İLAÇ SAN. LTD. ŞTİ.
BARBAROS BULVARI, AKDOĞAN SOKAK 53 BEŞİKTAŞ - İST.

SANDOZ KİMYA SAN. LTD. ŞTİ.
KASIM DİRİK MAHALLESİ, BOYA FAB. SOKAK 5
BORNOVA - İZMİR

ESENLER DERİ VE TEKSTİL SAN. A.Ş.
CEVDET PAŞA CADDESİ, 51 FINDIKZADE - İSTANBUL

SİLKAR YATIRIM VE İNŞAAT ORGANİZASYONU A.Ş.
LAMARTİN CADDESİ, 21 TAKSİM - İSTANBUL

SİMTEL TİC. VE SAN. A.Ş.
HALASKARGAZİ CADDESİ, 284 ŞİŞLİ - İSTANBUL

TAMSAN PAMUK VE AĞAÇ MAMÜLLERİ SAN. A.Ş.
BÜYÜKDERE CADDESİ, 107/5 GAYRETTEPE - İSTANBUL

TASAS TÜRK AMBALAJ SAN. A.Ş.
BELVEDER APT. 101/3 TEŞVİKİYE - İSTANBUL

TURBOSAN - TURBO MAKİNA SAN. VE TİC. A.Ş.
GÜMÜŞSUYU CADDESİ, PASTANE YOLU
MALTEPE - TOPKAPI/İSTANBUL

WATELEKTROMEKANİK CİHAZLAR VE MOTOR SAN. A.Ş.
MECLİSİMEBUSAN CADDESİ, 327 DURSUN HAN KAT: 7
SALIPAZARI - İSTANBUL

AMERİKA BİRLEŞİK DEVLETLERİ :

AMERİKAN EXPRESS İST. TÜRKİYE MERKEZ ŞUBESİ
CUMHURİYET CADDESİ 229/5 HARBİYE - İSTANBUL

ANKON ANT. KONSANTRE MEY. SEB. İŞL. SAN. VE TİC. A.Ş.
HALK SİGORTA BİNASI, ZİNCİRLİKUYU - İSTANBUL

APEX KİMYEVİ MADDELER İMALATI A.Ş.
MÜHÜRDARZADE HAN 127 BAHÇEKAPI - İSTANBUL

BİMAŞ İNŞAAT VE MÜHENDİSLİK A.Ş.
BÜYÜKDERE CADDESİ 146/4-5-6 ZİNCİRLİKUYU - İSTANBUL

CİTİBANK İST. TÜRKİYE MERKEZ ŞUBESİ
P.K. 55 LEVENT - İSTANBUL

DEMİRER KABLO TESİSLERİ SAN. VE TİC. A.Ş.
BARBAROS BULVARI, 49 PREVEZE HAN BEŞİKTAŞ - İST.

GENERAL ELEKTRİK T.A.Ş.
DAVUTPAŞA CADDESİ, 6 TOPKAPI - İSTANBUL

GOOD-YEAR LASTİKLERİ T.A.Ş.
ÇIRAĞAN CADDESİ, 20 BEŞİKTAŞ - İSTANBUL

ME-SA İMALAT SANAYİİ VE TİC. A.Ş.
CİNNAH CADDESİ, 62/1 ÇANKAYA - ANKARA

ME-SA TOPLU KONUT VE YATIRIM A.Ş.
CİNNAH CADDESİ, 75 ÇANKAYA - ANKARA

MELTEM DENİZCİLİK SAN. VE TİC. A.Ş.
BÜYÜKDERE CADDESİ, KOZANOĞLU - ÇAVUŞOĞLU BİNASI
KAT: 3 ZİNCİRLİKUYU - İSTANBUL

PEPSİ COLA MAMÜLLERİ LTD. ŞTİ.
MALTEPE YOLU 3 TOPÇULAR - RAMİ/İSTANBUL

PERMA SHARP ÇELİK SAN. A.Ş.
KEMERALTI CADDESİ, VAROL HAN 34/5 KARAKÖY - İST.

AMERİKA BİRLEŞİK DEVLETLERİ

PFİZER İLAÇLARI A.Ş.
MUALLİM NACİ CADDESİ, BOSTAN ÇIK. 3 ORTAKÖY - İST.

SELPLAST PLASTİK AMBALAJ SAN. A.Ş.
BÜYÜKDERE CADDESİ, 161 MERKEZ HAN KAT: 2
ZİNCİRLİKUYU - İSTANBUL

ITTSHERATON - İNTERNATİONAL INC (İSTANBUL ŞUBESİ)
METE CADDESİ 24/3 TAKSİM - İSTANBUL

SİNGER SAN. A.Ş.
TUGAY YOLU, 92 CEVİZLİ - KARTAL - İSTANBUL

THE COCA-COLA EXPORT CORPORATİON
1178 SOKAK NO: 4 İZMİR

TÜRK OTOMOTİV ENDÜSTRİSİ A.Ş.
FINDIKLI HAN KAT: 3 FINDIKLI - İSTANBUL

UNİROYAL ENDÜSTRİ T.A.Ş.
OSYO HAN, KAT: 2-3 SALIPAZARI - İSTANBUL

WYETH LABARATUVARLARI A.Ş.
TOPKAPI, CEVİZLİBAĞ DURAĞI YILANLI AYAZMA SOK. 13
İSTANBUL

FRANSA :

CİNEF ÇİÇEK VE NEBATAT ESANSLARI A.Ş.
P.K. 132 ANTALYA

ELEKTRİK KÖMÜRLERİ LTD. ŞTİ.
DAVUTPAŞA CADDESİ, SELHANE SOKAK 6 TOPKAPI - İST.

ETİTAŞ ELEKTRİK TEÇHİZATI İMALATI TESİSATI A.Ş.
YENİ ANKARA ASFALTI 3 BORNOVA - İZMİR

OYAK-RENAULT OTOMOBİL FABRİKALARI A.Ş.
MECLİSİMEBUSAN CAD. 325 FINDIKLI - İSTANBUL

FRANSA

P. ROBERTET VE S. KONUR GÜLYAĞI İTRİYAT SAN. LTD. ŞTİ.
BÜYÜKDERE CADDESİ 64/7 DAİRE 2 MECİDİYEKÖY - İST.

TRANSTÜRK FREN-DEBRİYAJ END. SAN. VE TİC. A.Ş.
BÜYÜKDERE CADDESİ, 30 MECİDİYEKÖY - İSTANBUL

HOLLANDA :

BİRLEŞİK AYDINLATMA SAN. VE TİC. A.Ş.
NİSBETİYE CADDESİ 1/1 LEVENT - İSTANBUL

DOSAN KONSERVE SAN. VE TİC. A.Ş.
BÜYÜKDERE CADDESİ, 15 BAKIRKÖY - İSTANBUL

GRASSO SOĞUK HAVA TESİSLERİ A.Ş.
KEMERALTI CADDESİ, DOĞAN HAN 34 KARAKÖY - İST.

KAVEL KABLO VE ELEKTRİK MALZEMELERİ A.Ş.
BANKALAR CADDESİ, YANIK KAPI SOKAK 1
KARAKÖY - İSTANBUL

TÜRK PHILIPS SAN. A.Ş.
İNÖNÜ CADDESİ 78-80 TAKSİM - İSTANBUL

UNİLEVER İŞ. TİC. VE SAN. LTD. ŞTİ.
CUMHURİYET CAD. 16 HARBİYE - İSTANBUL

İNGİLTERE :

BMC SAN. VE TİC. A.Ş.
GAZİBULVARI 47/49 İZMİR

HICKSON'S EMPRENYE MADDELERİ ENDÜSTRİSİ LTD. ŞTİ.
BARBAROS BULVARI, KOÇ APT. 133/1 BALMUMCU/İST.

KERVANSARAY A.Ş.
CUMHURİYET CADDESİ, 22/24 ELMADAĞ - İSTANBUL

SANTRAL DİKİŞ SAN. A.Ş.
P.K. 328 ŞİŞLİ - İSTANBUL

SUSAN SIVI MADDELER SAN. VE PAZARLAMA A.Ş.
NECATİBEY CADDESİ, SABANCI İŞ HANI 231/5
KARAKÖY - İSTANBUL

İTALYA :

BANKO Dİ ROMA İST. TÜRKİYE MERKEZ ŞUBESİ
BAHÇEKAPI, HAYRİEFENDİ CADDESİ 30/34 İSTANBUL

MAKO SAN. VE TİC. A.Ş.
BÜYÜKDERE CADDESİ, 85 STAD HAN KAT: 4
MECİDİYEKÖY - İSTANBUL

SACE ELEKTRİK A.Ş.
ANKARA ASFALTI, 88 KARTAL - İSTANBUL

TOFAŞ TÜRK OTOMOBİL FABRİKASI A.Ş.
ZİNCİRLİKUYU BÜYÜKDERE CADDESİ 145 KAT 4-5
LEVENT - İSTANBUL

TÜRK TRAKTÖR VE ZİRAAT MAKİNELERİ A.Ş.
GÜVERCİN YOLU, 111-112 GAZİ - ANKARA

DANİMARKA :

ALTINYUNUS ÇEŞME TURİSTİK TESİSLERİ A.Ş.
BOYALIK MEVKİİ, ÇEŞME - İZMİR

DYO SADOLİN SENTETİK VE SELÜLOZ BOYA SAN. A.Ş.
BORNOVA, İKİNCİ ŞOŞESİ 46 İZMİR

TÜMAŞ TÜRK MUH. MÜT. MUS. A.Ş.
ZİYA GÖKALP CADDESİ, 17/2 ANKARA

TÜRK TUBORG BİRA VE MALT SAN. A.Ş.
KEMALPAŞA YOLU ÜZERİ, BORNOVA - İZMİR

AVUSTURYA :

BOHLER KAYNAK ÇUBUK VE ELEKTROTLARI A.Ş.
MECLİSİMEBUSAN CAD., SONAR HAN 27/2 FINDIKLI - İST.

BOHLER SERT MADEN VE TAKIM SAN. A.Ş.
ANKARA ASFALTI, HACISEZER KUYUSU MEVKİİ
YAKACIK - KARTAL - İSTANBUL

BELÇİKA :

ATLAS COPCO MAKİNALARI A.Ş.
P.K. 65 LEVENT - İSTANBUL

BOTAŞ-BEYNELMİLEL OTELCİLİK VE TURİZM A.Ş.
İSTİKLAL CADDESİ, 373 TURHAL HAN BEYOĞLU - İSTANBUL

İRAN :

BANK MELLAT
CUMHURİYET CADDESİ, 71 ELMADAĞ - İSTANBUL

BOS NAKLİYAT ULUSLARARASI NAKLİYAT VE TİC. A.Ş.
PELİT MEYDANI, C BLOK 53 ERZURUM

İSVEÇ :

TUDOR - EAS A.Ş.
ANKARA ASFALTI ÜZERİ, 608 KARTAL - İSTANBUL

TÜRK YTOG SAN. A.Ş.
ATLANTIK HAN FINDIKLI - İSTANBUL

JAPONYA :

ANASAN ANADOLU NİSSAN OTOMOTİV TİC. VE SAN. A.Ş.
EMİRLER SOKAK 3/1 SİRKECİ - İSTANBUL

SEKMAN SAN. VE TİC. A.Ş.
ODAKULE İŞ MERKEZİ, KAT: 7 BEYOĞLU - İSTANBUL

LİBYA :

ANKARA TÜRKİYE - LİBYA ORTAK TARIM, HAYVAN. A.Ş.
KARANFİL SOKAK, 71 - ANKARA

TÜRKİYE - LİBYA ORTAK DENİZ NAKLİYATI A.Ş.
MECLİSİMEBUSAN CADDESİ, 91 KAT: 7 FINDIKLI - İSTANBUL

LUXEMBURG :

B.C.C.I. İST. TÜRKİYE MERKEZ ŞUBESİ
METE CADDESİ 38 TAKSİM - İSTANBUL

EDİP İPLİK SAN. VE TİC. A.Ş.
İSTANBUL MANİFATURACILAR ÇARŞISI, 5. BLOK 5402 - İST.

PANAMA :

EGE TIBBİ HAMMADDE VE TEKNİK MALZ. TİC. VE SAN. A.Ş.
HASIRCILAR CADDESİ, 22 EMİNÖNÜ - İSTANBUL

İSTANBUL TURİZM VE OTELCİLİK A.Ş.
SAKA SELİM ÇIKMAZI, 10 BEYOĞLU - İSTANBUL

BAHREYN :

MERZARIO MIDDLE EAST
İNÖNÜ BULVARI, SAHİL YOLU UYSAL APT. KAT: 3 D. 5-6

MERSİN

FİNLANDİYA :

TÜRK KABLO A.O.
İNÖNÜ CADDESİ, 78-80 TAKSİM - İSTANBUL

KANADA :

NETAŞ NORTHERN ELEKTRİK TELEKOMUNİKASYON A.Ş.
ELMADAĞ CADDESİ, ÜMRANİYE - ÜSKÜDAR/İSTANBUL

KUVEYT :

AKDENİZ GÜBRE SANAYİİ A.Ş.
P.K. 227 MERSİN

LÜBNAN :

METAŞ İZMİR METALLURJİ FAB. T.A.Ş.
P.K. 548 İZMİR

YUGOSLAVYA :

TÜRK TELEKOMİNİKASYON END. A.Ş.
YENİÇARŞI, 40 BİLTES HAN GALATASARAY - İSTANBUL

IFC :

ASİL ÇELİK SAN. VE TİC. A.Ş.
BÜYÜKDERE CADDESİ, 1212/6 ERCAN HAN
GAYRETTEPE - İSTANBUL

DÖKTAŞ DÖKÜMCÜLÜK TİC. VE SAN. A.Ş.
BÜYÜKDERE CADDESİ, 4-5 MECİDİYEKÖY - İSTANBUL

NASAŞ ALİMİNYUM SAN. VE TİC. A.Ş.
BÜYÜKDERE CADDESİ, 48 MECİDİYEKÖY - İSTANBUL

SİFAŞ SENTETİK İPLİK FAB. A.Ş.
P.K. 77 BURSA

TRAKYA CAM SAN. VE TİC. A.Ş.
BÜYÜKDERE CADDESİ, BEYTEM HAN KAT: 8 ŞİŞLİ - İST.

İKB :

BAKIRSAN BAKIR SANAYİİ MAMULLERİ VE TİC. A.Ş.
BÜYÜKDERE CADDESİ, OSMANBEY APT. 52 KAT: 2 D. 2
MECİDİYEKÖY - İST.

MARDİN ASTBEST BORU SAN. VE TİC. A.Ş.
KIZILTEPE YOLU BEŞ. KM. MARDİN

YONTAŞ YONGA LEVHA SAN. VE TİC. A.Ş.
TEPEBAŞI, MEŞRUTİYET CADDESİ SAKARYA HANI 93/21-24
BEYOĞLU - İSTANBUL

KARMA :

AKDENİZ TURİSTİK TESİSLER A.Ş.
CUMHURİYET CADDESİ, 169-2 ELMADAĞ - İSTANBUL

ANADOLU CAM SANAYİİ A.Ş.
P.K. 612 MERSİN

İSTANBUL SEGMAN SAN. VE TİC. A.Ş.
MAYA SOKAK, 10 KAT 1 MECİDİYEKÖY - İSTANBUL

TÜRK PRELLİ LASTİKLERİ A.Ş.
BÜYÜKDERE CADDESİ, 117 GAYRETTEPE - İSTANBUL

TÜRKİYE SİNAİ KALKINMA BANKASI A.Ş.
MECLİSİ MEBUSAN CADDESİ, 137 FINDIKLI - İSTANBUL

VİKİNG KÂĞIT SELÜLOZ SAN. A.Ş.
CUMHURİYET MEYDANI, 1378 SOKAK 4-6 İZMİR

BİBLİYOGRAFYA

KİTAPLAR :

Alpar, Cem : **Çok Uluslu Şirketler ve Ekonomik Kalkınma,** Ankara, 1978.

Altuğ, Yılmaz : **Yabancıların Hukuki Durumu,** İstanbul Üniversitesi Yayınları No. 1045, İstanbul, 1963.

——— : **Yabancıların Arazi İktisabı Meselesi,** Yenilik Basımevi, İstanbul 1962.

Armaoğlu, Fahir : **Siyasi Tarih,** Ankara, 1964.

Arın, İsmail H. : **Türkiye'de Yabancı Sermaye Mevzuatı,** İstanbul, 1967.

Avcıoğlu, Doğan : **Türkiye'nin Düzeni,** Ankara, 1971.

Balassa, Bela : **The Structure of Protectionism in Developing Countries,** The John Hopkins Press, 1971.

Behrman, Jack N. : **Foreign Investment and the Transfer Knowledge and Skills,** University of Oregon Books, Eugene Oregon, 1962.

——— : **National Interest and the Multinational Enterprise,** Prentice-Hall, 1970.

Bener, Erhan : **Türkiye'de Para ve Kambiyo Denetimi,** Ankara, 1971.

Berkes, Niyazi : **200 Yıldır Neden Bocalıyoruz?** İstanbul, 1965.

——— : **Türkiye'de Çağdaşlaşma,** Ankara, 1973.

B.I.A.C., : **Türkiye'de Özel Yabancı Sermaye Yatırım ve Teşvik Şartları** B.I.A.C. Uzmanlar Grubu Raporu, Paris, Ağustos 1963.

——— : **Türkiye'de Özel Yatırımların Teşviki Hakkında Nihai Rapor ve Yavsiyeler,** B.I.A.C. Uzmanlar Grubu Raporu, Paris, Mayıs 1965.

Blaisdell, D.G. : **Osmanlı İmparatorluğunda Avrupa Mali Kontrolü,** İstanbul, 1940.

Boratav, Korkut : **Türkiye'de Devletçilik,** Gerçek Yayınevi, 1973.

Branson, Jack : **International Transfer of Commercial Technologies to Developing Countries,** UNITAR Research Report No. 8, 1971.

Brash, Donald T. : **American Investment in Australian Industry,** Harvard University Press, Cambridge, 1966.

Bulutoğlu, Kenan : **100 Soruda Türkiye'de Yabancı Sermaye,** Gerçek Yayınevi, İstanbul 1970.

Bursa İ.T.İ.A. : **Türkiye Ekonomisinin Elli Yılı Semineri**, İstanbul, 1973.

Caves, Richard E. — Jones, Ronald W. : **World Trade and Payments**, Little, Brown and Co. Boston, 1973.

Cem, İsmail : **Türkiye'de Geri Kalmışlığın Tarihi**, Cem Yayınları, İstanbul, 1971.

Cenani, Rasim : **Foreign Capital Investment in Turkey**, Revised edition, Fakülteler Matbaası, İstanbul, 1958.

Chidsen, Walter A. : **Report to the Government of Turkey on Foreign Investment**, Kasım 1972.

Cillov, Haluk : **Yabancı Sermaye Yatırımları**, İstanbul Ticaret Odası Yayınları, İstanbul, 1965.

deBobt, R. : **Türk Özel Sektörü İçinde Yabancı Yatırımların Genişlemesi İmkânları İle İlgili Etüd**, DPT, Ankara, Şubat 1972.

D.İ.E., : **Türkiye'de Toplumsal ve Ekonomik Gelişmenin 50 Yılı**, Ankara, 1973.

Demircan, Daim : **Türkiye'de Yabancı Sermaye**, Dilek Matbaası, İstanbul, 1971.

D.P.T., : **Türkiye'de Yabancı Sermaye Yatırımları Üzerine Bir Etüd**, Ankara, Şubat, 1964.

——— : **6224 Sayılı Kanundan Faydalanan Yabancı Sermayenin Ekonomik Etüdleri Üzerinde Bir Araştırma**, Ankara, Ekim 1965.

——— : **Yabancı Sermaye Özel İhtisas Komisyonu Raporu**, DPT: 496-ÖİT: 86, Ağustos 1966.

——— : **Yabancı Sermaye Politikası Hakkında Yüksek Planlama Kuruluna Sunulan Ara Rapor**, Ankara, 1974.

Ekonomik ve Sosyal Etüdler Konferans Heyeti, : **Dış Ticaret ve Ekonomik Gelişme**, İstanbul, 1969.

——— : **Türk Ekonomisinde Tasarruf Açığı ve Dış Finansman Sorunları**, İstanbul, 1975.

Eldem, Vedat : **Osmanlı İmparatorluğunun Şartları Hakkında Bir Tetkik**, İş Bankası Kültür Yayınları, Tisa Matbaacılık, 1970.

Ellsworth, P.T. Leith, J. Clark : **The International Economy**, Macmillan Publishing Co. Inc, New York, 1975.

Galbraith, John K. : **American Capitalizm**, Boston, Houghton Mifflin, 1952.

Gabriel, Peter : **The International Transfer of Corporate Skills**, Harvard University Press, 1967.

Groo, E.S. : **Technology and World Trade**, Washington, U.S. Government Printing Office, 1967.

Herslag, Z.Y. : **Turkey**, Leiden, 1968.

Hiç, M., Manisalı, E., Alkin, E., Birdal, İ. : **Montaj Sanayii, ESEKH, İstanbul, 1973.**

Hisse, Barbara H. : **Investment Factors in Turkey: Overseas Business Report,** Washington D.C., Department of Commerce of U.S.A., November 1963.

I.B.R.D., : **Management of Direct Investment in Less Developed Countries,** Foundation for Economic Research of the University of Amsterdam, Leiden, 1957.

——— : **Private Foreign Direct Investment in Developing Countries,** April, 1973.

İktisadi Araştırmalar Vakfı, : **Teknoloji ve İktisadi Kalkınma Semineri,** İstanbul, 1969.

İktisat Fakültesi, : **Türkiye'nin İktisadi Gelişme Meseleleri, C.I.,** İstanbul, 1971.

Karaegenau, Henry : **Internationale Direktinvestitionen,** Veröffentlichungden des HWW Institutut für Wirtschaftsfersuhung, Hamburg, 1979.

Karakoyunlu, Erdoğan : **Türkiye'de Yabancı Sermaye Yatırımları ve Yabancı Sermaye Dairesinin 1980 Faaliyetleri Sonuçları,** İstanbul, 1981.

Karluk, S. Rıdvan : **Ekonomik Birleşmeler Teorisi Yönünden Türkiye'nin AET Üyeliği ve Sanayileşme Sorunu,** İ.T.İ.A. Basımevi Eskişehir, 1976.

——— : **Uluslararası Ekonomi Ders Notları,** Eskişehir, 1980.

——— : **AET ile İlişkilerimizin Atatürk'çü Ekonomi Politika Açısından Değerlendirilmesi,** İKV Yayını, İstanbul, 1982.

——— : **Türkiye'de İhracata Yönelik Dış Ticaret Politikası ve İhracatın Yapısal Analizi,** Eskişehir, 1981.

Kaynar, Reşat : **Atatürkçülüğün Ekonomik ve Sosyal Yönü Semineri,** İTİA 50. Yılı Armağanı, İstanbul, 1973.

Kum, Hee Sung : **Foreign Capital for Economic Department: A Korean Case Study,** Praeger, 1970.

Kindleberger, C.P. : **American Business Abroad,** Yale University Press, New-Haven, 1971.

Kuruç, Bilsay : **İktisat Politikasının Resmî Belgeleri,** Türk İktisadi Gelişmesi Araştırma Projesi, SBF, 1969.

Kovacı, Nefi : **Türkiye'de Dış Ticaret ve Yabancı Sermaye Politikaları,** İstanbul T.O. Yayınları, No. 13, İstanbul, 1982.

Lall, Deepak : **Apprising Foreign Investment in Developing Countries,** Heineman, 1975.

Lall, Sanjaya : **Foreign Private Manufacturing Investment and Multinational Corporations,** Praeger, 1975.

Littel, Norman M. : **6224 Sayılı Yabancı Sermayeyi Teşvik Kanunu**

ve Bununla İlgili Meseleler Hakkında Rapor, Ankara, 1961.

Maddisen, Angus : **Foreign Skills and Technical Assistance in Economic Development**, O.E.C.D., Paris, 1965.

May, H.K. : **The Effects of United States and Other Foreign Investment in Latin America**, The Council for Latin America, 1971.

Meier, G.M. : **The International Economics of Development**, Harper and Row, New York, 1968.

Nwogogu, E.İ. : **The Legal Problems of Foreign Investment in Developing Countries**, Manchester University Press, U.S.A. Ocean Publications Inc., 1965.

Odalar Birliği, : **Ödemeler Dengesinde Yapısal Sorunlar**, Ankara, 1976.

——— : **Özel Sektörün Yabancı Sermaye Hakkındaki Görüşü**, Ankara, Mart 1966.

——— : **Türkiye'de Yabancı Sermaye Mevzuat ve Uygulaması**, Ankara, 1974.

Odalar Birliği, : **Ödmeeler Dengesinde Yapısal Sorunlar**, Ankara, 1976.

——— : **Özel Sektörün Yabancı Sermaye Hakkındaki Görüşü**, Ankara, Mart 1966.

——— : **Türkiye'de Yabancı Sermaye Mevzuat ve Uygulaması**, Ankara 1974.

OECD, : **Investing in Developing Countries**, Paris, 1972.

——— : **Technical Assistance and Private Enterprise**, Paris, December, 1967.

——— : **Proposals Concerning International Enterprise**, Paris, 1973.

——— : **International Investment and Multinational Enterprisse**, Paris 1983.

——— : **Freign Investment in Turkey; Chancing Conditions Under the New Economic Programme** Paris, 1983.

Otomotiv Sanayi Derneği : **Yabancı Sermaye ve Uygulaması**, Yayın No. 5, Ocak 1979.

Ökçün, Gündüz : **Yabancıların Türkiye'de Çalışma Hürriyeti**, Doğuş Matbaacılık Ltd. Şrt., Ankara, 1962.

——— : **1920-30 Yılları Arasında Kurulan Türk Anonim Şirketlerinde Yabancı Sermaye**, SBF, Ankara, 1971.

——— : **Türkiye İktisat Kongresi**, Ankara, 1971.

Reuber, L. Grant : **Foreign Capital for Economic Development**, Caleranden Press, 1973.

Rodinson, Maksim : **İslamiyet ve Kapitalizm**, İstanbul, 1969.

Root, Franklin R. : **International Trade and Invesment,** South - Western Publishing Co, Ohio, 1973.

Sanders, M. Boss C.H. : **Private Foreign Investment in Developing Countries,** D. Reidel Publishing Com., 1974.

Sarç, C. Ömer : **Tanzimat ve Sanayiimiz,** Maarif Matbaası, 1940.

Semercigil, Murat : **Çifte Vergilemeyi Önleme Anlaşma Modelleri,** Maliye Bakanlığı Tetkik Kurulu Yayın No. 236, 1982.

Selik, Mehmet : **Türkiye'de Özel Yabancı Sermaye: 1923-1960,** Türk İktisadi Gelişmesi Araştırma Projesi, SBF Yayını, No. 5, Ankara, 1961.

Streeten, P., P., Lall, S. : **Main Findings of a Study of Private Foreign Investment in Selected Developing Countries,** UNCTAD 1973, TD/B/C, 3/11.

S.B.F., : **Cumhuriyetin 50 nci Yılında Türkiye'de Sanayileşme Sorunları Semineri,** Ankara, 1975.

Soysal, İsmail : **Türkiye'nin Dış Münasebetleriyle İlgili Başlıca Siyasi Andlaşmaları,** Ankara, 1965.

Şahin, Mehmet : **Türkiye'de Yabancı Sermaye Yatırımları,** Ankara, 1975.

Şuvla, R. Şükrü : **Tanzimat,** İstanbul, 1940.

Tengirşenk, Y. Kemal : **Tanzimat Devrinde Osmanlı Devletinin Harici Ticaret Siyaseti,** Maarif Matbaası, 1940.

Ticaret Bakanlığı, : **Ülkemizde Faaliyette Bulunan 6224 Sayılı Yabancı Sermayeli Kanun Kapsamındaki Firmaların 1976 (1973) Yılı İşletme Dönemlerine İlişkin İstatistik Bilgiler** (Yabancı Sermaye Anketi).

Toynbee, Arnold : **Türkiye: Bir Devletin Yeniden Doğuşu,** İstanbul, 1971.

Tuncer, Baran : **Türkiye'de Yabancı Sermaye Sorunu,** Ankara, 1968.

United Nations, : **Foreign Investment in Developing Countries,** New York, 1968.

_____ : **Multinational Corporations in World Development,** New York, 1973.

_____ : **Guideliness for the Study of Transfer of Technology to Developing Countries,** Geneva, 1972.

_____ : **Major Issues Arising From the Transfer of Technology to Developing Countries,** 1975 TD/AC 11/10 Reviz.

Uras, T. Güngör : **Türkiye'de Yabancı Sermaye Yatırımları,** İstanbul 1979.

Vernon, R. : **Sovereignty at Bay: The Multinational Spread of U.S. Enterprises,** Basic Books, New York, 1971.

Walter, A. Chudson : **The International Transfer of Commercial Technologies to Developing Countries,** UNITAR Research Report No. 13, 1971.

Winsemius, A. : **Türkiye'de Yabancı Sermayenin Teşviki,** DPT Raporu, Ankara, Mart 1962.

YASED, : **Yabancı Sermaye Hakkında Görüşmeler,** Yayın No. 3, İstanbul, 1982.

Yeniay, İ.H. : **Yeni Osmanlı Borçları,** İstanbul, 1964.

Yerasimos, Stefanos : **Azgelişmişlik Sürecinde Türkiye,** Gözlem Yayınları, İstanbul, 1977.

Yıldırım, Nuri : **Uluslararası Şirketler,** İstanbul, 1979.

Yılmaz, Yavuz : **6224 Sayılı Kanundan Faydalanan Yabancı Sermayenin Ekonomik Etkileri Üzerinde Bir Araştırma,** DPT: 277-İPD-113, Ekim 1965.

MAKALELER :

Ady, P.H. : «Private Overseas Investment and the Developing Countries», **Private Foreign Investment and the Developing World** içinde.

Aliber, Robert Z. : «A Theory of Direct Investment», **The International Corporation** içinde.

Alisbah, Hulki : «Türkiye'de İzlenen Politikalar ve Yabancı Sermayenin Karşılaştığı Sorunlar», **Türk Ekonomisinde Tasarruf Açığı ve Dış Finansman Sorunları,** ESEKH, 21-24/1/1974 içinde.

Altuğ, Yılmaz : Çeşitli Ülkelerde Yabancı Sermaye İle İlgili Tatbikatı», **İstanbul Sanayi Odası Dergisi,** 15/12/1966.

——— : «Yabancı Özel Sermayenin Milletlerarası Anlaşmalar İle Korunması», **İktisat ve Maliye,** C. IX, No. 8, Kasım 1962.

——— : «Yabancı Sermayenin Kanun Yolu İle Korunması», **İktisat ve Maliye,** Ocak 1965.

Aren, Sadun : «İktisaden Az Gelişmiş Memleketlerde Kalkınmanın Finansmanı ve Bazı Yatırım Meseleleri», **SBFD,** C. X, No. 3, 1955.

Arnost, T. : «Some Remarks on the Transfer of Technique and Tecnology to Developing Countries, **World Development,** Vol. 2, 1974.

Barason, Jack : «Transfer of Technical Knowledge by International Corporations to Developing Economies», **American Economic Review,** Papers and Proceeding, May 1966.

——— : «Technology Transfer Throngh the International Firm», **American Economic Review,** Papers and Proceedings, Vol. 60, No. 2, 1970.

Behrman, Jack N. : «Promoting Free World Economic Develop-

ment Through Direct Investment», **American Economic Review**, Vol. 50, No. 2, May 1960.

Brash, Donald T. : «Australia As Host to the International Corporation», **The International Corporation** içinde.

Brinley, Thomas : «The Historical Record of International Movements to 1913», **International Investment** içinde.

Caves, Richard E. : «International Corporations, The Industrial Economics of Foreign Investment», **Economica**, Vol. 38, February 1971.

Cillov, Haluk : «Yabancı Sermaye Hakkında», **İktisat ve Maliye**, C. IX, No. 2, Şubat 1963.

——— : «Yabancı Sermaye Hakkında», **İktisat ve Maliye**, C. XII, No. 12, Mart 1966.

Corden. M.W. : «Protection and Foreign Investment», **Economic Report**, No. 2, 1967.

Çelikel, Aysel : «Türkiye'deki Yabancı Sermaye işrketlerinin Gayrimenkul İktisabı Bakımından Tâbi Enstitüsüne sunulan tebliğ, İstanbul, Nisan 1964.

Demircan, Daim : «Türkiye'de Yabancı Sermaye Yatırımlarının Vergilendirilmesi», İ.Ü. Milletlerarası Hukuk Enstitüsüne sunulan tebliğ, İstanbul, Nisan 1964.

——— : «Yabancı Hukuku Bakımından Yabancı Sermayeyi Teşvik Kanunu», **İktisat ve Maliye**, C. VIII, No. 2, Şubat 1962.

Dunning, John H. : «The Multinational Enterprise», **Llyods Bank Review**, No. 97, July 1970.

——— : «The Determinants of International Production», **Oxford Economic Papers**, November 1973.

——— : «Technology, U.S. Investment and European Economic Growth», **Invernational Investment** içinde.

Doğan, Hüsnü : «Türkiye'de Yabancı Sermaye», II nci Türkiye İktisat Kongresi'ne sunulan tebliğ, 2-7 Kasım 1981.

Edil, Yücel : «AET ile İlişkiler Yönünden Yabancı Sermaye», **Türk Ekonomisinde Tasarruf Açığı ve Dış Finansman Sorunları**, ESEKH, İstanbul, 21-24/1/1974 içinde.

Emerson, M. : «Foreign Investment in Developing Countries», **OECD** Observer, August, 1970.

Fişek, Hicri : «Türkiye'de Yabancıların Ayni Haklardan İstifadesi», **Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, C. VII, 1953.

Giritli, İsmet : «Yabancı Sermayeyi Teşvik Kanunu ve Tatbikatının İncelenmesi», İ.Ü. Milletlerarası Hukuk Enstitüsüne sunulan tebliği, İstanbul, 1964.

Golbert, J.A. : «Legal Incentives and Realities of Private Foreign Investment in Turkey», **American Journal of Compatetive Law**, 1966/67.

Griffin, B.K. : «Foreign Capital Domestic Savings and Economic Development», **Bulletin of the Oxford University Institute of Economic and Statistics**, Vol. 32, No. 2, 1970.

Gruber, W. Mehta, D. Vernon, R. : «The Rerearch and Development Factor in International Trade and International Investment of U.S. Industries», **The Journal of Political Economy**, Vol. 75, February 1967.

Hagen, E.E. : «An Economic Justification for Protection», **QJE**, Vol. LXXII, November 1958.

Hirschman, A.O. : **«How to Divest in Latin American and Why»**, Essays in International Finance No. 76, Princeton University Press, November 1969.

Hymer, S.H. : «The Efficiency Contradictions of Multinational Corporations, **American Economic Review**, Papers and Proceedings, May 1970.

Johnson, H.G. : «The Efficiency and Welfare Implications of the International Corporation», **International Investment** içinde.

Karadayı, Eyüp : «Türkiye'de Yabancı Sermaye», **İktisat Dergisi**, C. IV, No. 20, Şubat 1966.

Karakoyunlu, Erdoğan : «Türkiye'de Yabancı Sermaye Yatırımları ve Uygulaması», **IInci Türkiye İktisat Kongresi**, Kasım 1981 içinde.

Karluk, S. Rıdvan : «Çokuluslu Şirketler Üzerine Bir İnceleme», **Eskişehir İ.T.İ.A. Dergisi**, Haziran 1977.

——— : «Sanayileşme Süreci Yönünden Gümrük Tarifelerinin Genç Sanayileri Koruyucu Etkisi», **Eskişehir İ.T.A.A. Dergisi**, Haziran 1975.

——— : «İslam Kalkınma Bankası ile Türkiye Arasındaki İlişkilere Genel Bir Bakış», **İstanbul Sanayi Odası Dergisi**, 15/7/1982.

——— : «İslam Kalkınma Bankası Son Beş Yıllık Faaliyetleri», **İstanbul Ticaret**, 27/5/1982.

Kazgan, Haydar : «Türkiye'de Yabancı Sermaye Arzı Hakkında Bir Deneme», **İktisat ve Maliye**, Temmuz 1964.

Killick, Tony : «The Benefits of Foreign Direct Investment and Its Alternatives», **The Journal of Development Studies**, Vol. 9, No. 2, 1973.

Mac Dougall, G.D.A. : «The Benefits and Cost of Private Investment

From Abroad», **Economic Records**, Vol. 36, No. 1, 1960.

Mimaroğlu, Sait K. : «Yabancı Sermaye Şirketlerinin Türkiye'de Gayrimenkul Edinmeleri», Üçüncü Ticaret ve Banka Hukuku Haftasına sunulan tebliğ, Ankara, Nisan 1963.

Papenek, G.F. : «The Effects of Aid and Other Resource Transfers on Savings and Growth in Less Developed Countries», **Economic Journal**, Vol. 82, No. 327, 1972.

Penreso, T. Edith : «Foreign Investment and the Growth of the Firm», **Economic Journal**, Vol. 66, 1956.

Quinn, İ. B. : «Technology Transfer by Multinational Companies», **Harvard Business Review**, November-December 1969.

Ragazzi, G. : «Theories of Determinants of Direct Foreign Investment», **IMF Staff Papers**, No. 2, 1973.

Root, Franklin R. : «The Role of International Business in Diffusion of Technological Innovation», **Economic and Business Bulletin**, Summer 1968.

Root, Franklin R. : «U.S. Business Abroad and Political Risk», **MSU Business Topics**, Winter 1968.

Robertson, David : «The Multinational Enterprise, Trase Flows and Trade Policy», **International Investment** içinde.

Sallero, Frank : «Foreign Investment and the Balance of Payment Some Negative Implications for Developing Countries», **Inter-American Foreign Affairs**, Vol. 28, Autumn 1974.

Selik, Mehmet : «Milletlerarası Sermaye Hareketlerinin Kısa Tarihçesi», **SBFD**, C. XV., No. 4, 1960.

——— : «İktisadi Gelişme, Sermaye İhtiyacı ve Yabancı Sermaye», **SBFD**, C. XVI, No. 4, Aralık 1961.

——— : «Yabancı Sermayeyi Teşvik Kanunları ve Tatbikatı», **SBFD**, C. XVI, No. 3, Eylül 1961.

Serin, Necdet : «Türkiye'nin İktisadi Kalkınması ve Yabancı Hususi Sermaye», **SBFD**, C. XIII, No. 3, Eylül 1958.

Schlepegrell, A.F.K. : «Foreign Investment and Foreign Aid: A Brief History and Description of the Present Situation», İ.Ü. Milletlerarası Hukuk Enstitüsüne sunulan tebliğ, İstanbul, Nisan 1964.

Stoneman, Colin : «Foreign Capital and Economic Growth», **World Development**, Vol. 3, No. 1, 1975.

Streeten, Paul : «Cost and Benefits of Multinational Enterprise in Less-Developed», **The Multinational Enterprise** içinde.

Streeten, Paul : «Technology Gap Between Rich and Poor

Nations», **Scottish Journal of Political Economy**, Vol. 19, No. 3, 1972.

———— : «New Approaches to Private Investment in Less Developed Countries», **International Investment** içinde.

Tezel, S. Yahya : «Birinci Büyük Millet Meclisi Anti Emperyalistmiydi? Chester Ayrıcalığı», **SBFD**, C. 25, No. 4, 1970.

Tuncer, Selahattin : «Yabancı Sermayeyi Teşvik Kanunları ve Tatbikatı Neticeleri», **İktisat ve Maliye** C. VII, No. 3, Haziran 1960.

Tümer, Metin : «Türkiye'nin Ekonomik Gelişmesi ve Yabancı Sermaye», **İstanbul Ticaret Odası Mecmuası**, Ocak-Nisan 1964.

Uras, T. Güngör : «Türkiye'de Yabancı Sermaye Yatırımları», II nci Türkiye İktisat Kongresi'ne sunulan tebliğ, 2-7 Kasım 1981.

Vernon, Raymond : «International Investment and International Trade in the Product Cycle», **The Quarterly Journal of Economics**, Vol. 80, No. 2, May 1966.

Villard, H. : «Competition, Oligopoly and Research», **Journal of Political Economy**, December 1958.

Voivodas, C.S. : «Foreign Capital Inflew and Economic Growth», **Journal of International Economics**, Vol. 3, No. 4, 1973.

Yoshino, M.Y. : «Japan as Host to the International Corporation», **The International Corporation** içinde.

Yücekök, Ahmet : «Emperyalizm Yörüngesinde Osmanlı İmparatorluğu: 1838 Ticaret Sözleşmeleri», **SBFD**, C. 23, No. 1, 1969.

YABANCI ÜLKELER MEVZUAT VE UYGULAMALARI :

Avusturya, : **Participation in Austrian Business**, Vienna, April 1981.

———— : **9 Secrets to Share and One to Keep: Special Information for Foreign Investors in Austria**, Vienna, December 1979.

Ministry of Economic Affairs, (Belçika) : **Belgium: Investment Guide**, 1979.

Ministry of Economic Affairs, (Belçika) : **Promotion of Investment in Belgium**, January, 1980.

———— : **The Belgian System of Taxation of Income**, Edition 1981.

Banco Central Do Brasil, (Brezilya) : **Foreign Investments in Brasil: Legislation**, January 1977.

Copenhagen Handelsbank A.S. (Danimarka) : **Setting Up in Denmark**, June 1981.

Finlandiya, : **Establishing a Business in Finland, 1981.**

Ministry of Economic Affairs, (Hollanda) : **Investment Guide.**

——— : **Banking, Finance and Government Incentives in Netherlands.**

Hong Kong, : **Hong, Kong into the 80's Industrial Investment.**

The Bank of Japan, (Japonya) : **Foreign Department: Balance of Payments Monthly,** No. 98, September 1974.

İngiltere, : **Incentives for Industry: In the Areas for Expansion,** Department of Industry November 1981.

——— : Invest in Btirain, 1981.

Presidencia Del Gobierno Officina De Information, (İspanya) : **Foreign Investments in Spain,** Madrid, 1962.

Skandinaviska Enskilda Banken, (İsveç) : **Business in Sweeden,** 1979.

Foreign Investment Review Agency (Kanada) : **Foreign Investment Review Act, Annual Report 1980-81.**

——— : **Foreign Investment Review Act,** 12 Aralık 1973.

——— : **Foreign Investment Review Act, Businessman's Guide.**

Ministry of Finance (Kore) : **Questions and Answers For Your Investment in Korea,** 1982.

——— : **Brief on Foreign Investment in Korea,** 1982.

——— : **Investment Guide to Korea,** 1982.

——— : **Foreign Capital Inducement Act,** Seoul, Korea.

Department of Investment Promotion and Supplies, (Pakistan) : **Guide to Investment in Pakistan,** Karachi, 1962.

Taywan, : **A Brief Introduction to the Investment Climate in Taiwan Republic of China,** May 1981.

——— : **Statu for Encouragement of Investment,** Taipei, July 1981.

Hellenic Industrial : **Legislative Decree 2687/1953** (Investment and Protection of Foreign Capital)

——— : **Laws, 89/1967 ve 378/1968** (Establishment in Greece of Foreign Commercial and Industrial Companies)

——— : **LAW 4171/1961, General Measures to Assist the Development of the Country's Economy.**

T.C. RESMİ GAZETELER :

T.C. Resmi Gazete	4 Mart 1950,	No. 7448
	9 Ağustos 1951,	No. 7880
	22 Mayıs 1953,	No. 8414
	18 Ocak 1954,	No. 8610
	16 Mart 1954,	No. 8659
	12 Eylül 1963,	No. 11503
	25 Ocak 1980,	No. 16880
	27 Mart 1980,	No. 16942
	8 Mayıs 1980,	No. 16982
	18 Aralık 1980,	No. 17194
	20 Aralık 1980,	No. 17195
	21 Aralık 1980,	No. 17197
	3 Nisan 1980,	No. 16949
	27 Nisan 1981,	
	20 Aralık 1981,	
	21 Aralık 1981,	
	3 Nisan 1982,	

— SON —